

УДК [37:7] (06)

А 43 Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24-25 листопада 2020 року. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2020. - 231 с.

Назва

Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду)

Проблемы художественной подготовки будущего учителя (VIII школа методического опыта)

Problems of artistic training of the future teacher (VIII school of methodological experience)

Ключові слова

Мистецька підготовка, мистецька освіта, творчість, художньо-творча діяльність, музичне мистецтво, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво.

Художественная подготовка, художественное образование, творчество, художественно-творческая деятельность, музыкальное искусство, изобразительное искусство, декоративно-прикладное искусство.

Artistic training, art education, creativity, art and creative activity, musical art, fine arts, arts and crafts.

Анотація

У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася 24-25 листопада 2020 року. Тематика збірника висвітлює питання історичних аспектів становлення та розвитку мистецької підготовки майбутнього вчителя, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, мистецький підхід до сучасного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, проблеми пошуку нових форм і методів формування національної самосвідомості студентів в умовах модернізації освіти.

До збірника ввійшли матеріали доповідей науково-педагогічних, педагогічних працівників, учителів закладів загальної середньої освіти, вихователів закладів дошкільної освіти, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

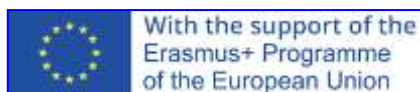
В сборнике размещены материалы научно-практической конференции, состоявшейся 24-25 ноября 2020 года. Тематика сборника освещает вопросы исторических аспектов становления и развития художественной подготовки будущего учителя, психологические основы художественной подготовки будущих специалистов, художественный подход к современному воспитанию детей дошкольного и младшего школьного возраста, проблемы поиска новых форм и методов формирования национального самосознания студентов в условиях модернизации образования.

В сборник вошли материалы докладов научно-педагогических, педагогических работников, учителей учреждений общего среднего образования, воспитателей учреждений дошкольного образования, аспирантов, соискателей высшего образования.

The collection contains materials of a scientific and practical conference held on November 24-25, 2020. The collection covers the issues of the historical aspects of the formation and development of the artistic training of the future teacher, the psychological foundations of the artistic training of future specialists, the artistic approach to the modern upbringing of preschool and primary school children, the problem of finding new forms and methods of forming students' national identity in the context of education modernization.

The collection includes materials of reports of scientific and pedagogical, pedagogical workers, teachers of general secondary education institutions, educators of preschool education institutions, graduate students, applicants for higher education.

**Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
(VIII школа методичного досвіду)**

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

24-25 листопада 2020 року

У рамках проекту програми Еразмус + (Модуль Jean Monnet)
620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE

**м. Вінниця
2020**

УДК [37:7] (06)

А 43

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної (протокол від 20 листопада 2020 року №4)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Бровчак Л.С. кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та соціальних питань Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Старовойт Л.В. кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Зузяк Т.П. кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, доцент кафедри технологічної освіти економіки та безпеки життєдіяльності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, член Національної спілки художників України

Сідлецька Т.І. кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету

Відповідальність за якість та достовірність матеріалу несуть автори публікацій

Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24-25 листопада 2020 року. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2020. - 231 с.

У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася 24-25 листопада 2020 року. Тематика збірника висвітлює питання історичних аспектів становлення та розвитку мистецької підготовки майбутнього вчителя, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, впливу театрального мистецтва на розвиток soft skills дітей у контексті досвіду країн ЄС та України, мистецький підхід до сучасного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, проблеми пошуку нових форм і методів формування національної самосвідомості студентів в умовах модернізації освіти.

До збірника ввійшли матеріали доповідей науково-педагогічних, педагогічних працівників, учителів закладів загальної середньої освіти, вихователів закладів дошкільної освіти, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

ПОПЕРЕДНЄ СЛОВО

Шановні учасники конференції!

Сучасні інтенсивні темпи перетворень, становлення глобального інформаційного суспільства, формування єдиного європейського освітнього простору висувають перед системою вищої освіти нові вимоги щодо підготовки майбутніх фахівців, у тому числі й у галузі мистецької освіти. Головна увага сучасної освіти звернена на формування всебічно розвиненої особистості, здатної мислити і діяти по-інноваційному. У вирішенні даної проблеми особливу роль відіграє мистецтво як невід'ємна складова культури народу, як спосіб соціального буття, як спосіб образного освоєння оточуючого світу, формування духовно-моральних потенцій людини і суспільства.

Значимо, що у структурі професійної компетентності фахівців у галузі освіти педагогічне мистецтво посідає особливе місце, а сам учитель набуває свого справжнього сенсу лише тоді, коли максимально оволодіє мистецтвом всіх напрямків.

Загалом, людина, якій властиве високе мистецтво – це особистість, збагачена духовними скарбами, виявляє відданість своїй справі, віру у загальнолюдських цінностей, безмежну душевну щедрість, вміння творчо вирішувати поставлені завдання, справжній патріотизм та спрямованість у майбутнє. Формування такої особистості передбачає, перш за все, розвиток духовних потреб, прагнення до самопізнання, самовдосконалення, фахового зростання. Сподіваємось, що матеріали конференції, покладені в основу цього збірника, допоможуть у розумінні сутнісної структури мистецької освіти майбутніх учителів та сприятимуть розробці і реалізації нових підходів.

*Кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи та соціальних питань
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Л.С.Бровчак*

*Кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Л.В.Старовойт*

ЗМІСТ

Бабчук Ю. ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ	9
Байдацька М. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА	12
Барановська І., Мозгальова Н., Казьмірчук Н. РЕПЕТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ЯК ПРОСТІР ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ ТА ДІТЕЙ	15
Басюк А. ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ	21
Бевза Л., Кондрат Ю. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ КАЗКИ	24
Бикова М. ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ПРОБЛЕМА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ	28
Бідочко М. МАРІОНЕТКА – ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ БУДОВИ ТА КЕРУВАННЯ ЛЯЛЬКОЮ	32
Білан К. ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ І ЗВ'ЯЗОК З АДАПТАЦІЄЮ ДО УМОВ НАВЧАННЯ В ШКОЛІ	38
Богачук О. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ ГРИ У ФОРМУВАННІ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	43
Брилін Б., Бриліна В. ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ ЯК ЗАСІБ МУЗИЧНО- ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	47
Буцєрога А., Онофрійчук Л. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ	51
Вацьо М. ВПЛИВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА	54

Гетманець Н. ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК НЕОБХІДНОЇ СКЛАДОВОЇ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ	59
Горковенко Т. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРЕДМЕТНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗВО ШЛЯХОМ ВНЕСЕННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ "ПОЧАТКОВА ОСВІТА. МИСТЕЦТВО"	62
Григоренко В. ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	65
Гульчак А. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ	69
Дабіжа К., Дабіжа Л. ІНТЕГРОВАНІ ЗАНЯТТЯ ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	74
Даніліна В. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ	78
Дубенкова Я. РОЛЬ УРОКІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	85
Загороднюк І. ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСОБУ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	88
Зінченко М. ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS	92
Івановська Н., Линенко А. ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КЛАСІ ВІОЛОНЧЕЛІ	95
Княжук Ю. ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ СПРИЙМАННЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	97
Коваль Т. ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	100

Колосовська К. РОЛЬ МУЗИЧНОГО СУПРОВОДУ В ЕМОЦІЙНОМУ СПРИЙМАННІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОГО ДІЙСТВА	105
Країло В. ТЕАТР-ПРИРОДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛ	108
Ліхіцька Л. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	112
Ляо Бінь ТЕРМІНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ДОСЛІДЖЕННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	116
Лятамбур Д. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	119
Мальована О. ЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО АСПЕКТУ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СТАНОВЛЕННЯ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	122
Маринчук Т. СЛУХАННЯ МУЗИКИ ШКОЛЯРАМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ СПЕЦИФІКИ СПРИЙНЯТТЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ МУЗИЧНИХ ОБРАЗІВ	126
Медик А. ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	129
Мельник О. ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ МИСТЕЦТВА В ОСВІТНІЙ РОБОТІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	132
Монзолевська В., Монзолевський Р. ЦІЛІ І ЗАДАЧІ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ДЛЯ ДІТЕЙ	137
Москалюк А., Андрійців О. ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА	142
Московчук Б. ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ У РІЗНИХ ВИДАХ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК МЕТОДИЧНИЙ ПРИЙОМ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	145
Наумець М. СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	151

Нечипорук О. ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗИЧНО -ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ	156
Олея О. ЕТНОКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ	160
Олійник Н. ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	163
Останська А. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК МИСТЕЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ	167
Петелько В. ВПЛИВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК «SOFT SKILLS» УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	171
Петюренко О. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ	174
Пірус Т. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ЛЯЛЬКИ-ІГРАШКИ ПОДІЛЛЯ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ	179
Погребняк Т. МОЖЛИВОСТІ ПАЛЬЧИКОВОЇ ГІМНАСТИКИ У РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ 2-4 РОКІВ	181
Радчук Б. ВИСТАВА, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	185
Сідлецька Т. ВІННИЦЬКИЙ КОЛЕДЖ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ ІМ. М. Д. ЛЕОНТОВИЧА - ГОЛОВНИЙ ОСЕРЕДОК ПРОФЕСІЙНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ МІСТА	189
Солодка В. СЦЕНІЧНА ТА АКТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ – ОСНОВА МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ	192
Сорока І. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ РОДИННО- ПОБУТОВИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВНІЙ РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ	195
Старовойт Л. РОЛЬ АПЛІКАЦІЇ У ВСЕБІЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	199

Суліценко М. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА	202
Тодосієнко Н., Граб О. ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	206
Федоренко В. ХУДОЖНЬО-ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДИТЯЧОЇ ФОРТЕПАННОЇ МУЗИКИ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ	210
Федорук Д. ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ ВЧИТИСЯ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	213
Філіппович А. ГРА ЯК ВИЯВ ТВОРЧОСТІ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	216
Хутченко Д. СТАНОВЛЕННЯ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ТЕАТРАЛЬНОГО ДІЙСТВА	219
Швець О. ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙН-ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ	223
Шиманська Г. ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРАДИЦІЇ СТВОРЕННЯ ВИСТАВ ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК ДЛЯ ДІТЕЙ	226

Ю. Бабчук,
аспірант Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
Y. Babchuk,
PhD student, Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

ON THE NECESSITY OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES TO ORGANIZE PUPILS' DESIGN ACTIVITIES

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації дизайнерської діяльності учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Визначено педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів.

Abstract. The article substantiates the necessity of training future teachers of labor training for the organization of design activities of the secondary school pupils. The pedagogical conditions of formation of the future technology teachers' readiness for the pupils' design activity organization have been determined.

Ключові слова: дизайн, дизайнерська діяльність, майбутній учитель технологій, професійна підготовка вчителя, трудове навчання.

Key words: design, design activity, future teacher of technologies, professional training of a teacher, labor training.

Постановка проблеми. Запровадження у виробництво нової техніки й технологій, становлення й розвиток відносин і нових форм господарювання, зростання обсягу знань про перетворення матеріалів, енергії та інформації в інтересах людини вимагають підвищення рівня технологічної культури учнів загальноосвітніх шкіл. У зв'язку з цим технологічна освіта школярів покликана забезпечувати ґрунтовне оволодіння ними знань про закономірності проектної, техніко-технологічної, проектно-конструкторської та дизайнерської діяльності.

З урахуванням передового вітчизняного та зарубіжного досвіду наша держава поставила перед сучасною технологічною освітою школярів такі завдання: індивідуальний розвиток особистості, розкриття її творчого потенціалу завдяки реалізації особистісно орієнтованої парадигми навчання; розвиток у школярів критичного мислення як засобу саморозвитку; оволодіння вміннями практичного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) загального й спеціального призначення; формування системи компетентностей про перетворювальну діяльність людини; розширення та систематизація знань про технології та дизайн як основний засіб перетворювальної діяльності людини; виховання свідомої та активної життєвої позиції, готовності до співпраці в групі тощо. Розв'язувати такі завдання покликаний учитель технологій.

Отже, сучасний розвиток суспільства й виробництва потребує від учителів технологій формувати в учнів не лише техніко-технологічні знання та навички користуватися інструментами, а й уміння застосовувати ці знання на практиці – через розв'язання творчих дизайнерських завдань, вміння використовувати сучасні технології, зокрема й ІКТ. У відповідності до цього змінюються традиційні підходи до змісту освіти і, зокрема, в трудовому навчанні учнів, яке є основою предметного наповнення освітньої галузі «Технологія».

Аналіз наявних досліджень проблеми. Науковцями доведено, що дизайнерська діяльність дозволяє інтегрувати знання учнів з різних галузей під час розв'язування деякої конкретної проблеми, дає можливість застосовувати одержані знання на практиці, дозволяє поєднувати самостійну індивідуальну роботу з груповою і колективною; стимулює самостійний пошук учнями необхідної інформації, виробляє художньо-проектувальні навички тощо.

Проблемі дизайнерської діяльності присвячена значна кількість праць українських науковців (Є. Антонович, З. Макар, В. Прусак, І. Рижова, В. Сидоренко, О. Швець), які довели, що дизайнерська діяльність тісно пов'язана з проблемою творчості, тобто є творчо спрямованою. Тому в контексті проблематики дизайнерської діяльності цінними є результати наукових пошуків Г. Альтшулера, Д. Богоявленської, В. Моляко, К. Приходченко, Н. Слюсаренко, Д. Тхоржевського та інших науковців, які досліджували проблеми розвитку творчих здібностей особистості й визначили основні детермінанти цього процесу (самостійна діяльність, висока мотивація, врахування наявного досвіду, розвиток пізнавального інтересу тощо).

Естетико-виховні особливості дизайну в історико-педагогічному ракурсі визначені М. Ганжою, який висловлює думку, що «проникнення дизайну в наше життя зближує матеріальне виробництво з мистецтвом і цим самим збагачує духовний світ людини» [1, с.132].

Невирішені аспекти проблеми. Педагогічна система формування в майбутніх учителів готовності до організації дизайнерської діяльності учнів представлена в дисертації Ю. Холостенко (2012 р.), проте вона стосується вчителів початкових класів. Підготовка майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи описана в дисертаціях В. Слабко (2012 р.) та Ю. Срібної (2017 р.). Однак проблемі підготовки майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів ще не було приділено належної уваги.

Практична частина дизайнерської діяльності учнів багатьма науковцями потрактовується як проектно-технологічна. Українськими дослідниками розроблено різні методики навчання учнів проектуванню в процесі вивчення технологій обробки матеріалів (О. Коберник, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський, С. Шкура та ін.); методику організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках обслуговуючих видів праці (В. Бербец, Н. Дубова, О. Коберник, Т. Кравченко, В. Харитонова, Л. Хоменко, С. Ящук); рекомендації з формування в учнів художньо-конструкторських умінь і навичок у процесі проектування та виготовлення виробів (Л. Крутченко, В. Харитонова); педагогічні основи організації техніко-конструкторської діяльності учнів у конструкторських гуртках (Р. Олейніков, Л. Шпак); методика формування у старшокласників техніко-конструкторських знань і вмінь засобами ІКТ (І. Петрицин); методика навчання учнів графічного дизайну (А. Король); методика розвитку дизайнерських здібностей в учнів старших класів у позашкільній роботі засобами комп'ютерних технологій (Д. Линка). Проте, хоч дизайн є складовою професійної підготовки майбутніх учителів технологій (О. Марущак), залишається малодослідженою проблема їх підготовки до інтеграції різних видів трудової діяльності в контексті сучасної дизайнерської освіти.

Мета статті полягає у визначенні педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна технологічна освіта школярів має бути гнучкою і пристосованою до технічних, економічних, соціальних і культурних потреб суспільства та спрямованою на те, щоб допомогти випускникам шкіл у професійному самовизначенні, оволодінні методами творчої діяльності в умовах ринкової економіки. Тому на зміну фактично ремісничому, тренувальному трудовому навчання має прийти процес формування та розвитку творчої ініціативи, творчого пошуку, трудова діяльність учнів повинна бути наповнена художньо-інтелектуальним змістом, а уроки трудового навчання повинні створювати реальні умови для розвитку креативності та реалізації індивідуальних можливостей кожного учня. Це означає, що в професійній освіті майбутніх учителів технологій має бути врахована складова, що передбачає підготовку студентів до організації дизайнерської діяльності учнів.

Основи дизайну наразі активно застосовується на уроках трудового навчання в основній школі, він покладений в основу сучасних програм трудового навчання, оскільки дизайнерська діяльність визнана засобом розвитку творчих здібностей учнів. Зазвичай дизайнерську діяльність визначають як таку, що багатогранна за змістом і формою та охоплює основні види людської діяльності, такі як: теоретичну діяльність, яка передбачає осмислення та пояснення взаємозв'язку між предметами та явищами навколишнього світу; проектно-конструкторську діяльність, яка проявляється в моделюванні предметів, що нас оточують; практичну діяльність, що спрямована на

перетворення предметів навколишнього середовища відповідно до потреб людини з урахуванням ергономічних, економічних і естетичних вимог.

У контексті нашого дослідження проектно-конструкторську діяльність учнів на уроках трудового навчання визначаємо як діяльність щодо створення конструкторської документації (ескізу чи комп'ютерної моделі майбутнього виробу, опису технології виготовлення, переліку необхідних матеріалів та інструментів тощо) під час виконання конкретного проекту. Проектно-конструкторську діяльність у підготовці бакалаврів технологічної освіти визнає необхідною М. Прохоров, який тісно пов'язує її з технічною творчістю.

На необхідності володіння майбутніми вчителями технологій різними видами проектно-конструкторської діяльності, основами економіки, екології та дизайну наголошує О. Хищено. Особливості проектно-конструкторської діяльності молодших школярів на заняттях трудового навчання проаналізовано в статтях О. Образцової, яка запропонувала методи й засоби удосконалення цієї діяльності в контексті вирішення проблеми творчого самовираження учнів і формування їхніх творчих здібностей. Основною метою виконання учнями загальноосвітніх навчальних закладів проектно-конструкторської діяльності науковці І. Кондратович і О. Сидоров визначають розвиток технічного мислення, творчого підходу до праці, синтез науково-дослідницької, експериментальної, раціоналізаторської, винахідницької та проектувальної діяльності.

Отже, дизайнерська діяльність учнів може й повинна бути організованою під час вивчення різних видів трудової діяльності учнів, зокрема й з використанням найновіших досягнень у сфері інформаційно комунікаційних технологій (ІКТ). Для організації дизайнерської діяльності учнів учитель трудового навчання сам має володіти навичками такої діяльності, а також, як і будь-який інший сучасний учитель, достатнім рівнем інформаційної культури [3, с.405]. погоджуємось із В. Тягуром, що важливим є створення атмосфери соціальної довіри дизайну, виховання позитивного ставлення до його проявів, формування масової сприйнятливості дизайну [5, с.90].

Педагогічний досвід і досвід дизайнерської діяльності автора статті [2; 4] дають підстави висунути гіпотезу, що сформувати готовність майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів можна за таких педагогічних умов:

- визначення студентами суті дизайнерської діяльності та необхідних компетенцій для її ефективного виконання під час вивчення спеціальних дисциплін;
- формування навичок проектування і комп'ютерного моделювання виробів під час вивчення інформатичних дисциплін;
- формування в студентів умінь організації дизайнерської діяльності учнів під час вивчення дисциплін методичного спрямування.

Для підтвердження гіпотези в подальших дослідженнях необхідно з'ясувати суть дизайнерської діяльності на сучасному етапі розвитку технологій, її важливість в організації виробництва та необхідні компетенції учнів і вчителів технологій для її ефективного виконання; розробити компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів; визначити й перевірити на ефективність методичні прийоми формування в майбутніх учителів технологій готовності до організації дизайнерської діяльності учнів.

Література

1. Ганжа М. Естетичне виховання засобами дизайну в історико-педагогічному вимірі. Нова педагогічна думка. 2010. №4. С.128-132.
2. Бабчук Ю., Коломієць Д. І., Швець О. А. [STEAM-освіта в підготовці до дизайнерської діяльності](#). Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2017. Вип.49. С.63-66.
3. Коломієць А. М. Інформаційна культура як системоутворюючий чинник професійної культури вчителя. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців. 2006. Вип.9. С.402-409.
4. Коломієць Д. І., Бабчук Ю. М., Бірюк О. О. [STEAM-проекти на уроках трудового навчання](#). Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2017. Вип.49. С.28-32.
5. Тягур В. М. Викладання дизайну в педагогічних навчальних закладах. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Науковий журнал. 2007. Вип. 31. С.89 - 92.

М. Байдацька,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
M. Baidatska,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS BY MEANS OF THEATER ART

Анотація. У статті презентована важливість проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів на сучасному етапі модернізації суспільства. Здійснено дефінітивний аналіз поняття «творчі здібності», визначено та проілюстровано театральне мистецтво як ефективний засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. Запропоновано різні види театрів, які можна організувати у початковій школі.

Abstract. The article presents the importance of the problem of developing the creative abilities of junior schoolchildren at the present stage of modernization of society. The definitive analysis of the concept of "creative abilities" is carried out, theatrical art is defined and illustrated as an effective means of development of creative abilities of junior schoolchildren. There are different types of theaters that can be organized in primary school.

Ключові слова: творчі здібності, учні початкових класів, театральне мистецтво.

Key words: creative abilities, primary school pupils, theatrical art.

На сучасному етапі розбудови нашої держави все більше уваги звертається на розвиток творчих здібностей молодших школярів, адже вести суспільство до прогресу можуть особистості з гуманними, продуктивними, оригінальними поглядами на життя, саме тому сьогодні особливо гостро актуалізуються питання пошуку перспективних підходів до розв'язання проблем гуманізації освітнього процесу, насичення його новими формами та методами, стимулювання пізнавальної активності учнів, накопиченню досвіду творчої діяльності. Важлива роль у процесі розвитку творчих здібностей молодших школярів належить театральному мистецтві. Воно стимулює формування цілісної та, водночас, образної картини світу, сприяє творчому сприйманню навколишнього середовища, дозволяє проявляти себе у різних, цікавих, а головне креативних ситуаціях, ламати шаблони та стереотипи, вдосконалювати свої можливості.

Цій темі особливу увагу приділили багато педагогів, психологів, філософів, письменників та науковців таких як Н. Кічук, С. Сисоєва, К. Хоруженко, С. Уфімцева. Використання театралізованої діяльності, як засобу розвитку творчих здібностей дітей, досліджували І. Барановська, О. Деркач, Н. Муляр, Н. Сорокіна, Л. Стрелкова, О. Олійник, Л. Макаренко, Н. Луцак. Важливого значення для постановок у початковій школі займає досвід корифеїв театального мистецтва таких як К. Станіславського, В. Немировича, Л. Курбаса, П. Саксаганського, Г. Юри та інших. Питання розвитку творчих здібностей учнів висвітлено у Конституції України, яка гарантує вільний та всебічний розвиток кожної особистості, Законі «Про освіту», де передбачено розкриття творчого потенціалу учнів, Концепції Нової української школи, яка визнає кожну дитину талановитою та спрямовує навчання на розвиток її здібностей.

У дослідженнях О. Музики визначено, що творчість є історично еволюційною формою забезпечення активної світоглядної позиції людей, вона реалізується через різні види діяльності та стимулює розвиток кожної особистості. Творчість синхронно з'єднує та репрезентує історичний розвиток суспільства через стійкий зв'язок поколінь, невинно розширює панорамність мислення

та, відповідно, можливості кожної особистості. Вона є рушійною силою людського саморозвитку, самоосвіти та самовдосконалення [4, с.113]. Поняття «творчість» тісно переплетене із поняттям «здібності», яке в Українському педагогічному словнику трактується як «стійкі індивідуально психічні властивості особистості, що виступають внутрішнім стимулом до успішного виконання певних видів діяльності (набуття знань, умінь і навичок; використання їх у праці)» [2, с. 33]. У процесі будь-якої діяльності важливим залишається поєднання загальних та спеціальних здібностей особистості, які вона може швидко раціонально та без зусиль використовувати у повсякденних справах.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив констатувати факт, що немає єдиного визначеного тлумачення поняття «здібності», проте існують різноманітні варіанти його трактувань, як-от:

- психічні властивості, які визначають поведінку індивіда та є запорукою його продуктивної життєдіяльності. Здібності – це утворення певних структур головного мозку людини, які фіксують її діяльність шляхом конструювання особистісних моделей та умов (Т. Равлюк) [7, с. 112];

- спроможність ефективно та результативно діяти в будь-якій сфері людського життя (С. Сисоєва) [8, с.23];

- індивідуально-психологічні якості, які обумовлюють успішне виконання особистістю певних дій [12, с. 123].

Значним стимулом розвитку дитячої творчості В.Сухомлинський вважав поезію, саме тому він прагнув, щоб діти відчували мелодію слова, пройнялися його змістом, зрозуміли різноманіття та відтінки, яке передає кожне слово та яким зачаровує. У своїй педагогічній діяльності В. Сухомлинський практикував уроки під відкритим небом, на яких складав разом з дітьми казки, читав поетичні твори, мріяв. Споглядаючи красу навколишньої природи, вслухаючись у поетичні рядки, учні фантазували, уявляли, розвивали свої творчі здібності.

Значним вектором у спадщині В. Сухомлинського була робота із казкою, постановка шкільних театрів казок. Педагог сміливо називав казку джерелом творчості, засобом розвитку особистості, яка робить дитинство яскравішим та колоритнішим, наповнює різнобарвною палітрою емоцій та переживань [9, с. 56]. Важливо, що діти не просто читали та насолоджувалися казками, а прагнули створювати власні, доводив у своїх роботах В. Сухомлинський. Робота над казкою має бути цікавою та насиченою, емоційно захоплюючою. Завершуватися вона має яскраво організацією театральної постановки чи проведенням свята казки. У своїй педагогічній діяльності В. Сухомлинський пропонував створювати кімнату казки, де діти могли б не тільки знайомитися із різноманітним багатством художньої літератури, але й споглядати експонати, про які йдеться у казках [9, с. 58].

У своїх дослідженнях Н. Казьмірчук доводить, що здібності людини виявляються не тільки в тому, як вона засвоює й відтворює набуті людьми знання і вміння, а й як розв'язує на їх основі нові завдання, творить щось нове [4, с. 90]. Видатний український дослідник психології творчості В. Моляко виділяє компоненти творчих здібностей: оригінальність у рішеннях; пошуки нового; наполегливість у досягненні мети; самокритичність та критичність; гнучкість мислення; сміливість та міцність; енергійність [5, с. 130]. О. Пехота вважає, що творчі здібності є особливим видом розумових здібностей, які виражаються в умінні породжувати мисленнєву діяльність за межами вимог, відхилятися під час мислення від традиційних норм, генерувати різноманітні оригінальні ідеї та знаходити способи їх практичного вирішення [11, с. 109].

Участь дітей молодшого шкільного віку у різноманітних видах творчої театрально сценічної діяльності може стати першою сходинкою щодо розуміння сценічного мистецтва. Молодший шкільний вік – це період інтенсивної соціалізації особи, театральна діяльність активно сприяє цьому процесові. Постановка спектаклю – це творчість сама по собі, адже вона передбачає створення вистави, тобто надання життя літературному творові, перетворення авторських ремарок на реальні, конкретні обставини, а літературних героїв – на живих, конкретно діючих осіб [10, с. 6]. Працюючи над театральною постановкою молодші школярі проявляють:

- розвинену винахідливість, кмітливість, фантазію, для того щоб уявити, які дії відбуватимуться на сцені;
- уміння помічати та усвідомлювати різні види, якості й зміст подій, бачити різні підходи до життя, в яких відбувається дія;
- тверду волю, ясність світосприйняття, мистецьку спрямованість й уміння передбачати результат, тобто ту кінцеву мету, яка спрямована на прояв творчих зусиль відповідно до постанов чого плану вистави [10, с. 7].

Театралізована діяльність, на думку А. Богуш, сприяє розвитку психофізичних здібностей дітей, творчих здібностей (синтезу властивостей і рис характеру, які визначають ступінь їх відповідності вимогам певного виду креативної діяльності), мовлення, психічних процесів [1, с. 27].

Театр є синтезом мистецтв, який увібрав у себе практично все, що допомагає всебічно розвиватися кожній людині, а саме:

- навчитися логічно і правильно висловлювати свої думки;
- збагатити словниковий запас;
- позбутися мовленнєвих дефектів;
- розвитку координації рухів;
- виробленню почуття ритму;
- формування пластичності;
- виробленню правильної постави;
- удосконаленню навичок відчуття свого тіла;
- вільної комунікації;
- концентрації уваги;
- фантазії й уяви [6, с. 28].

Виховання дітей у процесі реалізації театрального мистецтва дозволяє у гнучкому симбіозі поєднувати сприйняття та різні види виконавства як рівноцінні творчі процеси, що активізують емоційний, моральний, соціальний, трудовий, інтелектуальний досвід дитини та збагачувати його. Робота та участь у театральній постановці значно підвищує рівень емоційної чутливості та організованості, рухливості, тренування пам'яті, уваги, уяви, навичок колективної праці, роботи в групі.

Організовуючи шкільну виставу педагогові слід зробити рішучий крок назустріч театральному мистецтву, як надійному союзникові у важливій справі навчання та виховання молодших школярів. В освітніх закладах має утвердитися думка, що театральна творчість – це не формування майбутнього артиста, не дитяча розвага, а важливий освітній засіб особистісного розвитку школярів на основі виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів. Працюючи із молодшими школярами, можна залучати їх до організації «театру думок», «театру сатири», «театру музичної комедії», «театру на фланеграмі», «театру тіней», «театру природи», театру одного актора», «лялькового театру» тощо.

Отже, розвиток творчих здібностей молодших школярів пришвидшиться та буде більш ефективнішим, якщо використовувати в освітньому процесі засоби театралізованої діяльності. Підготовка та постановка спектаклю вимагає від учнів залучення усіх видів їх умінь, актуалізує увагу, уяву, креативне мислення, спонукає рухатися вперед.

Література

1. Богуш А. М. Дошкільне дитинство: його сьогодення і майбутнє / А. М. Богуш // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: науково-теор. збірник. – 2008. – Вип. 14. – С. 27-30.
2. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник / С. Гончаренко // К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.

4. Казьмірчук Н.С. Особливості підготовки вчителів початкових класів до реалізації принципу наступності дошкільної та початкової ланок освіти // Наукові записки: зб. матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» / За ред. Л.В.Старовойт. – Вінниця, 2018. – С. 89-93.
5. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / В. О. Моляко, О. Л. Музика. – Житомир, 2007. – 319 с.
6. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. / О. М. Олійник – Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. – 163 с.
7. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей учнів / Равлюк Т. // Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна. – 2005. – Вип. 20. – С.112-118.
8. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя : навч. посіб. для студ. пед. вузів / С. О. Сисоєва. – К., – 1994. – 112 с.
9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський, 1982. – 288 с.
10. Театр у школі: робота над виставою, репертуар / уклад. О.М. Ворожейкіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 207 с.
11. Технології формування творчої особистості // Освітні технології : Навчально-методичний посібник / За ред. О.М. Пехоти. – К., 2003. – С. 109-128.
12. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Харків : Прапор, 2004. – 640 с.

УДК 792.09:37.011.3-052

І. Барановська,

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Н. Мозгальова,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Н. Казьмірчук,

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

I. Baranovska,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

N. Mozgalyova,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

N. Kazmirchuk,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

РЕПЕТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ЯК ПРОСТІР ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ ТА ДІТЕЙ

REHEARSAL PROCESS AS A SPACE FOR CREATIVE SELF-REALIZATION AND SOFT SKILLS DEVELOPMENT STUDENTS AND CHILDREN

Анотація. В статті порушується питання педагогічної доцільності використання театральних технологій у процесі навчання та виховання дітей, учнівської та студентської молоді. Розглядаються етапи та напрями залучення до театральної діяльності. Подано характеристику етапів репетиційного

процесу, як процесів творчого пошуку та тісної художньо-педагогічної взаємодії, простору для творчої самореалізації та розвитку навичок soft skills.

Ключові слова: театральне мистецтво, театральна педагогіка, типи репетицій, діти, учні, студенти, заклади освіти.

Abstract. The article raises the issue of pedagogical expediency of using theatrical technologies in the process of teaching and educating children, pupils and students. Stages and directions of involvement in theatrical activity are considered. The characteristics of the stages of the rehearsal process, as processes of creative search and close artistic and pedagogical interaction, space for creative self-realization and development of soft skills are given.

Key words: theatrical art, theatrical pedagogy, types of rehearsals, children, pupils, students, educational institutions.

Постановка проблеми. Педагогічна діяльність вважається успішною, коли вона характеризується тісним зв'язком дидактичної спроможності вчителя з експресивною здібністю захоплювати учнів емоційним, образним, доступним викладом матеріалу, конструктивними вміннями організовувати творчу взаємодію, бути її постановником і режисером. Щоб діти справді раділи кожному шкільному дню, виховувались та навчались...вчителю потрібно стати неповторним педагогом-актором, повчав Ш. Амонашвілі [1].

У зв'язку з цим посилюється інтерес до театральної педагогіки, вивчаються можливості використання її надбань як в освітньому процесі закладів дошкільної та початкової освіти, так і у професійній підготовці майбутніх учителів та вихователів. Актуальність проблеми взаємодії мистецтв з різними аспектами навчання й виховання відзначається вченими та педагогами різних часів. Серед них історичні постаті Я. Каменського, Л. Толстого, К. Ушинського, А. Макаренка, С. Русова, В. Сухомлинський та інші. Відомі театральні-педагоги та режисери-практики М. Горчаков, Б. Захава, М. Кнебель, В. Немирович-Данченко, К. Станіславський вказували на особливості творчого життя в мистецтві, відкрили багато педагогічних закономірностей та методів роботи над спектаклем. На сучасному етапі розвитку суспільства освітні реформи засвідчують важливість впровадження елементів театральної педагогіки для активізації пізнавальних інтересів, розвитку м'яких (soft skills) навичок та творчої самореалізації учнівської та студентської молоді.

У змісті Типових освітніх програм початкової освіти виділена змістова лінія «Театралізуємо», що спрямовує на розвиток комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування. Специфіка змістової лінії «Театралізуємо», пов'язана з формуванням уявлення про театр як місце, де учні здобувають досвід співчуття та співпереживання. Тому в межах змістової лінії «Театралізуємо» учні досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію. Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до сценічної творчості, в умовах якої школярі набувають акторського досвіду, зокрема імпрровізації, що забезпечує розвиток у дитини емоційного інтелекту, творчого мислення, ініціативності, самосвідомості й самоефективності, вміння мобілізувати інших, долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами» [11].

Освітніх програм підготовки майбутніх вихователів, учителів початкових класів та мистецтва щорічно оновлюються. В їх зміст вводяться дисципліни, що знайомлять студентів з використанням театральних технологій для навчання дітей, розкривають особливості поетапної роботи над концертним виступом, готують їх до успішної професійної діяльності.

Мета статті – розкрити педагогічний потенціал та особливості організації репетиційного процесу постановки концертного номеру чи вистави театру ляльок.

Виклад основного матеріалу.

Театр – це унікальний вид мистецтва. Завдяки своїй синкретичній і водночас синтетичній природі, видовому та жанровому розмаїттю він наділений поліфункціональними можливостями впливу на особистість. Специфічним засобом у театрі є сценічна дія, що відображає життя у процесі гри акторів перед публікою. Театр – це мистецтво живих діючих образів..

Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям перш за все тому, що в основі його лежить гра, творча дія.

Природа гри синкретична, що відповідає характеру мислення дитини, яка сприймає світ цілісно, чітко не розділяючи реальне і придумане. Ігри виробляють в учнів рефлекс «свободи», творчого пошуку, що відбувається в процесі спілкування, адже рішення приймається самостійно, шляхом природного пізнання – інтуїтивного відкриття. Специфіка ж театралізованої гри полягає в імітації, відтворення дійсності за допомогою елементів самої дійсності. Цим «ефектом реальності» пояснюється вічна привабливість і чарівність театру. Адже в театральній грі реальні навіть засоби – міміка, пластика тіла, виразність та емоційність голосу актора [5; 6].

Театр ляльок приваблює дітей ще й тому, що головним засобом сценічної виразності, сценічної дії є лялька, яка рухається, співає, переживає, танцює, тобто оживає завдяки майстерності акторів ляльководів. Як не дивно, а сила театральної ляльки саме в тому, що вона нежива. Лялька не людина, вона її метафора, і тому здатна надзвичайно гостро і точно відобразити, узагальнити, схвалювати або висміювати той чи інший тип характеру чи поведінки.

Мистецтво театру ляльок не стоїть на місці. У сучасному театру ляльок визначається сім основних принципово різних за технікою керування систем театральних ляльок :

- лялька рукавичка;
- тростяна (тростинна, явайська);
- планшетна;
- маріонетка;
- площина;
- вертепна;
- скафандрова (ростова).

Сьогодні в дошкільних та початкових закладах освіти відомий ще один тип ляльки – пальчикова, за допомогою якого створюються різні види театру на столі. В усі часи діти гралися ляльками, неважливо, із чого вони були зроблені з дерева, глини, ниток чи соломи. Лялька – найкращий друг і хранитель усіх дитячих секретів. Разом з ляльками діти роблять перші кроки на шляху свого життя, отримують перший досвід спілкування. З лялькою переживають захоплюючі пригоди і навчаються. Дитині легше висловити те, що турбує її, промовивши це від імені ляльки. Дитина краще сприймає навчальний матеріал, засвоює моральні норми та цінності, якщо їхній зміст вкладено в уста лялькових персонажів. Ляльки навчають дітей, що таке Добро і Зло демонструють моделі соціально прийнятної поведінки, застерігають від поганих вчинків. Театр ляльок – це перш за все театр педагогічний, який виховує, розвиває, вчить, розважає, лікує, є освітнім простором для спілкування та творчості. Свої функції театр реалізує саме у процесі залучення до театральної діяльності.

Ознайомлення з театральним мистецтвом відбувається у трьох напрямках:

- перший – безпосереднє ознайомлення з театром (відвідування вистав, зустрічі з акторами тощо);
- другий – опосередковане ознайомлення (розповіді вчителя, отримання інформації, відомостей та фактів з підручників, посібників, мережі Internet);
- третій – самостійна художньо-творча діяльність (підготовка та участь у театралізованих іграх, драматизаціях, виставах, святах тощо).

Процес залучення дітей до театральної діяльності в умовах закладів освіти можна умовно розділити на такі етапи:

- виготовлення ляльки;
- оживлення та знайомство з лялькою;
- використання ляльки в казкових сюжетах [3; 4].

Кожний етап має певні освітні завдання.

Виготовлення ляльки дозволяє:

- розвивати дрібну моторику руки «мануальний інтелект». В.Сухомлинський слушно зазначав, що «витоки здібностей і обдарувань дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно

кажучи, йдуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки. Що більше впевненості, винахідливості в пальцях дитячої руки, що тонша взаємодія руки зі знаряддям праці, то складніші рухи, необхідні для цієї взаємодії, то яскравіша стихія дитячого розуму» [9].

- фантазію та образне мислення;
- розвивати вміння малими засобами виражати характер;
- розвивати здатність тонко відчувати інших;
- розвивати здатність до концентрованої уваги;
- зміцнити зв'язок Дитина – Вчитель-вихователь – Батьки.

На етапі оживлення та знайомства з лялькою дитина відпрацьовує механізм саморегуляції: на образному рівні вчиться тримати себе в руках та адекватно виражати свої почуття. Через емоційну децентрацію діти легко вступають в комунікативну діяльність.

Процес оживлення ляльки дозволяє:

- розвивати мовлення дитини як монологічне так і діалогічне, розширює словниковий запас;
- впливати на емоційну та моторну діяльність;
- розвивати комунікативні якості;
- розвивати просторове орієнтування;
- взаємодіяти з товаришами.

«Оживлення» ляльки знайомить дітей з анатомією тіла, рухами та їх координацією, розвиває моторику пальців, вчить взаємодії з предметами, з партнером, збагачує мову тощо [3; 4].

III етап – використання ляльки в виставах. Репертуаром шкільного театру є добре відома, вивірена часом дитяча література (авторські та народні казки та твори сучасних українських та зарубіжних дитячих письменників).

Казка дає дитині необхідну гаму переживань, які викликають добрі, серйозні почуття. В.Сухомлинський так визначав цю властивість казкового твору: «Казка розкриває внутрішні сили дитини, завдяки яким людина не може не робити добре» [9]. Подорож казковою країною – це реальність для дитини. Вони реально переживають перевтілення, беруть участь у пригодах, при цьому дуже легко сприймають казкові закони, норми і правила поведінки. Дитина розуміє: треба прислуховуватися до друзів, жити слід дружно. Не можна руйнувати все навколо (бо казка щезне!)

Під час роботи над виставою діти перевтілюються завдяки чому лялькові герої «оживають». Але грати так, щоб тебе почули та сприйняли, як справжнього героя виявляється важко. Акторська гра спонукає дитину до виконання низки тренувальних вправ та творчо-ігрових завдань. Дітям потрібно навчитись переконливо дорікати, щиро просити, дивуватися, звати, радіти, плакати, сумувати, сердитися; говорити голосно і чітко, ніжно і спокійно, улесливо, пошепки, швидко, навіть басом [3; 4].

Робота над виставою – це кропіткий репетиційний процес, який включає : застільний період, роботу на вигородках, репетиції на сцені. Репетиції – простір театральної творчості, де вивчається п'єса драматурга, втілюється задум режисера, слова і думки письменника (автора) перетворюються акторами, художниками-декораторами, музикантами, костюмерами на живі образи.

Репетиція (латинське *repetitio* – повторення) – робочий процес, що відбувається під керівництвом постановника, розбір та обговорення п'єси, визначення її ідейної спрямованості, мети, стилю, жанру, головної дії, образів і характерів дійових осіб, розробка мізансцен. Репетиція, зазначає М. Терещенко, – складний різноманітний шлях роботи над драматичним твором, пов'язаний з неодноразовим повторенням окремих сцен, актів і всієї п'єси з необхідними зупинками, зауваженнями, поправками і вказівками режисера; репетиція – напружена багатоденна щоденна робота, що триває не один тиждень, колективні пошуки засобів виразності для втілення драми, наполеглива робота над створенням цілісного, гармонійного художнього твору» [10, с. 138].

У театральній драматичній словнику ХХ століття знаходимо визначення дефініції : «Репетиція – процес перетворення п'єси або іншого літературного матеріалу на спектакль. Репетиція відбувається під керівництвом режисера, який організовує взаємодію акторів (ансамбль), роботу художників, композитора, інших театральних структур. Процес репетицій має внутрішню динаміку й низку послідовних етапів: «застільний період», під час якого виробляється розбір п'єси,

окреслюється «зернина» спектаклю і кожної ролі, уточнюються стосунки між персонажами, формуються окремі мізансцени; сценічний етап, який включає підготовку певних сцен спектаклю і формування їх в єдине художнє ціле» [2, с. 208].

У театральній практиці виділяють різні типи репетицій: застільні, у ви городках, прогонні (репетиції на сцені), монтувальні, генеральні. Зміст кожної репетиції має спільну мету – перетворення літературного твору (казка, пісня, розповідь, байка, тощо) на сценічний. Творча співпраця та взаємодія – основа репетиційного процесу. Вона складається з роботи над п'єсою: розроблення задуму і постановочного плану; розкриття внутрішнього життя дійових осіб і створення характерів-образів; роботи режисера з акторами за столом; пошуків планування (просторового рішення); мізансценування; сценографії (художньої форми вистави-образу); музики, хореографії, костюмів, гриму, тобто з організації всієї творчої і технічної діяльності колективу над створенням вистави. Кожен тип репетицій має свою мету та завдання для її творчого вирішення.

Перший етап спільної роботи режисера (вихователя, вчителя) з акторами (дітьми, учнями, студентами) – репетиції за столом. На цьому етапі відбувається читання та обговорення п'єси, розподіл та проба на ролі, дієвий аналіз твору та ролі, вивчення лінії поведінки героїв, робота над створенням образу. Педагоги-практики, що працюють з дошкільниками та молодшими школярами, радять не засиджуватись на цьому етапі, оскільки діти краще розуміють зміст твору, об'єм роботи над роллю та створення характеру героя в дії, в процесі пошуку себе в ролі.

Репетиції за столом дозволяють вирішити наступні завдання:

- здійснити аналіз п'єси, схарактеризувати її ідейно-художні особливості, сюжет, композицію, мову автора та його дійових осіб;
- здобути знання для створення характеру персонажа, його «надзавдання» (за К. Станіславським) у майбутній виставі. Оволодіння драматургічним матеріалом, поглиблює розуміння і збуджує творчу фантазію юних акторів, допомагає глибше зрозуміти внутрішній світ героя, образ якого має бути відтворений на сцені.

Продовженням роботи над постановкою вистави є репетиції у «вигородках» (умовне позначення декорацій за допомогою меблів, тобто тимчасова декорація), завдяки яким народжується зоровий образ вистави. За словами М. Терещенко: «Основне завдання цього періоду – визначити точну лінію психофізичного життя дійової особи, щоб перенести його на сцену» [10, с. 138].

На цьому етапі дієвим є метод фізичної дії. Його сутність – підхід до дії з зовнішнього (фізичного) боку, але не з внутрішнього (психологічного). Прості фізичні дії завжди виступають збудником відчуття правди і сценічної віри, внутрішньої дії й почуттів, фантазії та уяви, акцентують увагу на фізичному боці психічної дії. На таких репетиціях потрібно дотримуватися принципу К. Станіславського: від правди «життя людського тіла» до правди «життя людського духу» [8].

Репетиції на «вигородках» ретельно плануються. Визначається характер мізансцен, «опорні точки» та їхнє значення. Оволодіння сценічною дією, пошуки акторських виразних засобів відбувається у межах задуманої загальної ідейно-сміслової режисерської мізансцени. Протягом цього репетиційного періоду виконавці оволодівають логікою образу, шукають шляхом до перевірення. Визначимо важливі моменти, на яких необхідно акцентувати увагу юних акторів:

- установа безперервної лінії взаємодії з партнером;
- перспектива ролі як руху від вихідної точки до кінцевої мети («надзавдання» – вміння розподіляти нюанси (голос, темперамент тощо) відповідно процесу розвитку ролі).

Процес роботи виконавців над роллю завершується такими елементами як внутрішня і зовнішня характерність – неповторні внутрішні та зовнішні особливості людини. Шлях оволодіння характерністю – від внутрішнього (бажання, прагнення, стосунки, манера спілкування, характер сприйняття, особливість мислення тощо) до зовнішнього (голос, манера, вік, фізичний стан, фізіологічні особливості тощо). В ході репетицій у «вигородках» логічно побудовані акторами сценічні дії удосконалюються в процесі живої, безпосередньої взаємодії партнерів, закріплюються мізансцени, відбувається з'єднання знайденої в кожному епізоді органічної поведінки в єдину і послідовну лінію дії, підпорядковану «надзавданню» образів і вистави. Відшукується вірний ритм та індивідуальна сценічна атмосфера в кожному епізоді вистави, узгоджуються засоби (музика, світло,

загострення конфлікту), що дозволяють режисеру виділити будь-який момент сценічної дії. Цей тип репетицій пов'язаний з початком «зборки вистави»: прогони окремих фрагментів, сцен, актів без зупинок із зауваженнями і виправленнями після «прогону». Цей вид репетицій передбачає поступове введення костюмів чи їх елементів, бутафорії, реквізиту, музичного та шумового оформлення вистави.

Завершальний період роботи над виставою – сценічні репетиції – перехід виконавців на сцену з декораціями. Означені репетиції є закономірним продовженням всього того, що було накреслено і напрацьовано за столом і у «вигородах». Це перевірка результатів двох попередніх етапів: закріплення знайденого раніше, пошуки цілісного звучання актів і всієї п'єси. Прогонні репетиції дають можливість уточнити всю сценічну композицію вистави (співвідношення цілого і окремих його частин, головного і другорядного) у відповідності з наскрізною дією та надзавданням вистави (правильність її побудови в цілому, розкриття ідейного задуму автора, виділення головних подій, іноді й другорядних), а також з логічністю і органікою розвитку дії, темпоритму актів і всього сценічного дійства. На цьому етапі роботи остаточно уточнюються, корегуються, закріплюються найбільш виразні мізансцени, що розкривають надзавдання і наскрізну дію вистави, кожного образу та простежується зв'язок мізансцен із оформленням вистави. Важливо підкреслити, що на сценічних прогонних репетиціях завершується основна робота з кожним юним актором у створенні його образу: творчий пошук виконавцями найбільш сценічної виразності у своїх діях, жестах, мові; відбір і закріплення кращих пристосувань, фарб; перевірка ролі за наскрізною дією; перевірка дії з декораціями, меблями, бутафорією, музикою, шумами, костюмами, гримом; переборювання нетворчого самопочуття на сцені.

Перевірка творчої готовності вистави в цілому, всіх театральних компонентів у дії – генеральна репетиція. Існують певні вимоги до проведення генеральної репетиції. На сценічному майданчику має панувати повна узгодженість у роботі: підготовленість виконавців, декорацій, костюмів, світлової апаратури, бутафорії, музично-шумового оформлення тощо. На першій генеральній репетиції режисер (керівник дитячого театру) не повинен зупиняти виконавців – необхідно зробити хронометраж усієї вистави. Усі доречні зауваження він фіксує на папері, а вже після репетиції, на обговоренні з колективом, доводить до відома акторів, з метою усунення недоліків. У професійних театрах прийнято проводити дві генеральні репетиції, у дитячих – не менше двох, але якщо друга – проходить не зовсім організовано, залишаються не виправлені, визначені режисером недоліки, корисно призначити і третю. Оцінювати результати таких репетицій доцільно з точки зору здійснення режисерського задуму вистави, втілення надзавдання і наскрізної дії. Не менш важливим і цікавим етапом діяльності дитячого театру є підготовка до прем'єри вистави, до зустрічі виконавців із глядачем, до відповідальної та визначної події у житті усього творчого колективу. Нарешті прем'єра, яку вся творча група чекає з нетерпінням, адже це можливість показати та проявити себе як найкраще.

Висновки. Як підсумок зазначимо, що репетиційний процес – це складний, напружений шлях роботи над сценічним втіленням драматичного твору, процес постійного творчого пошуку, що стає можливим за умови створення атмосфери довіри та невимушеного щирого художньо-педагогічного спілкування.

Ми дорослі, вчителі, батьки, вихователі маємо пам'ятати, що в кожній дитині завжди живе маленький митець, важливо створити простір для творчої самореалізації, розвитку таких необхідних у сучасному суспільстві гнучких навичок, які сьогодні називають soft skills.

Література

1. Амонашвілі Шалва: 7 мудрих порад учителям і батькам у вихованні URL: <https://osvitoria.media/experience/shalva-amonashvili-8-mudryh-porad-uchytelyam-i-batkam-u-vyhovanni/>
2. Баканурський А.Г., Корнієнко В.В. Театральні-драматичний словник ХХ століття. Київ: Знання України, 2009. 319 с.
3. Барановська І.Г. Театралізована гра як засіб художнього виховання дошкільників. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів

- науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки психології та мистецтв ВДПУ ім. М.Коцюбинського / за ред. Г.С. Тарасенко. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. Вип. 2. С. 218 – 221
4. Барановська І.Г. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності . *Zbior raportow naukowych. «Perspektyvy rozwoju badan naukowych w 21 wieku»*. (27.02.2013 – 28. 02.2013) Szczecin: Wydawca: Sp. z o. o. «Diamond trading tour», 2013. С. 5 – 9.
 5. Барановська Ірина Вокальна підготовка майбутніх учителів музики засобами театального мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал* / голов. ред. А. А. Сбруюва. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2017. № 10 (74). 248 с. С.150-160
 6. Барановська І.Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. №2 (39). С. 40-50
 7. Образцов С.В. Зачем людям театр кукол? *Театр*. 1987. №7. 192с
 8. Станіславський К. Робота актора над собою. Київ: Мистецтво, 1953
 9. Сухомлинський В. Про розвиток творчої особистості школярів: індивідуальний та диференційований підхід. URL: <http://pandia.ru/text/79/530/42611.php>
 10. Терещенко М.С. Режисер і театр. Київ : Мистецтво, 1971. 158 с.
 11. Типові освітні програми, розроблені під керівництвом О.Я. Савченко та Р. Шияна URL: <https://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy> Дата звернення 24.11.2020

УДК 373.31

А. Басюк,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
A. Basyuk,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ

THEATRICALIZED ACTIVITY AS AN EFFECTIVE MEANS OF ESTABLISHING TEACHER-PUPIL INTERACTION

Анотація. У статті аналізується проблема налагодження взаємодії вчителя та учня засобами театральної діяльності. Конкретизовано особливості використання в освітньому процесі початкової школи театального мистецтва, визначено функції театру, які ефективно впливають на налагодження взаємодії між учителем та учнями. Нами визначено різні види театралізації та види театрів, у яких можуть брати участь учні, співпрацюючи з педагогом.

Abstract. The article analyzes the problem of establishing interaction between teacher and student by means of theatrical activities. The peculiarities of the use of theatrical art in the educational process of the primary school are specified, the functions of the theater are determined, which effectively influence the establishment of interaction between the teacher and the students. We have identified different types of dramatization and types of theaters in which students can participate in collaboration with the teacher.

Ключові слова: театр, педагог, молодший школяр, театралізована діяльність, взаємодія.

Key words: theater, teacher, primary school pupil, theatrical activity, interaction.

Сучасні педагогічні дослідження спрямовані на розвиток, формування та успішне становлення особистості учня початкової школи. Основним фактором цього процесу є ефективна взаємодія вчителя та учня, для педагога важливо знайти індивідуальний підхід до дитини, ввести її в освітній процес, стимулювати засвоєння учнем відповідних знань, розвивати здібності. Налагодити дружні стосунки, успішно взаємодіяти учителям та учневим допоможе організація театралізованої діяльності, адже це спільна продуктивна робота, яка потребує постійного спілкування, обговорення ідей, творчої кропіткої праці та, як результат, отримання мистецького продукту, насолоди від виконаного завдання.

Використання театрального мистецтва як ефективного засобу взаємодії вчителя та учня досліджують чимало науковців, таких як: Н. Абалкін, В. Абрамян, Б. Ардов, М. Барахтян, Р. Баталов, В. Бутенко, Л. Бутенко, П. Галахова, О. Головенко, С. Єлканов, А. Єршова, І. Зайцева, А. Капська, Р. Короткова, Є. Коцюба, О. Кретьова, Д. Кропоткін, Н. Ксенофонтова, Н. Мартинович, М. Миклашова, Н. Миропольська, Г. Переухенко, Н. Сайгушев, С. Соломаха, С. Швидка, Г. Яструбова та інші. Вони розглядають театральне мистецтво як засіб удосконалення творчого потенціалу вчителя, його педагогічної майстерності та гармонійного особистісного розвитку. Питання взаємодії вчителя та учнів висвітлюється у Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», в Національній та Європейських рамках кваліфікації, Концепції Нової української школи тощо.

Мета статті – розкрити особливості налагодження взаємодії вчителя на учня засобами театралізованої діяльності.

«У сучасному суспільстві спостерігається поступовий відхід від традиційної моделі викладання, у якій вчитель є ретранслятором знань, а учень його пасивним реципієнтом. Починаючи з початкової школи, виховні можливості навчального закладу зорієнтовані на розвиток природних обдарувань дитини. Тому використання театральної педагогіки в навчальному процесі розглядається як один із найважливіших засобів» [1, с. 23]. У процесі спілкування з театральним мистецтвом народжуються та розвиваються емоційні переживання дитини, що допомагає вчителю відчувати внутрішні почуття молодшого школяра, зрозуміти його стан та переживання, пояснити для себе особливості його поведінки. Театралізоване дійство допомагає учневі розкритися, показати своє внутрішнє «Я», проявити себе, показати усі приховані таланти.

«Театральне мистецтво – це специфічний вид мистецької діяльності який поєднує в собі можливості багатьох художньо-зображувальних засобів експресії, створює образи, розвиває мовлення, мислення, регулює поведінку тощо» [2, с. 42]. Аналіз наукової літератури дозволяє виокремити ряд функцій, які реалізує театралізована діяльність у процесі взаємодії вчителя та учнів:

- соціалізуюча – стимулює учнів до опанування різних соціальних ролей (матері, батька, доньки, сина тощо) та прийнятих моделей їх поведінки;
- виховна – спроектована на те, щоб батьки та педагоги у ігровій формі мали можливість розглянути та сформувані уявлення молодших школярів про такі моральні якості, як «добро – зло», «правда – брехня», «щедрість – скупість» та інше;
- розвивальна – дозволяє учням початкової школи поринути у захопливі події та пригоди, що сприяють не тільки розвитку їх уяви та фантазії, а й забезпечують початковий етап формування уявлень про моральні якості, особливості поведінки та співпраці у дитячому колективі, раціональну організацію свого робочого часу, розвиток емоційної сфери учнів, допомагає сформувані навички рефлексії та емпатії; сприяє розвитку зв'язного мовлення;
- дидактична – використання театралізованої діяльності є ефективним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності та сприяє емоційному збудженню дитини, в результаті чого навчальний матеріал засвоюється краще, залишає глибокі «сліди» у свідомості дитини, а тому – запам'ятовується краще; за допомогою театрального мистецтва учні швидше та практичніше знайомляться з різними видами музичного, образотворчого, хореографічного, літературного, драматичного мистецтва, обрядами, звичаями, традиціями;
- дозвіллево-розважальна – сприяє доцільно та корисно організувати вільний час учнів початкової школи;
- естетична – впливає на формування естетичних смаків молодших школярів.
- релаксаційна та рекреаційна – участь у театралізованій діяльності дозволяє учням розслабитися, відпочити, відновити сили, по іншому поглянути на оточуючий світ, подолати емоційний стрес, тривожність чи страхи» [2, с. 24].

Професія вчителя дуже близька до професій актора та режисера, адже своєю поведінкою педагог впливає на почуття, емоції та взагалі на атмосферу, яка вирує навколо глядача – учня. Чим більша переконливість та артистизм вчителя, тим успішніше виконуються дані завдання. Взаємодія вчителя та учня під час театралізованої діяльності дуже особлива, адже створюється невимушена

атмосфера, коли учень не боїться висловити свою думку, помилитись. Це можливо лише тоді, коли в класі панує дружня, привітна атмосфера, налагоджені тісні зв'язки між педагогом та учнями.

«Театральна діяльність дає можливість майбутньому вчителю одержати психолого-педагогічні, спеціальні, методичні знання для успішного розв'язання дидактичних завдань, аналізу педагогічних ситуацій, для вибору засобів взаємодії, розвиває вміння синтезувати матеріал, знаходити для нього відповідне психо-емоційне забарвлення» [6, с. 39]. Завдяки цьому багажу успіх позитивної спільної діяльності вчителя та учня набагато більший.

Налагодження взаємодії педагога та учня – складний, довготривалий процес, вчителеві важливо зрозуміти дитину, її світогляд, цінності, особливості мислення та направити в правильне русло. Суперечки, які можуть виникнути між учнем та вчителем, негативно впливають на процес взаємодії, гальмують особистісний ріст учня. Педагогові важливо встановити емоційний зв'язок з підопічним, налагодити взаєморозуміння, тільки тоді можна говорити про взаємодію, яка позитивно впливатиме на особистість школяра.

Відвідування театру або іншого масового видовища демонструє майстерну та клопітку роботу режисера, яка базується на чіткій взаємодії між постановником та артистами, співаками, танцівниками для того, щоб якнайкраще та найширше розкрити талант кожного, щоб показати людину індивідуально та неповторно. Так само і вчитель може досконало розкрити індивідуальність кожного учня лише при повній взаємодії з ним, його робота є мистецтвом творення успішної особистості [1, с. 57].

Такі різноманітні емоції як співчуття, радість, гнів, подив присутні на кожному уроці, тому з цього випливає, що провідною метою навчання варто вважати не лише оволодіння учнем знань, умінь і навичок, а й формування провідних якостей особистості. Саме через це використання елементів театральної педагогіки сприяє створенню на уроці ситуації успіху, яка, в свою чергу, викликає у школярів відчуття радості, задоволення від навчання, бажання ходити до школи та дізнаватись щось нове. Усе це допомагає витіснити стандартні уроки, головною метою яких є просто подання сухого матеріалу. Дидактична гра, театралізована подача програмового матеріалу урізноманітнюють урок, роблять його цікавим, захоплюючим [1, с. 71].

Важливо пам'ятати, що перш ніж робити певні висновки про дитину потрібно краще її пізнати, адже не усі учні легко можуть піти на контакт, почати проявляти себе. Пильне спостереження за школярами, індивідуальні бесіди не дозволяють так розкрити дитину, як театрально діяльність, в якій вона може проявити всі сторони своєї особистості.

Театралізована діяльність – не просто цікава гра, вона містить у собі низку компонентів, які не лише урізноманітнюють урок, але й допомагають у кращій та легшій формі подати важкий матеріал, що в подальшому підвищує відсоток засвоєння великої кількості інформації (рис.1) [7, с. 24].

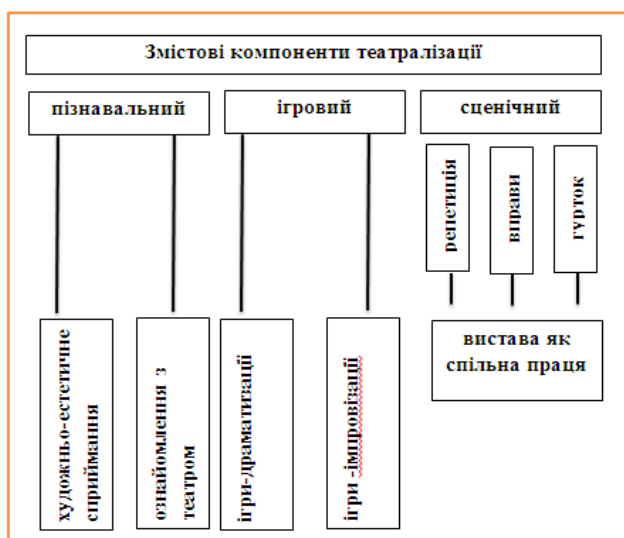

Рис.1 Змістові компоненти театралізованої діяльності

Реалізація театралізованої діяльності у початковій школі може проявлятися у постановці ігор-драматизацій за сюжетами відомих казок, оповідань; ігор-імпровізацій, де учням потрібно проявити себе, власний характер, висловити та обґрунтувати свою думку. Разом з молодшими школярами доречно відвідувати театри, спостерігати за майстерністю акторів, обговорювати їх роботу. У класі можна робити постановки різних видів театрів (театр ляльок, театр тіней, театр природи, театр одного актора, театр на фланеграні тощо), які можуть тривати від кількох хвилин до всього уроку чи демонструватися у позаурочний час.

Отже, театралізована діяльність є дуже важливим та ефективним засобом налагодження взаємодії вчителя та учня. Вона сприяє соціалізації дитини, адже розкриває її емоційну, інтелектуальну сферу, відображає чуттєво-образне мислення, активізує фантазію, художню уяву, мобілізує пам'ять та увагу, розвиває музичні та образотворчі здібності. А це, в свою чергу, допомагає краще засвоїти суспільно важливі елементи поведінки та орієнтуватися у відповідних ситуаціях.

Література

1. Артемова Л.В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі. – К.: Томірс, 2002. – 291 с.
2. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська. – Вінниця, 2015. – 170 с.
3. Голік Олександр Педагогічна майстерність (організаційно-управлінський аспект самостійної діяльності студентів) / Олександр Голік. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток ЛТД», 2009. – 261 с.
4. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
5. Казьмірчук Н.С. Особливості підготовки вчителів початкових класів до реалізації принципу наступності дошкільної та початкової ланок освіти // Наукові записки: зб. матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» / За ред. Л.В. Старовойт. – Вінниця, 2018. – С. 89-93.
6. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / В. О. Моляко, О. Л. Музика. – Житомир, 2007. – 319 с.
7. Театр у школі: робота над виставою, репертуар / уклад. О.М. Ворожейкіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 207 с.

УДК 373.3.091.33:792.046.2

Л. Бевза, Ю. Кондрат,
здобувачі ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
L. Bevza, Yu. Kondrat,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ КАЗКИ

DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF CHILDREN BY MEANS OF THEATRALIZED FAIRY TALE

Анотація. В статті розглядається питання розвитку пізнавальної активності дітей. Пізнавальна активність визначається як діяльнісний стан дитини, що забезпечує її успішність у навчанні та майбутній життєдіяльності. Дієвим засобом активізації потягу до пізнання обрана казка. Схарактеризовано різні жанри казок та з'ясовано їх характерні особливості. Проаналізовано методи та прийоми роботи над створенням театралізованої казки.

Ключові слова: пізнавальна активність, народна та авторська казки, методи, прийоми.

Abstract. The article considers the development of cognitive activity of children. Cognitive activity is defined as the activity of the child, which ensures its success in learning and future life. A fairy tale is chosen as an effective means of activating the desire for knowledge. Different genres of fairy tales are characterized and their characteristic features are clarified. Methods and techniques of work on the creation of a theatrical fairy tale are analyzed.

Key words: cognitive activity, folk and author's fairy tales, methods, receptions.

Одним із найдавніших та найпоширеніших видів оповідальної народної творчості – є казка (фантастичний розповідний твір про вигадані, а нерідко й фантастичні події чи пригоди). В словнику літературних термінів зазначено, що «казка – один із основних жанрів народної творчості, епічний, сюжетний художній твір усного походження [5]. Феномен «казка» походить від слова казати (сказувати, розказувати). На нашу думку, на всьому світі немає жодного народу, який би не складав казки, не створив свого «казкового епосу», що відображає його життєву та соціальну філософію, побут, історію. За своїм змістом та поетикою казки подібні до сказань, легенд, міфів, баладних пісень та билин. Їх захоплюючий фантастичний сюжет, що інтригує слухача, нерідко супроводжують пісні, приказки, прислів'я, загадки, замовляння [6].

Казка – невід'ємна частина дитинства. Кожен в дитинстві, затамувавши подих слухав цікаві казкові історії. Ставши дорослими, ми переказуємо, знайомі з дитинства казки дітям, які розуміють їх по-своєму, вимальовуючи в своїй уяві образи казкових героїв, переживаючи емоції, що передає казка. Будь-яка казка містить урок, мораль, яку читач чи слухач обов'язково має засвоїти.

Мета статті – розкрити педагогічний потенціал театралізованої казки для розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Пізнавальна активність – основа успішного навчання та життєдіяльності. Вчені, досліджуючи проблему розвитку пізнавальної активності учнів, розтлумачують це поняття як: міру розумового зусилля, спрямованого на задоволення пізнавальних інтересів індивіда (Л. Кравчук) [3], пізнавальна активність трактується як діяльнісний стан особистості, що виражається в наполегливому прагненні до знань, до розумової напруги і прояву вольових зусиль у процесі оволодіння знаннями [4, с. 214].

Вважаємо, що казка – є тим дієвим засобом активізації фантазії, уяви, пам'яті дитини, вона вчить, і, водночас, надихає. Українські народні казки – складний фольклорний жанр, оскільки існує велике різноманіття видів казок, що різняться змістом, стилем, походженням, складом дійових осіб, фантастичністю сюжету, соціально-побутовими конфліктами, тощо. На рисунку 1 подано типові жанрові різновиди української народної казки

Рис. 1. Жанри української народної казки

Проаналізувавши змістовні та сюжетні лінії українських народних казок різних жанрів, стає зрозумілим, що їх спільною жанровою ознакою є фантастика, вимисел. Саме ця ознака активізує потяг дитини до пізнання. «Як? Чому? Чи буває так насправді?, Як допомогти?» – ці та інші питання хвилюють дітей. Наприклад, в казках про тварин («Семеро козенят», «Котик та Півник», «Лисичка і Журавель» та ін..) герої-звірі товаришують, співають, танцюють, ходять один до одного у гості, оскільки тварини наділені людськими риси, хоча в житті такого ж не буває. Неправдоподібний вимисел є і в чарівних, фантастичних («Як квітець до березня в гості ходив», «Івасик-Телесик», «Кирило Кожум'яка», «Котигорошко» – допомога сил природи) і соціально-побутових («Мудра дівчина», «Казка про дідову та бабину дочку» – обігрування типових рис персонажів у комічні, майже фантастичні ситуації) казках. Характерною ознакою української народної казки є вміст відомостей про звичаї, традиції, матеріальну та духовну історію українського народу.

Як підсумок зазначимо, що жанр української народної казки не випадково широко представлено в освітніх програмах початкової школи. Казки містять невичерпний педагогічний та арттерапевтичний потенціал. Вони здатні навчити, розвинути, виховати, збудити пізнавальну активність молодших школярів, оскільки мають інтригуючі фантастичні, динамічні, колоритні та різнобарвні, сюжети. Водночас, це невеликі за обсягом твори, написані простою, доступною літературною мовою, і, головне, казки дозволяють слухачу поринути у чарівний світ мрій та фантазій.

Сьогодні в світі є велика кількість казок, написаних письменниками, яких називають казкарями. Особливістю авторських казок є те, що одна й та сама історія сприймається по-різному представниками різних вікових груп. Дитячі казки Шарля Перро, братів Грімм чи Ганса Крістіана Андерсена дитині здаються безневинними розповідями, в той час як доросла людина знайде в них серйозні проблеми і мораль. Часто книги, орієнтовані спочатку на юного читача, розтлумачуються дорослими по-своєму. Незважаючи на достатньо великий досвід вивчення впливу казки на дитину в педагогічній науці продовжуються пошуки нових технологій розвитку та навчання дітей казкою. Розглянемо деякі з них.

В дошкільних закладах та початковій школі діти засвоюють тему «У світі театру». Театр – мистецтво синтетичне, оскільки органічно об'єднує в собі і музику, і акторську гру, і образотворчі, і декоративно-ужиткові, і літературні, і хореографічні мистецтва. Театральні технології близькі та зрозумілі дітям, тому що в основі їх лежить гра, дія різноманітних образів героїв, – зазначає І. Барановська [1, с. 6]. Саме на театральній сцені є можливість оживити казкових героїв. Вчитель розповідає дітям, що одна й та сама казкова вистава, наприклад: «Червона шапочка» за мотивами однойменної казки Шарля Перро може бути поставлена у різних театрах, що різняться між собою домінуючими виражальними засобами. Учні початкових класів можна запропонувати виконати завдання «Одна вистава – різні театри» на розвиток пізнавальної активності. На картках подані фрагменти вистави «Червона шапочка», що грають актори різних театрів: лялькового, оперети, опери та балету, драматичного. Відповідно до кожної картинки потрібно обрати вид театру та аргументувати свою відповідь. Учні мають актуалізувати свої знання, увагу, асоціативне мислення та визначити: У яких театрах побував фотограф? Що допомогло здогадатися та самостійно зробити правильний вибір? Далі учні переглядають фрагменти вистав «Червона шапочка» різних театрів, а потім і фрагмент мультфільму за цією казкою та самостійно дають відповіді на низку проблемних питань :

- Що є спільного у всіх виставах?,
- Чи схожі костюми в одних і тих самих персонажів? Чим саме?
- Чим мультфільм відрізняється від театральних вистав?
- Як мультиплікатори та актори різних театрів передають емоції персонажів, що дозволяє створити їм яскравий художній образ?

Наступним може бути завдання «Створення театрального костюму». Учні уявляють себе художником-декоратором та самостійно розфарбовують чи створюють ескіз костюму улюбленого

казкового героя. По завершенні презентують свої роботи перед однокласниками, акцентуючи увагу на деталях костюму, що допоможуть упізнати персонажа глядачам.

Кожна вистава – це копітка праця багатьох людей. Саме тому використання театральних технологій уможливує «примірювання» дітьми різних ролей: художників декораторів, режисерів, акторів, композиторів, хореографів, гримерів; надає можливість виконувати ту роль, що більш приваблює та викликає інтерес.

Цікавим захоплюючим завданням для дітей є виготовлення ляльок пальчикового театру. Матеріалом для виготовлення персонажу будь-якої казки можуть бути різноманітні матеріали: кольоровий папір, картон, ферт, тканина, нитки, тощо. Діти за шаблонами виготовляють на вибір одного з персонажів казки та самостійно оздоблюють костюми характерними деталями.

На наступному етапі, наприклад, можна озвучити класичний варіант відомої української народної казки «Рукавичка» чи її осучаснений варіант. Молодші школярі стають учасниками казки, оскільки, коли казку читають герої не говорять, їх репліки озвучують самі учні за допомогою обраних музичних інструментів. Учні, які не виконують ролі головних героїв казки створюють її шумовий супровід. Наприклад, у казці «Рукавичка» маленькій Мишку символізують та підійдуть – шейки, Жабці – бубон, Зайчику – коробочка, Лисичці – дзвоники, Вовку – кастаньети, Ведмедю та кабану – відповідно барабан та бубон. Звуки тріскачки будуть символізувати поступ Діда по хрусткому снігу.

Ішов Дід лісом (звучать тріскачки) та загубив рукавичку. Погода стояла сонячна, однак морозець став все міцнішим (шуми, що виникають під час м'яття паперу). Прибігла Мишка (шейки) та питає:

– Хто, хто в рукавичці живе? У відповідь – тиша. Тільки чути шум вітру (хором звук «Ш», що стає сильнішим та інколи затихає). Забігла (шейки) у рукавичку та й почала там жити. Тепло в рукавичці, затишно. А на дворі мороз та завиває хурделиця (хором звук «Ш» та «С»)....

– Я (шейки – Мишка)!

– Я (коробочка – Зайчик)!

– Я (дзвоники – Лисичка)!

– Я (кастаньети – Вовк)!

– А ти хто?

– А я (барабан – ведмідь) волохатий; пустіть мене до хати!

– Заходь!

Ця форма роботи надзвичайно цікава дітям. Час минає непомітно. Дітям настільки цікаво, що закінчення заняття вони сприймають як непорозуміння і просять: «А може ще!»

У такій творчій співпраці діти опановують складні музичні поняття «тембр», «сила звуку», «динамічні відтінки». За допомогою звуків шумових та звуковисотних ударних інструментів молодші школярі вчаться слухати та чути, розширюють свої знання, отримують навички творчої співпраці та досвід колективної художньо-виконавської діяльності. Зазначимо, що під час гри потрібно обов'язково звертати увагу на всі запитання, пропозиції учнів, що стосувалися змісту та способу проведення ігор. Вміло пропонувати їх різноманітні варіанти, разом з учнями створювати їх імпровізаційні моделі.

Театр ляльок – веселий та захоплюючий вид творчої діяльності. Створеного власноруч героя учні зможуть «оживити» за допомогою гри (рухів та голосу) [1; 2]. За допомогою гри-драматизації молодші школярі розігрують знайомий сюжет казки, розвивають його або придумують новий. Однак спочатку, перед створенням художнього образу, ляльку потрібно розглянути, скласти характеристику поведінки, добрати потрібну інтонацію голосу та стиль мови. Зазначимо, що драматизація казки нерідко допомагає дітям зреалізувати недосяжні бажання та мрії, оскільки швидко включається в гру і діє вже від імені героя. У той же час, такі імпровізовані казкові вистави носять психокорекційний, дидактичний, виховний характер, оскільки розвиток сюжетної лінії, встановлення прагнень героїв та мети обов'язково призводить до усвідомлення неадекватності дій та поганих негативних вчинків казкових героїв, пошуку шляхів корекції та нових моделей соціально-прийнятної поведінки.

Висновок. В процесі розігрування ігор-драматизацій за сюжетами казок, участі у різних театралізаціях (пісень, віршів), роботі над виставою діти вчаться розуміти та грати (зображати) різні

емоційні стани та розкривати характери персонажів, удосконалюють техніку мови, дрібну моторику пальців рук, музичний слух, хореографічні вміння, розвивають свій емоційний інтелект, розширюють словниковий запас, здобувають навички композиційної побудови вистави, тощо. Колективна робота над виставою в невимушеній творчій атмосфері дозволяє подолати скутість, невпевненість в собі, окремих дітей, значно активізує емоційно-почуттєву сферу, розвиває цілий комплекс гнучких навичок, розкриває можливості творчої самореалізації кожного учня, активізує пізнавальну активність та віру дитини в свої сили та можливості.

Література

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с
2. Барановська І.Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. №2 (39). С. 40-50
3. Кравчук Л. Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2421/1/Krravchuk_L_3.pdf
4. Словарь, справочник по педагогике / Под. ред. Пидкасистого П. И. Москва: ТЦ Сфера, 2004. 439с
5. Український літературний словник URL: <https://gorodenok.com/kazka-shho-take-kazka-literaturoznavchij-termin-slovnik-literaturoznavchix-terminiv/>
6. Українська народна казка URL: <https://sites.google.com/site/nakazkicov/so-take-kazka>

УДК 371.132

М. Бикова,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Сумського державного педагогічного
університету ім. А.С.Макаренка
М. Вykova,
PhD, Sumy state pedagogical University

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ПРОБЛЕМА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

FORMATION OF PEDAGOGICAL TOLERANCE OF THE FUTURE TEACHER AS A PROBLEM OF SOCIO-CULTURAL SPACE

Анотація. Предметом дослідження є педагогічна толерантність як одна з професійно значущих якостей особистості майбутнього педагога та пріоритетна проблема виховання у закладах освіти. Метою виступає теоретичний аналіз сучасних підходів до проблеми складових професійної толерантності. У статті використані методи теоретичного аналізу наукових джерел з проблеми дослідження, також застосовано метод систематизації, порівняння, узагальнення спеціальної літератури. Автор охарактеризував основні завдання формування педагогічної толерантності, визначив її вплив на ефективність взаємодії під час освітнього процесу.

Abstract. The subject of research is pedagogical tolerance as one of the professionally significant personality traits of the future teacher and a priority problem of education in educational institutions. The aim is a theoretical analysis of modern approaches to the problem of components of professional tolerance. The article uses methods of theoretical analysis of scientific sources on the research problem, also uses the method of systematization, comparison, generalization of special literature. The author described the main tasks of the formation of pedagogical tolerance, identified its impact on the effectiveness of interaction during the educational process. Key words: tolerance, pedagogical tolerance, intolerance, acceptance of another, personality, individuality.

Ключові слова: толерантність, педагогічна толерантність, інтолерантність, прийняття іншого, особистість, індивідуальність.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями.

Ще 16 листопада 1995 року держави-члени Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури прийняли Декларацію прав толерантності, де надали наступне визначення терміну «толерантність»: «Толерантність означає повагу, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті й переконань. Толерантність - це єдність у різноманітті. Це не тільки моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. Толерантність - це те, що уможливорює досягнення миру, сприяє переходу від культури війни до культури миру».

Нова українська школа вимагає модернізації всієї освітньої галузі, а від її фахівців - умінь і навичок здійснювати професійну діяльність у неоднорідному середовищі, керуючись принципами толерантності, на підставі діалогу і співпраці.

Отже, запровадження поняття «педагогічна толерантність» в освітній перебіг та наповнення його новітнім змістом у сьогоденні актуально.

Освіта як сфера трансляції культури має умови для формування толерантності. Однак нерозвиненість навичок толерантного мислення та взаємодії призводять до зниження ефективності освітнього процесу. Вчитель повинен розвивати професійну толерантність.

Аналіз останніх наукових публікацій.

Дослідженню професійно значущих якостей педагогічних працівників, їх професійної культури взагалі присвячено багато досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів (Бухбергер Ф., Зінов'єв Д.В., Ісаєв І.Ф., Міщенко О.І., Сластьонін В.А., Фрай К., Шиянов Е.Н. та ін.). Також останнім часом можна ознайомитися з дослідженнями, присвячених формуванню толерантності як професійно важливої якості особистості педагога (М.А. Перепелиціна, С.В. Данилова, А.А. Погодіна, С.К. Бондирева і ін.). При цьому поруч з поняттям «педагогічна толерантність» (М.А. Перепелиціна, О.Г. Шавріна та ін.), нерідко вживається словосполучення «толерантність педагога», яке використовується авторами (Г. Безюльовой, Н.А. Морєва, Г.М. Шеламова та ін.) як синонім першого.

Дослідниками доводиться необхідність подальшої розробки проблеми формування педагогічної толерантності у структурі професійно значущих властивостей на основі особистісно-діяльнісного (Л.С. Виготський, А.А. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн та ін.), професійно-особистісного (Л.С. Гусєв, Н. В. Кузьміна, В. А. Сластьонін, О.І. Щербаков та ін.), акмеологічного (І.Б. Баткіна, Н.В. Кузьміна, А.Л. Реан, Є.І. Степанова та ін.), деонтологічного (Ю.П. Азаров, Ш. Амонашвілі, К.М. Левітан і ін.), прогностичного (О.А. Абдулліна, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна та ін.), культурологічного (З.П. Абросимова, В.І. Андрєєв, В.С. Біблер, А.Б. Орлов, А.І. Піскунов та ін.), аксіологічного (С.Г. Верпшовський, В.І. Гинецинський, та ін.), компетентнісного (І.Г. Агапов, Г.К. Селевко, В.М. Шепель, С.Є. Шишов та ін.) підходів.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі наукових підходів щодо проблеми формування педагогічної толерантності, а саме визначення її складових.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлення толерантності як поваги і визнання рівноправності, відмови від переважання і примусу, визнання багатомірності і різноманітності людської культури, норм, релігій, відмова від пізнання цього розмаїття у стандартах однаковості або у перевазі однієї точки зору відображено у працях багатьох дослідників. Загальна позиція виявляється в тому, що справжня толерантність забезпечується внутрішньою духовною свободою людини, яка може не завжди збігатися зі свободою зовнішньою (політичною, економічною); толерантність розуміється не як непохитне правило або готовий до вживання рецепт, не як примусова вимога під загрозою покарання, а як вільний і відповідальний вибір людини «ціннісного толерантного ставлення до життя»[1].

Що стосується педагогічних працівників, то толерантність по відношенню до них виступає як певна моральна якість особистості, яка характеризує терпиме ставлення до інших людей незалежно від їх етнічної, національної, культурної приналежності, поглядів та звичок. Це форма цивілізованого сприйняття дійсності, цивілізованого ставлення до всього «іншого», «чужого».

Вважається, що у реальному житті педагоги частіше демонструють адаптивну модель поведінки, основою якої є стандартизація внутрішнього світу.

Звідси постає проблема виявлення основних компонентів педагогічної толерантності, що сприяє успішності виконання професійної діяльності у навчальному закладі. Аналіз літератури виявив, що педагогічна толерантність знаходиться у тісному взаємозв'язку з професійно важливими якостями особистості педагога, а саме: емпатійністю, альтруізмом, креативністю, наявністю сенсу життя, внутрішнім локусом контролю, сприйняттям і розумінням невизначеності, конфліктостійкістю, фрустрацією, здатністю до рефлексії, психологічною стійкістю, адекватною самооцінкою.

Каверзіна Т.Є. пропонує розглядати педагогічну толерантність як особливий вид толерантності, зміст якого обмежений специфікою професійно-педагогічної діяльності. Тобто під педагогічною толерантністю розуміє інтегративну професійно важливу якість особистості педагога, в основі якої лежить система гуманістичних цінностей, наявність внутрішньої настанови на прийняття кожного учасника освітнього процесу, обумовлені здібності та вміння ґрунтувати свою поведінку на підставі розуміння, визнання й прийняття всіх учасників освітнього процесу у всьому різноманітті їх особистісних та соціальних відмінностей. Звідси будова педагогічної толерантності містить в собі соціальний і психологічний компоненти, які виявляються у визначеній поведінці педагога. Психологічний компонент педагогічної толерантності передбачає позитивне ставлення як до себе, так й до життя, до професійної діяльності, а також здатність протистояти, витримувати несприятливі впливи освітнього середовища. Соціальний компонент полягає у позитивному ставленні до відмінностей учасників освітнього процесу, до соціальних та особистісних ознак на підставі визнання, розуміння й прийняття цих відмінностей [2].

Ю.П. Поваренков виокремлює два види толерантності педагога: соціальна (або соціально-психологічна) і психологічна (або психофізіологічна). Присутність соціальної толерантності дозволяє педагогу результативно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу, а сформованість психологічної толерантності забезпечує високу стійкість вчителя до чисельних професійних стресів та сприяє ефективній побудові професійної кар'єри. Ю.П. Поваренко пропонує виділяти в соціальній толерантності структурні компоненти:

1) динамічні – це динамічна сторона толерантності, що визначається змістом мотиваційної сфери вчителя (готовність прийняти учня, таким, яким він є), системою його цінностей, інтересів, переконань та соціальних настанов;

2) операціональні – операціональне підґрунтя соціальної толерантності складають конкретні знання, вміння та здібності (знання про психологічні особливості людей, здатність спілкуватися з різними людьми, здатність контролювати процес спілкування та ін.).

Більш повно структуру толерантності дозволяють розкрити її провідні функції:

-мотиваційна (визначає склад і силу мотивації соціальної діяльності та поведінки, сприяє розвитку життєвого досвіду, так як дозволяє особистості прийняти інші точки зору і бачення вирішення проблем);

-інформаційна (розуміння ситуації, особистості іншої людини);

-регулятивна (толорантність має тісний зв'язок з вольовими якостями людини: витримкою, самовладанням, саморегуляцією, які формувались у процесі виховання);

-адаптивна (дозволяє особистості виробити у процесі спільної діяльності позитивне, емоційне, стійке ставлення до самої діяльності, яку здійснює особистість, до об'єкту і суб'єкту спільних відносин) [2].

В.А. Лекторський, вважає, що толорантність може бути представлена у чотирьох можливих формах:

-байдужість (толорантних відносин у подібній формі цілком і повністю достатньо у тому випадку, коли справа стосується відмінностей у традиціях, судженнях, поглядах);

-повага до іншого, якого я разом з тим не можу розуміти та з яким не можу взаємодіяти (така форма толорантності може існувати в науці і культурі: всі наукові погляди та культурні традиції рівні, але разом з тим несумісні);

-поблажливість до слабкості інших, які поєднуються з певною частиною презирства до них;

-розширення особистого досвіду та критичний діалог (здатність подивитися на іншого з його точки зору й тим самим побачити слабкість власної позиції) [4].

Н.В. Крутова виділяє наступні рівні толерантності.

1. Рівень стримування негативного реагування щодо морально значущого фактору, який проминає насильство (рівень прояву терпимості). Принаймні необхідно враховувати, що терпимість є вираженням вільної емпатії, не може зароджуватися загрозою, благанням, наслідуванням. За терпимість можуть бути неправильно прийняті: надія на автоматизм долі, сповільненість реакції, нездатність до ціннісного розрізнення, цинічна байдужість, нерішучість. А.Е. Зімбулі виділяє наступні види терпимості:

- квазітерпимість - види стриманості, які зовнішньо демонструються як терпимість, але є уявними, несправжніми; ймовірні мотиви такої поведінки - самореклама, віра в автоматизм подій, прагматизм, потурання, конформізм;

- псевдотерпимість - випадки усвідомленого введення будь-кого в оману; мотивація – вдавання;

- «негативна» терпимість - терпимість, що має показний характер, а також злісне невтручання; мотивація - налагоджена помста, злісна стриманість;

- «позитивна» або справжня терпимість визначена такими мотивами, як увага, турбота про адресата, допомога, симпатія, розуміння.

2. Рівень готовності до взаєморозуміння та розуміння іншого на підставі загальнолюдських цінностей, а також визнання за ним права на існування.

3. Рівень критичного діалогу та розширення особистого досвіду на основі критичного усвідомлення [3].

На думу Т.Б. Міхеєвої толерантність вчителя може виявлятися у двох аспектах - діяльнісному (у формах поведінки, діях людей по відношенню один до одного) і комунікативному (у формах міжособистісного, міжнаціонального, міжгрупового спілкування). Комунікативний аспект толерантності – це здатність особистості і суспільства в цілому до нормативного, етикетного, безконфліктного спілкування; формування у всієї лінгвокультурної спільноти в цілому вміння слухати та чути співрозмовника і поважати його думку, зберігати спокій під час суперечки і конфлікту; вміння спокійно й етично проводити міжособистісну суперечку та публічну дискусію[5].

Отже, невід’ємною складовою професійної толерантної педагога виступає толерантність у спілкуванні (комунікативна толерантність). Комунікативна толерантність педагога - це його вміння побудувати педагогічне спілкування на рівні діалогу та рівноправних взаємин, заснованих на довірі та доброзичливості.

Висновки та перспективи подальших розробок. Проаналізувавши підходи щодо визначення складових педагогічної толерантності, ми дійшли до висновку, що під педагогічною толерантністю доцільно розуміти володіння вміннями і навичками толерантної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу; директиву на терпимість як активну позицію щодо розвитку толерантності своєї особистості, особистості учнів та їх батьків; як якість особистості; як норму власної поведінки, що являє собою одну з складових педагогічної етики. Педагогічна толерантність є соціальною категорією і виявляється в установці на прийняття іншої людини, на емпатичне розуміння, на відкрите і довірливе спілкування.

Педагогічна толерантність виступає як інтегруюча форма, якій притаманні риси усіх видів і рівнів толерантності, яка визначається цілями, завданнями та особливостями педагогічної діяльності педагога й усім різноманіттям педагогічних ситуацій, яка є професійно-особистісною якістю вчителя.

Навички толерантності сприяють безконфліктній участі у будь-якій комунікації. А провідним соціальним інститутом, що сприяє розвитку толерантних навичок майже з самого початку, є освіта, в якій продуктивно застосовується діалог, співпраця, повага між усіма суб'єктами освітнього процесу.

Література

1. Асмолов, А.Г. (2000). Толерантность от утопии к реальности. На пути к толерантному сознанию. Москва. (Asmolova, A.G. (2000). Tolerance from utopia to reality. Towards a tolerant consciousness. Moscow).
2. Каверзина, Т. Е. (2017). Толерантность педагога как профессионально важное качество педагога в поликультурном образовании. (Курсовая работа). Братск. (Kaverzina, T.E. (2017). Tolerance of a teacher as a professionally important quality of a teacher in multicultural education. (Heading robot). Bratsk.

https://brstu.ru/docs/faculties/fmp/portfolio/kaverzina/KR2017_2.pdf

3. Крутова, Н.В. (2002). Формирование у старшеклассников отношения к толерантности как социально значимой ценности в обучении гуманитарным дисциплинам. (Дисс. канд. пед. Наук). Волгоград. (Krutova, N.V. (2002). Formation of high school students' attitude to tolerance as a socially significant value in teaching humanitarian disciplines. (HhD thesis). Volgograd).
4. Лекторский, В.А. (2011). Толерантность как философская проблема. Образовательная политика. 2: 50 – 53. (Lektorskij, V.A. (2011). Tolerance as a philosophical problem. Educational policy. 2, 50 – 53).
5. Михеева, Т.Б. (2011). Профессиональная толерантность учителя (на примере деятельности учителя русского языка полиэтнической школы). Гуманитарный вектор. 1(25), 42-45. (Mikheeva, T.B. (2011). Vocational tolerance of a teacher (Russian language teacher in poly-ethnic school). Humanitarian vector. 1 (25), 42-45.

УДК 688.723(09)

М. Бідочко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
М. Bidochko,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

МАРІОНЕТКА – ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ БУДОВИ ТА КЕРУВАННЯ ЛЯЛЬКОЮ

PUPPET - HISTORY AND MODERNITY, FEATURES OF STRUCTURE AND DOLL CONTROL

Анотація. В статті розглядаються загальні відомості про ляльку маріонетку з метою вказання важливості її застосування у вихованні в дітей емоційного інтелекту, а також моральних і духовних чеснот. Вказані особливості будови та керування лялькою, а також висвітлено аспекти, які вказують на вартість театральної діяльності в нашому житті з метою піднесення людської життєдіяльності до вищих цінностей.

Abstract. The article considers general information about the puppet doll in order to indicate the importance of its use in the education of children's emotional intelligence, as well as moral and spiritual virtues. The peculiarities of the structure and management of the puppet are indicated, as well as the aspects that indicate the value of theatrical activity in our lives in order to elevate human life to higher values.

Ключові слова: маріонетка, театр, цінності, іграшка, вистава.

Key words: puppet, theater, values, toy, play.

Сучасна освіта у світі та в Україні проходить трансформацію з освіти яка орієнтувалася на суспільний статус і достаток на освіту, яка ґрунтується на цінностях. Сутність ціннісного підходу до системи освіти полягає не на вмінні щось робити, а на тому ким бути, перехід з «мати» до «бути», бути чесним, добрим, милосердним, працьовитим. Західні педагоги говорять, що вони не вчать фізики, математики, але цією фізикою, математикою ... вчать чогось більшого. Тим чимсь є цінності, чесноти, та свята і чиста любов до Бога і ближнього описана в Святому Писанні. Найпершою цінністю нашого українського народу є Господь Бог і весь Його Закон. Як говорив Лесь Курбас: «коли ми принижуюмо наші вимоги до того, що ми можемо в наших обставинах, то це не дасть ніякого прогресу»[14], саме цінності мають силу підняти людину, направити на правильний світлий шлях.

У педагогіці використовуються різні засоби впливу на дітей з метою виховання. «Розум людський ніколи не винаходив нічого шляхетнішого за театральні дійства як для вдосконалення, так і для очищення людської натури» – говорив Вольтер [15]. Ляльки – маріонетки не новизна, але й не популярність в нашому захопленому стрімким розвитком комп'ютерних технологій світі. Розглянемо у цій статті театр ляльок – маріонеток як засіб позитивного впливу на виховання дітей.

Мета статті – висвітлити сутність існування ляльок – маріонеток в історії їхнього походження та особливостях керування ними. Згідно з метою завдання статті такі:

- показати історію походження театру ляльок – маріонеток в світі та в Україні;
- визначити особливості будови, керування лялькою, її позитивний вплив на глядачів, зокрема - дітей.

Лялька-маріонетка має одну дуже важливу особливість, яка відрізняє її від інших іграшок. Назва походить з італійської мови *marionette*, яке утворене від пестливої форми *Marion* до імені *María* – назва малих фігур Пресвятої Діви Марії в середньовічній ляльковій містерії: в театрі це лялька, яку приводить у рух за допомогою ниток, шнурів актор-ляльковод, схований від глядача. Інша назва такої ляльки – фантоші, від італійського слова *fantoccio* – лялька, опудало [4].

Маріонетка – це саме театральна іграшка, яка кілька тисячоліть прожила на сцені. Найбільш досвідчені майстри з виготовлення маріонеток були в Італії, тому саме Італія є родоначальником маріонеток, тут же і з'явилося сама назва «маріонетка». У Венеції існував звичай, коли одночасно декількох дівчат видавали заміж. 12 дівчат в один і той же час виходили зі своїх будинків в білих сукнях і йшли до церкви, там їх вже чекали женихи. Такий захід мало загальноміське значення і було публічним. Так, сім'я кожної дівчини намагалася похвалитися своїм достатком, прикрашаючи свою наречену золотими прикрасами.

В один з таких свят в 944 році, чарівних наречених викрали пірати і відвезли їх на своїх кораблях. Кинулися в погоню женихи, наздогнали ворогів, помстилися за грабіж і зганьблену честь дівчат. Після цього випадку, в Венеції виникло свято Марії (цілком можливо, саме так звали одну з дівчат). Згодом, проведення цього свята стало збитковим для влади міста і було вирішено виготовити 12 великих ляльок. І усталений ритуал був дотриманий і міська казна не страждала - святкові наряди ляльок не змінювалися з року в рік. Ляльки-нареченої були трохи більше росту людини, їх стали називати великими Маріями або Маріон. Розважливі ремісники для жителів міста виготовляли міні-копії наречених, тому і називатися маленькі Марії стали маріонетками. Назва ця поширилося на весь світ [13].

До сьогодні в Індії у штаті Раджахстан існує особлива каста лялькарів, яка нараховує близько тисячі артистів. За допомогою лише трьох ниток та спеціальної «спіднички» глиняні ляльки оживають у їхніх руках. Коли майбутній ляльковод отримує від батька у спадок ляльку, то одягає поверх старої нову «спідничку». Так твориться історія кожного роду, яку можна прочитати за «спідничками» [2; 3].

Енциклопедія сучасної України свідчить про те що історія театру ляльок починається ще з часів палеоліту. Історії відомі театралізовані сакральні дійства в Давньому Єгипті з участю велетенських рухомих ляльок. З праць античних мислителів відомо про театр ляльок в їхні часи. Є припущення що в Стародавню Грецію і Рим він прийшов з Індії та Китаю. Театр ляльок особливо почав розвиватися в епоху Ренесансу, тоді в різних країнах Європи почали з'являтися театри ляльок, які мали пересувний вуличний характер на релігійну тематику.

Лялькарі багато подорожували. Свій небагатий статок вони несли за плечима, щоб показувати сценки зі своїми ляльками у селах, містах і містечках. Незабаром в багатьох країнах вже були свої всенародні улюбленці: Полішинель та Гіньоль у Франції, Каспер в Австрії, у Росії – всім нам добре знайомий з дитинства, одягнений у червону сорочку, полотняні штанці та загострений ковпачок з пензликом – Петрушка, герой лялькових балаганів і народний улюбленець [2; 8].

Звичай «ходіння з куклами» відомий у слов'янських народів з 1573 року. І. Франко, М. Возняк у своїх роботах зазначають, що вертепне мистецтво з'явилося на Україні наприкінці XVI ст. «Той ляльковий театр, занесений також до нас із Заходу, з Польщі, а може і з Чехії, зберігся між русько-українським людом аж до нашого часу, майже до наших днів», - зазначається в книзі [6].

Перший професійний театр ляльок в Україні заснував 1921 р. у Чернігові В. Швембергер. Театр ляльок у Києві з'явився 1927 р. В 1-й пол. 20 ст. створено багато театрів ляльок в Україні. Однак їхня поява мала політичну спрямованість – щоб стати засобом зміцнення і поширення ідеології, яка панувала в той час. Таких театрів було багато на території СРСР, але мистецька самобутність на лялькових сценах України була відсутня.

Важливою подією в становленні театру ляльок України на той час було виникнення Харківського театру маріонеток скульптора П. Джунковського. Вистави цього театру були вільними від пропаганди панівної ідеології, вони пропагували винятково мистецькі цінності. Завдяки потужним імпульсам вільності і свободи з Європи та Санкт-Петербурзької школи лялькарів від 1970 років український театр починає істотно змінюватися і набувати рис креативності. Поряд з появою нових форм відбувається відновлення старих – з ініціативи О. Щеглова в Харківському державному академічному театрі ляльок ім. В. Афанасьєва відроджено український вертеп.

Лялькові вистави цього театру сповідували винятково мистецькі цінності і відмовлялися бути інструментом державної пропаганди. Характер українського театру ляльок починає істотно змінюватися і набуває рис креативності від 1970-х рр. після потужних імпульсів з Європи та Санкт-Петербурзької школи лялькарів. Разом із приходом нових форм відбувається звернення й до старовинних. Наприклад, з ініціативи О. Щеглова в Харківському державному академічному театрі ляльок ім. В. Афанасьєва відроджено український вертеп.

Сьогодні в Україні в усіх обласних центрах є державні театри ляльок. Профільні навчальні заклади готують відповідних спеціалістів. Однак безпосередньо в галузі лялькового театрального мистецтва спеціалізуються лише дві кафедри: «акторської майстерності та режисури театру анімації» (Харківський національний університет мистецтв ім. І. Котляревського) та «акторської майстерності та режисури театру ляльок» (Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого).

UNIMA – це Міжнародна асоціація театру ляльок, яка займається питаннями розвитку й координації діяльності театрів ляльок у світі від 1929 р. вона входить до структури ЮНЕСКО. Всесвітні конгреси UNIMA відбуваються раз на чотири роки. Представництвом цієї асоціації в Україні є Український національний центр UNIMA-УКРАЇНА (від 1958 р). Фестивалі це важливе явище ляльково-театрального мистецтва. Найвідоміший міжнародний фестиваль – Всесвітній фестиваль лялькових театрів (проводять від 1957 р. під егідою Міжнародної асоціації театру ляльок у м. Шарлевіль-Мезьєр, Франція).

Відомі українські фестивалі театрів ляльок міжнародного значення – «Різдвяна містерія», «Інтерлялька», «Подільська лялька», «Дивень», «Мереживо казкове», «Лялькова веселка», «Золотий Телесик». Найвідоміші сучасні творчі тандеми «режисер-художник» в Україні: С. Брижань–М. Ніколаєв, О. Дмитрієва–Н. Денисова, Я. Грушецький – К. Чепурна. Саме їх роботи останнім часом успішно представляють українське лялькове мистецтво за кордоном, зокрема в Польщі, Австрії, Росії, Китаї, Тунісі [9].

Розглянемо будову і спосіб керування маріонеткою. Лялька-маріонетка — це система ляльок, у якій ними рухають за допомогою ниток, що кріпляться до тулуба, голови, кінцівок та суглобів ляльки і чіпляються іншими кінцями до ваги. Опанування законів ведення ляльки-маріонетки відбувається з урахуванням специфічних властивостей, притаманних винятково цій системі. Оскільки маріонетка — єдина лялька з відсутністю так званої сили штовхання, описаної М. Корольовим у книзі «Мистецтво театру ляльок» [1], та наявністю тягучої сили, інерція пересування та побудова імпульсів, необхідних для органічного руху ляльки, є доволі стриманою. Зважаючи на вищезазначені особливості, зовнішня динаміка пересування значно уповільнена, порівняно з іншими системами.

Маріонетка є єдиним прикладом, коли зовнішній пасивний темпоритм стимулює активне емоційне зростання. Уповільнений легкий рух маленької людини, що ніби існує поза часом, непідвладний силі земного тяжіння, але водночас підкорюється волі невидимого творця, ототожнюючи таким чином владу невропаста над лялькою із залежністю людини від власної долі, створює філософський символ.

Незважаючи на зворушливу образність маріонетки, її жанрова спрямованість різноманітна. Щодо додаткових виражальних засобів, слід згадати про використання як допоміжних важелів керування так званих штоків. Цей елемент додається з метою надання ляльці більшої жвавості та рухливості, адже твердий шток запобігає небажаному хитанню та надає сили штовхання.

Уміння, які повинен мати лялькар для керування маріонеткою, такі:

- створення образу на постійному контрасті зовнішнього та внутрішнього темпоритмів;

- пристосування до стриманих імпульсів та інерційних рухів для загальної уповільненості зовнішньої динаміки.

Але, саме актору, його вмінню і таланту, його здатності «оживити» ляльку належить головна роль. Без актора лялька – тільки предмет, тільки іграшка і не більше. Вона може бути гарною на вітрині виставки та виявитися безпорадною і жалюгідною в руках погано підготовленого актора. «Дійсно професійний актор з усіма притаманними йому властивостями – талантом, темпераментом, вмінням вірити у правду неймовірного – тільки він дає ляльці душу, і тоді лялька стає всемогутньою» – таку оцінку ролі актора надав С. Образцов [5].

Ляльки маріонеткового театру робляться з дерева з рухомими кінцівками, до яких прив'язані нитки, що сходяться в особливому коромислі так званої ваги. Вага складається з стрижня, рухомого коромисла, прикріпленого до стрижня на осі в певній точці, і нерухомої планки. Коливання коромисла натягують нитки, прикріплені до країв коромисла - на ляльці вони відповідають колінним ниткам. Піднімання однієї із сторін коромисла відповідає підйманню ноги ляльки. Основними нитками є також скроневі, спинна, ручні. Ці нитки в змозі приводити ляльку тільки в саму елементарну рухливість. Вона може ходити, ставати на коліно, піднімати ту чи іншу руку, повертати голову, нахилитися. Якщо ж ляльці потрібно зробити який-небудь спеціальний рух, то для кожного такого руху необхідно підв'язати спеціальні нитки. Їх може бути до двадцяти і навіть більше.

Лялькар повинен пам'ятати, про такі важливі моменти в керуванні лялькою: точність рухів, визначеність і згідність з ритмом читаного тексту, а також схематичність, образність і відсутність копіювання рухів живих тварин, а лише синтезування їх. Потрібно так управляти іграшкою щоб рухливість ляльки чергувалася зі спокійним її станом; ці рухи мають бути і скупими і гранично насиченими, важливо слідкувати щоб одночасно не рухалися всі частин тіла ляльки, кінцівки мають постійно триматись підлоги, завдяки тому, що лялькар має володіти почуттям «глибини». Маріонетка повинна бути ретельно вивірена в технічному відношенні і вивчена з боку виразних можливостей, які притаманні саме цій ляльці [11].

Маріонетки видно глядачеві на весь свій зріст. Вони можуть не тільки ходити по підлозі, але і підніматися по сходах, підніматися на трапецію, - словом, робити майже все, що робить людина. Тільки рухи їх будуть більш рвучкими, незграбними, більш умовними, не зовсім такими, як у живих істот.

Не потрібно щоб глядач прийняв ляльку за людину або тварину, лише щоб під час вистави він повірив, що лялька ожила і діє сама, точно так же, як діти вірять під час своїх ігор в те, що іграшки можуть розмовляти і розуміти один одного. Для того щоб домогтися таких результатів, треба не тільки знати, як влаштована маріонетка, а й навчитися добре керувати нею. «Життя маріонетки знаходиться в руках виробника ляльок. У кожній маріонетки є душа. Вам просто потрібно це відкрити. Душа всередині, мабуть, така ж, як і у людей. Ви ніколи не зможете змусити її жити так, як вам подобається, якщо не навчитися глибоко керувати її душею, незалежно від того, де вона знаходиться. Душа або центр ваги ...» – говорив Лучан Дан Теодорович у книзі Матей Брунул [12].

Отже, на рисунку 1 показана лялька-маріонетка. Зробити маріонетку найкраще з дерева (липи), однак в домашніх умовах можна використати будь – який інший матеріал: нитки, папір, пап'є-маше та ін. Зчленування треба скріпити дротом або шматочками сириці, - вони повинні бути дуже рухливі і добре пригнані.

Маріонетка прив'язана нитками або дротом до так-званої ваги, яка своєю формою схожа до вішалки (рис.2).

Якщо коливати коромисло ваги, то поперемінно будуть підніматися і опускатися його кінці, а прив'язані до них нитки натягаться. А так як нижні кінці цих ниток прикріплені до колін ніг ляльки, то лялька буде поперемінно піднімати і опускати ноги.

Нитками, прикріпленими до скронь ляльки, керують її головою, ручними - руками. Нитка, прикріплена до спини ляльки, при нахилі ваги вперед схилить торс ляльки, і лялька поклониться. Шпори нитки, якщо потягнути одну з них, зігнуть ногу ляльки в коліні тому, і, якщо при цьому трошки опустити вагу, лялька встане на одне коліно.

З цих прикладів видно, як багато різноманітних рухів може зробити лялька-маріонетка. Ляльковод тримає в одній руці вагу, в іншій перебирає прикріплені до неї нитки і, як музикант на інструменті, грає лялькою.

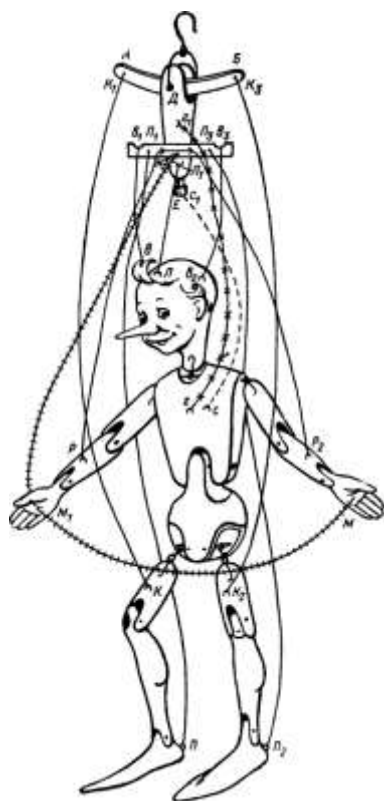

Рисунок 1

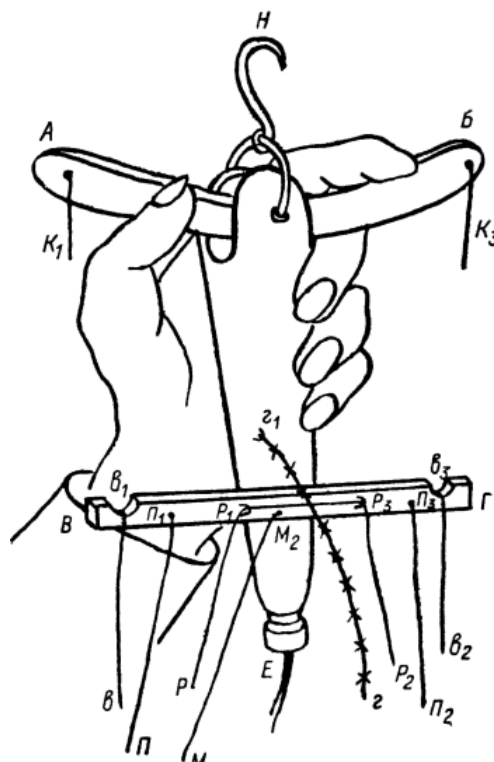

Рисунок 2

Звичайно, треба дуже багато тренуватися, перш ніж навчитися добре керувати маріонеткою. Досить трошки опустити вагу, і лялька буде безпорадно борстися на зігнутих ногах, а якщо перестаратися і занадто високо підняти вагу, - лялька повисне в повітрі. Як при грі на інструменті треба добре знати, яку послабити або натягнути струну і з якою силою вдарити по ній смичком, щоб вийшов вірний і потрібної сили звук, так і при управлінні лялькою-маріонеткою потрібно знати, за яку нитку і як сильно потрібно потягнути, щоб лялька зробила потрібний і правильний рух.

Коли лялька рухається правильно, глядач забуває, що лялька підвішена на нитках, хоча і бачить їх. Але досить одного неправильного руху – і лялька вже виглядає на сцені безглуздо. Глядач згадує, що вона в руках ляльководу, і перестає стежити за її грою.

Розглянемо контакт дитини з лялькою – функції та цінності.

Театр ляльок виконує різні функції. Перш за все, він «вчить, розвиває та розважає». Його когнітивні, естетичні, комунікативні, освітні, емоційні та інтегративні функції тут можна згадати за аналогією. Також варто наголосити на його компенсаторному, терапевтичному та діагностичному значенні. Контакт з лялькою в театральній формі може певною мірою винагородити дитину перемінивши повсякденну реальність, іноді дуже сіру та складну. Таким чином, це дозволяє йому бути перенесеним у світ, який є красивішим, кращим і, що важливо, - там можливо все.

Лялька сама не лікує, а допомагає виявити, назвати, а отже діагностувати проблему або пом'якшити її наслідки. Дитині легше відкритися, лялька, яка віддаляє відстань, дає відчуття захищеності і дозволяє зрозуміти емоції. Вона також стає партнером на рівні дитини. Вона часто є єдиним суб'єктом, якому дитина або дорослий може з повною легкістю довірити свої проблеми. Магія театру діє так що актор і глядач переживають разом, вони відчувають і думають однаково. Завдяки цьому дитина вчиться співпереживання, яке неможливо переоцінити [7].

Театр ляльок – це художній театр, пошуковий, неспокійний, відкриває постійно нові засоби і форми виразу, іноді агресивні, іноді поетичні, завжди гарячі, зворушливі справи, важливі сьогодні чи завжди.

Сучасний театр ляльок вже не є народним мистецтвом, але це, «тотальний театр, оскільки він поєднує різні форми: літературу, музику, драму, пластику та танцювальне мистецтво» [8]. Сучасний театр ляльок для дітей також враховує ІТ-розвиток дітей, впроваджуючи нові техніки, пов'язані, зокрема, з Інтернетом.

Гра з маріонетками сприяє розвитку у дітей мовлення, мислення, розуміння навколишнього світу, допитливості дітей, збільшують їх словниковий запас, тренують пам'ять і увагу. А також вчать самостійності в прийнятті рішень, вмінню спілкуватися, знаходити компроміс і оцінювати свої і чужі вчинки. Сьогодні попитом користуються рукодільні ляльки, створені майстринями. Кожна така маріонетка індивідуальна і не має аналогів, несе в собі добро і теплоту, оскільки зроблена з душею і любов'ю.[13]

Значення лялькового театру у вихованні дітей дуже велике. Актори на сцені театру – ті самі педагоги, хоч казкові – говорить Директор Полтавського академічного обласного театру ляльок Ірина Олександрівна Чернікова. Дуже важливо: від того, що ми заложимо дитині на ранніх етапах розвитку, так і далі вона буде жити. Якщо полюбить театр з дитинства, то і в дорослому житті буде ходити до театру. Хлопчик, якщо приходить до театру і бачить оці перші відчуття, почуття, він ніколи не образить жінку, він не підніме руку на жінку. Це – дуже важливо. Те, що ми закладаємо дитині, потім вона так і формує свою сім'ю і потім вона дитину свою приведе до театру. Дуже велика виховна робота [9].

Отже, можна зробити висновок, що мистецтво театру має велике значення в житті людей. Людина створена на образ Божий, а Бог є Творцем, і людина будучи подібною до Нього творить в театрі різні образи, сцени, які хоч нереальні але показують ту повноту життя до якої людина тягнеться, а яку понизив і очорнив первородний гріх. Людина на сцені знімає маску – може бути собою, а це велике мистецтво. «Мистецтво, особливо театр, мусить повернутися до своєї первісної форми – форми релігійного акту. Воно... в суті своїй – акт релігійний. Воно – могутній засіб перетворення грубого в тонке, підйому у вищі сфери, перетворення матерії. Тоді дійсно театр – храм, і мусить бути чистим і тихим, хоч і всякі молитви будуть у ньому» – говорив Лесь Курбас [14]. Отже, ми побачили що засоби виховання мають вартість тоді коли служать прищеплюванню дітям правильної сукупності цінностей, які формують людяність, відкритість на ближнього, любов і гармонію в стосунках.

Література

1. Бучма О.С. Особливості створення сценічного образу з театральними ляльками різних систем. *Культура України*. Випуск 41, Харків : ХДАК, 2013. С. 190 - 199.
2. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170с.
3. Деркач О.О. У гості до Мельпомени. Навчальний посібник. Частина II. Вінниця. ВДПУ, 2010. 112 с.
4. Ізборник (історія, мовознавство, літературознавство) – там Етимологічний словник української мови: В 7 т. АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. К.: Наук. думка, 1982 Т. 3.
5. Ляльки на естраді. Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації.- Київ: «Фірма» ІНКООС», 2006. 40 ст. с. 3-4.
6. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Іван Франко; Том 41 : Літературно-критичні праці (1890—1910). Редактор тому П.Й. Колесник. Київ: Наукова думка, 1984. 682с.
7. M. S z c z e p a ń s k a: Edukacja kulturalna dziecka w wieku wczesnoszkolnym. Kraków 2000, s. 2. Słowa w przekładzie I. Szuch-Wyszomirskiej (Lato Muminków).
8. Magdalena Micherda Scena Lalek "Bajka" w Czeskim Cieszynie jako znaczący ośrodek upowszechniania kultury Wartości w muzyce 6, 2014. 318-330 s. 325.
9. Інтернет-видання Полтавщина. URL: <https://poltava.to>
10. Енциклопедія сучасної України. URL: <http://esu.com>
11. Studwood. Ru. URL: <https://studwood>
12. Lubimy czytac. Pl. URL: <https://lubimyczytac.pl/cytaty/250893/ksiazka/matei-brunul>
13. Игрушка – поиск. URL: <https://www.i-igrushki.ru/igrushkapedia/kukly-marionetki.html>
14. Протеатр. URL: <https://newsproteatr.blogspot.com>
15. Центральний державний архів зарубіжної україніки. URL: <https://tsdazu.archives.gov.ua>

К. Білан,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
K. Bilan,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ І ЗВ'ЯЗОК З АДАПТАЦІЄЮ ДО УМОВ НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

FEATURES OF SELF-ASSESSMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN AND RELATIONSHIP WITH ADAPTATION TO SCHOOL STUDY CONDITIONS

Анотація. У статті розглянуто особливості самооцінки молодших школярів і зв'язок з адаптацією до умов навчання в школі. Охарактеризовані чинники формування усвідомленої і диференційованої Я-концепції молодших школярів. Сформульовані чинники формування самооцінки в молодшому шкільному віці. Зазначені різні типи взаємозв'язку рівнів сформованості навчальної діяльності і характеру самооцінки в учнів початкових класів.

Абстракт. The article considers the peculiarities of self-esteem of primary school students and the connection with adaptation to the conditions of schooling. The factors of formation of the conscious and differentiated self-concept of junior schoolchildren are characterized. Factors of self-esteem formation in primary school age are formulated. Different types of interrelation of levels of formation of educational activity and character of self-estimation at pupils of initial classes are specified.

Ключові слова: адаптація, самооцінка, молодші школярі, навчальна навчання, психічний розвиток, взаємодія.

Keywords: adaptation, self-assessment, junior high school students, educational training, mental development, interaction.

Постановка проблеми. На рубежі дошкільного і молодшого шкільного віку у дітей формуються важливі психологічні якості, які свідчать про зміни у всьому ході психічного розвитку. До кінця дошкільного віку на основі психічних новоутворень у дитини з'являється усвідомлення свого соціального «Я». При вступі до школи відбувається зміна соціальної ситуації розвитку, в результаті чого система відносин дитини з дорослими («дитина-дорослий»), що склалася раніше диференціюється. Вчитель реалізує свою статусну позицію в системі соціально-нормативних взаємодій («дитина-вчитель»), а батьки – в системі споріднених емоційних відносин («дитина-батько»)

Аналіз останніх наукових публікацій. Динаміці самооцінки в молодшому шкільному віці присвячені дослідження Н. А. Анкудиної, А. М. Зап'ягалової, В. М. Синельникової та інших.

Мета статті – дослідити особливості самооцінки молодших школярів і зв'язок з адаптацією до умов навчання в школі

Виклад основного матеріалу. Взаємини з дорослими і однолітками в молодшому шкільному віці впливають на становлення системи уявлень дитини про себе, своїх властивостей і вчинках і багато в чому визначають його ставлення до себе. Комплекс внутрішньо узгоджених уявлень про себе називається Я-концепцією. Я-концепція складається з трьох частин: 1) «образу Я» - уявлень людини про себе (когнітивний компонент Я-концепції); 2) самооцінки - емоційного ставлення до своїх якостей (афективний компонент); 3) поведінки відповідно до двох названих вище компонентів. Образ і оцінка свого «Я» привертають людину до певної поведінки, тому Я-концепція розглядається як сукупність установок у відношенні до себе. Ці установки можуть існувати як мінімум в трьох модальностях, серед яких: «реальне Я» - комплекс установок, що визначає сприйняття людиною його здібностей, статусу, соціальної ролі і т.д. ; 2) «дзеркальне Я» - уявлення

про те, якою людиною бачать її інші люди; 3) «ідеальне Я» - уявлення про те, якою людиною хотіла б стати. Для розвитку особистості дуже важлива узгодженість установок, що відносяться до «реального Я» і «дзеркального Я».

У молодшому шкільному віці уявлення про себе стають більш стійкими і реалістичними, чому сприяє розвиток рефлексії і логічного мислення. Першокласники більш схильні до перебільшено позитивного сприйняття своїх здібностей і умінь, ніж старші діти, які краще усвідомлюють свої можливості і недоліки і прагнуть вести себе відповідно до цього знання. При самоописі молодші школярі використовують зовнішні характеристики (фізичні дані, статеві ідентичність, друзі, родина, речі і т.п.), що говорить про недостатність їх знань про себе. В їх самоописах зустрічаються твердження, що їм щось (або хтось) подобається, а що - ні, але при описі інших людей подібні оцінки не використовуються, що говорить про погану поінформованість дітей про почуття і думки оточуючих [1, с. 19].

Становлення рефлексії і оціночних дій сприяє формуванню усвідомленої і диференційованої Я-концепції, яка включає уявлення дітей не тільки про свої фізичні, інтелектуальні і моральні якості, а й про якості інших людей. У самоописах дітей 10-річного віку частіше зустрічаються риси характеру («добрий», «сміливий», «веселий»), стійкі особливості поведінки («слухняний», «ледачий»), інтереси і захоплення («люблю плавати», «добре граю у футбол»), ціннісні установки («намагаюся говорити правду», «хочу добре вчитися»). Таким чином, молодші дошкільнята, що описують себе за допомогою зовнішніх фізичних характеристик, а більш старші виділяють свої внутрішні якості і характер відносин з іншими людьми.

Першокласники приписують собі і іншим людям стійкі особистісні характеристики, на основі яких будують образи себе, значущих дорослих і однолітків. Спілкуючись з однолітками, дитина постійно порівнює себе з ними, що сприяє розвитку Я-концепції. У тому випадку, якщо молодший школяр відчуває, що ні в чому не поступається однокласникам, формується позитивний образ себе як учня і зростає впевненість в собі. Проте, якщо він бачить свої явні промахи і недоліки, які заважають позитивному «образу Я», можливі різні відхилення в розвитку особистості і поведінці. В одних дітей виникає заздрість і агресія по відношенню до більш успішних однолітків, інші стають пасивними і неуважними на уроках [1, с. 20-21].

Некомпетентність дитини в різних галузях шкільного життя ускладнює оволодіння навичками спільної діяльності з однолітками, що веде до появи почуття власної неадекватності. Першокласник взагалі може зневіритися у своїй спроможності успішно здійснювати будь-яку діяльність. Важливо не допустити, щоб сприйняття дитиною реального рівня своїх знань і умінь призвело до виникнення почуття неповноцінності, особливо при порівнянні себе з вчителем. Для того щоб допомогти дітям подолати страх невдачі, необхідно розвивати у них працьовитість і підтримувати прагнення досягати успіхів в різних видах діяльності. Компетентність (або некомпетентність) молодшого школяра на суб'єктивному рівні відбивається в позитивному (або негативному) сприйнятті себе. Для підтримання впевненості в собі необхідно навчити дитину сприймати своє невміння не як ознаку невдачі або особистісний дефект, а як привід чогось навчитися.

До кінця початкової школи у дітей формується образ «ідеального Я», що включає ті позитивні якості, які містяться в «реальному Я», але більш розвинені і досконалі. «Я хотів би стати сильнішим, ніж зараз», - каже семирічний худенький хлопчик, який відчуває себе більш сильним, ніж його п'ятирічний брат. Образ «ідеального Я» не тільки стимулює вчинки молодших школярів, а й допомагає їм контролювати свої безпосередні бажання. Відсутність чітких уявлень про спосіб «ідеального Я» знижує самоконтроль та ускладнює формування довільної поведінки. Починаючи з восьми років, збільшується розрив між «реальним Я» і «ідеальним Я», що є неминучим наслідком когнітивного розвитку дітей, формування здатності адекватно сприймати і оцінювати себе [2, с. 34].

Якщо Я-концепція пов'язана з уявленнями людини про свої якості, то самооцінка виявляє його ставлення до себе. Висока самооцінка передбачає, що людина задоволена собою, позитивно сприймає свої риси і поведінку, впевнена в тому, що добре володіє соціальними та іншими навичками. Низька самооцінка проявляється в почутті невпевненості, неповноцінності і пов'язана з побоюваннями з приводу своєї некомпетентності в різних сферах. Як і Я-концепція, самооцінка

формується в ранньому віці і розвивається на протязі всього періоду дитинства під впливом спілкування з дорослими і однолітками.

У молодшому шкільному віці змінюється характер спілкування дитини з оточуючими, оскільки підвищується роль правил, умов і цілей, які задають контекст даної ситуації. Характер спілкування з однолітками також змінюється. У взаємовідносинах між дітьми посилюється суб'єктивний початок, який робить можливі стійкі контакти між ними, які не залежать від конкретної ситуації. Їх спілкування все більше опосередковується правилами, прийнятими в дитячому співтоваристві.

Схвалення і визнання дорослих і однолітків є для дитини показниками того, наскільки успішно проходить процес його входження в нову соціальну групу. Щоб домогтися визнання, молодший школяр повинен вести себе відповідно до правил, які регламентують рольова поведінку. Дитина прагне прийняти нову соціальну роль (учня, однокласника, товариша і т.п.) і виконувати її якомога краще для того, щоб стати повноправним членом нової суспільної групи [2, с. 36].

Формування самооцінки в молодшому шкільному віці перетинається насамперед з включенням дитини в процес навчання. Розвиток дітей в цей період відбувається в іншій, ніж в дошкільному віці, оціночній ситуації - в ситуації соціально-нормуючого оцінювання. Вона сприяє формуванню розуміння розуміти і враховувати позицію іншого при самооцінці, виробляти уявлення про свої якості, розширенню емоціонального досвіду, розвитку усвідомленості почуттів. Молодший школяр знаходиться в сильній емоційній залежності від вчителя, оскільки той не тільки передає дитині знання, а й оцінює ступінь їх засвоєння. Для психічного розвитку дітей в початковій школі дуже важливою є проблема педагогічної оцінки і відмітки. Б.Г.Ананьєв, А. І.Ліпкіна, С.М.Юлдашева і інші виділяють стимулюючу і орієнтуючу функції педагогічної оцінки і відзначають, що у першокласників відсутні уявлення про рівень своєї діяльності. Вони виникають у дітей в процесі спільної роботи з однокласниками і оцінювання педагогом їх навчальної діяльності. З точки зору А. І.Ліпкіної, важливою умовою формування адекватної самооцінки є включення молодшого школяра в оціночний процес через організацію порівняльного аналізу своєї роботи з роботою іншого учня.

Оцінка вчителя визначає розвиток навчальної мотивації та успішність шкільної адаптації, впливає на самооцінку і уявлення дитини про себе. Першокласники не цілком точно розрізняють ставлення до себе як до особистості і позначку за виконану дію, відповідь на уроці. Використання вчителем позначки в якості головної характеристики дитини формує ставлення до нього однокласників і в певній мірі його ставлення до себе. У процесі оцінювання дуже важливо дати дітям чіткі уявлення про змістовні критерії оцінки процесу та результату навчальної діяльності, роз'яснити правила виставлення відміток [3, с. 54].

Рівень самооцінки молодших школярів значимо корелює з їх академічними досягненнями: діти, які добре навчаються, як правило, мають більш високу самооцінку, ніж ті, хто вчиться погано. Однак багатьом учням, які відстають, проте теж вдається розвинути високу самооцінку. Якщо батьки не надають особливого значення освіті, то саме оцінка їх дітей взагалі може бути не пов'язана з успіхами у навчанні.

Залежно від ставлення батьків і думок однокласників школярі, які не досягли успіху в одному виді діяльності, можуть знайти іншу галузь, в якій вони досягнуть високих результатів. Позитивне ставлення до дитини батьків, прийняття її в групі однолітків підтримують і зміцнюють самооцінку школяра, а повторний успіх стимулює мотивацію досягнення. Залежно від успіхів дитина сприймає себе переможцем, легко впорюється з труднощами, або невдахою, у якого нічого не виходить. Однак саме оцінка молодших школярів пластична, тому багато академічних і соціальних проблем дітей в цьому віці (за умови вмілого педагогічного керівництва і підтримки батьків) не роблять незворотного впливу на розвиток особистості.

Зміст самооцінки в молодшому шкільному віці направлений в основному на результати діяльності, зберігається схильність до переоцінки себе. Часто завищена самооцінка формується внаслідок незнання батьками і педагогами специфіки сприйняття і мислення першокласників. Коли дитині говорять, що найважливіша якість в житті - вміння високо цінувати себе, він сприймає те, що чує, в такий спосіб: «Я - найкращий». Завищена самооцінка виникає і в

тому випадку, коли батьки захвалюють дитину, підкреслюють його неіснуючі гідності. Такі діти часто вже не розрізняють правильної і неправильної поведінки, не можуть тверезо оцінити свій вчинок, оскільки переконані в своїй правоті [3, с. 56].

Дослідники підкреслюють особливу роль рефлексивних дій в процесі самооцінювання, наявність яких є показником щодо високого рівня розвитку самооцінки. За допомогою рефлексивних дій суб'єкт висуває мети своєї поведінки і діяльності, будує програми їх здійснення, осмислює свої потреби в системі прийнятих цінностей, прогнозує можливі наслідки дій і вчинків.

А. І.Ліпкіна і Л.А. Рибак визначали рефлексивність при самооцінці за наявністю у дитини коливань і сумнівів в ситуації самооцінювання. «Хиткі» діти прагнуть виявити переваги і недоліки виконання ними навчального завдання. Самооцінка таких молодших школярів досягає високого рівня критичності, що проявляється в їх готовності діяти найкращим чином, а також в скромності, прагненні до істини.

На думку А.В.Захарова, що вивчала генезис самооцінки, молодший шкільний вік є важливим етапом формуванні самооцінки. У цей період дитина вперше включається в соціально значиму діяльність. Розширююче коло спілкування стимулює процес самопізнання школяра. З точки зору А. В. Захарової, самооцінка є організованим системним утворенням, структурні компоненти, форми і види якого розвиваються в тісній взаємодії. У молодшому шкільному віці поступово посилюється критичність оцінки себе як в минулому (ретроспективна самооцінка), так і в майбутньому (прогностична самооцінка). Становлення цих двох видів самооцінки пов'язане з розширенням тимчасової перспективи в молодшому шкільному віці. Найбільш привабливими для школярів стають юність і дорослість, а значущими критеріями в оцінці свого майбутнього - соціальний статус (професія, становище в суспільстві, сім'ї і т.п.). Прагнення дітей до здійснення суспільно значимої діяльності найприродніше реалізується в позиції учня. Крім того динаміка рефлексивності при оцінці результатів виконання завдань змінюється в залежності від виду діяльності: помітне зростання рефлексивності, за даними А. В. Захарової, спостерігається лише в навчальній діяльності, в ігровій же діяльності вона знижується [1, с. 88].

А.В.Захарова і М. Е. Боцманова виявили взаємозв'язок рівня розвитку рефлексії та самооцінки: чим краще у школяра розвита рефлексія, тим більш обережні (невпевнені) оцінки він дає. У першокласників з недостатнім розвитком рефлексії спостерігається розкид самооцінюючих суджень. Це пов'язано, на думку авторів, з розвитком критичного ставлення до діяльності і до себе.

Автори відзначають, що якщо на початку навчання першокласник оцінює конкретні результати своєї роботи в основному позитивно, то в подальшому він починає оцінювати вже свою поведінку в цілому, бачить і невдачі, а оцінка стає більш самостійною.

У процесі експериментальних досліджень були виявлені різні типи взаємозв'язку рівнів сформованості навчальної діяльності і характеру самооцінки. Школярі з більш високим рівнем сформованості навчальної діяльності відрізняються дослідним, рефлексивним підходом до оцінки своїх можливостей. У дітей з низьким рівнем сформованості навчальної діяльності самооцінка залежить від успіхів у діяльності, а низький рівень рефлексивності при оцінці себе не дозволяє їм виявити причини своїх невдач (Т. Ю. Андрущенко).

Більшість дослідників підкреслюють, що першокласник, як і дошкільник, прагне мати позитивну самооцінку. «Я - хороший» - така внутрішня позиція дитини по відношенню до себе. Молодший школяр прагне до признання з боку дорослих, тому намагається вести себе правильно. Прагнення до самоствердження стимулює дитину до нормативної поведінки і до того, щоб дорослі підтвердили його гідність. Бажання бути прийнятим і визнаним членами сім'ї і вчителем сприяє розвитку посидючості, навичок самоконтроля і самооцінки [4, с. 123].

На думку Е.І.Савонько, формування у молодших школярів самооцінки спочатку пов'язано з оцінкою результатів їх діяльності оточуючими. Однак поступово самооцінка набуває все більшого значення і стає важливим фактором психічного розвитку. Значне зрушення від орієнтації на оцінку до орієнтації на самооцінку відбувається в підлітковому віці, що пов'язано з прагненням підлітка до самостійності, самовиховання. Проте вже в молодшому шкільному віці самооцінка може виступати в якості домінуючого мотиву поведінки.

У молодшому шкільному віці розширюються сфери діяльності, в яких дитина може проявити себе і досягти успіху. Оцінки своїх можливостей в тому чи іншому виді діяльності узагальнюються в рівень домагань, який є окремим випадком самооцінки, більш конкретним її проявом. Рівень домагань характеризується величиною і ступенем реалістичності (відповідності уявлень про себе своїм реальним яностям). При цьому розрізняють чотири основні варіанти рівня домагань:

- високий реалістичний рівень домагань, виявляється в упевненості дитини в собі, своїх знаннях і можливостях, прагненні до самоствердження, відповідальності за свої вчинки. Помилки і невдачі школяр намагається виправляти за рахунок власних зусиль;

- нереалістичний завищений рівень домагань, пов'язаний з незадоволеністю дитини іншими людьми, надмірної вимогливістю і звинуваченнями оточуючих, високою тривожністю, закритістю. Внутрішній конфлікт породжує механізми захисту, які не допускають в свідомість визнання неуспіху, невпевненості і втрати самоповаги. Дитина намагається знайти причини своїх невдач в інших людях: батьках, вчителів, товаришах. Вона не зізнається навіть собі в тому, що причини неуспіху знаходяться в ній самій, і вступає в конфлікт з усіма, хто вказує на її недоліки, проявляє дратівливість, образливість, агресивність. Такі діти не роблять нічого, щоб виправити свої помилки, вважають за краще плакати і звинувачувати «погану» вчительку, яка навмисне поставила «двійку»;

- середній реалістичний рівень домагань, що відзначається у тих школярів, які в цілому приймають себе і добре до себе ставляться, впевнені в собі, але не прагнуть до самоствердження, налаштовані на досягнення успіху, але не за всяку ціну;

- низький нереалістичний рівень домагань, властивий невпевненим в собі, ослабленим дітям. Вони пасують перед труднощами, і будь-які невдачі ставлять їх у глухий кут, породжуючи відчуття безпорадності. Такі діти прагнуть під будь-яким приводом ухилитися від виконання навіть найпростішої діяльності, посилаючись на втому або відсутність інтересу. Особливо не сприятливо, коли низький рівень домагань проявляється не в якійсь одній діяльності, до якої дитина не схильна (біг, гра у футбол, малювання і т.п.), а у всіх галузях: що б їй не запропонували, вона відмовляється пробувати і не відчуває інтересу ні до якого виду діяльності [4, с. 126].

Образ, оцінка себе і рівень домагань пов'язані з мотивацією досягнень. Реакції на успіх і невдачу в діяльності виникає у дітей в 4 - 5 років і закріплюються в молодшому шкільному віці. Орієнтація на успіх або страх невдачі надають різний вплив і на успішність, і на розвиток особистості дитини в цілому. Молодший школяр, націлений на успіх, прагне якнайкраще виконати навчальне завдання, оскільки це підвищує фізичну його значимість в очах вчителя і однокласників і підтримує позитивний «образ Я». Невдача стимулює подальші дії і тільки підсилює мотивацію дитини. Однак бажання уникнути невдачі в навчанні виявляється у багатьох дітей сильніше прагнення до успіху.

На формування мотиву уникнення невдачі найбільше впливає ставлення батьків, яке складається з декількох компонентів. В оцінці дитини батьки орієнтуються на соціальні, а не індивідуальні норми («Всі хлопці впоралися з завданням, один ти, як завжди, гірше за інших!»). Вони завжди незадоволені його досягненнями і висувають непосильні вимоги, які дитина не в змозі виконати. У результаті у першокласника знижується ініціативність і з'являється страх в будь-якій новій ситуації. Батьки дітей, які уникають невдачі, недооцінюють важливість їх бажань та інтересів, не заохочують їх самостійність, втручаються в роботу школяра. Оцінюючи успіхи дитини, такі батьки рідко пояснюють їх здібностями школяра, рідко хвалять і нагороджують його, а невдачі завжди пов'язують з недостатнім рівнем його обдарованості, лають і карають за найменші промахи. В цьому випадку першокласник боїться зробити помилку і викликати невдоволення батьків, тому він докладає всіх зусиль, щоб якомога краще впоратися із завданням. Проте страх неуспіху знижує ефективність його дій, так що помилки в цьому випадку неминучі [5].

Велику роль у розвитку особистості відіграє не тільки ставлення до успіху, але і джерела мотивів адаптації дітей до навчального процесу. Якщо мотивація поведінки задана ззовні (вчителем, батьками, однолітками), то в своїх діях дитина орієнтується насамперед на винагороду як єдино

цінний результат своїх зусиль. Зовні мотивовані школярі, як правило, більш нетерплячі, хочуть швидше закінчити роботу, вони менш здатні навчатися по порівняно зі своїми однолітками, які прагнуть до реалізації свого особистісного потенціалу в навчанні, більш допитливіші і компетентніші. Учні з внутрішньою мотивацією отримують задоволення від самого процесу навчання або виконання вимог і більш спокійно ставляться до того, як їх результати сприймуть і оцінять оточуючі [5].

Висновки. Висока самооцінка забезпечує дитині самоповагу і добре ставлення до себе, а високий рівень домагань, орієнтація на успіх, очікування позитивних подій допомагають йому досягти поставлених цілей. Низький або нереалістично підвищений рівень домагань, уникнення невдач, песимістичний погляд на світ і нестійка самооцінка в значній мірі ускладнюють досягнення успіхів у навчанні, ведуть до помилок і провалів.

Література

1. Адаптація дітей у 1, 5, 10 класах. / Упоряд. Т. Червона. – Київ: Шкільний світ, 2008. – 128 с.
2. Драгунова Т. В. Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков. / Т. В. Драгунова. – Москва: Просвещение, 1967. – 360 с.
3. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 392 с.
4. Овчарова Р. В. Практическая психология в начальной школе. / Р. В. Овчарова. – Москва: ТЦ Сфера, 2001. – 240 с.
5. Олейниченко С. Н. Адаптация первоклассников к школе. / С. Н. Олейниченко. – Режим доступа : nsportal.ru/

УДК 373.3.091.313:394.4

О. Богачук,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

O. Bogachuk,

Vinnitsa Mikhail Kotsyubinsky
State Pedagogical University

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ ГРИ У ФОРМУВАННІ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

METHODS OF USING THE FOLK PLAY IN THE FORMATION OF THE FOUNDATIONS OF THE NATIONAL CULTURE OF YOUNGER SCHOOLERS

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі - розвитку основ національної культури молодших школярів як передумови громадянського становлення особистості, її гуманістичної спрямованості, шанобливого ставлення до традиційної культури нашого народу. Окреслено роль народної гри як засібу національного виховання, яке передбачає надання широких можливостей для пізнання української історії, традицій, звичаїв, мови, культури, формування національної гідності, активне входження кожної особистості в соціальне життя.

Abstract. The article is devoted to an urgent problem - the development of the foundations of the national culture of primary schoolchildren as a prerequisite for the civil formation of an individual, its humanistic orientation, and respectful attitude to the traditional culture of our people. The role of the folk game as a means of national education is determined, which provides for the provision of ample opportunities for learning Ukrainian history, traditions, customs, language, culture, the formation of national dignity, the active entry of each individual into social life.

Ключові слова: національне виховання, національна культура, народна гра, народні традиції та звичаї, методика використання народної гри.

Keywords: national education, national culture, folk game, folk traditions and customs, methods of using folk games.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Національне виховання є найважливішим напрямком всього освітнього процесу сучасної школи. В народній освіті національне виховання, зокрема виховання національної культури реалізується з врахуванням пізнавальних можливостей та вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку. Пояснюється це особливостями психології дітей, в яких є здатність охоче пізнавати навколишній світ, сприймати норми поведінки, здобувати нові знання, виробляти світобачення. Тому основи національної культури значною мірою закладаються в цей період життя та навчання. Саме в цей період дитина усвідомлює суспільні цінності, починає керуватися в своїй поведінці моральними нормами, за допомогою дорослого, через власну індивідуальну діяльність відкриває себе.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблема, пов'язана з формуванням національної культури та виховання, все більше привертає до себе увагу представників різних наук. У національно культурних традиціях вбачали загальнолюдські цінності, розглядаючи національні здобутки українського народу як складову золотого фонду вселюдської культури Б. Грінченко, М. Костомаров, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, І. Франко, Т. Шевченко та інші прогресивні представники українського народу. Г. Ващенко, О. Духнович, В. Сухомлинський, К. Ушинський підкреслювали, що педагогічний вплив національно культурних традицій на формування особистості дитини неперевершений. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки окремі аспекти виховання учнів загальноосвітніх шкіл на національних культурних традиціях українського народу розглядалися у дослідженнях А. Бойко, Р. Дзвінки, О. Дубасенюк, П. Ігнатенко, В. Кузя, Ю. Руденко, М. Стельмаховича, В. Струманського, В. Попружного, Г. Шевченко.

Вирішити безліч актуальних проблем сучасної педагогіки і психології допомагає ігрова діяльність, яка формує художньо-естетичний смак, розкриває духовний і творчий потенціал дитини, є ефективним засобом педагогічного впливу на розвиток особистості молодшого школяра. Водночас вона є специфічним видом дитячої активності. У відвертому ставленні до художнього образу, втіленні його в різних формах ігрової діяльності дитина виявляє рівень художньо-естетичного сприймання, певні знання та вміння, здобуті в умовах спеціально організованого навчання.

Тому **метою статті** є з'ясування важливості використання ігрової діяльності в школі I ступеня та окреслення методики застосування народної гри в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Народна гра для дитини - саме життя. Вона розвиває увагу, спостережливість, творчість, вміння володіти собою, стимулює розвиток рухових якостей, формує рухові дії. За допомогою народних ігор діти опановують перші елементи грамоти, вивчають напам'ять вірші, скоромовки, лічилки. Граючись у народні ігри, діти ознайомлюються з традиціями свого народу, звичаями та обрядами, віруваннями, культурою і все це є запорукою виховання національної самосвідомості.

Н. Кудикіна тлумачить педагогічне керівництво грою як "методичний супровід", що має бінарний характер: сприяє розгортанню активної й самостійної діяльності учнів; забезпечує добір педагогічних методів і прийомів, за допомогою яких здійснюється динамічна мобілізація всіх структурних компонентів ігрової діяльності на досягнення позитивного результату [7, с. 20]. Учитель школи I ступеня повинен не лише якісно забезпечувати викладання шкільних дисциплін відповідно до навчального плану, але й уміти створювати виховне середовище, у якому гартується особистісний розвиток учнів завдяки поетапному включенню їх у різноманітні види діяльності, у тому числі в ігрову. Педагог початкової школи не має права нехтувати грою, вважаючи її марнотратством сил і часу. Натомість він повинен бути готовим реалізувати найважливіші функції ігрової діяльності [4, с. 110].

Програмами для загальноосвітніх шкіл також передбачене вивчення школярами 1-4 класів народних ігор, малих фольклорних форм, що їх супроводжують, у курсах мови, математики, читання, інтегрованого курсу «Я і Україна» тощо. І це не випадково. Адже відомим для всіх педагогів і дитячих психологів є той факт, що гра – природний супутник життя дитини, джерело радісних емоцій зі значною виховною силою [1, с. 204]. Народні рухливі ігри є традиційним засобом педагогіки.

Вони є невід'ємною частиною інтернаціонального, художнього й фізичного виховання молодших школярів. Радість руху сполучається з духовним збагаченням дітей. У них формується стійке, зацікавлене, поважне ставлення до культури рідної країни, створюється емоційно-позитивна основа для розвитку національних почуттів, любові й відданості Батьківщині.

Для забезпечення сприймання навчальної інформації доцільним є застосування *пояснювально-ілюстративних методів*, які дозволяють за короткий час дати школярам у концентрованому вигляді значний обсяг матеріалу. У цій групі методів провідне місце відведене *словесним методам*, як-от: розповіді, бесіди, пояснення, обговорення, коментування, дискусії тощо.

Вибудовуючи методику використання народної гри у формуванні основ національної культури молодших школярів вважаємо, що накопичення знань про народну гру та особливості її застосування є домінантною, але не кінцевою метою. Значно важливіше забезпечити “привласнення” цих знань, зробити їх особистісно значущими для учня.

Розвитку інтересу до народних ігор сприяє також *створення ситуацій успіху*. В. Дряпіка зауважує, що ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком навчання, фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища. Ситуація успіху досягається тоді, коли сам учень визначає цей результат як успіх. Дослідник переконує, що заняття повинно давати позитивний емоційний заряд: розкривати перед ним нові перспективи, підвищувати його впевненість у власних силах, у можливості подолання труднощів [2, с. 7].

На заняттях діти укладали книжки-ілюстрації для учнів початкової школи за мотивами української народної гри, упорядковували фонотеку українських народних пісень, які супроводжували інсценізації та театралізації народних дитячих ігор; візуалізували фрагменти української народної гри (на вибір), використовуючи одну із художніх технік; виготовляли ляльки, які є головними персонажами народних ігор; створювали абетку за мотивами ігрового музичного дитячого фольклору; розробляли оригінальні сценарії свят з елементами календарної обрядовості тощо. Велика роль відводилася створенню пантомімічних етюдів за сюжетом народної гри, пластичному інтонуванню її настроїв.

Ігрова ситуація захоплює й виховує дитину, а діалоги, що зустрічаються в деяких іграх та безпосередньо характеризують персонажів й їхні дії, необхідно вміло підкреслити в образі, що вимагає від дітей активної розумової діяльності. В іграх, що не мають сюжету й побудовані лише на певних ігрових завданнях, також багато пізнавального матеріалу, що сприяє розширенню сенсорної сфери дитини, розвитку її мислення й самостійності дій [6, с. 85].

Основною умовою успішного впровадження народних ігор у життя молодших школярів завжди було й залишається глибоке знання й вільне володіння вчителем значним ігровим репертуаром, а також методикою педагогічного керівництва. Учитель творчо використовуючи гру як емоційно-образний засіб впливу на дітей, пробуджує у них інтерес, уяву, домагаючись активного виконання ігрових дій [6, с. 33].

Так, на уроках мови і читання дітям пропонують пісню-гру «Чижику, чижику...» (Чижику, чижику, пташечко маленька, / Чи ти бачив, чи ти чув, як у полі сіють мак?). Діти рухами показують, як сіють мак, як він росте, цвіте, приспівуючи (Ось так-так, ось так-так, так у полі сіють мак). На уроці мови за допомогою пісні-гри можна визначати звертання, а також питальні речення. На уроках читання деякі народні ігри діти інсценізують під супровід музики: спеціально дібрані мелодії супроводжують, наприклад, вивчення віршів П. Тичини «Хор лісових дзвіночків», «Гаї шумлять» — діти дзеленькають у дзвоники, передають голосом шепіт трав, шум гаїв тощо. Висока мелодійність віршів дає можливість застосувати ігровий підхід і провести паралель між їх милозвучністю та музикою. На заняттях із методики викладання початкового курсу математики школярів знайомлять дидактичними іграми. Так, на уроках математики в першому класі успішно використовують музичні ігри з «Весняночки» Василя Верховинця («Я коза-дереза», «Іваночку, покинь схованочку», «Ой де ж ти була?», «Павук сірий» тощо). Такі ігри використовують для вправлення у лічбі від 1 до 10, що сприяє міцнішому засвоєнню матеріалу. Пісня-гра дає змогу активізувати інертних дітей і забезпечити емоційно-позитивне тло уроку [5].

Чільне місце відведено народним дидактичним іграм, в яких перед дитиною вимальовується ланцюг різноманітних трудових дій, пов'язаних з домашнім господарством: рубання дров, носіння води, розпалювання печі, приготування каші. Народна система виховання змалечку спрямовувала дитину до працелюбності. Обрядові та звичаєві ігри передають характерні події з життя українського народу: початок жнив, косовицю, великодні та купальські ігри, калиту, веснянки, що в свою чергу спонукає дитину до активної дії, будить позитивні емоції, сприяє фізичному розвитку дитини, розвиває мову та інтелект, формує моральні цінності, привчає до охайності й дисципліни [3].

Сюжетні ігри проходять з великим емоційним піднесенням тоді, коли ведучому (коту, лисиці, вівці, вовку) одягають відповідні атрибути, які допомагають дітям увійти в роль. Під час проведення народних ігор учитель та учні мають промовляти слова виразно, чітко, виділяючи ритмічний малюнок, але не перебільшуючи його в жодному разі не переходячи на промовляння по складах самого початку гри взяти потрібний темп і не промовляти текст надто повільно: дітям це не полегшить завдання засвоєння, навпаки, підскоки, підстрибування на двох ногах у дітей в повільному темпі не виходять. Попередньо заучувати текст з дітьми не варто, вони поступово його запам'ятають у процесі гри: спочатку гравці вимовлятимуть окремі слова, а з часом засвоять весь текст. Потрібно стежити, щоб діти не говорили голосно. Пізніше, коли вони засвоять рухи, слід звернути увагу на правильну, чисту вимову тексту. У жодному разі не можна допускати крику тоді, коли зростає емоційна напруга.

У ході ігор розвивається мова дітей, збагачується їхній словник, закріплюється вміння грамотно, правильно будувати речення, адже більшість ігор супроводжується піснями, віршами. Промовляння лічилок, які передують чи не кожній народній грі, тай самі ігри сприяють розвитку та формуванню елементарних математичних уявлень та вмінь: у дітей розвивається логічне мислення, кмітливість; вони вправляються в порядковій лічбі; закріплюють назви числівників; у них формуються елементарні часові орієнтири (діти усвідомлюють послідовність ігрових дій: спочатку; потім після того як; перед тим як; усі одночасно). До того ж, як відомо з психологічних досліджень, саме завдяки ігровій діяльності дитина практично вивчає простір і предметний світ.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Таким чином, народні ігри відіграють винятково важливу роль у навчанні й вихованні дітей. Це дуже цінний матеріал для розумового, морального й естетичного розвитку учнів початкових класів, який збагачує і поглиблює їхні знання, впливає на формування національної самосвідомості і культури [8].

Отже, запропонована нами методика допомагає учням не тільки оволодіти знаннями в галузі народного мистецтва, а при педагогічно доцільній організації та оптимальному доборі методів стає дійовим чинником розширення життєвого та художнього світогляд школярів, збагачення їхнього музично-ігрового тезаурусу; опанування елементарними художніми вміннями та навичками практичної музично-ігрової діяльності; стимулювання художньо-образного мислення, виявів уяви та інтуїції; виховання естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до народного мистецтва; виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати народні ігри, висловлювати особистісне відношення до них; виховання музичних інтересів, морально-естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні засобами народного ігрового фольклору; виховання у дітей художньо-естетичного смаку та шанобливого ставлення до фольклорної спадщини.

Література

1. Артемова Л. В. «Театр і гра». Вдома, у дитячому садку, в школі / Л. В. Артемова : [Пер. з рос. – 2 вид.]. – К. : Томіріс, 2002. – 291 с.
2. Дряпіка В. Педагогічна технологія навчання і виховання майбутніх учителів музики / В. Дряпіка // Наукові записки / ред. кол. С. П. Величко, В. І. Дряпіка, С. Г. Мельничук та ін. ; Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Вип. 39. – С. 6-11. – (Серія: Педагогічні науки).

3. Кіт Г. Українська народна гра - дітям / Г. Кіт.// Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник статей / ред. Г. С. Тарасенко. - Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. - С .91-100
 4. Коваль Т.В. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи / Т.В. Коваль // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 27. Том 3. – С. 107-112.
 5. Коваль Т.В., Шикирінська О.А. Мистецька підготовка майбутніх учителів початкових класів у контексті культурологічної парадигми освіти / Т.В. Коваль , О.А. Шикирінська // Наукові записки: зб. наук. праць V Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецька освіта XXI століття: виклики сьогодення» / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 169 – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. – С. 222-226.
 6. Комисарова Л. Н., Костина З. П. Наглядные средства в музыкальном воспитании дошкольников : Пособие для воспитателей и муз. руководителей дет. садов. – М. : Просвещение, 1986. – 144 с.
 7. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність дітей: теоретичні основи й методика педагогічного керівництва // Її величність ГРА: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей / за ред.. Г. С. Тарасенко. – Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2009. – С.8-21.
- Ляшенко О. Д. Художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору в професійній підготовці майбутніх учителів музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. Д. Ляшенко ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2001. –20 с.

УДК 373.3.015.31

Б. Брилін,
доктор педагогічних наук, професор
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
В. Бриліна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
B. Brilin, V. Brilina,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ ЯК ЗАСІБ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

THEATRICALIZATION OF UKRAINIAN FOLK SONG AS A MEANS OF MUSIC AND AESTHETIC EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Анотація. У статті розглядаються аспекти творчого розвитку молодших школярів засобами театралізованого дійства в процесі інсценізації української народної пісні. Обґрунтовується значимість застосування театралізованого дійства в процесі навчально-творчої діяльності. З'ясовано значення театралізації української народної пісні як засобу музично-естетичного виховання дітей.

Abstract. The article is devoted to the topical problem of modern pedagogical science - the formation of aesthetic culture of junior schoolchildren in the process of theatrical activities. Based on the analysis of the state of development of this problem in scientific theory and educational practice, the importance of dramatization of Ukrainian folk songs as a means of musical and aesthetic education is clarified, the role and place of aesthetic culture and theatrical activities of primary school children in aesthetic education of children.

Ключові слова: музично-естетичне виховання, театралізоване дійство, творчий розвиток молодших школярів, українська народна пісня.

Key words: aesthetic culture of junior schoolchildren, junior school age, musical and aesthetic education, theatrical activity, Ukrainian folk song.

Постановка проблеми. Сучасна концепція музично-естетичного виховання молодших школярів опирається на найкращі зразки української народної педагогіки, що містять у собі виховання любові та поваги до народних видів мистецтва, історичної культурної спадщини. Формування таких основних компонентів духовного світу у дітей та юнацтва як національної самосвідомості, патріотичних почуттів, пов'язане з всебічним використанням кращих зразків українського музичного фольклору. Кожен народ, нація, етнічна група мають свої культурно-освітні традиції, на яких будується національна школа. Виховання молодого покоління, оволодіння національною рідною культурою молодим поколінням та основами культури інших народів стає запорукою повноцінного громадського життя.

В Концепції загальної середньої освіти головною метою є створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу, індивідуальних здібностей особистості, які забезпечують досягнення життєвих успіхів. Забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення, формування інтелектуального та культурного потенціалу особистості в Державній Національній програмі «Освіта» Україна XXI століття визначено одним з пріоритетних напрямків реформування основ національного виховання.

В наш час одним із найважливіших завдань школи постає національне відродження української культурної творчої спадщини, виховання духовно багатой та національно свідомої особистості. Естетичне виховання молодших школярів розглядається як невід'ємна частина національного виховання, визначальним чинником якого є успадкування молодим поколінням багатства духовної скарбниці народу – його культурної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Народне мистецтво є основою всієї української культури, неоціненної класичної спадщини, яку слід дбайливо зберігати і розвивати. Українській народній пісні властиве багатство слова, мелодики, емоційності, історичної достовірності, у яких розкривається характер, естетичні смаки, моральні переконання і ставлення до об'єктивної дійсності і суспільних явищ.

Багатство творчої народної спадщини, фольклорні джерела дали творче натхнення цілій плеяді видатних українських композиторів-класиків: С. Гулаку-Артемівському, М. Лисенку, М. Леонтовичу, К. Стеценку, С. Людкевичу, Л. Ревуцькому, Б. Лятошинському, А. Штогаренку. Їхня творчість збагатила національну скарбницю, поповнила педагогічний досвід, залишила роздуми над важливими мистецькими проблемами, дала оцінку подіям музичного життя, визначила його місце і роль у загальному культурному процесі. М. Вериківський, К. Данькевич, Д. Клебанов, Ф. Колесса, А. Кос-Анатольський, Б. Лятошинський – неповний перелік митців, що належать до генерації тих українських композиторів, діяльність яких немалою мірою визначає сучасний стан української музичної культури.

Відтворюючи життєво важливі сторони суспільного буття в музичному мистецтві, сучасні українські композитори О. Білаш, Л. Грабовський, Л. Дичко, В. Кирейко, Л. Колодуб, Г. Ляшенко, Ж. Колодуб, М. Скорик, Е. Станкович, В. Чубаренко й багато інших оновлюють принципи роботи з фольклором та реалізують новаторські ідеї.

Національні стильові властивості української музики базується на комплексі мелодичних, ладових, ритмо-гармонічних та поліфонічних засобів виразності, особливо на характеристиках інтонування, тому що воно сприяє перетворенню звукових образів на чуттєву реальність, яка віддзеркалює національні традиції [3, с. 31].

Звертаючись до невичерпних джерел народнопісенної творчості українські композитори досягли високого рівня майстерності і їх музичні твори зберігають стилістичні ознаки народного мелосу – як основи музичного стилю, якому притаманні: широкий мелодизм, орнаментований мелізматичними прикрасами, домінуванням контрастних переходів мажору і мінору [6, с. 4].

Розглядаючи дане питання, Л. Бровчак у наукових працях відзначає: «Процеси розвитку української нації, нагромадження її економічного, соціально-політичного й інтелектуального потенціалу стали важливим фактором, що сприяє піднесенню національної культури і всіх духовних запитів. Культура виконувала роль не тільки духовного, але і матеріального стимулу у збереженні і зміцненні стійкості національних особливостей, психологічного складу, традицій і обрядів, підсилюючи вплив культури на національну самосвідомість українців [2, с. 87].

Оновлення та розбудова нової системи музично-естетичного виховання в сучасних закладах середньої освіти потребує поглибленого вивчення і впровадження творчої та педагогічної спадщини українських композиторів-класиків, які в своїй творчості спирались на національні основи фольклорної музичної скарбниці.

Мета статті полягає у розгляді аспектів естетичного виховання молодших школярів засобами театралізації української народної пісні як невід'ємної частини національного виховання, визначальним чинником якого є успадкування молодим поколінням багатства духовної скарбниці народу.

Виклад основного матеріалу. Тенденції розвитку сучасного суспільства зумовили потребу у пошуку нових шляхів удосконалення процесу мистецького виховання учнів та молоді, що потребує уваги педагогічної науки та практики, особливо, коли йдеться про дітей, оскільки саме їм незабаром доведеться перебрати на себе відповідальність за гідне місце українців в культурному середовищі цивілізованих народів світу та створювати надійні підмури для творчих здобутків у сфері музичної діяльності.

Поширилися такі форми організації естетичного виховання молодших школярів як огляди-конкурси художньої самодіяльності учнів. У кожному регіоні такі заходи мають різні назви: «Народні джерела», «Чисті роси», «Пісенні дивоцвіти» та ін. Вони спрямовані на розвиток свідомості особистості та емоційно-ціннісного ставлення до українського музичного фольклору, який є засобом самореалізації, і головне – виховання в учнів морально-естетичних ідеалів, інтересів, смаків та уподобань.

Серед традиційного музичного фольклору особливе місце займає пісенний жанр, до якого входять календарні, побутові, обрядові, епічні пісні. В календарних та обрядових піснях поетична та музична мова характеризується лаконічністю, співпаданням інтонаційного та семантичного змісту, які відповідають головному призначенню – вираженню в художній формі звертання, відчуття захоплення і звеличання природи. Такі пісні закладають фундамент сприйняття та формування естетичного відношення до навколишнього світу.

Епічний жанр відображає важливі історичні події, що відбувалися в житті народу. Вони розрізняються за своєю формою, яка залежить від міри підпорядкування мелодичної структури семантичному значенню слова. Побутові пісні є різноманітними за своєю тематикою і розкривають емоційний стан людини, радість, печаль, м'яку іронію, або гостру сатиру тощо. Вони найбільш чутливо передаються засобами музичної виразності і відіграють провідну роль у відображенні художніх образів. «Народна українська пісня, що пройшла через горен величної душі, – писав М. Лисенко, зігріває серце людям старим, розпалює вогнем серце й молодим, дітям» [4, с. 24].

В історично створених народних піснях із покоління в покоління передаються героїчні подвиги, поетична краса рідного краю, картини трудового життя і гуманістичні, моральні, естетичні ідеї сприйняття світу. На шляхах педагогічного пошуку ефективних засобів виховання український фольклор має велику цінність в теперішній час. Для розгляду аспектів естетичного виховання молодших школярів, повноцінного усвідомлення змісту музичного фольклору учнями необхідно чітко визначити класифікацію жанрових різновидів, показати характерні відмінності, глибоко розкрити їх зміст. Реалізація даних завдань потребує використання музичного матеріалу, який є потужним для сприймання відповідно вікової групи школярів. При цьому слід визначити те, що в своїй основі народна пісня органічно пов'язана з поєднанням засобів художньої виразності поезії, танцю, пантоміми, драматичного театрального дійства. Важливим етапом є підбір пісенного репертуару до інсценізації – найголовніше і складне завдання: знайти пісню, яка була б співзвучна настрою дітей, відображала їх інтереси та уявлення про навколишній світ, духовно збагачувала та розвивала їх, була доступна для виконання.

«Театралізована народна пісня, – підкреслює В. Черкасов, допомагає сприймати світ музики, слова й театралізовані дії як єдиний творчий процес, що дає виконавцям і слухачам радість, наснагу і естетичну насолоду [5, с. 210].

Музично-театральна діяльність впливає на формування естетично-оцінного ставлення до дійсності, зокрема до музичного мистецтва. Учень досягає своєї естетичної обізнаності тільки в тому випадку, коли те, що пропонує театр стає для нього внутрішньо важливим, якщо життя, яке відтворюється у виставі, хвилює його, якщо питання, які піднімаються на сцені, мають пряме або опосередковане значення для духовного розвитку суспільства. Отже, в процесі залучення учнів до творчої діяльності в системі музичного виховання дітей молодшого шкільного віку найчастіше використовується імпровізація – вокальна, інструментальна, ритмічна, рухо-пластична і театральна.

У процесі інсценування українського музичного фольклору доцільно використовувати предмети прикладного мистецтва, побуту, та етнографічного матеріалу. Розвивають творчі здібності дітей ігри з рухами, танцями та співом, які можна інсценізувати або виконати в русі. Творчо діючи, учні навчаються передавати характерні риси пісенного персонажа, самостійно інтерпретувати художній образ за допомогою вчителя. Все це закладає основи розвитку акторської майстерності. Виготовлення декорацій і костюмів для театральних персонажів також сприяє розвитку творчих здібностей дітей, накопиченню творчого досвіду; використання різного матеріалу та обладнання спонукає до формування естетичного смаку, відчуття форми та її образного відображення.

Музична творчість є доступною формою світосприйняття; відтворення жанрових різновидів, осягнення сутності потреб у красі та творчому самовираженні. Високохудожні твори минулого і сьогодення формують і поглиблюють свідомість, слугують засобом збереження соціальної пам'яті нації, виконують функції причетності молодого покоління до історії свого народу. Музика традиційно розглядається як своєрідний засіб пізнання та вираження емоційного світу людини, а молодший шкільний вік найбільш придатний для музично-естетичного виховання, організації інсценізації української народної пісні у виховній практиці молодших школярів. «Успішне формування естетичного відношення молодших школярів до музичного мистецтва, підкреслює А. Авдієвський, стає можливим за умови практичного виховного впливу націленого на забезпечення системного характеру цього явища і розвитку структурних компонентів у їх взаємозв'язку в організації інсценізації української народної пісні у навчальній та виховній практиці молодших школярів» [1, с. 75].

Висновки. Таким чином, вирішенню завдань з формування естетичного відношення до музики у процесі театралізованої діяльності та театралізації української народної пісні сприяє використання інших видів мистецтва. Слід визначити те, що в своїй основі народна пісня органічно пов'язана з поєднанням засобів художньої виразності поезії, танцю, пантоміми, драматичного театрального дійства. Синкретизм народної культури і генетично споріднених з дитячою грою фольклорних традицій – яскравий і неперевершений зразок природної інтеграції поетичного слова, музики, хороводних рухів, елементів театральної дії, педагогічна ефективність якої доведена багатовіковим існуванням етнопедагогіки. Саме цей напрямок музично-художньої освіти доцільно активно впроваджувати у практику викладання музики та мистецьких дисциплін, особливо в молодших класах: інсценізація пісні, ігри театралізації, розвиваючи розумові й фізичні здібності дітей, їх почуття і творчу фантазію.

Перспективи подальших розробок. Подальшого наукового дослідження потребують питання педагогічного керування процесом формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності; розгляд аспектів творчого розвитку молодших школярів засобами театралізованого дійства в процесі інсценізації української народної пісні; застосування театралізованого дійства в процесі навчально-творчої діяльності; з'ясування значення театралізації української народної пісні як засобу музично-естетичного виховання молодших школярів.

Література

1. Авдієвський А. Т. Хрестоматія з музики для дітей молодшого шкільного віку: навч. посіб.–Київ, РННЦ «ДІНІТ», 2000. 83 с.
2. Бровчак Л. С. Національні особливості української культурної спадщини. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя» (VI школа методичного досвіду): Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2016. 312 с.
3. Брилін Е. Б. Теорія і практика музично-творчого розвитку студентів мистецьких спеціальностей: навчально-методичний посібник. Вінниця: Нова книга, 2019. 168 с.
4. Лысенко Н. В. Характеристика музыкальных особенностей украинских дум и песен, исполняемых кобзарем Вересаем. Киев: «Киевская старина», 1874. С. 24 – 25.
5. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч. посіб. Київ:ВЦ «Академія». 2016. 240 с.
6. Хрестоматія для сольного співу: пісні, романси, арії українських композиторів. У трьох частинах. Частина III / Укладачі: Бриліна В. Л., Ставінська Л. М. Київ: «Освіта України», 2006. 297 с.

УДК 37.7.077

А. Буцєрога,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Л. Онофрійчук,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A. Butseroga,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

L. Onofrichuk,

Ph. D.(Pedagogica) Associate
Professor Vinnitsa State Pedagogical
University by Mihail Kocubinskij

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC ART IN THE PROCESS OF STUDENTS MUSICAL AND THEATRICAL ACTIVITY

Анотація. На основі комплексного аналізу понять «компетентність», «музично-театральна діяльність» у статті викладено зміст музичної і театральної творчості та її значення в педагогічній діяльності. Викладено проблеми, що спонукають педагогів розвивати свою професійну компетентність. Висвітлено особливості застосування музично-театральної діяльності у навчально-виховному процесі учнів молодшого шкільного віку. Представлено конкретні принципи, які забезпечують цілеспрямований, послідовний і різнобічний вплив на особистість школяра і сприяють його успішному розвитку.

Abstract. On the basis of the complex analysis of concepts "competence", "musical and theatrical activity" in the article the maintenance of musical and theatrical creativity and its value in pedagogical activity is stated. Problems that motivate teachers to develop their professional competence are outlined. The peculiarities of the application of musical and theatrical activities in the educational process of primary

school students are highlighted. Specific principles are presented that provide purposeful, consistent and diverse impact on the personality of the student and contribute to his successful development.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, музично-театральна діяльність, художньо-педагогічні принципи.

Key words: competence, professional competence, musical-theatrical activity, artistic and pedagogical principles.

Концепція художньо-естетичних дисциплін у «Новій школі», пріоритетність компетентнісного підходу в навчанні. За Концепцією загальної середньої освіти, основна мета шкільної художньо-естетичної освіти – розвиток світоглядних уявлень учнів, їх естетичного ставлення до мистецтва, формування і розвиток загальнолюдських цінностей. В центрі сучасного виховного процесу є людина як найвища цінність, її формування і розвиток, компетентнісний підхід у навчанні. Виникає необхідність у створенні розвиваючого середовища, яке сформує почуття власної унікальності в процесі творення і реалізації творчих ідей.

Тому виникає питання, як уникнути ознак формалізму в освітньому середовищі і організувати справжню якісну «лабораторію творчості», яка спрямована на формування суспільно важливих особистісних якостей кожної дитини. Актуальною темою підготовки учнів до дорослого життя є розвиток у них гнучких навичок *soft skills*, серед яких чільне місце посідає вміння комунікувати і бути креативним – володіти креативним мисленням, креативною уявою та креативною грамотністю [3, с.5].

Важлива роль в цьому належить спеціально організованій виховній роботі, яка доповнює і поглиблює процес класно-урочного навчання. Провідну роль у духовно-творчому становленні особистості відіграє мистецтво, зокрема музичний театр як засіб пізнання духовних цінностей, засвоєння загальнолюдської і національної культури.

Музично-театральна діяльність як важлива частина розвитку емоційно-почуттєвої сфери учнів молодшої школи, впливає на становлення життєвих позицій і сприяє їх соціальному зростанню.

Проблемі використання музично-театральних, ігрових методів навчання та виховання школярів присвячені теоретико-методичні розробки А. Єршової, А. Капської, Г. Костюшко, С. Соломахи, Л. Чуриліної, В. Шахрай, О. Комаровської, Н. Миропольської, О. Олексюк, Г. Падалки.

Про компетентність як якість справжнього фахівця писали В. Сластьонін (практична компетентність), Т. Стефановська (вміння мобілізувати отримані знання і досвід), С. Молчанов (обсяг компетенцій, коло повноважень).

Мета статті – виявити значення розвитку професійної компетенції вчителя музичного мистецтва для організації музично-театральної діяльності школярів.

Залучення школярів до музично-театральної діяльності сприяє їх духовному, моральному, естетичному розвитку у колі однолітків і дорослих. Як свідчить практика, теоретичних знань, репродуктивних методів не достатньо для успіху, вони не спрацьовують у вирішенні сучасних завдань і тому режисеру-педагогу слід оновлювати і змінювативати свій діяльнісний вектор, використовуючи нові художні прийоми, виразні засоби, рішення, які мають захопити увагу учнів і сприяти досягненню педагогічного результату. У кожного учасника художньої діяльності виникають свої особисті асоціації, які подібні до його власних життєвих вражень, досвіду та світосприйняття.

Тому сценарист, режисер музично-театральної діяльності школярів – це завжди психолог і педагог, який вирішує проблему активізації і організації учасників масового заходу, ставить за мету виховання і розвиток школярів.

Педагог, як організатор музично-театральних видовищ, є творцем особливої, фантастичної атмосфери спектаклю чи окремого номера. Він повинен володіти не тільки природними та професійними даними, але й різносторонніми знаннями, досвідом, інтуїцією і навичками у поєднанні різних жанрів і видів мистецтва, теорією і практикою сценарно-режисерської роботи. За таких умов знання є своєрідною базою професійної компетентності, засобом її досягнення.

Компетенція (в пер. з лат. *competentia*) означає коло питань, в яких людина добре розуміється, володіє знаннями й досвідом, що дозволяє їй ефективно діяти в тій чи іншій галузі. За результатами наукових досліджень були сформульовані загальні вимоги до професійної компетентності

майбутнього вчителя, що включають високу професійну компетентність (глибокі знання і широка ерудиція в науково-предметній галузі, нестандартне творче мислення); педагогічну компетентність (знання основ педагогіки та психології, володіння сучасними технологіями навчання та виховання); соціально-економічну компетентність (знання глобальних, соціально-економічних і технологічних процесів розвитку цивілізації); комунікативну компетентність (розвинута літературна мова, володіння прийомами міжособистісного спілкування); високу професійну і загальну культуру (науковий світогляд, система духовних, культурних, моральних цінностей) [1, с. 41-42].

Як зазначає О. Ростовський, професійна компетентність учителя музичного мистецтва має свою специфіку, ґрунтуються на таких видах музичної діяльності як сприймання музичного твору, спів, засвоєння музичних понять, елементарне музикування, виконання музично-ритмічних рухів, ритмічна й пластична імпровізація та інсценування пісень.

Чотирьом базовим видам музичної діяльності відповідають чотири види фахових музичних компетенцій: когнітивні; ціннісно-орієнтаційні; творчі; виконавські [2, с.54].

Музичний театр – театральний жанр, в якому важливе місце належить музиці (вокальній або інструментальній), котра окреслює структуру твору, посилює художній образ сценічної дії, передає емоційно-почуттєвий зміст, закріплює позитивний емоційний досвід. Головними особливостями музичного театру є: музично-мовний стиль, художня діяльність, колективні творчі методи. Саме музичні твори і фрагменти з них завжди використовуються в усіх масових театралізованих діях, заходах, концертах, святах, обрядах, як самостійний яскравий виразний засіб емоційного впливу для посилення сценарно-режисерського задуму за допомогою компіляції відомих музичних творів різних авторів.

У процесі музично-театральної діяльності педагог зазвичай використовує такі форми як інсценування, фрагменти зі спектаклів і кінофільмів, пісні, музику, окремі художні номери, що дають змогу емоційно налаштувати учасників, посилювати вплив подій, що відбувається на сцені, передавати почуття дійових осіб і рухати дію вперед. Практика свідчить, що вміння підібрати, професійно змонтувати музичні фрагменти, частини, фрази потребує особливої музичної ерудиції, знань і естетичного смаку.

Сучасна сценографія також ставить високі вимоги перед педагогом: володіти уміннями користуватися партитурою світла, звуку, кольору (несуть змістовне навантаження і доповнюють палітру художніх засобів новими виразними кольорами); уміння використовувати засоби звукової виразності (різноманітні шумові ефекти, звукозаписи, мовні документальні фонограми, аудіо- і відеоряд тощо). Такі ілюстрації надають сценарію глибини, виразності, сприяють виникненню відчуття причетності глядачів до дії, що відбувається на сцені. Використовуючи фото-документи й архівні записи, творчий вчитель завжди пам'ятає, що вони мають педагогічну й методичну значимість, тому слід послідовно і грамотно доповнювати їх різними виразними засобами ідейно-емоційного впливу.

У процесі творчої роботи з школярами виникають труднощі, у зв'язку з тим, що учитель працює не з професійними виконавцями, а з школярами, які виконують ролі і глядачів, і акторів, і декораторів, і музикантів. І кожний учасник – це окрема особистість, яка потребує індивідуального підходу, уміння зацікавити загальною творчою справою і розкрити її неповторний внутрішній світ.

Педагогічна цінність музично-театральної діяльності на шкільному рівні полягає і в тому, що вона допомагає школярам реалізувати свої найкращі риси характеру, виявити здібності й таланти у системі творчої взаємодії учень-педагог, учень-учень.

Отже, суперечливість сучасних соціально-культурних впливів на школярів потребує уваги з боку педагога, який для досягнення виховних цілей у процесі музично-театральної діяльності зі школярами має втілювати ідею художньо-педагогічної значущості цієї діяльності, дотримуватись певних принципів, які є своєрідним містком із теорії в практику. До них ми віднесли:

– добровільний характер участі у музично-театральній діяльності (учні самі обирають цікаву для них діяльність);

– принцип гуманності і поваги до особистості у поєднанні з високою вимогливістю (створення умов для максимальної реалізації творчого потенціалу особистості, що, за А. Маслоу, є найголовнішою її потребою);

- принцип комунікативності (виховання особистості в колективі, через колектив);
- принцип розвитку винахідливості, дитячої художньої творчості (формування творчого стилю життєдіяльності);
- принцип самореалізації (виявлення і актуалізація природних мотивів самореалізації особистості).

Таким чином, всі вищезазначені принципи доповнюють один одного і в цілому забезпечують цілеспрямований, послідовний, систематичний і водночас різнобічний вплив на розвиток особистості школяра. Професійні компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах музично-театральної діяльності збагачуються і розширюються. Вони складаються не тільки з базових музичних знань, але й театральних (театралізована імпровізація, розробка режисерських планів, сценаріїв музично-виховних заходів, проведення ігор-драматизацій тощо).

Музично-театральна діяльність сприяє перетворенню масового заходу на біфункціональну форму, яка має поліфункціональний вплив на учасників і глядачів: пізнавальний, аксіологічний, комунікативний, адаптивний та ін.

Музично-театральні заходи завжди поєднують у собі інформаційно-логічну та емоційну, образну лінії, яку характеризує особлива видовищність, яскравість, емоційність. Музично-театральна діяльність виступає одночасно як складний творчий метод організації театральної і музичної діяльності його учасників та має глибоке соціально-психологічне значення.

Враховуючи актуальність досліджуваної проблеми, у майбутньому варто детально вивчити і дослідити терапевтичне значення музично-театрального мистецтва та його роль у процесі соціалізації школярів.

Література

1. Алексеева Л. П. Интеграционные процессы в образовании и профессионализм преподавателей высшей школы. Содержание, формы и методы обучения в высшей школе: Аналитические обзоры по основным направлениям развития высшего образования. М.: НИИВО, 2003. Вып. 10. 52 с.
2. Дорошенко Т. Компетентісний підхід у системі підготовки майбутнього учителя початкової школи до майбутньої самореалізації. Молодь і ринок № 4 (63), 2010. С. 51-54.
3. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів: [монографія]/ за ред. проф. О.Є. Антонової. Житомир, 2017. С.5-8.
4. Онофрійчук Л.М., Сушкевич Л.В. Компетентісний підхід у підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва до педагогічної практики в середніх навчальних закладах. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ-Вінниця, 2016. Вип. 46. С. 135-140.

УДК 373.2.015.31:78

М. Вацьо,

Заслужений працівник культури України,
доцент Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

M.Vatsio,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВПЛИВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

THE INFLUENCE OF MUSICAL ART ON THE FORMATION OF PRESCHOOLER'S PERSONALITY

Анотація. В статті розглядаються питання впливу музичного мистецтва на становлення особистості дошкільника. Аналізується поняття «художня культура особистості» в науковій літературі. Автор статті визначає необхідність нових підходів до ролі музики в житті дитини та розробки методик її інтегрування в освітній процес.

Ключові слова: дошкільний вік, художня культура, музичне мистецтво, методика М. Монтесорі, методика К. Орфа, методика Еміля Жак-Далькроза.

Annotation. The article considers the influence of musical art on the formation of the preschooler's personality. The concept of "artistic culture of personality" in the scientific literature is analyzed. The author of the article identifies the need for new approaches to the role of music in a child's life and the development of methods for its integration into the educational process.

Keywords: preschool age, art culture, musical art, M. Montessori method, K. Orff method, Emile Jacques-Dalcroze method

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими завданнями. Реформа системи освіти, яка стосується і дошкільників, висуває розвиток творчості дитини, як одне із пріоритетних завдань. Без цього неможливо виконати головні завдання дошкільної освіти, що розроблені у «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні»: формування базиса особистої культури дитини через відкриття її світогляду у цілому і різнобічному. Сучасним критерієм педагогічної творчості працівників освіти є їх прагнення й уміння створити сприятливі умови для власної плідної співпраці з дітьми, що забезпечать вихованцям емоційний комфорт, саморозвиток, можливість самореалізуватися.

Головним пріоритетом для дошкільної освіти є розвиток дошкільника, становлення його як особистості. Залучення дітей у процес музичного виховання, яке має надзвичайно великий вплив на розвиток дошкільника завдяки інтеграції складових виховання є одним із шляхів формування основ художньої культури дітей цього віку.

Аналіз останніх наукових публікацій. Питанням неперервності та наступності дошкільної та початкової шкільної освіти присвячено чимало праць науковців в науково-педагогічній літературі (А. Богущ, О. Бухало, Є. Дехтяр, О. Коваленко, Т. Конівіцька, О. Мороз, О. Савченко, О. Шабаліна та ін.). В працях Ю. Бабанського, Ш. Лернера, М. Скаткіна, О. Савченко та інших доведено про необхідність і важливість створення сприятливих психолого-педагогічних умов. Наукові дослідження С. Горбенка, Н. Гузій, Н. Гуральник, А. Козир, Г. Кондратенко, Л. Куненко, Л. Масол, Г. Мельникової, О. Михайличенка, О. Олексюк, В. Орлова, О. Отич, Г. Падалки, Л. Паньків, О. Ростовського, Ю. Руденка, О. Рудницької, Р. Савченко, Т. Танько, В. Федоришина, О. Хижної, В. Шульгіної, О. Щолокової, Д. Юника та інших присвячені вивченню проблемних аспектів мистецької освіти в закладах дошкільної освіти.

Значна кількість дисертаційних досліджень (О. Аліксійчук, Л. Москальова, О. Сапожник, Т. Потапчук, В. Салко та ін.), в яких досліджуються особливості навчання та виховання дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва, свідчать про актуальність даної теми.

Мета статті. Дослідити та проаналізувати вплив музичного мистецтва на становлення особистості дошкільника.

Виклад основного матеріалу. Одним з найважливіших компонентів духовної культури є художня культура. Вона покликана формувати внутрішній світ особистості, сприяти розвитку людини як творця культурних цінностей. Мистецтво як форма художньо-образної інтерпретації дійсного і уявного являється ядром художньої культури. «Види мистецтва – література, театр, живопис, скульптура, архітектура, музика тощо завдяки використанню різноманітних засобів виразності освоюють дійсність у формі неповторно-індивідуального художнього образу. Ці форми можуть бути різними – від метафоричної до реалістичної, та вони завжди відображають долю людей і народів, ідеї і проблеми свого часу» [4, с. 107].

Складовою культури є мистецтво, що «програмує» й передає особистісне емоційне ставлення до суспільства, людей, оточуючого світу, самого себе. У мистецтві кожна людина відкриває для себе нові грані пізнання.

Художня культура є одним з найважливіших компонентів культури як сукупності створених людством цінностей.

На думку О. Рудницької художня культура – це «сукупність процесів і явищ духовно-практичної діяльності людини, котра створює, розповсюджує і опановує твори мистецтва. Вона має поліфункціональний, культуротворчий характер, обумовлений її впливом на особистість» [8, с. 27]

Головною метою музичного виховання дошкільників є формування музичної культури дітей як важливої й невід'ємної складової їхньої духовної культури. Музичне виховання тісно пов'язане з моральним, розумовим, естетичним вихованням громадянина.

У старшому дошкільному віці дитина глибше сприймає твори мистецтва, у розвивається музичний слух, вона виявляє здатність помічати й емоційно відгукуватися на виразально-зображувальні засоби творів музичного мистецтва, пояснювати особливості, давати оцінку творам музичного мистецтва.

У життєдіяльності дошкільників музичне мистецтво відіграє дуже вагомий роль. Вихователь, використовуючи музичні вправи, за допомогою яких супроводжується засвоєння елементарних логіко-математичних уявлень, допомагає дошкільникам не тільки побачити, а й почути, «відчути на дотик» кількість, встановити взаємозв'язок, як від збільшення виконавців зростає насиченість звучання, або навпаки, вправлятися в орієнтуванні у часовому ряді – «після», «перед», «між».

Під час занять з розвитку мовлення використання музичних вправ та ігор сприяє кращому розумінню різниці між голосними та приголосними звуками, твердими і м'якими приголосними, ритміки вірша, полегшенню й урізноманітненості процесу навчання читання.

Супроводжуючи процес образотворчої діяльності дітей музичними фрагментами, розвивається фантазія, пробуджуються переживання і думки, посилюються візуальні образи. Правильно підібрана музика допомагає сконцентруванню уваги дошкільників, налаштуванню на роботу над малюнком. Завдяки слуханню ритмічних музичних творів діти дошкільного віку наносять однакові художні зображення через рівні відстані. Музика спроможна бути регулятором рухової діяльності руки. В процесі занять з малювання супровід музики з різним ритмом допомагає уповільнити рух руки у квапливих дітей, і навпаки, пришвидшити його у повільної.

Аналізуючи світову педагогіку ми можемо навести декілька відомих концепцій музичного виховання дітей, які можуть бути використані для розробки різних програм і методик.

Вперше у педагогічній системі Марії Монтесорі було описано те, як легко і невимушено заохотити дітей до знайомства зі світом музики.

На думку Марії Монтесорі, однією з обов'язкових складових цілісного гармонійного розвитку дітей є музичне виховання. Воно відповідає загальним принципам її педагогічної системи (свобода вибору, контроль помилок, різновікові групи, самостійність дій дітей, відсутність мотиву змагання та ін.). Для виконання завдань музичного виховання педагогіка музичного виховання Марії Монтесорі пропонує спеціальні розвивальні заняття, а також різноманітні музичні матеріали, які інтегровані в середовище і завжди доступні дітям [3, с. 22].

Метод музичного виховання Марії Монтесорі складається з:

- «уроків тиші»;
- розвитку відчуття ритму;
- розвитку слуху за допомогою дидактичних сенсорних Монтесорі -матеріалів;
- створення музики і гра на музичних інструментах;
- вокального розвитку;
- вивчення нотної грамоти [6, с. 4].

Систему дитячого музичного виховання, максимально наближену до можливостей та інтересів звичайної дитини розробив К. Орф. Її ключові позиції актуальні і в наш час. Серед головних:

- ставлення до дитини як до самостійної особистості, поважати її та приймати будь-які її індивідуальні вияви;
- створення на занятті атмосфери гри; дотримання принципу «Для дитини, а не над нею» [10, с. 22].

«Орфівська концепція музичного виховання має назву «Елементарне музикування», де «елементарне» означає первинне (просте, доступне). – зазначає Г. Гац. – Під «музикуванням» К. Орф розумів глибокий зв'язок музики, рухів та мовлення, цей зв'язок є природним. Таким чином: об'єднання музики, слова і рухів створює сутність занять за принципами К. Орфа. Задумане ним навчання дітей імпровізаційному музикуванню – це особистісно- орієнтований підхід до організації навчально-виховного процесу, спрямований на розвиток пізнавальної активності кожної дитини. Діти

мають можливість на кожному занятті виявити своє внутрішнє Я, не підкорюючись загальноприйнятим «шаблонам», створювати та втілювати художні образи, постійно граючись» [3, с. 22]. Захоплення дітей таким музикуванням, їх бажання грати та співати є настільки сильним, що вони не помічають тієї навчальної роботи, яка проводиться з ними в процесі музикування.

Найперші дитячі музичні враження К. Орф пов'язує з ритмами життя, голосами природи, які лише поступово наближаються до пісні, до музичних композицій. Вивчення шедеврів музичної культури відбувається через засвоєння музичного фольклору. Саме тому народне мистецтво, пісня, танок незамінні в музично-естетичному розвитку дітей. Важливо зберегти його безпосередність, доступність, первісність, яка дасть змогу дитині не тільки виконавчо засвоїти певний репертуар, а й відчувати багатство збереженої мови свого народу [2, с.4].

Музичний фольклор, запропонований К. Орфом залежно від його складності демонструє: від двозвучного поклику зозулі через тривучні мелодії, поспівки до пентатонічних побудов.

Збереження національного колориту музичного матеріалу підсилює роботу дитячого уявлення, активізує творче сприйняття, потребує власного трактування, смислової інтерпретації пісень та п'єс, які виконуються. Дослідники педагогічної спадщини К.Орфа підкреслюють, що партитури «Шульверка» часто створюють мальовничі сценки-картинки з використанням різноманітних зображальних прийомів в інструментальних партіях, що захоплюють дітей дотепним наслідуванням природі.

Педагогічна ідея Орфа полягає у тому, щоб підвести дітей до самостійного створення музики та супроводу до рухів хоча б у найпростішій, елементарній формі. Характер музики для дитячих інструментів народжується з самої гри на них. Важливе значення має імпровізаційна техніка, що виникає на цій основі. Імпровізаційні вправи дають змогу дошкільникам безпосередньо виявити себе в музиці. Елементарні музичні вправи підводять до витоків музики, її первісних форм [10, с.34].

Елементарна музика – це ще не музика сама по собі. Вона пов'язана з рухом, танком та словом, її потрібно створювати самому, до неї треба включатися не як слухачу, а як її учасникові. Вона не повинна бути спеціально усвідомлена, їй не відомі великі форми архітекτονіки. Зона пов'язана з невеликими хоровими формами, з остинато та простим видом рондо. Елементарна музика живиться земними соками, природно пов'язана з рухом людського тіла; кожен здатний її вивчити й пережити [10, с. 36].

Основні принципи системи К. Орфа можуть бути органічною складовою частиною музично-естетичного виховання у дитячих закладах дошкільної освіти. Музична пам'ять дитини, спонтанність, прагнення наслідувати вихователя прискорюють процес розвитку, який може уповільнюватись, якщо педагог не використовує творчі методи роботи. Вони паралізують природжений смак до щирого й своєрідного вираження, в якому виявляється й формується людська особистість.

Дитяча лічилочка, наприклад, є найкоротшою, ритмічно організованою і водночас логічною музичною «одиницею», що складається з окремих ритмічних формул (віршованих рядків, окремих слів). Лічилочки, таким чином, є методично найзручнішим матеріалом для початкового етапу роботи з групою дітей старшого дошкільного віку.

Ознайомлення з найпростішими ритмічними побудовами – не єдине завдання, яке вирішується у процесі роботи з лічилочками. Вони можуть слугувати за благодатний ґрунт і для того, щоб діти засвоїли (звичайно на елементарному рівні), наприклад, поняття «інтерпретація» у музичному мистецтві: лічилочку можна вимовляти по-різному (повільно й чітко, скоромовкою, виразно і не дуже, голосно й тихо тощо). Одну з фундаментальних у музичному виконавстві естетичних закономірностей (варіантна множинність інтерпретації музичного твору) діти можуть з успіхом «проілюструвати» і, головне, усвідомити, зрозуміти (з урахуванням можливостей їхнього музичного сприйняття) вже на першому етапі роботи за допомогою лічилок. Такою роботою нехтувати не слід: саме вона створює міцний ґрунт, формує необхідні вміння й навички для виконання у подальшому складніших завдань. З перших занять слід починати також елементарні імпровізовані рухи. Музика стимулює рухові імпульси, розвиває дитячу фантазію й у цьому напрямку. Про необхідність поєднувати з рухом різноманітні вправи потрібно пам'ятати навіть у тих випадках, коли з цього приводу немає прямих вказівок у методичних рекомендаціях [7, с. 15].

Розглянемо і систему ритмічно-музичного виховання Еміля Жак-Далькроза, яку він створив, враховуючи потребу дітей у русі. Він помітив, що рухаючись разом з музикою і правильно реагуючи на її ритм, діти, натхненні радістю від відчуття фізичної розкутості і свободи, отримують естетичне задоволення, активно відпочивають, розвивають свої психомоторні здібності. Уже з перших занять за системою музично-ритмічного виховання Еміля Жак-Далькроза діти легко осягають, що таке ритмічна пульсація, темп, акценти, динаміка, музичне фразування, оскільки пов'язують свої слухові уявлення із конкретним рухом [3, с. 23].

На думку Еміля Жак-Далькроза, музично-ритмічне виховання дає змогу: виховувати в дітях творчих, фізично і емоційно сильних особистостей; розвивати у дітей внутрішньо-чуттєвий світ; формувати їхні морально-ціннісні переживання; спонукати їх до активної пізнавальної діяльності; закладати в дітях основу їхньої життєвої сили [5, с. 7].

Вимоги до рівня розвиненості, вихованості й навченості дітей дошкільного віку, відповідно до «Закону про дошкільну освіту», визначаються Базовим компонентом дошкільної освіти. Завдяки компетентнісному підходу та чіткому визначенню змісту освітніх ліній, які спрямовують дошкільну освіту на формування базису особистісної культури дошкільнят через відкриття їм світу в цілісності та різноманітності. Ці вимоги реалізуються програмами та навчально-методичним забезпеченням, які затверджені Міністерством освіти і науки України в установленому порядку.

Аналізуючи сутність музичної змістової лінії Базового компонента дошкільної освіти ми з'ясували, що в результаті музичного навчання, виховання та розвитку дошкільники повинні: мати уявлення про вокальну та інструментальну музику, основні музичні жанри (пісня, танець, марш); охоче слухати і оцінювати музичні твори, перейматися емоціями і почуттями; виразно співати дитячі пісні; володіти елементарною технікою виконання хороводів, танків, музичних ігор, рухів; відтворювати на дитячих музичних інструментах прості ритмічні мелодії, мати досвід індивідуального та колективного виконання музичного твору. Виявляти музикальність, уміти передавати настрої, емоції, почуття через музично-рухову і пісенну творчість, музикувати; виявляти елементарні уміння музичної інтерпретації, варіювання, імпровізації. Творчо співпрацювати з дітьми і дорослими заради спільного успіху в музично-театралізованих розвагах і святах [1, с. 15]

Організуючи навчально-виховну діяльність із дошкільниками, музичні керівники та вихователі спираються на навчальні програми та методичні рекомендації, затверджені Міністерством освіти і науки України. Серед чинних програм на 2019-2020 рр. слід назвати такі: «Впевнений старт. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку» (За загальною науковою редакцією Т. О. Піроженко); «Соняшник. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку» (авт. Л. Калуська); «Українське дошкілля. Програма розвитку дитини дошкільного віку» (автор О. Білан); «Дитина. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років» (науковий керівник О. Проскура, автори Л. Кочина, В. Кузьменко, Н. Кудикіна); «Українське дошкілля», програма розвитку дитини дошкільного віку (автори О. Білан, Л. Возна, О. Максименко та ін.); «Дитина в дошкільні роки. Комплексна додаткова освітня програма» (науковий керівник К. Крутий); «Радість творчості» (автори Р. Борщ, Д. Самойлик).

Висновки і перспективи подальших розробок. Аналізуючи наукові дослідження та досвід видатних педагогів ми прийшли до висновку, що любов до музики, прищеплена в дитинстві, може стати основою подальших досягнень та успіхів дитини. Включення музичного мистецтва в навчально-виховний процес закладів дошкільної освіти відкриває широкий шлях до інтенсивного розвитку сенсорних здібностей, чуттєвого сприйняття, створює надійну основу для становлення й подальшого розвитку всіх пізнавальних процесів, вдалого поєднання в них емоційного і раціонального, може стати частиною духовного життя людини у майбутньому. Тому музичне виховання потребує подальшого розгляду та дослідження, оскільки музика є одним із сильних засобів впливу, і має високий потенціал у формуванні основ художньої культури дітей дошкільного віку.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук. керів.: А. М. Богущ, Київ: МЦФЕР–Україна, 2012. 26 с
2. Внедрение концепции Карла Орфа в музыкальную деятельность современного детского сада. *Бібліотечка вихователя дитячого садка.* 2007. №7. С.2–6.

3. Гац Г., Добринюк Л. Музичне виховання як невід'ємний чинник гармонійного розвитку дітей дошкільного віку. *Педагогічний часопис Волині*. №2(5). 2017. С. 21-26.
4. Герчанівська П.Е. Культурологія: термінологічний словник. Київ: Національна Академія керівних кадрів Культури і мистецтв, 2015. 485с.
5. Завалко К. Музично-ритмічне виховання за системою Еміля Жак-Далькроза. *Музичний керівник*. 2012. № 11. С. 4-9
6. Завалко К. Особливості музичного виховання у педагогічній системі Марії Монтесорі. *Музичний керівник*. 2012. 11. С. 4-9.
7. Куришев Є. В., Куришева Л. К. Система музично-естетичного виховання К. Орфа та сучасність. *Мистецтво в школі*: зб. ст. Вип. 1. Київ: Обрій, 2001. С. 13-18/
8. Основи викладання мистецьких дисциплін / за ред. О. Рудницької. Київ: Освіта, 2000. 183 с.
9. Тимошук С. В. Музично-дидактичні ігри в ДНЗ (за системою К. Орфа). *Обдарована дитина*. 2013. № 10. С. 30-37.
10. Тимошук С. В. Розвиток творчості дитини засобами музичної діяльності: за принципами концепції музичного виховання К. Орфа. *Обдарована дитина*. 2013. № 5. С. 22-34.

УДК: 378:37.011.3-051:7.071.2:316.46

Н. Гетманець,
аспірант ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
N. Hetmanets,
South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky

**ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК НЕОБХІДНОЇ
СКЛАДОВОЇ ДИРИГЕНТСЬКО - ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

**FORMATION OF LEADERSHIP QUALITIES
FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART AS A NECESSARY COMPONENT
CONDUCTING AND CHORAL TRAINING**

Анотація. У статті розглянуто феномен «лідерство» та «лідерські якості» як необхідна складова диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Також виявлені необхідні компоненти та педагогічні умови процесу диригентсько-хорової підготовки для формування лідерських якостей.

Abstract. In the statistic, the phenomenon of "leadership" and "leadership" is recognized as it is necessary to store the conducting-choral training of the maybout teachers of musical art. Likewise, the necessary components and pedagogical concepts have been identified in the process of conducting-choral training for the formation of leaders.

Ключові слова: «лідерство», «лідерські якості», «учитель музичного мистецтва», «диригентсько-хорова підготовка».

Key words: "leadership", "leaders", "teacher of musical art", "choir-conductor training".

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку освітнього процесу музично-педагогічна освіта в Україні потребує амбітних фахівців, які могли би працювати активно, та з високою професійною майстерністю.

Протягом тривалого часу науковці звертають увагу на необхідність формування лідерства серед зростаючого покоління для побудови більш якісного освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Необхідність модернізації підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва має підґрунтя наступними засадами: Закон України про вищу освіту (2014) з оновленням у 2018 р., стратегією інноваційного розвитку освіти України на 2010-2020 р. (2012) та ін.

Звернувшись до науково-педагогічної літератури, можна зробити висновок, що поняття «лідерські якості» використовується практично у всіх сферах соціокультурної діяльності та охоплює від філософських до менеджерських площин.

В сучасній професійній освіті поняття «лідерські якості» є необхідною складовою компетентного та конкурентоспроможного майбутнього вчителя музичного мистецтва.

В системі диригентсько-хорової підготовки окрім теоретичної бази, на якій ґрунтуються основні аспекти хормейстерської майстерності, важливим є формування лідерських якостей як необхідної складової до реалізації в практичних заняттях та музично-педагогічному вихованні майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що лідерські якості є предметом дослідження в різних галузях наук: у філософії – з точки зору владних взаємовідносин (Н. Макіавеллі, М. Роджерс та ін.), соціології – через «ситуацію невизначеності» (П. Друкер, Р. Дітлз, М. Крозье та ін.), політології – через спрямованість на реалізацію політичних інтересів суб'єктів політики і насамперед на завоювання, утримання та реалізацію влади (М. Вебер, Геродот, Плутарх, та ін.), менеджменту – через процес впливу на групу людей для реалізації загального процесу (У. Бенніс, Т. Ордуэй, Ф. Тейлор), психології – через призму чинника, який впливає на міжособистісне спілкування (А. Адлер, Р. Кричевський, Л. Уманський, Б. Паригін та ін.), педагогіки – через суб'єкт-об'єктні можливості виховання та розвитку групи (А. Лутошкін, В. Сухомлинський, Г. Тітова та ін.). В музичній педагогіці – через розуміння внутрішнього світу учня та гуманного ставлення до нього (Д. Кірнарська, К. Тарасова, Т. Цигульська та ін.). хорове диригування (Р. Геллотієне, Н. Селезнева та ін.).

В сфері диригентсько-хорової підготовки поняття «лідерські якості» розкрито в недостатній мірі, що змушує нас визначити актуальність дослідження більш поглиблено.

Мета статті – розглянути сутність формування лідерських якостей у майбутніх учителів музичного мистецтва як необхідної складової диригентсько-хорової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За своєю природою лідерство є ключовим аспектом в утворенні та подальшому існуванні будь-якого виду колективу, також лідерство є необхідною якістю для успішної реалізації в соціумі. Феномен лідерства проявляється в задоволеності колективу від взаємодії з лідером в рамках робочого процесу. Організаційне середовище з властивими їй якостями, внутрішнім порядком має цілком конкретні цілі і завдання, успішне виконання яких формує третю сторону феномену лідерства. За твердженням У.Бланка, послідовники лідера є тим самим елементом, який формує фундамент даного феномена; наявність послідовників дає право вважати людину лідером. На основі взаємодії з лідером формуються образи і уявлення щодо корпоративної значущості та пріоритетності. Лідерство не стільки особистісний феномен, скільки інститут, заснований на міжособистісній основі.

Необхідно підкреслити, що в наш час перед викладачем музичного мистецтва стоїть завдання донести до учнів важливість естетичного виховання, та правильно виставити цілі для досягнення колективом, що не є можливим без лідерства.

Лідерство є багатоаспектним та універсальним явищем і має важливе значення майже в усіх сферах життя: від простої взаємодії людей в родині до очолення країн та армій так і до створення наукових теорій та концепцій. Означений феномен досліджується в таких наукових напрямках як: історія, педагогіка, психологія, філософія, менеджмент, мистецтвознавство тощо.

Саме слово «лідерство» запозичено з західних мов та походить від слова лідер «læddan», що має давньоанглійське походження, та перекладається як «вести» «приводити»[5].

Довідкова літера визначає феномен «лідерства» як «йти першим» [1].

Платон (V-IV ст. до н.е.) стверджував, що люди народжуються від природи різними і вища справедливість полягає в тому, щоб кожен займався тією справою, до якої у нього є природна схильність. Це лягло в основу його соціально-політичної парадигми, де лідери - герої і мудреці: «Начальствувати» повинні старші з вартою, найкращі, виховані, ревно службовці державі; благородні правлять неблагородними, сильні - слабкими, розумні – нерозумними[3].

М.Вебер запропонував одну з перших інтерпретацій лідерів, основою якої був покладений тип легітимності лідера. М.Вебер є основоположником поняття «харизматичний лідер» та цілком розділяє лідерів на 3 типи:

- Традиційний лідер;
- Бюрократичний лідер;
- Харизматичний лідер [2].

Особливого значення в дослідженні набуває харизматичне лідерство в контексті підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва. Харизматичне лідерство визначається навіюванням своєї влади лише завдяки вольовим якостям особистості. Лише завдяки своїй силі та довірі та вірності людей такий лідер може досягти прихильності та довіри колективу.

На формування проблеми лідерства в психолого-педагогічній літературі впливали різні школи і течії:

- психоаналітичної, що вивчала несвідомі фактори процесу лідерства, яку представляли А. Адлер, З. Фрейд, К. Г. Юнг та ін.;
- соціально-психологічної, де лідер розглядався як виразник колективних уявлень широких мас («натовпів»), провідний їх за собою (Г. Лебон, Х. Ортега-і-Гассет).

У педагогіці лідерство - це, перш за все, підготовка компетентного і амбітного педагога, здатного мотивувати до навчання учня або групу учнів, а також стабільно підтримувати позитивний емоційний настрій у колективі, в якому спрямованість йде на довгострокову перспективу з проміжними оцінками результатів учнів (модуль, сесія ...).

Синтезуючи поняття «лідер», «лідерство» з терміном «якість», Д. В. Алфімов визначає поняття «лідерські якості» – це узагальнені властивості лідера створювати нове бачення розв'язання проблеми, успішно впливати на послідовників у напрямі досягнення групою або організацією цілей[1].

В. Ягоднікова виокремила такі компоненти лідерських якостей, які забезпечують ефективне лідерство : 1) мотиваційний (упевненість у собі, потреба в досягненні, прагнення до самоствердження та самореалізації); 2) емоційно-вольовий (урівноваженість, емоційно-позитивне самопочуття, наявність вольових якостей); 3) особистісний (вплив на інших, оригінальне, творче мислення, комунікативні та організаторські здібності); 4) діловий (уміння приймати правильне рішення в непередбачених ситуаціях, готовність брати на себе відповідальність, знання, уміння та навички організаторської роботи)[5].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Аналіз соціально-педагогічної літератури та практики доводить, що виховання лідерських якостей – це важливий аспект у становленні майбутнього вчителя музичного мистецтва, тож починати його потрібно якомога раніше. Ефективна організація виховного процесу диригентсько-хорової підготовки в цьому аспекті передбачає створення неодмінних соціально-педагогічних умов, завдяки яким стане можливим формування лідерських якостей майбутніх вчителів музичного мистецтва :

- 1) Врахування особливостей віку та рівня сформованості лідерських якостей;
- 2) Цілеспрямоване формування лідерських якостей особистості в процесі диригентсько-хорової підготовки;
- 3) Забезпечення можливостей для прояву та вдосконалення;
- 4) Створення стимуляційного та розвивального середовища, позитивної емоційної атмосфери, що передбачає творче спілкування та партнерську взаємодію педагогів та студентів;
- 5) Самопізнання та самовиховання лідерських якостей майбутніми вчителями музичного мистецтва.

Література

1. Алфімов Д. В. Зміст феномену «лідерські якості особистості» / Д. В. Алфімов // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т ; [голова ред. ради : А. О. Монаєнко ; редкол. : Т. І. Суцєнко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 11 (64)

2. Вебер М. Избранные произведения: Пер. с нем.; сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; предисл. П. П. Гайденко; коммент. А. Ф. Филиппова.—М.: Прогресс, 1990.—808 с.—(Социологическая мысль Запада).
3. Платон. держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль.—К.: Основи, 2000
4. Прохоренко Т. Г. Лідерство як форма самоствердження особистості в малій групі / Т. Г. Прохоренко, О. П. Зборовська, Г. А. Носирева // Вісн. Міжнар. слов'ян. ун-ту. Сер. : Соціологічні науки. – 2008.
5. Ягоднікова В. Виховання лідерів / В. Ягоднікова // Виховна робота в школі. – 2009. – № 10.

УДК 378.091.214:[7:005.336.2]

Т. Горковенко,
 головний спеціаліст служби
 забезпечення діяльності керівництва
 Вінницької обласної державної адміністрації,
 здобувач ступеня вищої освіти "магістр"
 Вінницького державного педагогічного університету
 імені Михайла Коцюбинського
T. Gorkovenko,
 chief specialist of the service of ensuring the activities of the leadership
 of the Vinnytsia Regional State Administration,
 candidate of higher education "Master"
 of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky

**УДОСКОНАЛЕННЯ ПРЕДМЕТНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
 СТУДЕНТІВ ЗВО ШЛЯХОМ ВНЕСЕННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ
 ПРОГРАМИ "ПОЧАТКОВА ОСВІТА. МИСТЕЦТВО"**

**IMPROVEMENT OF THE SUBJECT ARTISTIC COMPETENCE OF STUDENTS OF ZVO
 BY MAKING PROPOSALS IN THE IMPLEMENTATION OF EDUCATIONAL PROGRAMS
 "PRIMARY EDUCATION. ART"**

Анотація. У статті проаналізовано шляхи удосконалення предметної компетентності здобувачів вищої освіти, особливий наголос на моніторинг та періодичний перегляд освітньої програми із внесенням пропозицій.

Abstract. The article analyzes the ways to improve the subject competence of higher education students, special emphasis on monitoring and periodic review of the educational program with suggestions.

Ключові слова. Компетентність, студентоцентризм, якість вищої освіти, калімба.

Keywords. Competence, student-centeredness, quality of higher education, kalimba.

Постановка проблеми. Розвиток вищої освіти вимагає удосконалення змісту освіти новітніми тенденціями, підходів, внесенням пропозиції щодо реалізації освітніх програм у контексті тенденцій світових освітніх систем.

У період розбудови Нової української школи, удосконалення процедур акредитації в Україні та формування престижу української вищої освіти на міжнародному рівні важливого значення набувають процеси посилення вимог щодо мистецької компетентності фахівців майбутніх вчителів початкових класів. Адже це в свою чергу зумовлює підвищення якості їхньої підготовки, що потребує перегляду і оновлення змісту освіти шляхом внесення пропозицій до реалізацій освітніх програм.

Різнібічні аспекти професійної підготовки студентів 013 «Початкова освіта» розкривається у дослідженнях, проте проблему удосконалення предметної мистецької компетентності студентів шляхом внесення пропозицій до реалізації освітньої програми не було ретельно досліджено.

Мета. Проаналізувати шляхи удосконалення предметної компетентності здобувачів вищої освіти, особливий наголос на моніторингу та періодичний перегляд освітньої програми із внесенням пропозицій.

Виклад основного матеріалу. Словник професійної освіти визначає компетентність як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [1].

У науці та практиці відома трирівнева ієрархія компетентностей, до яких належать ключові, міжпредметні та предметні компетентності. У спеціальній літературі наукового, методичного та практичного характеру визначено специфіку компетентностей, які формуються у школярів засобами мистецтва.

Особливе значення мають дослідження Л. Масол, яка зазначає, що під час спілкування особистості з художніми цінностями у перебігу загального духовного зростання учнів їх мистецькі знання, практичний досвід, ціннісні художні орієнтації мають за певних умов трансформуватися в художньо-естетичні компетентності – органічні складові життєвих компетентностей, побудованих на комплексі взаємопов'язаних процедур, на комбінації інтересів, мотивів, ставлень, знань, умінь, які відображають інтегровані результати навчання у галузі мистецтва та сформовані особистісні якості [5].

Для того, щоб учитель початкових класів міг успішно навчати музиці молодших школярів, потрібно в процесі фахової підготовки передбачити формування у студентів не тільки педагогічного, але й специфічного музичного мислення, здатності співвіднести педагогічні факти і явища з художнім відображенням дійсності й художньою діяльністю [14].

Результативність та ефективність означеного процесу пов'язана із упровадженням та комбінуванням інноваційних художньо-педагогічних технологій навчання, що впливає на активне залучення учнів до музично-виконавських дисциплін, осмисленого використання набутих компетентностей. Зміст мистецьких дисциплін спрямований на формування ключових, міжпредметно-естетичних і предметно мистецьких компетентностей шляхом практичної діяльності музикування, гри на музичних інструментах.

У комплексній підготовці студентів факультету початкового навчання важливе місце відведено заняттям в інструментальних класах. Студенти повинні оволодіти таким рівнем інструментально-виконавської й педагогічної майстерності, який би забезпечив кваліфіковане використання музичного інструменту на уроці музики та в різних видах позакласної роботи.

За реалізацією освітньої програми «Початкова освіта. Мистецтво» одним із провідних напрямів роботи кафедри є викладання дисциплін музично-хореографічного циклу. Варто зазначити Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти забезпечує викладання наступних навчальних дисциплін:

- Гра на дитячих музичних інструментах;
- Інновації та технології в сучасному мистецтві;
- Методика музичного виховання;
- Методика формування інструментально-виконавської компетентності вчителя;
- Основи мистецької діяльності з практикумом;
- Основи музично-виконавської майстерності;
- Педагогіка мистецько-виховної діяльності. [7].

З огляду на кінцевий результат пройденого курсу навчання з певної дисципліни, він у свою чергу надає необхідних навичок для майбутнього вчителя.

Зокрема, у «Положенні про систему забезпечення якості в закладах освіти (внутрішню систему забезпечення якості освіти) у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського» зазначено, про дотримання студентоцентрованого підходу до навчання й викладання із застосуванням гнучких навчальних траєкторій та визнанням компетентностей, набутих поза формальними освітніми програмами [6].

Адже студентоцентроване навчання передбачає забезпечення публічності інформації про освітні програми (ОП), широке залучення стейкхолдерів до розробки ОП, їх моніторингу та періодичного перегляду, враховує потреби здобувачів вищої освіти шляхом створення можливостей для гнучких траєкторій навчання, стимулює самостійну роботу здобувачів вищої освіти, підтримку

впровадження інноваційних педагогічних технологій та створення атмосфери взаємоповаги і порозуміння між здобувачами освіти і викладачами.

Враховуючи потреби здобувачів вищої освіти шляхом створення можливостей обрання музичних інструментів відповідно до їх вподобань та інтересів. Тим же внесення пропозицій до вивчення нових, не традиційних музичних інструментів.

Можна безліч інструментів застосовувати та залучати до дисциплін мистецького характеру, що сприяє удосконалення предметної мистецької компетентності здобувачів освіти. Нам хотілося звернути увагу на музичний інструмент – Калімба.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Гра на дитячих музичних інструментах» на заняттях використовують як традиційні, та і не традиційні музичні інструменти різних народів. Зокрема, ознайомлення здобувачів вищої освіти освітньої програми «Початкова освіта. Мистецтво» з цим музичним інструментом певним чином розширить кругозір, з приходом до школи майбутній вчитель матиме можливість бути більш мобільний, гнучким та компетентним у різнопланових музичних інструментах.

Калімба – старовинний африканський язичковий щипковий музичний інструмент – щипковий ідіофон. Назва «ламелофон» або «лінгафон» походить від латинського кореня lamella, що означає «маленька металева пластина», або lingua – «язик» та грецького слова φωνή phonē для «звук, голос»[3].

Калімба використовується в традиційних обрядах і професійними музикантами. Її називають «африканське ручне фортепіано»; це досить віртуозний інструмент, призначений для виконання мелодійних малюнків, проте цілком придатний і для гри акордами. Здебільшого застосовується як акомпанує інструмент.

Інструмент може мати різну форму, все залежить від виробника і майстри. На корпусі, який є резонатором, знаходиться ряд пластин, які виконують роль язичків, вони і є джерелом звуку. Виготовляються пластини класично з бамбука, а зараз все частіше з металу. Резонатор може бути плоским і наповненим, а може бути порожнистим, виконаним з панцира черепахи, видовбаного дерева, гарбуза – мова йде про професійних інструментах, більш дорогих і тендітних. Кількість язичків може варіюватися від 4-5 до 25-30. Щоб обмежити звучну частину у язичків встановлюють високий поріжок. Нотний ряд і кількість нот, октав, буде залежати від конкретного інструменту, кожен раз кількість пластин може бути своїм[2].

Для наочності порівняємо стандартне розташування нот на фортепіано з розташуванням нот на Калімба. На фортепіано низькі ноти розташовуються зліва, високі справа. Калімба відрізняється тим, що низькі ноти знаходяться в центрі, а високі розташовуються по сторонах ліворуч і праворуч. Основна послідовність розташування нот на Калімба – найнижче звучання у середнього язичка, трохи вище звучання у язичка зліва, ще вище звучання у язичка з правого боку і т.д. по черзі.

Дивовижне поєднання простоти і краси звуків. Унікальність музичного інструменту полягає в тому, що не дивлячись на рівень знань в музиці, будь-яка людина зможе витягти фантастичні, чарівні звуки з Калімба. Імпровізувати і грати може кожен, довіритися своїй інтуїції.

Таким чином, формуючи предметну мистецьку компетеність майбутнього вчителя, потрібно, на наш погляд, вносити пропозиції щодо вивчення нових, не традиційних музичних інструментів, створення можливостей обрання музичних інструментів відповідно до їх вподобань та інтересів.

Література

1. Волошко Л. Б. Професійна компетентність студентів як предмет психолого-педагогічного аналізу / Л. Б. Волошко // Збірник наукових праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – Т. 48. – 279 с. 3.
2. Калімба и сансула [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.legato.su/stati/kalimba-i-sansula.html>. 20 .
3. Калімба [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%B1%D0%B0> 15.
4. Козлова Е. В. Підготовка студентів музично-педагогічного факультету до активізації навчальної діяльності школярів на уроках музики / Е. В. Козлова // Професійна підготовка студентів педагогічного інституту. – Київ : Вища школа, 1981. – С. 173–180.) 7.

5. Масол Л. М. Компетентнісно-орієнтований підхід до загальної мистецької освіти / Л. М. Масол // Збірник наукових праць: (Педагогічні науки). – № 2: Теорія і практика естетичного виховання в умовах соціокультурної трансформації / ред. кол. В. В. Крижко [и др.]. – Бердянськ : [б. в.], 2006. – С. 25–31. 6.
6. ПОЛОЖЕННЯ про внутрішню систему забезпечення якості освіти у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.vspu.edu.ua/content/position/p28.pdf>.
7. Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vspu.edu.ua/faculty/pochat/mst.php>.
8. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики в умовах вищого навчального закладу. // Валентина Мішеченко.

УДК 373.3.091.33:793

В.Григоренко,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
V. Hrihorenko,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

THE USE OF THEATRICAL TECHNOLOGY IN ART LESSONS PRIMARY SCHOOL

Abstract. Стаття присвячена проблемі використання театральних технологій на уроках мистецтва в початковій школі. Використання на уроках елементів театрального мистецтва стимулюють розвиток образного мислення, уяви, фантазії, створюють умови для творчого натхнення до самоосвіти та самовиховання, розкривають учням особистісне бачення мистецького твору, вчать співпереживати за долю героїв, змушують «відчувати» внутрішній світ іншого, імпровізувати, бути драматургом, режисером.

Abstract. The article is devoted to the problem of using theatrical technologies in art lessons in primary school. The use of elements of theatrical art in lessons stimulates the development of figurative thinking, imagination, fantasy, creates conditions for creative inspiration for self-education and self-education, reveals students' personal vision of the work of art, teaches empathy for the fate of heroes, makes "feel" the inner world of others. , directed by.

Ключові слова: театральне мистецтво, драматизація, інсценізація, театралізація.

Вступ. Істотні соціальні, економічні, культурні зміни, що характеризують нині розвиток України, зумовили необхідність осучаснення існуючої системи освіти. Нова українська школа спрямовує освітній процес, починаючи вже з перших шкільних кроків, не лише на формування в учнів комплексу ключових і предметних компетентностей, а й на розвиток у них емоційного інтелекту, комунікативних і творчих здібностей, які закладають підґрунтя для особистісної самореалізації дитини в суспільстві, її успішності в житті. На важливості саме таких завдань наголошено в Державному стандарті початкової освіти та чинних Типових освітніх програмах з мистецької освітньої галузі. Учні, які сьогодні прийшли до школи, мають бути готовими жити в умовах постійних змін, непередбачених ситуацій, тому необхідно вчити їх бути мобільними, гнучкими, творчими. [2].

Мета статті – охарактеризувати вплив різних форм театралізованої діяльності на виховання молодших школярів на уроках мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Модернізація шкільної освіти потребує, насамперед, креативної особистості вчителя, здатної використовувати різноманітні засоби, форми, методи в освітньому процесі. Особливої актуальності, на нашу думку, набуває проблема використання елементів театрального мистецтва у педагогічній практиці.

Проблему використання елементів театрального мистецтва у педагогічній практиці досліджували В. Абрамян, В. Сухомлинський, І. Зайцева, І. Зязюн, Л. Дубина, М. Розенштейн, О. Лавриненко, Ю. Львова, Я. Мамонтов та інші.

Зазначимо, що історія педагогіки має багато прикладів використання елементів театрального мистецтва з метою художньо-естетичного виховання учнів. Доцільність використання елементів театрального мистецтва як активної форми естетичного виховання охарактеризував педагог Я. Мамонтов. Естетичне виховання, на його думку, насамперед формує в людині здатність до переживання, а саме – до пізнання всього «людського». Завдяки театральному мистецтву ми пізнаємо красу людської душі, і тим самим формуємо в собі якості та розвиваємо навички, які необхідні для розвитку соціальних стосунків. Дослідник зазначав, що культурна цінність театру в тому, що він синтезує всі форми мистецької творчості: його психологічна цінність – це надання соціального характеру нашим переживанням, практична цінність – найдужчий стимулятор самодіяльності дітей. [3].

М. Розенштейн вважала, що вчителі повинні застосовувати цей вид мистецтва не лише як розвагу, не лише як метод виховання, а й як метод вивчення програмного матеріалу із шкільних курсів. «Театральне мистецтво, оперує такими засобами як рух, слово, звук, користуючись ще й засобами інших мистецтв, найбільше захоплює і глядачів, і виконавців, а також є найзрозумілішим для дітей ...» [5]. «Жодне мистецтво не дає уяві стільки образів, скільки театральне», – стверджувала дослідниця [4].

Цікаві думки щодо використання елементів театрального мистецтва ми знаходимо у творчості вченого В. Сухомлинського. Він цікавився діяльністю театрального педагога К. Станіславського, поділяв його погляди на проблему художньо-естетичного виховання особистості учня засобами театру. У своїй педагогічній практиці В. Сухомлинський використовував такі елементи театрального мистецтва, які розкривали творчу особистість школяра і його потенційні можливості у різноманітній шкільній діяльності. Тобто художнє читання, інсценізація та постановка літературних творів, був створений драматичний гурток, діяв театр казки. У школі, де працював В.Сухомлинський, була обладнана спеціальна Кімната Казки, яка містила декорації, макети та різноманітні ілюстрації епізодів з українських, та казок інших народів. У Кімнаті залежно від того, які літературні твори читалися чи інсценізувалися на уроках і в позакласній роботі, створювалася відповідна творча обстановка. Отож, на думку вченого, використання елементів театрального мистецтва у школі сприяє, передусім, розвитку емоційно-почуттєвої сфери психіки, творчої уваги, уяви та фантазії школярів, удосконаленню навичок спілкування та вираженню своїх емоцій і почуттів [6].

Театральне мистецтво – це специфічний вид мистецької діяльності, що поєднує в собі можливості багатьох художньо-зображувальних засобів, експресії. Воно створює глибокі художні образи, розвиває культуру мовлення, образне мислення, регулює поведінку; сприяє розвитку асоціативної пам'яті, художньої уяви, а також впливає на внутрішній світ дитини. Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям перш за все тому, що в основі його лежить гра. Найбільш цікавим видом театрального мистецтва для молодших школярів є театр ляльок, головним принципом якого є принцип рівноваги естетичного і педагогічного. Театр ляльок, більш ніж будь-який інший вид мистецтва сприяє розвитку оригінальної дитячої творчості.

Театр є однією з найбільш яскравих, барвистих і доступних сприйняттю дитини видів мистецтва. Відвідування театру – завжди свято. Цю подію супроводжують радість, веселощі, яскраві враження, нові почуття [1].

Уроки з елементами театрального мистецтва стимулюють розвиток образного мислення, уяви, фантазії, створюють умови для творчого натхнення до самоосвіти та самовиховання. Такі уроки можуть бути ефективною формою організації не лише освітнього процесу в загальноосвітній школі, а

й засобом адаптації в соціумі. Отож, саме театралізована художньо-ігрова діяльність допомагає учню самореалізуватися у творчій діяльності [9].

Уроки мистецтва з використанням театралізованих сюжетно-рольових ігор передбачають обов'язкове перевтілення в реальних чи уявних персонажів, героїв казок і мультфільмів, допускають вигадання нових неіснуючих фантастичних дійових осіб. Організуючи з учнями ігри такого типу, треба пам'ятати, що будь-який театр (драматичний, ляльковий, музичний) є мистецтвом синтетичним. Дія – основний засіб виразності театрального мистецтва – входить у свідомість глядача завдяки ефекту художнього синтезу. У театральній виставі в єдиному цілому взаємодіють література, живопис, архітектура, скульптура, декоративне мистецтво, музика, танок. Літературний образ впливає на свідомість людини вербально, а за умов його театралізації він сприймається ще й візуально, подібно до картини в галереї. Музика, що звучить під час театральної дії (в опері чи балеті, ляльковому чи драматичному театрі), також сприймається не так, як у концертному залі чи при слуханні звукозаписів, адже суто звукові враження підсилюють переживання, які викликаються щонайперше дією, візуальними образами спектаклю. Отже, специфіка театрального мистецтва полягає в тому, що поза межами художнього синтезу воно не може існувати, усі складові цього синтезу не дублюють одна одну, а перехреснюються, взаємодоповнюють різними засобами нерозривне естетичне ціле. [2].

Педагогу варто не забувати, що театр – мистецтво колективне, це і живий діалог між ансамблем акторів, і водночас одухотворена зустріч сердець акторів і глядачів – тих, хто дарує свої почуття, і тих, хто їх сприймає. Вистава у професійному театрі народжується завдяки об'єднанню творчих зусиль багатьох людей різних професій – режисера, акторів, художників, композиторів, гримерів, сценографів, освітлювачів. Така широка палітра художньо-творчої діяльності дає змогу, використовуючи театральні засоби у освітньому процесі, з одного боку, враховувати потреби, здібності і можливості дітей, реалізуючи індивідуальний підхід, з іншого – формувати культуру спілкування і взаємодії на засадах партнерства (співтворчість, взаємодопомога, вміння слухати інших), виховувати почуття згуртованості, колективізму [1]. Театральний компонент шкільної мистецької освіти може втілюватися за допомогою різних форм і методів – від простої сюжетно-рольової гри, що стає фрагментом уроку (ігри-блискавки), до створення дитячого театру класу або школи і проведення уроків-вистав. Такі уроки своєрідного класного міні-театру не можна проводити часто (з огляду на складність підготовки), вони доречні під час узагальнення теми навчального року або семестру.

Специфіка уроку-вистави, що має певний сюжет, композицію, розгортається за спеціально розробленим сценарієм, полягає в тому, що учні поєднують функції акторів і глядачів, а вчитель – драматурга і режисера. Плануючи використання ігрових художньо-педагогічних технологій, можна запропонувати учням розглянути навчальні завдання уроку зі сприймання або практичної роботи мовби під різними кутами зору, попередньо розподіливши їх на групи за такими рольовими позиціями: «Композитори», «Співаки», «Художники», «Дизайнери», «Відвідувачі концерту» (виставки, театру). До оформлення сцени, виготовлення костюмів, декорацій, освітлення слід ставитися серйозно і вдумливо. Нерідко фрагментами одних і тих же декорацій доводиться користуватися в різних виставах, що слід враховувати при розробці ескізів. Декорації мають відповідати таким вимогам: яскравість; впізнання образів; зручність використання; легкість; міцність; універсальність. [7].

До освітнього процесу в початковій школі, окрім згаданих форм і методів театральної педагогіки, можна також включати:

- метод драматизації – переробку розповідного твору на драматичний (діалог дійових осіб за певним сюжетом з елементами акторської гри, умовного перевтілення дає змогу формувати в учнів чутливість до інтонації, емоційного тону мовлення – грайливого, сердитого, сумного, упевненого тощо) [2]. Театральною драматизацією музичних творів для слухання може бути танець маленьких лебедів з балету «Лебедине озеро» П. Чайковського, фрагмент опери К. Стеценко «Лисичка, Котик і Півник» (на вибір) [6];

- метод пантоміми – створення образу за допомогою пластичних рухів, жестів, міміки (пластичні мініатюри, пантоміми-імпровізації, експромти імітації). Діапазон театралізованих ігрових

завдань, зокрема на основі пантоміми, для молодших школярів необмежений. Надихатимуть на створення імпровізованих пантомімічних етюдів яскраві образи програмної музики для дітей. Такі твори для сприймання та інтерпретації музики є у змісті багатьох тем програм інтегрованого курсу «Мистецтво» для початкових класів.

За допомогою міміки, жестів, рухів учні здатні «оживити» картину чи скульптуру, розіграти під впливом художніх образів сценку, діалог (сло весний або німий). Під час організації сприймання розвитку фантазії учнів сприятимуть такі різноманітні творчі завдання. Наприклад, «Обери “героїв” натюрморту і розкажи про них», «Зобрази музичний інструмент». Цікавим і водночас корисним для розвитку емоційної сфери молодших школярів є завдання: «Слухаю себе» (під час сприймання музики із заплющеними очима «дослухатися» до власних відчуттів, емоцій, потім спробувати за допомогою рефлексії уявити цей стан і передати у вигляді образу – словесного, пантомімічного, візуального); «Оживи картину» (завдання: представити себе героєм картини, передати жестами й рухами характер спілкування з персонажами, дібрати відповідні вокальні інтонації); «Мімічний образ» (завдання: «прочитати» настрій героя на картині, відобразити його на власному обличчі, створити піктограму настрою); «Дерево-фантазія» (завдання: передати настрої контрастних музичних творів за допомогою застиглих поз, образів: «плакуча верба», «веселий клен», «струнка тополя», «кремезний дуб», «ніжна берізка») тощо;

- метод інсценізації – сценічне виконання твору (казки, пісні, образів і сюжетів картин, що «оживають» тощо) з елементами сценографії (декорації, костюми та інші образотворчі засоби). [2]. «Ой, єсть в лісі калина», «Ой на полі жито», «Веселий музикант», «Морозець» Б. Фільц, «Ой, заграйте дударики» А. Філіппенка, «Пісня Лисички» з опери «Коза-дереза» М. Лисенка, українська народна пісня «Вийди, вийди, сонечко», українська народна пісня «Веселі гуси» [8];

- метод театралізації – інтерпретацію певного тексту або події з використанням акторської гри (інтонація голосу, міміка, пози, жести, рухи) та комплексу театральних атрибутів (маски, костюми, грим, реквізит, ляльки). «Колобок», «Колосочок», «Рукавичка», «Коза дереза», «Вовк і семеро козенят».

Однією з найцікавіших сучасних інноваційних технологій навчання є бриколаж, або hand made, який, на мою думку, варто використовувати під час уроку-вистави. Бриколаж (від франц. Bricolage – дослівно «саморобне») – це створення чогось принципово нового з підручних побутових матеріалів, які зазвичай мали інше призначення, тобто створення нового зі старого. Для митців ця технологія вже давно стала популярною в усьому світі. Але поки що не була широко впроваджена на уроках мистецтва в школі. Приміром, можна застосувати цю технологію для озвучення чи створення музичного супроводу вистави (гра на ложках, пляшках з крупою, гребінцях, паперових стаканчиках чи склянках з водою, доповнюючи супровід тілесною перкусією або боді-перкашн – плесканням у долоні, клацанням пальцями, стуканням ліктями чи нігтями по столу (степ-хенд) тощо.

Аналіз науково-методичної літератури дозволив нам виділити вектори (складові) педагогічного керівництва художньо ігровою, зокрема театральною, діяльністю учнів:

- організаційно-процесуальне забезпечення (розробка ідеї, теми, сценарію, загальної драматургії уроку з художньо ігровим – конструктивним, театральним тощо – компонентом, організація процесу ігрового навчання, форми й методи оцінювання освітніх результатів);

- емоційно-психологічне забезпечення (створення сприятливого психологічного клімату, творчої атмосфери);

- матеріально-предметне забезпечення (підготовка художньо-дидактичних матеріалів, створення відповідного художньо естетичного середовища, наприклад організація простору класу для рухливої гри, оформлення уявної сцени).

Висновки. У сукупності всі результати впровадження театральних технологій на уроках мистецтва мають забезпечувати готовність особистості до самостійної художньо-творчої, естетичної діяльності, а саме розвиток: загальнокультурних (світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації); спеціальних (мистецький тезаурус, ментальний естетичний досвід, художньо-творчі здібності, художньо-образне мислення); комунікативних (здатність до спілкування, взаєморозуміння); соціально-практичних (здатність до співпраці, роботи в команді) вмінь та навичок; формуванню предметних знань та вмінь (музичні, образотворчі тощо); міжпредметних – галузевих (художньо-

естетичні) та міжгалузеві (художньо-гуманітарні); є) мета-предметних (загально-навчальні): інформаційно-пізнавальних (здатність до пошуку та оперування інформацією) компетентностей; саморегуляції (уміння організувати та контролювати власну діяльність, здатність до самореалізації і самовдосконалення).

Зрозуміло, що перераховані компетентності набуваються протягом усіх етапів навчання в школі, але в початковій ланці мистецької освіти закладаються основи всіх груп. Тому використання різних форм театральної діяльності має допомогти учням оволодіти знаннями в галузі мистецтва, а при педагогічно доцільній організації має стати дійовим чинником формування естетичної культури дітей, набуття різноманітних знань, умінь, навичок.

Література

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
2. Масол Л.М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво»
3. Мамонтов Я.А. Сучасні проблеми педагогічної творчості. Ч.1. Педагог як митець. Х.:Держ. вид. Укр. 1922. С.56-60.
4. Розенштейн М. Театральне мистецтво у педагогічній практиці / М. Розенштейн. *Шлях освіти*. 1924. № 1 – 12. С. 103-125.
5. Розенштейн М. Театральна робота в школі / М.Розенштейн // *Художнє виховання в школі: зб. методичних матеріалів*. Х.: ДВУ, 1930. С.83-108.
6. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти т. – К., 1977. Т.3. С. 176-188.
7. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності / Барановська І.Г. // *Zbiór raportów naukowych. «Perspektywy rozwoju badan naukowych w 21 wieku»*. (27.02.2013 – 28. 02.2013) – Szczecin: Wydawca: Sp. z o. o. «Diamond trading tour», 2013. – С. 5 – 9.
8. Турчин Т. М. Початкова музична освіта: проблеми модернізації : Монографія. Чернігів : ПАТ "ПВК "Десна", 2013. 368 с.
9. Шевчук Т.О. Формування емоційно-почуттєвої сфери молодих школярів у художньоігровій діяльності: автореф. дис. ... к. п. н.: 13.00.07 – теорія і методика виховання / Т.О. Шевчук; Ін-т проблем виховання. К., 2000. 21 с.

УДК 373.3.016:331

А. Гульчак,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
A. Hulchak,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF LABOR EDUCATION

Анотація. У статті проаналізовано результати науково-дослідної роботи вчених у галузі педагогіки, дидактики, методики викладання трудового навчання, психології дитячої художньої творчості. На основі наукових досліджень виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови розвитку пізнавальної активності молодших школярів у процесі трудового навчання.

Abstract. The article analyzes the results of research work of scientists in the field of pedagogy, didactics, methods of teaching labor education, psychology of children's art. On the basis of scientific researches the pedagogical conditions of development of cognitive activity of junior schoolboys in the course of labor training are allocated and substantiated.

Ключові слова: розвиток, пізнавальна активність, молодший школяр, трудове навчання.

Key words: development, cognitive activity, junior schoolboy, labor education.

Постановка проблеми. Освітній процес є багатофункціональним чинником, який виконує цілий комплекс функцій. Він передбачає формування новоутворень в структурі індивідуальності. Одним з них можна розглядати пізнавальну активність як результат процесу соціалізації особистості і в той же час умова соціалізації. Таким чином, кожна функція освітнього процесу в тій чи іншій мірі включає аспект пізнавальної активності передбачає її розвиток. У процесі трудового навчання учитель має враховувати, що найістотнішими ознаками пізнавальної активності є: по-перше, позитивне ставлення молодших школярів до змісту засвоюваного матеріалу і до процесу пізнавальної діяльності; по-друге, виконання дітьми ряду послідовних і взаємопов'язаних пізнавальних дій, спрямованих на досягнення певного пізнавального результату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку пізнавальної активності дітей досліджували В. Сухомлинський, Л. Аристова, Т. Шамова, Г. Щукіна, В. Лозова, Ш. Амонашвілі та інші. У сучасних дослідженнях О. Савченко, В. Киричука, С. Огірка, Н. Пастернак, А. Каніщенко та інших висвітлено шляхи розвитку пізнавальної активності учнів.

Метою статті є виокремлення та обґрунтування педагогічних умов розвитку пізнавальної активності молодших школярів у процесі трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. Одне з головних завдань наукового дослідження полягало в обґрунтуванні педагогічних умов, необхідних для успішного формування пізнавальної активності молодших школярів у процесі трудового навчання. З цією метою нами були проаналізовані результати науково-дослідної роботи вчених у галузі педагогіки, дидактики, методики викладання трудового навчання, психології дитячої художньої творчості тощо. На підставі теоретичного аналізу прийшли до висновку, що до числа педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій молодших школярів можна віднести:

- готовність учителів до розвитку пізнавальної активності молодших школярів в процесі трудового навчання;
- забезпечення на уроках трудового навчання емоційно-ціннісного компоненту у процесі предметно-перетворювальної діяльності;
- підсилення мотиваційної складової на уроках трудового навчання шляхом забезпечення емоційного комфорту.

Готовність учителів до розвитку пізнавальної активності молодших школярів в процесі трудового навчання. Виділення цієї дидактичної умови є не випадковим, адже від того, наскільки глибоко й правильно буде розуміти вчитель мету, завдання, основні напрями, форми й методи навчальної роботи на уроці, буде залежати ефективність, послідовність організації та використання потенційних можливостей навчальних занять з трудового навчання. На жаль, у педагогічній літературі це питання ще недостатньо висвітлено, що призводить до невизначеності, а часом і непослідовності дій учителів в процесі розвитку пізнавальної активності дітей на уроках трудового навчання. Саме тому ми вважали необхідним більш глибоко розкрити сутність зазначеної педагогічної умови.

Дійсно, вчитель має бути підготовленим до розвитку пізнавальної активності молодших школярів. Як зазначено у педагогічній літературі, від цього залежить вибір окремих форм роботи, методів викладання навчального матеріалу, створення позитивної емоційної атмосфери на уроці, яка б спонукала дітей до активності. На думку О.Рудницької, О.Савченко, учитель покликаний забезпечувати необхідну мотивацію творчої діяльності учнів, сприяти виявленню творчої активності дітей на уроці. Без постійних, цілеспрямованих і наполегливих зусиль з боку педагога неможливе особистісно орієнтоване спілкування, збагачення змісту занять трудового навчання емоційно-

оцінним матеріалом, залучення молодших школярів до самоаналізу результатів предметно-перетворювальної діяльності [45, с. 154].

Важливим є вміння вчителя щодо навчання учнів спостерігати за проявами прекрасного в навколишньому середовищі, спиратися на попередній досвід емоційно-оцінного сприймання окремих предметів і явищ. Учитель повинен бути готовим до навчального діалогу з учнями, спілкування з ними, заснованому на довірі, взаємоповазі та розумінні їх духовних потреб, творчих планів та художньо-ціннісних інтересів. Перед учителем постають особливо вагомими вимоги щодо духовного розвитку, формування професійної культури та педагогічної майстерності [40].

Зазначені вище положення характеризують загальні вимоги до вчителів сучасної школи. Водночас постає питання щодо розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках трудового навчання. Здійснений нами науково-теоретичний пошук дозволив виділити три складових компоненти готовності вчителя до розвитку пізнавальної активності школярів на уроках трудового навчання: розуміння вчителем сутності емоційно-оцінної складової на уроках трудового навчання; усвідомлення вчителем мети та глибини завдань розвитку пізнавальної активності учнів на уроках трудового навчання; визначення вчителем змісту, етапів та засобів розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках трудового навчання [35].

Уроки трудового навчання мають широкі можливості щодо розвитку пізнавальної активності молодшого школяра, який забезпечується наступними шляхами: послідовне залучення дітей до світу прекрасного в навколишньому середовищі; розвитку творчих сил і здібностей, пов'язаних зі сприйманням, осмисленням і творенням прекрасного в повсякденному житті й мистецтві; надання дітям необхідної педагогічної допомоги на основі взаєморозуміння та співпраці в аксіологічному освоєнні навколишньої дійсності.

Здійснений нами теоретичний аналіз дозволяє зазначити, що готовність вчителя до розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках трудового навчання може бути забезпечена, передусім, шляхом усвідомлення ним сутності когнітивного підходу як особливого виду навчальної діяльності, основу якої визначає естетично-оцінне ставлення до навколишньої дійсності.

Немає сумнівів у тому, що наявність у вчителя необхідних понять та уявлень про когнітивний підхід на уроках трудового навчання є лише першим кроком у дидактичному забезпеченні цього процесу. Ефективність його організаційно-педагогічного впливу залежатиме й від того, наскільки вірно буде визначена мета та основні завдання на уроках трудового навчання.

Забезпечення на уроках трудового навчання емоційно-ціннісного компоненту у процесі предметно-перетворювальної діяльності. Як підтверджує досвід педагогічних спостережень за художньою творчістю дітей, вона має динамічний характер і спирається як на почуття, так і на знання, в яких знаходять своє відображення окремі вияви естетичного ставлення до оточуючої дійсності [51, с.63].

Окремі дослідники схильні вважати змістом предметно-перетворювальної діяльності молодших школярів лише те, що наближає їх до адекватного відтворення об'єктів художньо-естетичного сприймання. Інші організатори дитячої художньої творчості переконані в тому, що змістову основу дитячої творчості мають визначати власне ті почуття, переживання, емоційно-естетичний стан учнів, який можна передати лише поза реалістичним творенням.

Зміст предметно-перетворювальної діяльності охоплює в собі різні аспекти, що характеризують виникнення, розвиток і втілення художньо-естетичних ідей, задуму, образу тощо. У молодшому шкільному віці творча робота за своїм змістом не може носити спрощений характер і зводитися лише до копіювання чи абстрагованої передачі чуттєво-емоційного стану. У ній мають місце чимало інших аспектів, що засвідчують багатство естетично-ціннісного ставлення дітей до дійсності та способів його передачі в художньому матеріалі [47, с.32].

Зміст предметно-перетворювальної діяльності молодших школярів на уроках трудового навчання націлений на розв'язання кількох завдань: набуття учнями естетичних вражень, що спонукають до оціночних суджень; здійснення учнями естетичного пошуку в процесі творчої роботи; визначення учнями художньо-естетичного задуму творчої роботи; вибір учнями художньо-виражальних засобів творчої роботи; відображення учнями художньо-естетичної ідеї творчої роботи; естетична оцінка учнями результатів творчої роботи; творча активність.

Відчуття прекрасного, емоційно-чуттєвий відгук на сприйняте в навколишній дійсності, співпереживання, емоційний стан захоплення красою – усе це повинно стати першоосною розвитку пізнавальної активності дітей, спонукати їх до виявлення бажання бути причетними до світу краси, гармонії, виразності тощо. Слід зазначити, що зміст творчої роботи молодших школярів на уроках трудового навчання може бути збагачений завдяки здійсненню ними естетичного пошуку, тобто виявлення спостережливості, уваги до тих елементів виразності, лінії, гармонії та ритму, які мають місце в повсякденному житті, предметах побуту, взаєминах між людьми, творах різних видів мистецтва. По суті естетичний пошук дітей є своєрідною мандрівкою у світі краси, гармонії та виразності. Ці кроки молодших школярів є важливими для набуття необхідних емоційно-ціннісних вражень, розширення палітри відчуттів, понять, уявлень про красу оточуючої дійсності. Учителю важливо на уроках трудового навчання спонукати молодших школярів до естетичного пошуку, виявлень спостережливості, уваги, вибору із сприйнятого художнього матеріалу того, що найбільше приваблює, викликає інтерес та захоплення [40].

Важливим моментом у розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках трудового навчання є визначення художньо-естетичного задуму. Художньо-естетичний задум з'являється у дітей по-різному: на емоційно-чуттєвій основі, у результаті захоплення окремими виявами краси, під впливом естетичних оцінок і суджень. Спираючись на емоційну, інтелектуальну чи прагматичну основу свого естетичного ставлення до дійсності, молодші школярі прагнуть визначити те, що має стати головним, визначальним, вагомим у їх наступних кроках творчої самореалізації. Художньо-естетичний задум може бути представлений дітьми у вигляді актуалізованого почуття, думки, ідеї, набувати конкретного чи дещо абстрагованого характеру, відзначатися мозаїчністю чи конструктивністю пропонованих рішень відображення естетичного оточуючому середовищі. Вчителеві важливо пам'ятати, що визначення власного художньо-естетичного задуму пов'язане з конкретними почуттями, думками, мріями, пізнавальною активністю та інтересами молодших школярів [41].

У забезпеченні необхідного змісту предметно-перетворювальної діяльності молодших школярів на уроках трудового навчання важливе місце займає естетична оцінка учнями результатів власної художньої творчості. Немає сумніву в тому, що оцінка діяльності учнів супроводжує усі етапи творчого процесу, дозволяє робити свідомий вибір, визначати головне й другорядне тощо. Але її функція набуває особливого значення по закінченні роботи і стає предметом порівняння того, що було задумано на початку творчого пошуку, і того, що є після його завершення. Діти з особливим хвилюванням очікують того часу, коли їм доведеться самостійно чи в діалозі з учителем оцінювати творчі здобутки й визначати наступні кроки творчого характеру.

Підсилення мотиваційної складової на уроках трудового навчання шляхом забезпечення емоційного комфорту. Аналіз актуального стану розвитку творчої активності в процесі художньої праці свідчить, що в цілому діти проявляють досить низький рівень оригінальності, самостійності та ініціативи. Незрілість мотиваційної сфери дитини, відсутність установки на активну діяльність не тільки веде до поверхневого, фрагментарного засвоєння матеріалу, але і в більшості випадків стає причиною недбалого, байдужого ставлення до виконання запропонованого завдання, невміння виконати його якісно.

Якщо дошкільник бачить перспективу практичної діяльності, активізується його мислення, пам'ять, уява, порушується допитливість у вигляді прагнення дізнатися якомога більше нової пізнавальної інформації, цікавих фактів. Отже, розвиваючи творчу активність, необхідно, перш за все, визначити для дитини у чому полягає мета і мотиви її діяльності. Дитині важливо знати, навіщо вона робить той або інший виріб, композицію тощо.

У нашому дослідженні ми виходили з того, що творча праця повинна бути позитивно мотивованою, не нести в собі негативних емоцій і хвилювань. Вона базується на внутрішній потребі дитини в діяльнісному пізнанні і творчому відображенні предметів і явищ навколишньої дійсності.

У ході творчої роботи необхідно спрямовувати роботу дитини так, щоб вона навчалася самостійно визначати тему майбутньої роботи, бачити проблему і знаходити оригінальні, неповторні шляхи її вирішення, застосовувати отримані раніше знання в нових нестандартних ситуаціях, діяти відповідно до свого індивідуального стилю тощо. При цьому система виконання творчих завдань має

опиратись на внутрішню пізнавальну спрямованість особистості дитини; учні мають отримувати установку на самостійну творчість, внесення індивідуальних елементів у виріб, виражаючи власні ідеї, створюючи художній образ та передавати емоційне ставлення до нього.

Важливим мотивом до прояву дитячої самобутності в процесі трудового навчання є атмосфера взаємоповаги, відкритості і дружелюбності, тому роботу з молодшими школярами потрібно будувати у вільній, невимушеній атмосфері. Бесіди з дітьми мають проводитись у формі активного діалогу, залучаючись до якого, кожна дитина з задоволенням відповідає на поставлені запитання, приводить історії з життя своєї родини, близьких людей. Разом з тим діти мають можливість задуматися про необхідність систематичної праці, усвідомити наскільки це важливо і непросто, тим самим створюється початкова установка на процес творчості, формується пізнавальна мотивація.

Важливим кроком є ознайомлення дітей з різноманітними джерелами самостійного, творчого отримання інформації. У ході обговорення педагог повинен надати можливість висловитися кожній дитині, залучити до розмови апатичних і малоактивних дітей, сприяючи тим самим розвитку їх мовної активності, вміння опонувати, вислуховувати друзів, не відволікатися.

Атмосфера креативної взаємодії під час уроків трудового навчання, виконання дітьми творчих завдань має заохочуватись проявами незалежності, неординарності, індивідуальності і рішучості. Кожну думку варто вислуховувати і з повагою ставилися до думки незалежно від її оригінальності, ексцентричності або навпаки наївності і простоти. Педагогічне керівництво дитячою творчістю, не допускає нав'язливих думок і розпоряджень, а передбачає непряме керування діяльністю молодших школярів у формі пропозицій, порад і заохочень.

Учитель, який вірить в силу і можливості, дитини, сприяє розвитку і зміцненню у неї бажання творити самостійно, імпровізувати, розповідати іншим дітям свою казку, вірш, розповідь. Якщо це вдається дитині, вона відчуває радість, із задоволенням включається в творчу роботу. Позитивна мотивація стає внутрішньою, креативною потребою дитини-школяра, що забезпечує готовність до тривалих трудових зусиль, до досягнення результатів праці, сприяє стійкому, «живому» інтересу до активної діяльності.

Висновки. Таким чином, саме через формування мотиваційної, емоційної, когнітивної, ціннісної складових пізнавальної активності в процесі трудового навчання забезпечується усвідомлене ставлення молодших школярів до практичної діяльності, задається установка на процес творчої праці.

Література

1. Бібік Н. М. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія / Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, В. О. Мартиненко – К.: Педагогічна думка, 2014. – 346 с.
2. Васильченко І. В. Організація системи соціального виховання учнів / І. В. Васильченко // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 2. – С. 27-30.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Под ред. В. В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 980с.
4. Данилова Л. Розвивати пізнавальну активність учнів / Л. Данилова // Рідна школа. – 2002. – № 6. – С.18-20.
5. Освітні технології: навч.-метод. посібн. / О. М. Пехота, А. З. КікTENKO, О. М. Любарська та ін.; за ред. О. М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с.
6. Brovchak, L.S., Starovoit, L.V., & Likhitska, L.M. (2018). Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*, 52(2), 206-217
7. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників / Л.В. Старовойт// Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dzis, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – P.9-11
8. Starovoit, L. V. (2015). Khudozhnye konstruyuvannya z paperu ta kartonu [The artistic design of paper and paperboard]. Vinnytsya: FOP Korzyn D. Ju., 168.

К. Дабіжа,

доцент Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

Л. Дабіжа,

старший викладач Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

K. Dabizha, L. Dabizha,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ІНТЕГРОВАНІ ЗАНЯТТЯ ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

INTEGRATED CLASSES AS A MEANS OF STIMULATING THE PRESCHOOL CHILDREN'S IMAGINATION ACTIVITIES

Анотація. У статті розглядається специфіка організації і проведення інтегрованих занять з дітьми дошкільного віку, їх вплив на розвиток зображувальної діяльності вихованців. Приділяється увага варіантам інтеграції та умовам проведення інтегрованих занять. Пропонуються прийоми стимулювання творчого характеру діяльності дітей.

Abstract. In the article the specifics of organization and conduction of integrated classes for preschool children are being covered; impact of such classes on the development of visual activities of pupils is being examined. Attention is paid to integration options and conditions of integrated classes. Methods of stimulating the creative nature of children's activities are offered.

Ключові слова: зображувальна діяльність, інтегровані заняття, засоби художньої виразності, художня творчість.

Key words: pictorial activity, integrated classes, means of artistic expression, artistic creativity.

Постановка проблеми. Інноваційні процеси в галузі дошкільної освіти сприяють зміні змісту навчання і традиційних форм роботи в аспекті особистісно орієнтованого підходу до розвитку творчості дитини шляхом надання їй свободи самореалізації. У зв'язку з цим стала особливо актуальною тема пошуку засобів стимулювання дитячої творчості, в тому числі і зображувальної діяльності дошкільників.

Мета статті. Розкрити можливості інтегрованих занять в контексті їх впливу на підвищення продуктивності зображувальної діяльності дітей дошкільного віку, розглянути варіанти та умови проведення таких занять.

Виклад основного матеріалу. Багато дослідників акцентують увагу на вивченні проблеми дитячої творчості в різних видах художньої діяльності, в тому числі образотворчої. В цілому ряді досліджень і методичних розробок (Доронова Т.Н., Казакова Т.Г., Комарова Т.С., Сакуліна Н.П., Сухорукова Г.В., Халезова Н.Б. та ін.) показані різні аспекти творчо розвивального потенціалу малювання, ліплення, аплікації та інших видів образотворчої діяльності на різних етапах дошкільного дитинства.

Дитяча зображувальна діяльність – це створення дитиною суб'єктивно значимого нового продукту, застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності в новій ситуації (Н.А.Ветлугіна, Г.В.Лабунська, Т.Г.Казакова, Т.С.Комарова, Н.П.Сакуліна). Під творчістю розуміється і сам процес створення образів, і пошуки в процесі діяльності шляхів та способів вирішення образотворчого завдання. Творчість розглядається в тісному зв'язку з розвитком особистості дитини.

Особистісно-орієнтована педагогіка передбачає можливість такої організації процесу навчання дитини, при якому заняття проводяться в індивідуальному, властивому їй темпі. Така модель навчання має найбільший здоров'язберігаючий потенціал і тому є найрезультативнішою.

Особливе значення у вирішенні проблеми особистісно-орієнтованої освіти набувають завдання і функції закладу дошкільної освіти, засновані на ставленні до дошкільного віку як до унікального періоду життя людини, так як саме в цей період формуються уявлення про навколишній світ, відбувається інтенсивний розвиток особистості дитини. Інтеграція змісту дошкільної освіти, на думку багатьох дослідників, є однією з педагогічних умов підвищення ефективності розвитку емоційно-інтелектуальної сфери особистості дитини.

На етапі дошкільної освіти основний акцент повинен робитися на інтеграції предметних областей знань. Багато фахівців (К.Ю.Біла, Т.С. Комарова та ін.) визначають її як один із шляхів досягнення якості освіти, її оновлення та ефективності в розвитку особистості дитини, збереження здоров'я і вільного простору дитинства. Інтеграція розуміється як більш глибока форма взаємозв'язку, взаємопроникнення різних розділів виховання і освіти дітей. Вона повинна охоплювати всі види художньо-творчої та мовної діяльності, різноманітні ігри (дидактичні, рухливі, ігри-драматизації, сюжетно-рольові), образотворчу діяльність, музичну, художньо-мовленнєву.

Інтеграція змісту освіти як шлях особистісного розвитку дошкільнят надає дитині можливість яскравіше проявити себе в тому чи іншому виді творчої діяльності.

Інтеграція веде до перегляду цілей, завдань, методів роботи і представляє практично необмежені можливості в навчанні і розвитку дітей. На думку багатьох авторів, інтегровані заняття володіють великим функціональним діапазоном. Вони забезпечують ефективне формування знань і умінь по кожному розділу програми, формування у дошкільників цілісної картини світу, сприяють підвищенню якості знань, підсилюють виховну спрямованість змісту занять, а також забезпечують більшу щільність змісту, сприяють розвитку пізнавальної активності дошкільників. Поряд з цим інтегровані заняття стимулюють розвиток пізнавальних інтересів.

При відборі змісту інтегрованих занять необхідно орієнтуватися на інтереси, схильності, бажання і здібності дітей, тобто виділяти основний мотив дитячої діяльності. Мотивована таким чином дитяча діяльність є більш результативною, вона активно сприяє розвитку тих чи інших здібностей кожної дитини.

Інтегрована побудова занять дає дитині можливість реалізувати свої творчі можливості, так як тут вона вигадує, фантазує, думає, пізнає, експериментує. При цьому інтегроване заняття зберігає для дітей форму цікавої, захоплюючої гри.

Феномен інтегрованого розвитку і прояву художньотворчих здібностей пояснюється також можливістю образно передавати об'єкти і явища дійсності в різних видах мистецтва, з використанням специфічних засобів зображення і вираження.

Заняття інтегрованого характеру викликають інтерес у дітей, сприяють зняттю перенапруги, перевантаження і стомлюваності за рахунок перемикання їх на різноманітні види діяльності.

Інтеграція передбачає створення умов для рухової активності дітей, емоційного, інтелектуального, соціально-морального здоров'я дитини. Для інтегрованих занять характерний вихід на творчо продуктивну діяльність дітей: малювання різними матеріалами (при цьому дошкільнята спираються на отримані ними раніше враження), ручна праця, виготовлення іграшок, ліплення, створення пісень, маленьких історій, оповідань на задану тему, танцювальні імпровізації, інструментальне музикування, музичні ігри, творче експериментування.

Без механічного заучування, стимулюючи самостійність і ініціативність дітей, педагог уточнює знання кожної дитини, доповнює знання дітей новою інформацією, знайомить із засобами художньої виразності в музиці, живописі, підбирає прийоми, які виведуть дітей на творчу позицію в практичній діяльності.

Таким чином, інтегровані заняття сприяють розвитку творчого мислення, збагачують знання дітей про навколишній світ, формують у них яскраві позитивні емоції в процесі їх творчої взаємодії і діяльного спілкування з дорослими.

Традиційні види дитячої образотворчої діяльності - малювання, ліплення, аплікація, конструювання - в предметному їх вираженні не дають можливості повною мірою реалізувати завдання творчого розвитку дитини. Інтеграція видів образотворчої діяльності найбільш ефективно забезпечує потребу кожної дитини вільно проявляти свої здібності і виражати інтереси, стимулює

пошук задумів, вибір матеріалів, технік, форматів, що забезпечує високий творчий потенціал, привносить в діяльність дітей різноманітність і новизну.

Діти дошкільного віку часто самостійно інтегрують види образотворчої діяльності: експериментують з художніми матеріалами (папером, глиною), інструментами (олівцями, пензликами, стеками), освоюють способи створення образу і засоби художньої виразності.

Визначимо такі принципи інтегрованого підходу до мистецької освіти дітей:

– в основі лежить поняття поліхудожнього розвитку (кожна дитина може успішно просуватися в кожному з видів художньої діяльності і творчості);

– врахування географічних, історичних, культурогенних факторів усвідомлення творів мистецтва в єдиному потоці культури;

– врахування регіональних, національно-історичних художніх традицій, зв'язок регіональної і світової художніх культур.

Інтеграція різних видів художньо-естетичної діяльності в дошкільному дитинстві має природний характер. Особливості віку не дозволяють будувати творчу зображувальну роботу дітей з опорою лише на одну конкретну діяльність. Тому будь-який вид образотворчої діяльності дітей доцільно підкріплювати іншими видами художньої творчості (художнім словом, жестом, музикуванням, ігровою ситуацією, грою-драматизацією).

Назвемо варіанти інтеграції занять художньо-естетичного циклу:

– заняття з малювання, аплікації, ліплення проводяться на основі однієї теми (одного образу) послідовно один за одним, що дозволяє поглибити і систематизувати художній досвід дитини за досить короткий проміжок часу;

– одне заняття об'єднує два (три) види образотворчого мистецтва;

– на одному занятті діти знайомляться з твором одного виду мистецтва і аналогічну тему розкривають в техніці іншого (інших) видів мистецтва.

Інтегрований підхід реалізується при взаємодії різних видів мистецтв, видів дитячої творчості. В інтегрованому творчому процесі діти створюють емоційно-виразні образи, самостійно обираючи вид діяльності, адекватні матеріали і способи.

Назвемо умови проведення інтегрованих занять:

– усунення розумової перевантаження дошкільнят, постійна зміна методів і прийомів роботи з дітьми;

– створення психологічно комфортної обстановки на занятті (тон, стимулююча оцінка, розміщення матеріалу, раціональна і доцільна розстановка меблів з виділенням різних центрів активності: рухових, творчих, емоційних, ігрових);

– використання індивідуальних і групових форм проведення занять;

– організація освітнього процесу на основі педагогіки співробітництва, що сприяє емоційному, психологічному зближенню дітей і дорослих;

– використання в роботі проблемно-пошукових методів навчання;

– використання здоров'язберігаючих технологій та комплексу психогігієнічних заходів: рухові розминки, динамічні паузи, артикуляційні та пальчикові гімнастики, емоційні етюди, релаксація, дихальна і звукова гімнастика, дидактичні ігри в русі.

Реалізація особистісно-орієнтованого підходу на заняттях інтегрованого типу базується на наступних принципах: принцип самоактуальності (будь-яка дитина приймається такою, якою вона є); принцип індивідуальності (розвиток індивідуальності відповідно до здібностей дитини, її психофізичного розвитку); принцип суб'єктності (використовувати власний досвід дитини, створювати умови для того, щоб дитина була суб'єктом своєї діяльності); принцип вибору (надавати свободу вибору об'єктів і виду творчої діяльності кожної дитини); принцип творчості і успіху (включати в освітній процес завдання продуктивного, творчого характеру, підвищувати самооцінку); принцип віри, довіри і підтримки (довіряти дітям, приймати будь-яку відповідь, спрямовуючи дитину в правильне русло, використовувати підтримуючу оцінку для малоактивних і тривожних дітей: «У тебе все вийде»).

При конструюванні змісту інтегрованих занять необхідно розширити пізнавальний матеріал, підібрати такі методи і прийоми, які стимулювали б розвиток творчої активності дошкільників. Як спосіб спонукання дітей до творчості доцільно використовувати пошукову діяльність. Процес створення продукту для дитини має першорядне значення. Виконання творчого завдання вимагає актуалізації попереднього досвіду дітей, спрямованості на рішення нового для них завдання.

Педагог звертає увагу на підбір дітьми зображувальних засобів для передачі образу, отримання нових колірних відтінків шляхом змішування фарб. Заохочення заслуговують різні варіанти композиційного рішення, врахування особливостей формату аркуша.

Включення дитини в пошук впливає на образотворчу діяльність. Вона характеризується емоційним піднесенням, прагненням варіювати різні рішення.

Дитячі інтереси найбільш яскраво проявляються в грі і впливати на розвиток інтересів найлегше через гру. Інтеграція дає можливість активніше використовувати ігрові форми роботи на заняттях. Педагог використовує безліч ігрових прийомів з метою стимулювання творчого характеру діяльності дітей: прийом обігрування предметів, який допомагає привернути увагу до зображуваного, обґрунтування завдання, зацікавлення майбутньою роботою, пояснення послідовності виконання роботи.

Інший прийом - обігрування зображення. Спеціально організоване обігрування дитячих робіт дозволяє жваво провести їх аналіз та оцінку. Ігрові дії не тільки викликають інтерес до зображення, а й виявляють його кращі та слабкі сторони, розкривають причини успіхів і невдач.

У побудові занять може бути використаний ігровий прийом з елементами рольової поведінки, наприклад, роль художника. В даному випадку діяльність дитини задумується як діяльність дорослого. Діючи в образі, діти стають винахідливі, ретельно виконують завдання.

У побудові занять можуть застосовуватися і художньо-розвиваючі ігри. Наприклад, такі як «Підбери кольори, які художник використовував у своїй картині», «Знайди картинку по палітрі», «Холодні і теплі кольори» та ін. Дидактичні ігри, включені в процес образотворчого творчості, збільшують її привабливість, сприяють її розвитку і вдосконаленню.

Ефективним прийомом роботи на заняттях зображувальною діяльністю дошкільників є інтегрування образотворчого та музичного матеріалу. Процес розвитку образотворчої діяльності і процес сприйняття музики тісно пов'язані між собою наявністю емоційної чутливості, переважанням емоцій, які можуть стати показником духовної культури дитини, якщо переростуть в естетичні переживання. Тому необхідною умовою розвитку творчої особистості дітей є їх включення в активні форми творчої діяльності і, в тому числі, в музичну. Музика може бути успішно використана в розвитку образотворчої діяльності дітей дошкільного віку.

Отримуючи з дитинства різноманітні музичні враження, дитина звикає до мови інтонацій народної класичної та сучасної музики, накопичує досвід сприйняття музики, різної за стилем, досягає «інтонаційний словник» різних епох.

Дуже важливо слухати фрагменти класичних творів різного часу - старовинну музику А. Вівальді, Г. Генделя, Й. С. Баха, твори В.-А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Мендельсона, Р. Шумана, Ф. Шопена, П. Чайковського та інших зарубіжних і вітчизняних композиторів - класиків. До улюблених творів можна повертатися неодноразово. Так діти глибше досягають мову музики, відкривають для себе в знайомих мелодіях новий зміст.

Музика впливає на їх образотворчу діяльність, тим самим розвиваючи відповідні вміння. Саме образотворча діяльність є найбільш прийнятною формою продуктивного вираження результатів творчості дошкільнят в процесі слухання музики.

Вплив музики на емоційну сферу особистості безперечний. Взаємозв'язок образотворчої діяльності з музикою створює у дітей особисто значущий для кожної дитини мотив діяльності, а це в свою чергу забезпечує її ефективність. І результат діяльності виходить більш високий, так як дитина не просто малює, а передає в зображеннях образи музики, свої емоції, почуття.

Висновки. Таким чином, продуктивний вплив інтегрованих занять на розвиток зображувальної творчості дошкільників пояснюється можливістю передачі образів об'єктів і явищ дійсності шляхом використання різних засобів зображення. На заняття зображувальною діяльністю можуть бути використані різні прийоми роботи (експериментування, гра, використання

нетрадиційних матеріалів та технік зображення, слухання музики тощо). Їх використання дає дітям безліч позитивних емоцій, розкриває нові можливості використання образотворчих матеріалів, розширює технічний діапазон можливостей дітей, а також забезпечує високий рівень емоційності і творчої активності. Діти, захоплені незвичайним способом створення зображення, самостійно знаходять і пропонують нові, оригінальні способи передачі образу.

Отже, інтегрований підхід дозволяє оптимізувати художнє виховання в дитячому садку, поліпшити якісні характеристики образів, створюваних дітьми, підвищити креативність, ініціативність, самостійність і відповідальність кожної дитини.

Література

1. Дабижа Л.П. Особенности развития творчества детей дошкольного возраста в процессе изобразительной деятельности / Л.П.Дабижа // Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы. Сборник материалов VIII Международного научно-практического семинара. – Барановичи. БарГУ, 2017. – С.27-29.
2. Комарова Т.С. Детское художественное творчество. Методическое пособие для воспитателей и педагогов / Т.С. Комарова. – М.: Мозаика-Синтез, 2008.
3. Сухорукова Г. В. Дитяче експериментування як засіб розвитку творчості в образотворчій діяльності / Г. В. Сухорукова // “Інноваційні технології в дошкільній освіті України: розвиток дитячої обдарованості та креативності”: Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару Інституту розвитку дитини НПУ імені М. П. Драгоманова / Укл. І. І. Загарницька. – К., 2012. – 396 с.
4. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі / Г. В. Сухорукова, О. О. Доронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур / [підручник, під ред. Г. В. Сухорукової]. – К.: Видавничий дім слово «Слово», 2010. – 376 с.

УДК 373.091.33:[37.014:792]

В. Даніліна,

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,

V. Danilina,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

DEVELOPMENT OF LATE INTERESTS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF THEATER PEDAGOGY

Анотація. У статті розкрито теоретичні та практичні підходи до використання театрального мистецтва як засобу розвитку особистості на уроках мистецтва. Описуються особливості застосування у освітньому процесі початкової школи засобів театрального мистецтва, розкриваються інноваційні підходи до організації роботи вчителя. Розкриваються особливості формування пізнавального інтересу молодших школярів засобами театральної педагогіки.

Abstract. The article reveals theoretical and practical approaches to the use of theatrical art as a means of personal development in art lessons. The peculiarities of the use of theatrical art in the educational process of primary school described, innovative approaches to the organization of the teacher's work revealed. The peculiarities of the formation of cognitive interest of junior schoolchildren by means of theatrical pedagogy revealed.

Ключові слова: театр, театральне мистецтво, формування інтересу, театральна педагогіка, засоби драматизації.

Key words: theater, theatrical art, formation of interest, theatrical pedagogy, means of dramatization.

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна наука і практика все більше звертається до особистості дитини, до тих внутрішніх процесів, які пов'язані із діяльністю, спілкуванням і спеціальним педагогічним впливом. Велика увага при цьому приділяється дослідженню пізнавальних інтересів, які в становленні особистості відіграють роль цінних мотивів діяльності, а за дотримання певних умов стають стійкою рисою особистості і проявляються в зацікавленості, допитливості, постійній жадобі до знань.

Формування в учнів молодшого шкільного віку інтересу до навчання є надзвичайно актуальною проблемою на сучасному етапі розвитку шкільної науки. У найрізноманітніших розуміннях у класичній педагогіці головну функцію інтересу вбачали в тому, щоб наблизити учня до навчання, захопити так, щоб процес отримання знань для нього став бажаним, стимулювати пошук, без задоволення якого не можливе його благополучне формування. Видатний педагог, Ян Амос Коменський, розглядаючи «нову школу» як джерело радості, світла і знань, вважав інтерес одним із головних шляхів усвідомлення цієї світлої і радісної обставини навчання. Жан-Жак Руссо, акцентуючи увагу на безпосередній інтерес вихованця до оточуючих його предметів і явищ, намагався зробити навчання доступним і приємним для дитини, а Костянтин Ушинський в інтересі вбачав основний внутрішній механізм успішного учіння.

Ігрова діяльність, зокрема театралізована з її синтезом мовленнєво-творчих, кольорографічних і предметно-перетворювальних ігор, є сенситивною потребою учнів початкових класів. Сутність поняття «ігровий дизайн» вчений дослідник педагогічного дизайну В. Тименко трактує як процес художньої діяльності особистості в адекватних образах художніх ігор з особистісно-ціннісних видів мистецтв.

Освітня галузь «Мистецтво» – один із обов'язкових компонентів змісту початкової освіти. У Державному стандарті початкової загальної освіти передбачається ознайомлення молодших школярів із видами і мовою театального та екранного мистецтва, пропонуються завдання на конструювання іграшок у народному стилі (різних видів ляльок), складання з них композицій за власним задумом і образною уявою тощо. На наш погляд, упровадження елементів лялькового театру в освітній процес початкової школи сприятиме реалізації цього надзвичайно важливого й актуального завдання сучасної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі виховання підростаючого покоління засобами театального мистецтва, застосування театралізованої діяльності як повноцінної складової освітнього процесу присвятили свої праці педагоги-науковці Л. Артемова, О. Комаровська, Л. Масол, Н. Миропольська, Т. Поніманська, Ю. Рубіна, Л. Серих, Н. Сиротич, Е. Трусова та ін. Теорія інтересу розглядається в працях відомих психологів і педагогів: Б. Ананьєва, М. Беляєва, Л. Божович, В. Мясіщева, С. Рубінштейна, М. Цветкова, Г. Щукіної. Проблему застосування театального мистецтва в освітньому процесі школи розглядали Н. Александрова, О. Комаровська, О. Котикова, І. Михайличенко, В. Сухомлинський, Г. Шевченко.

Мета статті –розкрити особливості формування пізнавального інтересу молодших школярів засобами театальної педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Театр ляльок – це театральне видовище, в якому діють ляльки можуть варіюватися за розмірами та формами, наприклад, бути об'ємними або плоскими), що рухаються за допомогою акторів. Здебільшого актори, які керують ляльками, сховані або замасковані від глядача. Основною ідеєю театру ляльок, у незалежності від його виду і форми, є здатність за допомогою ляльок створити виставу, що може бути розвагою, культурною подією з дидактичним, інформаційним або іншим акцентом. За допомогою ляльок актори театру здатні створити яскраві образи, передати характерні риси людського характеру і форми поведінки. Ляльководи вкладають в «уста» ляльок повчальний зміст, важливу інформацію або навіть соціальні маніфести. Головною ж

неодмінною рисою будь-якої лялькової вистави є вміння розважити глядачів, а часом не лише спонукати посміятись, а й поміркувати. [4, с. 212]

Упровадження в освітній процес початкової освіти театральних технологій є надзвичайно важливим, логічним і ефективним засобом навчання, оскільки відомо, що у праці педагога і актора є багато схожих аспектів. Спорідненим є те, що їхня робота – творче дійство перед глядачами, яке неможливе без емоційного наповнення. Емоції, які виникнуть у дітей у процесі театралізації, допоможуть плекати любов до літератури й читання, до різних видів мистецтв. Під час незвичайного уроку-театралізації учні дізнаються, що мистецтво слова можна доносити та реалізовувати різними способами.

У сучасному суспільстві спостерігається поступовий відхід від традиційної моделі викладання, в якій вчитель є ретранслятором знань, а учень його пасивним реципієнтом. Починаючи з початкової школи, виховні можливості навчального закладу зорієнтовані на розвиток природних обдарувань дитини. Тому використання театральної педагогіки в навчальному процесі розглядається нами як один із найважливіших засобів, що сприяє розвитку природних здібностей учнів та підвищенню пізнавального інтересу до вивчення навчальних предметів. У свою чергу, вдосконалення застосування театральних методик у навчальному процесі сучасного освітнього закладу передбачає знання вчителем театральної педагогіки та спроможність об'єктивно оцінювати свою роботу.

Перед початковою школою постає завдання навчити дітей вчитися, прищепити інтерес до знань, прагнення самостійно збагачуватись ними. Пізнавальний інтерес виступає ефективним засобом успішного навчання, необхідною умовою досягнення позитивних наслідків, найважливішим мотивом пізнавальної діяльності людини – захоплення цікавою справою.

Інтерес до пізнання навколишнього середовища виступає своєрідним епіцентром розвитку учня, його пізнавальної самостійності, формування позитивного ставлення до результатів власної праці. Пізнавальний інтерес значною мірою визначає поведінку людини, її духовну й розумову сфери, інтелектуальні, морально-етичні і комунікативні якості, отже, він забезпечує виховання творчої особистості. [1, с. 5]

Зацікавити, а не дати знання в готовому вигляді – завжди було метою дидактики. Інтерес – це важлива спонукальна сила до учіння, до оволодіння основами наук, провідний засіб навчання. Це завдання розглядалося педагогами всіх епох. Педагогічний підхід до проблеми інтересу пов'язаний із вивченням умов його розвитку в навчальній та позанавчальній діяльності.

Однак науковці відзначають прикрий факт, що інтерес до знань в учнів падає. З метою успішного розв'язання цієї проблеми застосовують в освітньому процесі активні та інтерактивні методи роботи. В контексті окресленої проблеми, Я.-А. Коменський зазначав: «Якщо навчання дається дитині важко, то в цьому передусім винні методи, якими її навчають» [2, с. 27]. Це положення не втратило своєї актуальності й значимості і в наш час. Щоб сформувати в сучасних учнів пізнавальні інтереси, необхідно всебічно вивчити їх та проаналізувати засоби, які б були більш доцільними у формуванні інтересу до пізнання.

Пізнавальний інтерес – це виразна інтелектуальна спрямованість особистості на пошук нового у предметах, явищах, подіях, супроводжувана прагненням глибше пізнати їх особливості. Відомий науковець, академік НАПН України О. Савченко, зазначає, «що пізнавальний інтерес – це прагнення до знань, що виявляється в активному ставленні учня до пізнання сутнісних властивостей предметів і явищ дійсності» [3].

Формуванню пізнавальних інтересів школярів сприяє застосування нестандартних уроків, які дають матеріал для роздумів, можливість виявляти ініціативу і самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості та творчості. Пізнавальна діяльність учнів за таких способів її організації в основному має колективний характер.

Підходячи до проблеми використання театральної педагогіки в освітньому процесі доречно наголосити, що під театральною педагогікою найчастіше розуміють процес становлення особистості за допомогою методів драматизації, інсценізації та інших інноваційних засобів залучення та включення школярів до театральної діяльності.

Якщо розглядати мистецтво у школі не тільки як набуття знань, а як шанс сформувати цінності дітей, – учителям неодмінно сподобається ефект від театралізації на заняттях.

Треба поговорити з дітьми заздалегідь про те, які емоції та стани переживали певні персонажі. А потім попросити перенести відчуте в реальне життя, адже мистецтво – це насамперед формування цінностей гармонійного людського буття. Дуже цікаво спостерігати за тим, які рухи й жести використовують ваші учні, граючи того чи того персонажа – це невідомі підказки їхнього тіла. А перевтілення дітей у казкових персонажів допомагає бути «без меж», вільними, створювати невідоме й досі недоступне для розуміння.

Театральне мистецтво – це специфічний вид мистецької діяльності, який поєднує в собі можливості багатьох художньо-зображувальних засобів експресії, створює образи, розвиває мовлення, мислення, регулює поведінку тощо. [5] Уроки з елементами театрального мистецтва можуть бути ефективною формою організації не лише освітнього процесу в початковій школі, а й засобом адаптації першокласника до нових умов співіснування з оточуючими, засобом трансформації соціального досвіду пізнання однолітків та дорослих, розвитку та презентації власних творчих можливостей тощо. Такі уроки стимулюють розвиток образного мислення, соціальної уяви, соціального інтелекту, створюють умови для того, щоб у свідомості учня виникли бажання і потреба в діяльності, самоосвіті та самовихованні.

Театралізована діяльність – це можливість розкриття творчого потенціалу дитини, виховання творчої спрямованості особистості. Театральне мистецтво близьке і зрозуміло як дітям, так і дорослим, перш за все тому, що в основі його лежить гра. Театралізована гра – одне з яскравих емоційних засобів, що формують художній смак дітей, розвивають пізнавальний інтерес до навколишньої дійсності.

У формуванні пізнавальних інтересів молодшого школяра провідну роль відіграє мистецтво, зокрема театр, як засіб освітньої діяльності, виховання духовних цінностей, що сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери школярів, розвиває їх освіченість та досвід практичної діяльності. Саме багатогранність театралізованого мистецтва молодших школярів та різноманітні форми театралізованої діяльності виступають домінантою в освітньому процесі і стимулюють розвиток творчої особистості. Театралізована діяльність допомагає учням не тільки оволодіти знаннями в галузі мистецтва, а при педагогічно доцільній організації та оптимальному доборі методів виховного впливу стає дійовим чинником формування естетичної культури дітей.

На сучасному етапі накопичено невеликий досвід щодо використання елементів театрального мистецтва в освітньому процесі загальноосвітньої школи. Як відомо, процес навчання породжує в дитини різні хвилювання, страх, нервові напруження, але й ці негативні прояви можна пом'якшити якщо мати на увазі таку характерну особливість молодшого школяра як емоційна вразливість, чутливість до всього яскравого, незвичайного.

Тому логічним вважаємо звернення сучасної педагогічної науки і шкільної практики до надбань театральної педагогіки та використання їх у освітньому процесі загальноосвітньої школи. Адже театральна педагогіка – це наука, яка досліджує специфіку театру через сценічну дію, особливості акторської і режисерської творчості, близьких до педагогічної. Добре знаючи вікові особливості молодших школярів, учитель має логічно продовжити лінію дошкільного формування особистості дитини, забезпечити поступовий перехід від рекреаційно-ігрової до навчально-ігрової діяльності засобами та прийомами театралізації.

Таким чином, враховуючи невичерпні можливості театрального мистецтва у навчанні, вихованні та розвитку молодших школярів, поглибленні змістового компонента початкової загальної освіти, гармонізації взаємин між суб'єктами освітньому процесу, театральна педагогіка має стати обов'язковою складовою підготовки школярів.

Досвід роботи педагогів-новаторів підтверджує думку про те, що освітній процес потребує впровадження елементів театральної педагогіки як інноваційної освітньої технології. Оскільки, ще К. Ушинський вважав, що педагогіка не наука, а мистецтво, найбільше, найскладніше, найвище та найнеобхідніше з усіх мистецтв.

Використання елементів театральної педагогіки у освітньому процесі сприяє розвитку творчих здібностей, формуванню ініціативності, вміння самостійно вирішувати проблеми, допомагає розвивати інтелектуальну (формування розумової діяльності: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення; розвиток діалогічного мислення), емоційно-вольову (культура почуттів, творча уява,

асоціативна пам'ять, спостережливість) сфери; формувати морально-ціннісні орієнтації (розвиток співчуття, співпереживання); сприяти фізичному вдосконаленню; підвищувати мовленнєвий рівень (відпрацювання техніки вимови, навичок словесної виразності) дитини.

Розробка проблеми застосування засобів театральної майстерності у навчанні та вихованні молодших школярів, підводить до думки, що:

- театральне мистецтво (використання сценічних прийомів у процесі навчання) є значущим у розвитку пізнавальних інтересів особистості;
- використання засобів акторського мистецтва повинно носити системний характер;
- результативність методики впровадження елементів театральної педагогіки у освітньому процесі значною мірою залежить від того, наскільки цілеспрямовано організована підготовча робота учнів-виконавців, органічно поєднані сценічний (ігровий) і літературно-художній компоненти уроку (розвиток читачьких навичок з одночасним удосконаленням виконавської техніки).

Співчуття, радість, гнів, подив присутні на кожному уроці. Провідною метою навчання вважаємо не лише оволодіння учнем знань, умінь і навичок, а й формування провідних якостей особистості. Використання елементів театральної педагогіки сприяє створенню на уроці ситуації успіху, яка, в свою чергу, викликає у школярів відчуття радості, задоволення від навчання. Дидактична гра, театралізована подача програмового матеріалу урізноманітнюють урок, роблять його цікавим захоплюючим.

Підтримати інтерес учнів до навчання дозволяє інтеграція уроків розвитку мовлення з різними видами діяльності учня (грою, спілкуванням з природою, музикою, художньою працею, драматизацією, читанням). Такі уроки сприяють опануванню граматичних умінь та навичок, допомагають розв'язати мовленнєві завдання, досягти значних зрушень у загальному розвитку учнів. Існує зв'язок між емоційністю дитини, активністю чуттєвих форм сприйняття і її розумовими здібностями.

В українських народних обрядах-іграх з давніх-давен збереглися театральні елементи, які синтетично поєднані музикою, піснею, танцем. Синкретичність їх образів, багатство символіки, поетичних алегорій, інтонаційна насиченість та різноманітність емоційно сприймаються молодшими школярами, але потребують забезпечення цілісної системи підготовки дітей до їх відтворення. Процес театралізації в українських обрядах відбувався через розвиток сюжету і становлення діалогової форми. Жваво та з цікавістю відтворюють учні яскраві образи та сюжети зимової обрядовості. Популярною серед сучасних українських дітей є театралізована сценка-гра «Коза», обряд «Маланка», які перетворилися в своєрідну театралізовану дію і пропонують учасникам вільну імпровізацію поведінки. У весняній обрядовості українців веснянкові та гаївкові ігри поділяються на два типи – хороводні ігри, де дійство має словесно-музично-хореографічну форму і власне драматичні ігри, де дійство обмежується словесно-пластичною формою. Ці ігри відтворюють дії-наслідування землеробських рухів при сівбі, оранці тощо та передбачають перевтілення учасників дійства в певний образ, супроводжуються пісенним або словесним діалогом (хороводи «Просо», «Мак», «Огірочки», «Льон» та ін.). Із задоволенням вивчають, інсценізують вихованці жартівливі пісні «Ходить жучок по жучині», «На городі чорна редька», «Ярема», «Мала баба три сини», «Про бичка» та інші. [8, с. 7]

Учні привертає новизна проведення театралізованих уроків, які сприяють розвитку пізнавального інтересу. Незалежно від їх кількості, вони завжди різні, цікаві, захоплюючі, приховують у собі безліч таємниць. Під час таких уроків створюються умови для активного спілкування, за якого учні прагнуть висловлювати свої думки, вони з бажанням виконують завдання, виявляють зацікавленість матеріалом, що вивчається. Діти вчаться самостійно працювати з навчальною, довідковою та іншою літературою, проводити самостійну пошукову та дослідницьку діяльність.

Театралізація на уроці:

- сприяє «зануренню» в літературний твір та формуванню вдумливого читача;

- вчить уважно слухати та говорити правильно, виразно, доносячи ідеї та емоції до слухачів;
- формує навички комунікації, взаємодії, співпраці в команді, вчить моделювати різні комунікативні ситуації, обирати стратегії спілкування, імпровізувати;
- розвиває емоційний інтелект: учні вчаться розуміти та відчувати літературних персонажів, зображувати їх, співпереживати їм та висловлювати ці почуття назагал;
- дає можливість мислити критично та креативно.

Інсценізація, драматизація чи театралізація? Інсценізація передбачає переробку твору, який призначений для читання, для сценічної дії.

Драматизація — це спосіб відображати які-небудь події в драматичній формі, надавати якому-небудь твору драматичної форми.

Театралізація — пристосування твору для подання в театрі, надання йому театральних властивостей.

Отже, театралізація так само, як і драматизація чи інсценізація, передбачає «прочитання» літературного твору в новій формі. І основою є сценічна дія.

Театралізація на уроці може бути різною. Один з видів — «перенести на сцену» літературний твір повністю так, як він написаний письменником.

Спочатку це може бути невеликий вірш із цікавим сюжетом. Такі вірші легко запам'ятовуються дітьми і легко інсценізуються, оскільки не вимагають особливих сценічних дій. Потім краще запропонувати для театралізації байку чи казку з персонажами, що легко впізнаються, бо мають якусь особливість. Її не складно зображувати. Лисичка хитра, зайчик полохливий, ведмідь грізний тощо.

Театралізація оповідань вимагає попередньої роботи з літературним твором. Діти мають чітко усвідомлювати: де і коли відбуваються події — відобразити це в декораціях і костюмах, якими є персонажі твору — вчитися передавати їхні риси характеру жестами, мімікою, голосом.

Ще одним з видів театралізації є комбінований — створення нового сценарію на основі поєднання сценарно-режисерським ходом сюжетів кількох відомих творів чи їхніх окремих елементів, готових художніх образів. Такий собі салат з різних творів під одним оригінальним авторським соусом.

Найскладніша театралізація — оригінального виду, бо передбачає створення сценаристом нових художніх образів згідно зі сценарно-режисерським задумом.

А театралізація змішаного виду — це використання авторами першого й другого видів театралізації: готовий сюжет і свої оригінальні образи чи оригінальний сюжет (наскільки можна бути оригінальним) та вже відомі художні образи.

Що робитимуть школярі під час драматизації твору? Театралізований урок допоможе школярам подивитися на літературний твір з різних точок зору. Ваш клас працюватиме з текстом конкретного оповідання, і вашим учням потрібно буде оживити сюжетну лінію.

У початковій школі театралізацію варто застосовувати, поступово ускладнюючи твори: від простих (відтворити) до більш складних (створити власну п'єсу — спочатку на основі відомих творів, а потім і оригінальну).

Для цього дітям треба буде:

- знати сюжетну лінію;
- проговорювати репліки персонажів відповідно до їх характеру та сценічних дій, активно використовувати слова літературного твору (це забезпечить перенесення цих слів з пасивного словника до активного та допоможе краще усвідомлювати вчинки героя);
- переносити свої моделі поведінки в уявну оболонку театру і проживати ці ситуації знову;
- прогнозувати хід подій, вибудовуючи лінію «минуле — теперішнє — майбутнє»;
- «вмикати» власні емоції, щоб зрозуміти емоції інших людей;

- зануритись у текст твору глибоко та зрозуміти його на рівні почуттів та думок персонажа.

Як стати драматургом (сценаристом), режисером, художником-декоратором і актором казки?

Драматурги пишуть сценарій, це зрозуміло. А яке завдання режисера? «Перекласти» сценарій у дію. Потім справа за акторами – вони мають перевтілитись у персонажів і емоційно транслювати текст за допомогою різних вербальних (інтонування) і невербальних засобів (міміка та жести). А для повноцінного сприйняття сценічної дії потрібні декорації та костюми.

Як створити театр ляльок на уроці? Об'єднати учнів у групи по чотири особи. Попросіть прочитати казку, яка стане основою майбутньої вистави. Наприклад, «Колобок». Запропонувати різним групам дітей різні завдання. № 1: замінити головного героя. Замість Колобка в дітей має з'явитись новий персонаж. Який саме — підкаже фантазія! № 2: зберегти сюжетну лінію казки, але замінити героїв, з якими зустрічається Колобок. № 3: зберегти сюжетну лінію казки, але змінити місце подій. Наприклад, Колобок може зустрічатись із Лисицею не в лісі біля пенька, а на кометі в космосі. № 4: зробити Колобка головним героєм іншої казки.

Запропонувати учням коробку з різними матеріалами. Запитати, який предмет асоціюється з тим чи тим казковим героєм. Так учні проаналізують властивості свого персонажа. Потім кожен учень має обирати предмет, з якого він створить свого персонажа. Наступне завдання — декорувати обраний предмет так, щоб він перевтілювався в персонажа з казки. Важлива кожна дрібничка! Наприклад, звичайний паперовий стаканчик перетворюється на павучка чи зайчика, пластикові ложки та вилки стають «дівчатками та хлопчиками». Картонні тубуси — чудовий матеріал для виготовлення маріонеток. Використовуйте прищіпки, трубочки, кольоровий папір, коробочки з-під ліків і зубної пасти, губки. Дрібка уяви, клей і скоч — ваші герої готові. Коли все готово, попросити учнів уявити, що вони в театрі, та запропонуйте стати уважними глядачами. А перед виходом на сцену юних акторів зустрічайте оплесками. [7]

Висновки. Отже навчальний процес слід вибудовувати так, щоб сприяти свідомій співучасті особистості, яка освоює предмет. А застосування в навчальному процесі засобів театралізації, різноманітних цікавинок на уроках завжди викликає підвищений інтерес до того, що вивчають. Цікаві факти з історії, науки, уривки з науково-популярної літератури, предметні ігри, цікаві вправи, загадки, лічилки, народні прислів'я та приказки, ігри, інсценізації – все це зацікавить дітей, розширить їхні знання і сприятиме розвитку кмітливості та спостережливості. Адже сучасність висуває серйозні вимоги щодо розвитку й удосконалення освіти. Від якості, глибини, обсягу знань, якими оволодіває підростаюче покоління, значною мірою залежить прогрес нашого суспільства. Найважливішою умовою виховання цих цінних якостей є підвищення пізнавальної активності дітей, розвиток у них пізнавальних інтересів. Провідну роль у цьому процесі відіграють засоби театральної педагогіки.

Література

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване навчання / І.Д. Бех. – К. : ІЗТН, 1998. – 203 с.
2. Каменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. – М., 1982.
3. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах / О.Я. Савченко – К. : Магістр, 1997. – 156 с
4. Андрианова-Голицына И.А. Я познаю мир: Детская энциклопедия: Театр / И.А. Андрианова-Голицына. – М.: ООО «Изд-во АСТ», ООО «Изд-во Апрель», 2000. – 448 с
5. Станиславский К.С. Театральное искусство [Собр.соч. в 8 т.] / К.С.Станиславский – М.: Искусство, 1954-1961. – Т.8. 268 с
6. Абрамян В. Театральна педагогіка. К. : Лібра, 1996. 256 с
7. Театр на уроці. Практикум для початкової школи. <https://osvitoria.media/experience/teatr-na-urotsi-praktykum-dlya-pochatkovoyi-shkoly/>
8. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності / Барановська І.Г. // Zbiór raportów naukowych. «Perspektywy rozwoju badań naukowych w 21 wieku». (27.02.2013 – 28. 02.2013) – Szczecin: Wydawca: Sp. z o. o. «Diamond trading tour», 2013. – С. 5 – 9.

Я. Дубенкова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Ya. Dubenkova,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЛЬ УРОКІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

THE ROLE OF LABOR LEARNING LESSONS IN INFORMATION TECHNOLOGICAL TRAINING OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Анотація. У статті розкрито роль уроків трудового навчання в інформаційно-технологічній підготовці молодших школярів. Впровадження засобів інформаційних технологій на уроках трудового навчання вимагає звернення до основних структурних компонентів освітнього процесу.

Abstract. The article reveals the role of labor training lessons in information technology training of junior schoolchildren. The introduction of information technology in the lessons of labor training requires recourse to the main structural components of the educational process.

Ключові слова: трудове навчання, інформаційні комп'ютерні технології, молодші школярі, комп'ютер

Key words: labor training, information computer technologies, junior schoolchildren, computer

Постановка проблеми. Сьогодні очевидно, що інформаційні технології органічно доповнюють методики викладання різних предметів у закладах загальної середньої освіти. Особливо це важливо для початкової школи, так як на цьому етапі навчання закладається фундамент для подальшої освіти. Інформаційний компонент сприяє оволодінню учнями молодших класів не тільки знаннями, а й формує цілісне інформаційне бачення світу.

Інформаційні технології в початковій школі – напрямок, який до теперішнього часу вже підтвердив свою життєздатність, є актуальним на сучасному етапі розвитку та модернізації системи освіти. Сьогоднішні реалії спрямовані на те, що інформаційні технології можуть входити в освітній процес початкової школи нарівні з традиційними засобами навчання, розвитку та виховання учнів, але ні в якому разі не замінювати їх.

Аналіз наукових публікацій. Окремі аспекти соціальних проблем комп'ютеризації обговорюються багатьма вченими. Питання проблеми щодо інформатизації в сфері освіти висвітлено у працях багатьох дослідників (Б.Гейтса, Б.Глинського, В.Лукова Дж. Солпітера, Б. Хантера, Л. Дюбак та ін.). Комплексна реалізація педагогічних технологій освітнього процесу ведеться за такими напрямками: вивчення питань історії та філософії вищої педагогічної освіти - І.Зязюн, В.Кремень, В.Луговий, Н.Ничкало, В.Сухомлинська, В.Шадріков та інші; удосконалення технологій освітнього процесу у закладах освіти – І.Бех, С.Гончаренко, Н.Тализіна, М.І.Шкіль; розробка нових педагогічних технологій - В.Бондар, Ю.Машбиць, І.Прокопенко, А.Сиротенко; інформатизація освіти – М.Жалдак, С.Кудрявцева, Н.Морзе, С.Раков, Ю.Рамський, Й.Ривкінд, В.Руденко, Дж.Хартлі, Р.Сміт, Р.Тайлер та інші.

Мета статті - розкрити роль уроків трудового навчання в інформаційно-технологічній підготовці учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Термін «інформаційні технології» (ІТ) має кілька варіантів – «інформаційні та комунікаційні технології» (ІКТ), «комп'ютерно-інформаційні технології» тощо. Останнім часом частіше вживають термін ІКТ. У широкому сенсі під інформаційними технологіями розуміють «процеси, пов'язані з переробкою інформації», або «сукупність засобів і методів, за допомогою яких здійснюється процес переробки інформації», або «інтеграцію комп'ютерів,

електроніки і засобів зв'язку». С.Вільямс дає визначення ІТ як технологічні процеси, які пов'язані з використанням електронно-обчислювальних пристроїв для зберігання, передачі і пошуку інформації.

Досить широко використовується термін «засоби інформаційних та комунікаційних технологій». Під засобами ІКТ І. Роберт пропонує розуміти програмні, програмно-апаратні і технічні засоби та пристрої, що функціонують на базі засобів мікропроцесорної обчислювальної техніки, а також сучасних засобів і систем транслювання інформації, інформаційного обміну, що забезпечують операції зі збору, накопичення, обробки, зберігання, продукування, передачі, використання інформації, можливість доступу до інформаційних ресурсів комп'ютерних мереж.

Інформаційна підготовка – це процес і результат освоєння цієї навчальної дисципліни, а інформаційно-технологічна підготовка – прикладна складова інформаційної підготовки, що здійснюється при вивченні будь-якого предмету (наприклад, трудового навчання/технології).

Інформаційно-технологічна підготовка є інтегративним процесом, що спрямований на навчання, розвиток і виховання учнів, на формування їхньої готовності використовувати матеріальні та інформаційні технології в майбутній трудовій діяльності в сучасних умовах.

Змістовна частина інформаційно-технологічного підходу орієнтована на реалізацію загальноосвітніх аспектів вивчення інформатики, що передбачає інтеграцію традиційних та інформаційно-технологічних методів на уроках трудового навчання.

З огляду на проаналізовану наукову літературу під *інформаційно-технологічною підготовкою* ми розуміємо процес трудової підготовки молодших школярів, у якому оптимально поєднуються трудова (технологічна) і інформаційна складові змісту навчання з практичним втіленням. У результаті такої підготовки молодші школярі, не заглиблюючись в основи інформатики, знайомляться на пропедевтичному рівні з комп'ютером, отримують можливість застосовувати інформаційний інструментарій в освітньо-трудова діяльності.

Елементи початкової інформаційно-технологічної підготовки молодших школярів необхідні для створення контенту уроків трудового навчання з комп'ютерною підтримкою. Цей підхід передбачає:

- безпосереднє поєднання матеріальних та інформаційних технологій;
- використання мультимедійних навчальних програм;
- інтеграція методів ІТ з традиційними методами трудового навчання, що впливатиме на якісні зміни у процесі засвоєння навчального матеріалу, адже на той же самий обсяг навчального матеріалу з використанням комп'ютера буде витрачено менше часу і не постраждає якість навчальних виробів;
- використання традиційних засобів трудового навчання у поєднанні з інформаційно-технологічними;
- чітке визначення переліку досліджуваних понять комп'ютерної лексики;
- організація комфортного робочого місця для практичної роботи (виготовлення виробу) і роботи з комп'ютером;
- включення у зміст навчального матеріалу фрагментів комп'ютерних ігор [3].

Впровадження засобів інформаційних технологій на уроках трудового навчання вимагає звернення до основних структурних компонентів освітнього процесу: меті і завдань навчання, змісту, методів навчання, форм організації навчання і його результатів.

Таким чином, на основі традиційних методів трудового навчання відбувається формування інформаційно-технологічної компетентності, що доповнює існуючу систему методів. По-цьому використання засобів ІТ як елементу цілісної структури в трудовому навчанні дозволяє реалізовувати можливості не тільки традиційних засобів навчання (бути джерелом нової інформації, ілюструвати навчальний матеріал, бути зоровою опорою для організації творчої діяльності учнів, посилювати мотивацію навчання), але і свої «унікальні» можливості. До них відносяться: зручність подання інформації різного виду, швидкий зворотний зв'язок між користувачем і комп'ютером, автоматизація шаблонних операцій, розумна алгоритмізація дій, інтерактивний діалог, активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів, індивідуалізація навчання, надання допомоги учням, автоматизований контроль тощо. У цьому випадку інтеграцією можна вважати результат поєднання всіх можливостей засобів навчання – традиційних та інформаційно-технологічних.

Опираючись на досвід зарубіжних і вітчизняних учених, зазначимо, що використання новітніх засобів навчання не зводиться лише до формального використання поряд з традиційними. Мають бути встановлені взаємні і різноманітні смислові зв'язки і взаємини, які проявляються і в інших структурних компонентах освітнього процесу. Таке поєднання засобів є специфічним процесом, який можна вважати інтеграцією традиційних засобів трудового навчання із засобами інформаційних технологій, а механізмом реалізації інтеграції – встановлення інтеграційних зв'язків між новими і традиційними компонентами системи навчання [2].

Ідея інтеграції не нова в освіті, але актуальна. Її актуальність пояснюється тим, що швидко наростає потік нової навчальної інформації. В таких умовах інтегративний характер пропонованих знань дозволяє вирішувати багато освітніх завдань, зберігши цілісність педагогічного процесу.

Питання інтеграції навчання розглядалися в працях Я. Коменського, Д.Локка, І. Гербарта, М.Львова, В.Максимової, М. Песталоцці, О.Савченко та ін. Інтеграція як процес пристосування і об'єднання відповідних елементів або частин різних видів навчальної діяльності в єдине ціле за умови цільової і функціональної однотипності цінувалася і використовувалась К.Ушинським. Подібна ідея в дидактиці представлена у формі міжпредметних зв'язків, які знайшли своє відображення в наукових працях щодо комплексного підходу і цілісності освітнього процесу [4].

Міжпредметні зв'язки отримали свій подальший розвиток, перейшли на новий рівень – інтеграційний, мета якого – забезпечення цілісності педагогічного процесу. Історичний розвиток ідеї інтеграції в системі освіти зумовило цілий ряд її призначень: інтеграція є синтезом знань; інтеграція – це найширша сфера гуманізації знань; інтеграція є способом багатосерійного розгляду матеріалу; інтеграція відкриває можливості створення і використання нових інтегрованих (інтеграційних) навчальних дисциплін; інтеграція є дидактичним інструментом створення інтегрованих курсів.

У сучасній теорії розглянуті важливі педагогічні характеристики інтеграції, виділені її умови, види, описується її сутність, зустрічаються визначення цього поняття.

Л.Бахарева говорить про інтеграцію як про процес створення нових дидактичних еквівалентів, що містять тенденції інтеграції сучасного наукового знання. У роботах О.Лістунова інтеграція розглядається як об'єднання дисциплін, і називаються умови її реалізації: прийнятне поєднання об'єктів для інтеграції; адекватність дії вчителя і учня; ретельний відбір змісту, методичних прийомів з урахуванням віку учнів.

Педагогічна інтеграція є процесом і результатом розвитку, становлення та формування багатовимірної людської цілісності в умовах здійснення інтегративно-педагогічної діяльності. На думку М.Берулава, поняття «інтеграція» є одним з важливих аспектів змісту освіти, який відображає єдність змістовних і процесуальних сторін навчання на всіх рівнях формування. Для В.Ігнатової, інтеграція – це процес і результат об'єднання знань, способів пізнання і діяльності на будь-якій спільній основі, що сприяє цілісному сприйняттю навколишнього світу. При цьому основними функціями інтеграції є: розвивальна, світоглядна, узагальнююча, систематизуюча, формуюча практичну діяльність, що створює цілісний образ предмету, явища, процесу, системи.

Більшість науковців схильні приймати інтеграцію як найважливіший дидактичний принцип, як одну з конкретних форм загального методологічного принципу системності. Вважаємо, що до цього слід додати розуміння «інтеграції» як одного з основних дидактичних і організаційних умов при навчанні з використанням засобів інформаційних технологій, як ідею збереження цілісності процесу навчання через зміст, засоби, методи і організаційні форми навчання.

За основу ми візьмемо визначення інтеграції, запропоноване Л.Качаловою, що *інтеграція* – це органічне поєднання в єдине ціле раніше роз'єднаних елементів. Це складова процесу розвитку, пов'язана з об'єднанням в ціле раніше різнорідних частин і елементів. Це поняття, що означає поєднання диференційованих частин і функцій, а також процес, що веде до цілісності.

Згідно з цим визначенням, якщо об'єднання засобів трудового навчання із засобами інформаційних технологій розглядати як інтеграцію, то слід розглянути, і як цей процес вплине на мету, зміст, методи, прийоми і форми трудового навчання. Головною характеристикою процесу навчання є мета, від якої залежить вибір змісту навчання (навчального матеріалу), що визначає вибір відповідних методів навчання. Трудове навчання із застосуванням комп'ютера, яке розглядається з об'єктивної (предметної) сторони, має наступну мету: 1) оволодіння учнями основами наукових знань

про природу, суспільство, інформацію, техніку, технологію, мистецтво в межах цього предмета; 2) загальна підготовка учнів засобами ІТ до практичної діяльності і комфортного життя в умовах інформаційного суспільства; 3) формування в учнів наукових переконань, поглиблення міжпредметних зв'язків і заснованого на них цілісного сприйняття світу.

Висновки. Якщо трудове навчання з використанням комп'ютерної техніки розглядати з суб'єктивної (особистісної) сторони, то передбачається реалізація наступної мети, яка нерозривно пов'язана з попередньою: 1) загальний розвиток мислення та пізнавальних здібностей; 2) формування потреб, інтересів і захоплень, забезпечення спонукальних мотивів учнів; 3) формування в учнів здатності до самоосвіти. Зазначена мета вимагає створення відповідного змісту, що включає засоби інформаційних технологій. У зміст трудового навчання в початковій школі повинні включатися знання про інформаційні технології.

Література

1. Дьомін О.А. Наочність як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів: Дис. канд. пед. наук, 13.00.04. — К., 1997. — 190с.
2. Жалдак М.І. Комп'ютер у школі. //Інформатика. — К.: 2001, №3. — С.1-2.
3. Жук Ю.О. Засоби навчання і нова парадигма освіти. // Нові технології навчання: Наук.- метод. зб. — ІЗМН, 1997. — Вип.19. — 296с.
4. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів. // Початкова школа, №7, 2001. — С.3-6.
5. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників / Л.В. Старовойт// Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dzis, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. — P.9-11
6. Starovoit, L. V. (2015). Khudozhnye konstruyuvannya z paperu ta kartonu [The artistic design of paper and paperboard]. Vinnytsya: FOP Korzyn D. Ju., 168.

373.2.015.31:7

І.Загороднюк,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

I. Zagrodniuk,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi

State Pedagogical University

ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСОБУ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

INVOLVEMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN ARTISTIC AS A MEANS OF ARTISTIC AND AESTHETIC DEVELOPMENT OF PERSONALITY

Анотація. В статті розглядаються особливості залучення молодших школярів в мистецьку діяльність в освітньому процесі. Аналізується методика використання інсценізації пісні. Автор статті вважає, що в процесі роботи над інсценізаціями доцільно використовувати різноманітні методичні прийоми.

Annotation. The article considers the peculiarities of involving junior schoolchildren in artistic activities in the educational process. The method of using the staging of the song is analyzed. The author of the article believes that in the process of working on stagings it is advisable to use a variety of methods.

Ключові слова: молодші школярі, мистецька діяльність, інсценізація пісні, естетичне виховання, фольклорне дійство.

Keywords: junior schoolchildren, artistic activity, staging a song, aesthetic education, folklore action

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими завданнями. В останні роки зросла увага до проблем теорії і практики естетичного виховання як найважливішого засобу формування ставлення до дійсності, засобу морального і розумового виховання, тобто як засобу формування всебічно розвиненої, духовно багатой особистості.

А формувати особистість і естетичну культуру, – відзначають багато письменників, педагогів, діячів культури, – особливо важливо в найбільш сприятливому для цього молодшому шкільному віці. Почуття краси природи, оточуючих людей, речей створює в дитини особливі емоційно психічні стани, збуджує безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, розвиває мислення, пам'ять, волю і інші психічні процеси.

Специфіка кожного виду мистецтва в тому, що воно особливо впливає на людину своїми специфічними художніми засобами і матеріалами: словом, звуком, рухом, фарбами, різними природними матеріалами.

«Концептуальною ідеєю розроблення змісту загальної мистецької освіти є цілісний художньо-естетичний розвиток особистості на основі взаємодії різних видів мистецтва та координації знань, умінь та уявлень, набуття яких необхідне для формування у свідомості учнів поліхудожнього та полікультурного образу світу. – вважає Л.М. Масол – Згідно з державним стандартом предмети мистецтва мають утворювати єдиний наскрізний цикл, спрямований на всебічне неперервне опанування учнями художніми цінностями впродовж усього терміну навчання в школі» [2, с. 35].

Аналіз останніх наукових публікацій. У науково-педагогічній літературі активно висвітлюються різні аспекти інтеграції у навчально-виховному процесі (Г. Батуріна, С. Гончаренко, Р. Гуревич, В. Загвязинський, М. Іванчук, В. Ільченко, І. Козловська, І. Лернер та ін.). Питанням інтеграції мистецтв у процесі художньо-естетичного навчання й виховання школярів присвячені праці Н. Аніщенко, Г. Падалки, В. Рагозіної, О. Рудницької, Г. Тарасенко, Г. Шевченко, О. Щолокової та ін. Набули поширення програми інтегрованих курсів для початкової школи, зокрема варіант інтеграції навчання грамоти, математики, ознайомлення з навколишнім світом для першого класу (М. Вашуленко, Н. Бібік, Л. Кочина); інтегрований курс «Мистецтво» (авторські колективи під керівництвом Л. Масол, О. Щолокової); програма курсу «Художня праця» (В. Тищенко).

Мета статті. Дослідити педагогічні умови залучення молодших школярів в мистецьку діяльність.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі навчання в школі впроваджують комплексний підхід, який знаходить своє відображення в інтеграції навчальних предметів по близьким галузям знань і розробки інтегрованих курсів, а також в епізодичному проведенні інтегрованих уроків за схожими темами з різних предметів. При цьому інтеграція не замінює класичне предметне навчання, а лише з'єднує одержувані знання в єдину систему.

Інтеграція є однією з найперспективніших інновацій, що здатна вирішити чимало проблем системи сучасної початкової освіти. Особливо актуальним є інтегрування міжпредметних знань у початковій школі, оскільки для молодших школярів властиве нерозчленоване сприйняття об'єктів навколишнього світу, без усвідомлення їх історичних ознак. Одночасно ці операції лише формують у напрямку від загального до конкретного [5, с. 5].

Наприкінці чверті учні першого класу беруть участь у більш розгорнутих дійствах – виставах, інсценізаціях, однією з форм яких є театральна вистава на відомий літературний сюжет. Це може бути фрагмент музичної казки («Рукавичка» та ін.). Робота починається з вибору сюжету, розподілу ролей, створення декорацій, музичного супроводу тощо, в результаті цього учні самостійно усвідомлюють «роль» тих чи інших фахівців у постановці вистави.

Розвиток дослідницького інтересу, допитливості ґрунтується на створенні вчителем можливостей для моделювання творчих ситуацій, пошуку і експериментування з рухами, інтонаціями, атрибутами, декораціями, костюмами. Такі інтегровані завдання найкраще сприяють розкриттю і розвитку творчих здібностей учнів.

Одним з видів синтетичної діяльності, в якій учні вчать використовувати різноманітні виразні засоби у їхньому поєднанні (мова, інтонація, міміка, пантоміма, рух) є інсценізація пісень чи обрядів. Інсценізація є доступним і простим видом сюжетно-рольової гри, яка є провідним видом діяльності для дошкільнят і продовжує мати значення і для молодших школярів.

Інсценізація – це синтез видів мистецтва – художнє слово, танці, пісні та ін. Поєднання різних видів мистецької діяльності одним тематичним змістом створює можливість творчого осмислення й найбільш повного й глибокого відображення теми. Використання виразливих особливостей різних мистецьких мов забезпечує глибоке емоційне переживання дітиною художніх образів. Уміла організація інсценізації пісень чи інших творів дозволяє об'єднати учнів і педагога спільним інтересом, надати можливість здійснювати діалоги у творчому пошуку [3, с. 55]

Уперше інсценізація пісні відбувається у 1-му класі на 6-му уроці «Чарівний ляльковий світ». Упродовж попередніх кількох уроків вчитель може використати вправи, побудовані на фрагментах відомих казок: попроситися у рукавичку, як мишка, жабка, вовк, ведмідь, передати міміку, жести, рухи персонажів. Після цього обов'язково обговорити з учнями, чия інтонація, манера виконання були найбільш вдалимими і чому. Вчитель намагається залучати самих учнів висловлюватись, задаючи запитання спонукально-пошукового характеру: «А як ти думаєш?», «Як вважаєш?», «Якими рухами ти б доповнив імпровізацію Оксани?», «Що найбільше сподобалось у створеному образі і чому?», «Ірина і Тетяна створили образ мишки. Порівняйте їхні манери виконання». У процесі обговорення вчитель має бути надзвичайно тактовним. Фіксація емоційних вражень має відбуватися природно, за умови максимальної доброзичливості з боку вчителя і не перетворюватися на нудне тренування.

Надалі подібні вправи ускладнюються: вчитель пропонує учням інсценізувати невеличкі сценки-діалоги, в яких особливості ситуацій передаються рухами і мімікою. Наприклад, відтворити емоційний стан у тому, як злякалась Червона Шапочка, зустрівши вовка або як розсердився Мийдодір, побачивши невмітого хлопчика та ін. Добре, якщо одну й ту ж сценку розігрують кілька пар дітей. Педагогу не слід акцентувати увагу в кого з дітей вийшло найкраще. Ліпше обговорювати, чия роль була найбільш схожою і чому. Таким чином, у подібних підготовчих вправах учні вчать словесному і пластичному перевтіленню, намагаючись зробити так, щоб інтонація, характер, манера персонажу, легко упізнавалась іншими дітьми.

Підготовчими вправами для інсценізації обрядів і пісень є пісні-ігри (наприклад, «Два півники» тощо). Заданий сюжет полегшує учням завдання: у грі міститься зміст, встановлені відносини між учасниками гри, визначені їхні дії, текст і музика пісні. Однак, надзвичайно важливим є зображення персонажів такими як вони визначаються у творі, з характерними особливостями їхньої поведінки, інтонації, жестів, міміки. Адже, у запропонованих інсценізаціях у першому класі («Ходить гарбуз по городу») ігрові дії подані у готовому вигляді. Їх потрібно втілювати самим учням у міміці, жестах і рухах, оскільки у тексті немає будь-яких вказівок з цього приводу. Тому учням необхідно уявити себе на місці персонажа, перейнятися його почуттями. В інсценізації пісень ініціатива й творчість учнів спрямовані не на створення ігрової ситуації, придумування змісту, а на найкраще зображення і втілення певної ролі. Важливим є якісний результат діяльності учня. Інтерес до виконання ролі інсценізації, що само по собі має виховне значення, підсилюється, якщо учні готують виставу для інших глядачів (батьків, інших дітей).

Працюючи над інсценізацією пісні «Ходить гарбуз по городу», слід зазначити, що, власне, інсценізація не є самоціллю, головним виступає процес творчості вчителя з учнями спільної дії. Робота складається з кількох частин:

- вчитель демонструє пісню;
- проводить короткий діалог з учнями, в якому спонукає їх поміркувати над запитаннями: «Про яку пору року йдеться?», «Що це за Гарбузова родина і чому він називає їх родичами?»;
- розучує мелодію з учнями;
- аналізує поетичний зміст пісні;
- вибір ролей з попереднім обговоренням їхнього характеру, інтонації;
- виконання інсценізації;
- аналіз і обговорення.

У процесі роботи над ролями вчитель звертає увагу на розвиток емоцій і почуттів дітей, розвиває їхнє творче бачення, фантазію, уяву. Він пропонує дітям перед тим, як виконувати свою роль, створити словесний портрет методом «словесного малювання уявити персонаж, продумати його характер, позу, інтонацію, ходу, жести, міміку, навіть костюм і декорації, пофантазувати про його будинок, взаємовідносини з іншими персонажами, придумати його улюблені заняття, страви

тощо, наприклад: «Я уявляю собі велику, бочкасту, жовту диню. Вона кругла, товста і дуже задоволена собою. Диня відчуває себе справжньою господинею, тому й рухається поважно, неспішно, дивиться на інших зверхньо, рухи її плавні, трохи ліниві. А голос «солодкий» і «соковитий», ніби розливає мед». Метод словесного малювання можна доповнити ілюстраціями, створеними учнями на уроці образотворчого мистецтва. Відповідно до задуманого образу, учень виконує і свою сольну партію, самостійно добирає засоби виразності – темп виконання, силу звучання, інтонацію. Слід підкреслити, що у рольових діалогах важливо надати учням свободу у діях, фантазії при розігруванні ролей, виконання яких сприятиме усвідомленню у дітей емоційних станів і характерів людей (радість, подив, страх, злість, сум та ін.) і способи вербального і пластичного вираження. Хоча, можливо, спершу в учнів можуть виникнути труднощі, тоді педагог може взяти на себе виконання певної ролі (наприклад, читати текст від автора), навести приклад її виконання або диригувати учасниками інсценізації.

У процесі роботи над інсценізаціями необхідно використовувати різноманітні методичні прийоми, вибір учнями ролей за бажанням; надання головних ролей не тільки активним, а й боязким дітям; розподіл ролей по карткам (учні самі беруть з рук керівника будь-яку картку, на якій схематично зображено персонаж); програвання ролей парами, групами. Проблеми з невеликою кількістю ролей або ролей негативних персонажів можна долати, використовуючи групову організацію занять, наприклад, введення додаткових ролей, або ж поясненням того, що в інсценізаціях присутні позитивні і негативні персонажі, яких грають у театрі актори, або ж розігруванням негативних ролей викладачем чи лялькою.

Фольклорне дійство – це частина народної культури, що проявляється в різних формах, дія якого найчастіше відбувається в період календарних свят (Різдво, Покрова, Трійця, Вознесіння та ін.), сімейних (іменини, хрестини, весілля та ін.) і обрядів. Практично всі фольклорні дійства пов'язані з прадавнім культом землеробства, врожайності, мають свою тему, ідею, коло образів і дотримуються певної схеми у розкритті сюжету [3, с. 56].

Специфіка проведення фольклорних дійств з дітьми – у їхній педагогічній спрямованості. У обряді переплітається театр, хореографія, реальне життя, що спрямовано на виконання важливого завдання – виховання і навчання дитини, становлення її як самостійної особистості і члена суспільства.

Впродовж 4 чверті учні засвоюють елементи обрядового дійства, елементи хороводних рухів у процесі виконання народних пісень «Вийди, вийди сонечко», «Налетіли журавлі», «Ми кривого танцю йдемо», українські народні пісні - ігри «Голубка», «Соловейко», «А вже красне сонечко припекло», хороводи «Ой, минула вже зима» та ін. Одним з головних персонажів весняних обрядів є птахи, зокрема журавлі. Передача образу журавля, його рухів можуть супроводжувати як процес виконання хороводів (наприклад, під час виконання хороводу, застосовується рух, що імітує політ журавля: учні бігають по колу (переступають з однієї ноги на іншу на носках), розкинувши руки в сторони, як крила і зображають політ журавлів, так і становити окрему частину фольклорного дійства, оскільки ряджені не тільки з'являються на публіці, а ще й демонструють міні-вистави. Вони складаються з появи персонажа в характерному образі (наприклад, журавель поважно виступає, намагається дзьобнути когось з глядачів, тим самим привернути до себе увагу. Він одягнений у кожух навиворіт, з голови у нього стирчить кочерга (голова). Потім ряджений починає говорити або співати зміненим голосом (пищить, кричить, скрипить), щоб його не впізнали. І наприкінці своєї вистави він може запропонувати дітям погратись у рухливу гру або ж танцює сам. Репертуаром ряджених є танок, частівки, танцювальні пісні. Важливе значення має шумове оформлення дійства. Типовою музикою ряджених є голосний шум імпровізованих інструментів: лязкіт, тріск, стукіт відер, сковорідок тощо.

Як правило, до організації розгорнутих обрядів, хороводів, інсценізацій вчитель вдається наприкінці навчального року, коли учні оволодіють певним запасом рухових навичок, досвідом їхнього виконання і використання у власній діяльності, оскільки порівняно легко створювати пластичні і хореографічні образи окремих персонажів (звірів, птахів та ін.), і набагато складніше розгортати сюжет інсценізації або різноманітні хороводні побудови. При цьому вчитель замінює

музичний акомпанемент фонозаписом, під який учні співають, а він показує рухи. Можна звернутися за допомогою до учнів, які найкраще виконують рухи або підготувати кількох учнів заздалегідь.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, діяльність молодших школярів на уроці – це перш за все навчально-пізнавальна діяльність. Але вона може і повинна включати в себе елементи мистецької діяльності, художньої, наукової і практичної. «Наукова» творча діяльність молодших школярів на уроці пов'язана переважно з засвоєнням знань, практична мистецька діяльність – з набуттям способів діяльності (умінь і навичок), художня мистецька діяльність – з розвитком уяви, образного сприйняття дійсності, емоційно-ціннісного ставлення до неї.

Залучення молодших школярів в мистецьку діяльність у початковій школі в освітньому процесі буде ефективним, якщо: буде враховуватись вікові особливості молодших школярів; створення комфортного середовища, що сприяє реалізації мистецької діяльності учнів початкових класів; правильна взаємодія вчителя з учнями на уроках мистецтва сприяє розвитку і підтримці інтересу учнів до навчання, виховання учнів; використанні різноманітних методів та прийомів на уроках в початковій школі .

Література

1. Гримач І. А., Гаврищенко І. П. Інтегровані уроки в початковій школі як одна із форм розвитку творчості молодшого школяра. *Початкове навчання та виховання*. 2015. № 3. С. 2-4.
2. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
3. Миропольська Н. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: Навчальний посібник. / Н. Миропольська, С. Ничкало, В. Рагозіна Л. Хлебникова, В. Шахрай. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 240с.
4. Мішеченко В., Пішун С. Музичне мистецтво в структурі інтегрованих занять в початковій школі. *Молодь і ринок*. 2018. № 6. С. 50-54
5. Ніколенко Л. Т. Нова українська школа: інтеграційний підхід у початковій загальній освіті. *Початкова освіта*. 2018. № 12, червень. С. 5-7.
6. Семко М.І. Інтегрований підхід до викладання предметів художньо-естетичного циклу. *Молодий вчений*. № 5.2 (57.2).травень, 2018. С. 122-126.

УДК 75.058(477)

М. Зінченко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
M. Zinchenko,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS

PETRYKIVKA PAINTING AS PRODUCTS OF SOFT SKILLS DEVELOPMENT

Анотація. У статті розглядаються питання естетичного виховання молодших школярів засобами петриківського розпису; висвітлюються умови розвитку естетичного сприймання молодших школярів та засоби стимулювання різноманітних творчих проявів дитини в шкільному віці.

Abstract. The article considers the issues of aesthetic education of junior schoolchildren by means of Petrykivka painting; the conditions of development of aesthetic perception of junior schoolchildren and means of stimulation of various creative displays of the child at school age are covered.

Ключові слова: естетичне виховання, розвиток, молодші школярі, петриківський розпис, soft skills.

Key words: aesthetic education, development, junior schoolchildren, Petrykivka painting, soft skills.

Постановка проблеми. Національне та естетичне виховання, які є компонентами освіти і охоплюють усі складові її системи - є соціальними замовленнями сучасної української держави. Кінцевою метою навчання і виховання є гармонійний розвиток особистості, формування людини, яка б не була відірваною від національних джерел і змогла б стати гідним членом суспільства, відчувати себе часткою української нації.

Петриківський декоративний розпис є одним із унікальних проявів української художньої культури. Культури стародавньої, яка йде корінням у глибини історії, що створювалась протягом століть працею і талантом наших предків та сучасників.

Серйозно цікавитись петриківським розписом почали наприкінці XVIII століття. В цей час з'явилися цінні народознавчі розвідки Д.Яворницького, Є.Евенбах та ін. Дослідження народної творчості представлено у роботах М.Костомарова, В.Антоновича, О. Потебні, М. Драгоманова, Я.Головацького та ін. Мудрість народної педагогіки стала одним із найважливіших джерел педагогічної творчості та ідеями для наукових праць С. Русової, В.Сухомлинського, В. Скуратівського, М. Стельмаховича. Основа занять з використанням петриківського розпису є методикою навчання і виховання, основи якої закладені в працях таких вчених, як: Е.Верещака, О.Воловиченко, Г.Левченко, М.Тименков, Д.Тхоржевський.

Мета статті: обґрунтувати ефективність петриківського розпису як елементу розвитку soft skills у дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Стимулювати різноманітні творчі прояви дитини в шкільному віці, вчити її самостійно творити досить складно. Для розв'язання цієї актуальної проблеми важливо насамперед з'ясувати психологічну сутність дитячої творчості, засоби її виявлення та розвитку.

Для заохочення дітей до пізнавальної активності, творчої діяльності варто використовувати різноманітні розвивальні завдання; правильно оцінювати досягнення дітей, не переривати творчий процес; утримуватися від негативних оцінок, приймати твердження вихованців, не зловживаючи критичними зауваженнями; створювати ситуації вільного спілкування, обміну думками. Стійка позитивна атмосфера та емоційна привабливість занять спонукає дітей сміливо подавати власні ідеї, проявляти емоції, що сприяє формуванню творчості.

Для успішного та якісного функціонування художньої діяльності школярів основним чинником є особистість та кваліфікованість вчителя. Творча активність учнів залежить від психолого-педагогічної, методичної і спеціальної підготовки вчителя та його особливих якостей. Критеріями практичної підготовленості до проблематики естетичного та трудового виховання протягом занять декоративно-ужитковим мистецтвом розглядаємо такі вимоги:

- ✓ уміння формулювати завдання відповідно до вікових особливостей дитини;
- ✓ креативно та творчо застосовувати форми та методи навчання забезпечивши їх наступність;
- ✓ обирати форми роботи для дітей відповідно до трудового розвитку;
- ✓ виховувати любов до прекрасного, до культури та народних традицій;
- ✓ розвивати художньо-творчі здібності;
- ✓ правильно оцінювати діяльність учнів;
- ✓ створювати атмосферу творчості;
- ✓ правильно розподіляти обов'язки з урахуванням умінь, знань, навичок, здібностей, побажань та можливостей учнів;
- ✓ займатися самоосвітою.

Для того щоб навчити дітей малювати петриківський орнамент, треба мати цупкий папір (краще ватман або напівватман), акварельні фарби, кілька пензликів, склянку для води, куряче яйце, фарфорову чашку та плоску фарфорову тарілочку для палітри, м'який олівець (М, 2М).

Перед початком роботи всі фарби зволожують, щоб вони стали м'якими і легко бралися на пензель. Тим часом готують яйце: відокремлюють білок і у фарфорову чашку кладуть тільки жовток. Для палітри в домашніх умовах використовують плоску фарфорову тарілку. На палітрі змішують фарби, створюють кольори. Чистим пензлем, змоченим у воді, набирають фарбу і жовток (суміш швидко змішується) і роблять мазок на папері.

Для опанування технології петриківського розпису та його елементів слід показати дітям приклади оздоблення з допомогою наступних вправ:

Вправа 1. Мета — навчитись робити "зернятка" майже однакової форми і на одній відстані одне від одного. "Зернятко" є основним елементом народного петриківського розпису. За його допомогою створюються всі орнаментальні мотиви. Уздовж вертикальної лінії пензликом наносять мазки — "зернятка", схожі на краплі води, що падають. Тримати пензлик треба так, щоб вусик "зернятка" був перпендикулярний до лінії, проведеної олівцем або уявної. При цьому корпусом пензлика натискають так, щоб мазок був овальної форми.

Вправа 2. Уздовж вертикальної лінії наносять такі ж мазки — "зернятка", але під гострим кутом відносно лінії. Необхідно навчитись робити ці мазки легко, однакової форми. Продовжити вивчати наступні види «зернятка».

Вправа 3. З двох мазків "кривеньке зернятко" роблять напіврозкриту квітку — "пуп'янок". Мазки сполучають округлою частиною так, ніби вусики тягнуться з однієї точки. Бажано розташовувати "пуп'янки" на однаковій відстані, повертаючи їх вусиками щоразу в протилежний бік. У цій вправі необхідно звернути більшу увагу на композицію, тобто розміщення зображення на папері даного формату, на розмір елементів. Продовжити вивчення наступних видів елементу «пуп'янок».

Вправа 4. Із спарених "кривих зерняток" роблять своєрідну квітку, сполучивши до центра три пари "кривих зерняток". Необхідно звернути увагу на розмір квітів, відстань між ними, колір.

Вправа 5. Повторюють попередню вправу, додаючи в кожну пелюстку по два мазки — "зернятка". Під вусиками кожної квітки малюють "зернятка", розташовуючи їх симетрично до центра. Утворюється зовсім нова квітка. Сполучивши квітки хвилястою лінією, мають ще один "бігунець".

Вправа 6. Вправа аналогічна попередній, але ускладнюється тим, що тоненьким пензликом роблять маленькі мазки — "зернятка" всередині кожної квітки, повторюючи напрям до центра вусиків основних пелюсток. Обабіч хвилястої лінії наносять пірчасте листя, витягуючи вусик кожного "кривенького зернятка".

Вправа 7. Опанувавши попередні вправи, можна перейти до виконання складніших. На ілюстрації зображено чотири квітки — необхідні елементи майбутніх композицій. Вони створюються поєднанням таких різних мазків, як "зернятко", "кривеньке зернятко", спаровані "зернятка", а також треба мати на увазі їх розмір, розташування та колір. В основі кожної квітки — "пуп'янок" із заповненням всередині та розкладені у певному порядку дрібні й великі пелюстки. На підставі цих нових рослинних елементів можна виконати свої варіанти квітки.

Вправа 8. На ілюстрації показано поступовий розвиток будови великих квіткових елементів. Вправа побудована на основі квітки — "пуп'янка". Основа може бути різною: кулястою, видовженою або розтягнутою по ширині чи висоті. Залежно від форми основи — нижньої частини квітки вирішують форму рослинного елемента. Необхідно звернути увагу на поступове, за допомогою знайомих прийомів, створення нового мотиву орнаменту. Обабіч чашечки — "пуп'янка" малюють перші пелюстки, створюючи їх з мазків — "кривих зерняток".

Вправа 9. Грона калини, винограду та горошок петриківчани роблять кінчиком пальця. Такі тендітні гілочки та дрібні пуп'янки квіток з хвилястим листям та тоненькими вусиками, як наведено в цій вправі, є допоміжними елементами майже кожної більш-менш складної композиції.

Вправа 10. Мета — навчитися робити "перехідний мазок". На пензлик набирають темну фарбу (коричневу), потім верхівкою пензля набирають фарбу світлого тону (яскраво-жовту). Роблять перший мазок: спочатку тягнуть світлий вусик, поступово з'являється темніший відтінок, який в кінці мазка набирає повної сили темної фарби, що була першою, натискають корпусом пензля і закінчують видовжений мазок. Знову повторюють весь процес для нового мазка. У такий спосіб малюють другий листок, де кожний перехідний мазок складається і з червоної (першої) та жовтої (другої) фарби, а в розтяжці, при переході від першої до другої — оранжевий. Останнє завдання вправи — поєднання жовтої і зеленої фарб. Такі необхідні для створення композицій елементи, як листки, бажано вирішувати різноманітне.

Після засвоєння основ петриківського малювання далі вивчення розпису пов'язане з виконанням деяких композицій, в яких можна закріпити набуті знання. На початковому етапі

найкраще звернутись до творів визнаних майстрів петриківського розпису, спробувати зробити копії з їхніх робіт. Ці вправи допоможуть у майбутній творчій роботі по оформленню різних речей побуту.

Висновки. Використання петриківського розпису сприятиме розвитку креативного та творчого мислення, адаптує та згуртує в колективній роботі та сприятиме стійкому емоційному інтелекту, розвине завзятість та допоможе знайти спільну мову з оточуючими. При використанні на різних етапах уроку можна отримати позитивний результат засвоєння матеріалу, доречно використовувати та поєднувати з уроками математики.

Література

1. Андрущенко Т. Мистецький твір як процес // Образотворче мистецтво. - 2003. - №3.-С. 2-4.
2. Валенко С.В. Як виховати талановитого учня / С. В. Валенко // Психолог. –2014. – № 11-12. – С. 89-93.
3. Везумська О. М. Естетичний розвиток учнів початкових класів / О. М. Везумська // Таврійський вісник освіти. – 2011. - № 4 (36). – С. 109-116.
4. Естетика: навч. посібн. / [М.П.Колесніков та ін.]; за ред. В.О.Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 205 с.
5. Сухоминський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1983. – Т. 2. – с. 283.
6. Brovchak, L.S., Starovoit, L.V., & Likhitska, L.M. (2018). Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*, 52(2), 206-217

УДК 372.878:374

Н. Івановська, А.Линенко,
Дз «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

N. Ivanovskaya, A. Linenko,
South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КЛАСІ ВІОЛОНЧЕЛІ

PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ARTS IN THE CELLO CLASS

Анотація: Метою розвитку професійного самовдосконалення майбутніх учителів в класі віолончелі являється підготовка різносторонньо ерудованих спеціалістів, володіючих основами досвіду самореалізації і самовдосконалення. Актуальність теми полягає в тому, аби провести компонентно-структурний аналіз для професійного самовдосконалення майбутніх учителів в класі віолончелі, а також формування методичних рекомендацій для розвитку майбутніх учителів. В статті розкривається проблема професійного самовдосконалення майбутніх учителів віолончелі та її актуальність. Розповідається про важливість самоорганізації майбутнього вчителя, а також описано що методи самовдосконалення повинні бути конкретними, багатоаспектними, цілеспрямованими.

Abstract. The purpose of the development of professional self-improvement of future teachers in the cello class is to train versatile erudite specialists who have the basics of experience of self-realization and self-improvement. The relevance of the topic is to carry out a component-structural analysis for the professional self-improvement of future teachers in the cello class, as well as the formation of methodological recommendations for the development of future teachers. The article reveals the problem of professional self-improvement of future cello teachers and its relevance. It tells about the importance of self-organization of the future teacher, and also describes that the methods of self-improvement should be specific, multidimensional, purposeful.

Ключові слова: Самовдосконалення, саморозвиток, віолончель, майбутній учитель, підготовка.

Key words: Self-improvement, self-development, cello, future teacher, preparation.

Глобальні перетворення в соціально-економічній сфері і духовному житті України актуалізують необхідність модернізації системи вищої професійно-педагогічної освіти. Проблема підвищення музичної культури сучасного суспільства, молоді ставить перед педагогічною спільнотою важливі завдання з вдосконалення кваліфікації майбутніх учителів музичного мистецтва, їх професійної майстерності, конкурентоздатності, готових до постійного саморозвитку, самовдосконалення, самоорганізації.

Самовдосконалення – це свідомою робота майбутнього вчителя з розвитку своєї особистості як професіонала, що передбачає адаптацію власних індивідуальних особливостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності і розвиток морально-соціальних якостей.

Проблема саморозвитку, самовдосконалення була предметом дослідження психологів, педагогів, музикантів (К. Абульханова-Славська, Б. Братусь, М. Боришевський, С. Рубінштейн, Л. Рувінський, П. Казальс, А. Линенко, Н. Гутман, П. Харченко та ін.).

Для формування професійного самовдосконалення майбутнього учителя в класі віолончелі необхідно дотримуватись таких методичних рекомендацій як:

- впроваджувати інноваційні технології навчання.
- вміння здійснювати психолого-педагогічний аналіз педагогічного процесу.
- Вміння передбачати свої методичні недоліки, та знаходити способи їх уникнення.

Професійне самовдосконалення майбутніх учителів музичного мистецтва розуміємо як свідоме, стійке, інтегративне утворення, що спрямоване на підвищення рівня своєї професійної підготовки, розвитку професійно значущих якостей у відповідності із потребами і вимогами соціуму, індивідуальною освітньою траєкторією.

Вважаємо, що компонента структура професійного самовдосконалення майбутніх учителів музичного мистецтва в класі віолончелі складається з рефлексивного (самоідентифікація, самоаналіз, самооцінка), когнітивно-операційного (обізнаність із музично-професійною літературою, розуміння і адекватне тлумачення музичних творів, музично-виконавські уміння і навички), і особистісного (емоційність, вольові якості, самостійність, організаційність) складників.

Прийомами самовдосконалення є самоконтроль, самонаказ, самонавіювання, само затвердження.

Самоідентифікацію майбутнього вчителя музичного мистецтва в класі віолончелі розглядаємо як процес ототожнення суб'єктом самого себе з іншим суб'єктом - взірцем, тобто видатним педагогом віолончелістом, музикантом на основі емоційно-ціннісного ставлення.

Самооцінка майбутнього вчителя музичного мистецтва відіграє суттєву роль у професійному самовдосконаленні, оскільки за своєю природою є суб'єктивною основою для визначення рівня прагнень до професійної самореалізації в педагогічній діяльності.

Методичний супровід професійного самовдосконалення майбутніх учителів музичного мистецтва складався з використання рольових ігор (експертиза інтерпретацій музичних віолончельних творів, «Музична подорож країнами», а також самостійного створення музично-виконавської партитури музичних п'єс для віолончелі), складання: музично-методичної скарбнички у контексті віолончельної підготовки, рефлексивного щоденника та програми самовдосконалення з гри на віолончелі.

Підготовка компетентних, конкурентоздатних музично - педагогічних кадрів у ЗВО пов'язана з формуванням у них прагнення до постійного професійного самовдосконалення, що сприяє досягненню успіху у самоактуалізації в педагогічній діяльності, упевненості в вирішенні складних педагогічних завдань, самоповаги до себе як до професіонала, що веде до професійної зрілості і набуття вищих професійних абсолютів.

Сучасний стан розвитку системи вищої педагогічної освіти в Україні потребує підвищення ролі викладача - музиканта, оскільки педагогічна спільнота забезпечує духовний та інтелектуальний розвиток нації.

Література

1. Боришевський М.Й. Духовні цінності як детермінанта розвитку й саморозвитку особистості // Педагогіка і психологія. – 2008. – №2(59).
2. Линенко А. Ф. Саморозвиток майбутнього педагога під час навчання / А. Ф. Линенко // Наука і освіта. – № 5–6. – 2005. – С. 88–89.

УДК 373.3.091.26:7

Ю. Княжук,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Yu. Kniazhuk,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ СПРИЙМАННЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

DIAGNOSTICS OF ELEMENTARY SCHOOL PUPILS' READINESS TO COMPREHEND WORKS OF ART

Анотація. У статті аналізуються дослідження, в яких розглядаються проблеми розвитку художнього сприймання учнів початкових класів. Акцент зроблений на критеріях та показниках, що дозволяють виявити рівень естетичної вихованості.

Abstract. the article analyzes research that examines the problems of development of artistic perceptions of primary school students. Emphasis is placed on the criteria and indicators that allow to show the level of aesthetic education.

Ключові слова: естетична вихованість, сприйняття творів мистецтва, критерії, показники та рівні сформованості художнього смаку, учні початкових класів

Key words. aesthetic education, perception of works of art, criteria, indicators and levels of formation of artistic taste, primary school students

Постановка проблеми. У Концепції художньо-естетичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти зазначено, що мистецтво має унікальний вплив на особистість, тому художньо-естетичне виховання потрібно розглядати не лише через призму набуття художніх знань та навичок, а насамперед, як багатогранний засіб особистісного розвитку учнів. Сформованість в школярів особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва та навколишнього світу, художня та загальнокультурна обізнаність, пробудження інтересу до мистецтва, потреба в духовному самовдосконаленні – ключові уміння, які повинні засвоїти учні на уроках мистецтва. Проблематика сприйняття творів мистецтва є досить актуальною в світлі зростаючої ролі мистецтва як найважливішого засобу естетичного виховання підростаючого покоління та була висвітлена в працях (Р.Арнхейм, В. Асмус, А.Бакушинський, Л.Виготський, А.Дорфман, Е.Ільєнко, Д.Леонтьєв, М.Каган, Б.Теплов, С.Рубінштейн, П. Якобсон та ін.). Проблема художньо-педагогічної інтерпретації творів мистецтва в навчально-виховному процесі розкрита українськими вченими (Л. Масол, Г. Падалка, О. Рудницька, О.Щолокова та ін.)

Правильне осмислення творів мистецтва створює сприятливу основу для оволодіння духовним багатством минулого, для розвитку естетичного смаку, для орієнтування в шедеврах світового живопису, в сучасному мистецтві та для усвідомлення художньої цінності творів. На тлі сьогодення, в умовах часткової втрати і трансформації багатьох культурно-моральних цінностей для молодого покоління, необхідність і значимість такого розвитку різко зростає.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати критерії та показники естетичної вихованості учнів початкових класів та визначити шляхи підвищення рівня їхнього художнього сприймання.

Виклад основного матеріалу. Показники того, наскільки розвинене художнє сприйняття в учня, повинні охоплювати пізнавальну, емоційну і вольову сфери його особистості. А.Бакушинський в своїх працях особливо виділяє роль емоційного відгуку на витвір мистецтва. За його словами, вся педагогічна робота з організації художнього споглядання окреслена в двох головних напрямках: переживання (емоційних моментів) і пізнання (з перевагою логічно-мисленневих процесів). Перший акт - основний і початковий, насамперед художньо-творчий, другий - є допоміжним. [1, ст. 56].

Водночас проблема вікового розвитку емоційно-ціннісного сприйняття творів живопису є недостатньо вивченою. Дане питання ми вважаємо актуальним та важливим, адже саме сприймання змісту твору забезпечує вплив на естетичні почуття дитини, сприяє тому, що учень не лише перцептивно сприймає художній твір, а й проникається ним, емоційно його переживає.

До показників розвиненості візуальної культури у дітей можна віднести:

1. Пізнавальну активність

- накопичення просторово-часових уявлень;
- накопичення історико-культурних знань і уявлень;
- накопичення естетичних уявлень про явища навколишньої дійсності;
- участь у дослідницькій діяльності в галузі художньої культури;
- освоєння і використання термінології, яку використовують в області мистецтва;
- застосування знань про факти та явища художньої культури і культури в цілому;
- вміння аналізувати явища мистецтва;
- вміння виявити ідею твору.

2. Емоційна активність

- емоційна чуйність на естетичні сторони явищ дійсності;
- співпереживання, відповідне вираженого в творі настрою;
- прояв почуття гармонії, композиційної цілісності; -
- прояв почуття єдності стилю.

3. Вольові прояви

- прагнення до поповнення естетичних і художніх вражень, до збагачення уявлень про художню культуру;

- прагнення до поповнення знань про твори, їх авторів та про історію мистецтва;
- прагнення знайти естетичні сторони в кожному явищі мистецтва;
- прагнення виявити ідею, проникнути в контекст художнього твору;
- бажання зрозуміти авторську позицію;
- толерантне ставлення до творів мистецтва різних епох і напрямків;
- прийняття визнаних творів сучасного мистецтва;
- прагнення до самостійної і об'єктивної оцінки твору;
- прагнення до дослідницької діяльності в галузі мистецтва;
- прагнення проявити свої здібності в художній діяльності;

4. Спілкування з приводу мистецтва

- прагнення поділитися своїми естетичними враженнями;

- вміння висловити своє ставлення до явищ мистецтва;

- вміння виявляти і обговорювати різні точки зору на дане явище мистецтва;

- прояв критичного і в той же час шанобливого ставлення до думки інших про явища мистецтва;

- вміння відстоювати власну точку зору на явище мистецтва і здатність скорегувати її.

5. Перенесення оцінок і художніх суджень на сприйняття творів інших видів мистецтва і явищ дійсності

- вміння співвіднести близькі за змістом твори різних видів мистецтва;
- здатність відчутти загальні стилістичні ознаки в творах різних видів мистецтва;
- залучення асоціацій з області мистецтва при сприйнятті явищ навколишньої дійсності і навпаки;
- прагнення до побудови цілісної художньої картини світу.

Беручи до уваги вищесказане, ми маємо на меті виявити рівень естетичного сприймання дітей

молодшого шкільного віку методом експерименту за допомогою завдань, які визначають: об'єм естетичних знань, сформованість морально-естетичних уявлень і потреб дитини, адекватність емоційних реакцій на художні твори, уміння відчувати настрій людей; рівень розвитку емоційних уявлень, прояв художньо-творчих здібностей в естетичній діяльності.

На підставі теоретичного аналізу педагогічних досліджень ми визначили критерії та показники естетичного сприймання дітей молодшого шкільного віку. Для складання і аналізу діагностики ми взяли критерії та показники естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку (за Ю.Любимовою) [2, ст. 60-64]. В рамках нашого дослідження діагностичні показники були спрощені. Нижче ми розглянемо критерії та їх показники з урахуванням спрощення.

Критерії естетичної вихованості Показники сформованості естетичної вихованості

Наявність естетичних знань

1.Прояв мимовільної емоційної реакції при сприйнятті естетичного в житті, мистецтві. (Перша реакція дітей на демонстровані їм художні твори, їх подальша поведінка.

2.Здатність визначати прекрасне та потворне в житті та мистецтві, розуміти образну мову мистецтва (здатність дітей дати оцінку художньому твору і сюжету зображеного на ньому. Розуміння того, що хотів донести автор своєю картиною та які методи він використовував для цього).

3.Развиток оцінюючих суджень, вміння відстоювати свої погляди, переконання, естетичні ідеали (згідно віковим можливостям).

Здатність до емоційної чуйності 1.Прояв мимовільної емоційної реакції при сприйнятті естетичного в житті, мистецтві. (Перша реакція дітей на демонстровані їм художні твори, їх подальша поведінка.

2.Адекватність емоційних реакцій. (Рівень яскравості і адекватності реакції дітей на той чи інший художній твір або його сюжет, після його розгляду та аналізу).

3.Вміння відчувати настрій людей, співпереживати. (Здатність дітей по картині розуміти настрій, характер, думки зображених людей.Здатність розкриття характеру і мотивів поведінки зображених людей).

Здібність до естетико-предметної творчої діяльності

1.Прояв художньо-творчих здібностей в естетичній діяльності (здатність дітей до швидкого орієнтування, уміння спланувати роботу, винахідливості, самостійності та оригінальності при виконанні художнього завдання)

Об'єктивно оцінити результати експериментальної роботи можливо лише у тому випадку, якщо її ретельно сплановано, вона характеризується відкритістю й масовістю, а результати систематично піддаються науковому аналізу, висновки та рекомендації вчасно коригуються й контролюються в процесі експериментальної роботи.

Звертаючись до досліджень таких науковців як Л. Виготський (1986 р.), С. Гольдентрихт (1974 р.), М. Гальперін (1974 р.), М Дубінка (2004 р.), [3; 4; 5], які стверджують, що під час якісного аналізу особистості не можна спиратися лише на узагальнені результати опитування, оскільки вони не завжди відбивають її реальний стан, слід паралельно використовували такі методи як педагогічне спостереження, творчі завдання, аналізувати діяльність молодших школярів під час освітнього процесу. Їх мета – з'ясувати знання учнів про поняття художньо-естетичного смаку та надбання культурно-історичної спадщини свого регіону, їх ставлення до народного мистецтва; виявлення рівня сформованості художньо-естетичного смаку у молодших школярів.

На підставі теоретичного аналізу нами було визначено три основні рівні сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку:

Високий рівень (смысловий). Учень тонко відчуває настрій, який хотів передати художник на картині, у розгорнутій відповіді розповідає про характер зображених дітей, фантазує про їхні подальші дії, висловлює оригінальні думки про почуття дітей.

Характерні ознаки: осмислення категорій змістовної форми як категорій емоційно-смыслових, розуміння базових смислів, закладених автором твору. Третій рівень є більш повним проявом контакту з змістом художнього твору. Глядач і художник знаходяться в партнерському діалозі двох світів. Завдання глядача складається в тому, щоб приєднатися до художника і зрозуміти

принципи світосприйняття і світорозуміння автора. Для цього глядачеві треба знати «правила» читання образотворчого тексту.

Середній рівень (емоційно-ціннісний). Учень визначає про що думають діти зображені на картині, їхній настрій. Проте, судження про картини невпевнені, неповні, нерозгорнуті;

Характерні ознаки: наявність в художніх судженнях не тільки предметно-функціональних і динамічних, але й емоційних відносин. Однак оцінка зображення вибудовується на основі власного, суб'єктивного ставлення до зображеного. На цьому рівні виникає розуміння емоційного характеру твору, авторського ставлення до зображеного; з'являється елементарна естетична оцінка твору.

Низький рівень (предметно-функціональний). Учень помиляється у визначенні настроїв дітей, спостерігається узагальненість суджень про сприйняття картин, емоційні характеристики прості та невизначені.

Характерні ознаки: наявність предметно-функціональних співвідношень в художніх судженнях. Глядача цікавить поверхневий пласт видимих подій, предметів, явищ. Діти часто інтуїтивно сприймають деякі виразні засоби, перш за все, колір. На цьому рівні відсутня усвідомленість зв'язку між емоційним впливом і колірною організацією творів.

Висновки. Перед сучасною школою стоїть найголовніше завдання - підготувати не лише освічену людину, а й сформувати естетично розвинену особистість з високим культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними художньо-естетичними смаками. В свою чергу, завдання вчителя на уроках мистецтва полягає в пробудженні інтересу до сприйняття мистецьких творів та відтворенні їх в художній діяльності учнів. Педагог повинен володіти майстерністю навчати школярів «бачити», усвідомлювати, відчувати твори мистецтва, щоб жодна картина не залишала учнів байдужими, а знаходила емоційний відгук у внутрішньому світі дітей. Таким чином, завдяки підростаючому поколінню, у сучасному суспільстві сформується високодуховна, культурна, естетично-вихована, з високими моральними принципами молодь.

Література

1. Бакушинский А.В. Исследования и статьи. М.: Сов. худож., 1981. 351 с.
2. Любимова Ю.С. Диагностика эстетической воспитанности учащихся начальных классов/ Ю. С. Любимцева// Начальная школа. – 2007. – 9. – С. 350 с.
3. Выготский Л.С. Психология искусства. Минск: Современное слово, 1998. 480 с.
4. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників / Л.В. Старовойт// Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dzis, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – P.9-11
5. Brovchak, L.S., Starovoit, L.V., & Likhitska, L.M. (2018). Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*, 52(2), 206-217
6. Starovoit, L. V. (2015). *Khudozhnye konstruyuvannya z paperu ta kartonu [The artistic design of paper and paperboard]*. Vinnytsya: FOP Korzyn D. Ju., 168.

УДК 373.3.015.31:792

Т. Коваль,

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

T.Koval,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

**ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА**

**THEATRICAL ART AS A MEANS OF CREATIVE DEVELOPMENT OF THE
PERSONALITY OF A YOUNGER STUDENT**

Анотація. В статті акцентується увага на музично-театральній діяльності як унікальному засобі розвитку творчих здібностей молодших школярів. Визначено роль і місце театрального мистецтва як засобу творчого розвитку особистості молодшого школяра, конкретизовано форми організації музично-театральної діяльності дітей молодшого віку (розваги, театралізовані вистави, казки-інсценізації, календарно-обрядові свята). Обґрунтовано безперечність використання в освітньому процесі школи I ступеня суто ігрових формах з наявними навчальними цілями.

Annotation. The article focuses on the musical and theatrical activity as a unique means of developing the creative abilities of younger students. The role and place of theatrical art as a means of creative development of the personality of a junior schoolchild are determined, the forms of organizing the musical and theatrical activity of young children (entertainment, theatrical performances, fairy tales, staging, calendar and ceremonial holidays) are specified. The indisputability of the use of purely playful forms in the educational process of the I degree school by the existing educational goals is substantiated.

Ключові слова: творчі здібності молодших школярів, театральне мистецтво, музично-театральна діяльність, ігрова діяльність молодших школярів.

Keywords: creative abilities of younger schoolchildren, theatrical art, musical and theatrical activities, play activities of younger schoolchildren.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. У сучасному суспільстві спостерігається поступовий відхід від традиційної моделі викладання, в якій вчитель є ретранслятором знань, а учень його пасивним слухачем. Починаючи з початкової школи, виховні можливості навчального закладу зорієнтовані на розвиток природних обдарувань дитини. Тому використання театральної педагогіки в навчальному процесі розглядається нами як один із найважливіших засобів, що сприяє розвитку природних здібностей учнів та підвищенню пізнавального інтересу до вивчення навчальних предметів.

Театралізована діяльність – це можливість розкриття творчого потенціалу дитини, виховання творчої спрямованості особистості. Театральне мистецтво близьке і зрозуміло як дітям, так і дорослим, перш за все тому, що в основі його лежить гра. Театралізована гра – одне з яскравих емоційних засобів, що формують художній смак дітей, розвивають пізнавальний інтерес до навколишньої дійсності. Театральне мистецтво – це специфічний вид мистецької діяльності який поєднує в собі можливості багатьох художньо-зображувальних засобів експресії, створює образи, розвиває мовлення, мислення, творчі здібності, регулює поведінку тощо [5].

Аналіз останніх наукових **публікацій.** На просвітницькій ролі театрального мистецтва, його здатності відшліфувати смаки, розвивати моральні, патріотичні почуття вказували І. Франко, Б.Грінченко, М. Вороний, О. Кисіль та ін. Великого значення театральної грі надавала С. Русова. Вона радила використовувати її як для кращого засвоєння знань з окремих предметів, розвитку творчих здібностей та загальному емоційно-естетичному розвитку дітей.

Видатний український педагог В.О. Сухомлинський про дітей молодшого шкільного віку писав, що казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються у душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Через казкові образи у свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками; воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів – живою реальністю мислення» [7, с. 76].

Значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів присвячена дослідженню творчого процесу (В. Андреев, Т. Громов, В. Моляко, В. Николко та ін.), загальних проблем розвитку творчих здібностей та вихованню творчої особистості в різних видах діяльності (Д. Богоявленська, Г.Костюк, Б. Теплов, С. Рубінштейн, К. Платонов та ін.). Проблему застосування театрального мистецтва в навчально-виховному процесі школи розглядали Н. Александрова, О. Комаровська, О.Котикова, І. Михайличенко, В. Сухомлинський, Г. Шевченко. Про позитивний вплив театральних ігрових елементів на навчання молодших школярів наголошували педагоги практики Ш. Амонашвілі, Є. Сазонов, Т. Соловкіна та ін. Особливості розвитку особистісних якостей дітей дошкільного й

шкільного віку засобами театрального мистецтва вивчали О. Губа, Г. Єскіна, Л. Калініна, Г. Костюшко, А. Троцько, Л. Чуриліна та ін.

З огляду на вищесказане, визначення ролі і місця театральної діяльності як засобу творчого розвитку особистості молодшого школяра, обґрунтування безперечності використання її в освітньому процесі школи I ступеня і є **метою статті**.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Педагогічний процес є творчим за своєю сутністю, включаючи творчість учня, вчителя, вихователя, батьків, організаторів дозвілля, керівників самодіяльних гуртків і об'єднань. Використання елементів театральної педагогіки у навчально-виховному процесі ЗОШ I ступеня сприяє розвитку творчих здібностей, формуванню ініціативності, вміння самостійно вирішувати проблеми, допомагає розвивати інтелектуальну (формування розумової діяльності: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення; розвиток діалогічного мислення), емоційно-вольову (культура почуттів, творча уява, асоціативна пам'ять, спостережливість) сфери; формувати морально-ціннісні орієнтації (розвиток співчуття, співпереживання) [4].

Теоретики та практики педагогічної науки стверджують, що засоби театрального мистецтва доречно використовувати як у процесі предметних уроків (читання, мови, природознавства тощо), так і у позакласній (інсценізації, вистави, постановки тощо) та позашкільній роботі (клуби театральної творчості). Ю. Зубков, звертаючись до театрального мистецтва, пропонував збагачувати читання естетичним завданням: викликати у дітях відповідні емоції та образи, пробуджувати творчі здібності дитини [8].

На думку Т. Гріббена, нові театральні знання та враження учнів надають вивченню творів літератури збагачений художній досвід: вони розширюють коло літературних інтересів учнів, завдяки їм дієвіше збагачується світ емоцій, моральних почуттів і знань дітей, помітно підвищується самостійність в обґрунтуванні суджень. Автор розглядає театральне мистецтво як один із найважливіших джерел активізації навчальної діяльності школярів, підвищення рівня їх художнього, зокрема й творчого розвитку. “У душі школяра, - пише Т. Гріббен, - ... під впливом театру можуть пробуджуватися дуже яскраві почуття, які збагачують і формують його моральний, інтелектуальний та естетичний світ” [3, с. 8].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам прийти до висновку про те, що у використанні театрального мистецтва у початковій школі значущу роль відіграють мотивація описуваної діяльності у рамках театралізації та власне театралізовані ігри. Так педагог Є. Воропаєв пише: «Проблема полягає у тому, що найбільш розповсюджені і найвпливовіші мотиви, якими надихають наших дітей у навчальних закладах і творчих колективах - часто ставлять досить примітивні орієнтири для розвитку учнів. Низька мотиваційна планка не дозволяє розгорнутися потенційним можливостям дітей на повну силу. І це тоді, коли широка перспектива і “багаті спокуси” можуть розбудити талант навіть у посередності. Одним словом, учитель, користуючись принципом пропонованих обставин, може занепасти дитячий талант, спотворити сутність естетичного, прищепити відразу до мистецтва взагалі до навчання - так само як і змусити працювати творчий колектив із повною віддачею, надихнувши його на пошуки чудового” [2, с. 49].

Виховання театром дозволяє поєднувати сприйняття і різні види виконавства, як рівноцінні творчі процеси, що активізують емоційний, моральний, соціальний, трудовий і, нарешті, інтелектуальний досвід дитини і, розвивають його. Заняття театральним мистецтвом, на думку дослідників, здатні значно підвищити рівень емоційної чуйності та організованості, жвавості та тренування пам'яті, навичок колективної праці, відповідального ставлення до своїх слів, учинків і дій, словесних і безсловесних, розвивають і зміцнюють “універсально корисні сторони розвитку людини наприклад, довільну і концентровану увагу, жваве уявлення й асоціативне мислення, навички спілкування, зовнішню та внутрішню зібраність” [1, с. 19].

Театральна діяльність в початковій школі ближча до ігрової діяльності. Це використання сценічних засобів, елементів сценічного мистецтва в суто ігрових формах з наявними навчальними цілями. В. Сухомлинський писав: «Казка, гра, фантазія, животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються у душі дитини під враженням казкових образів,

стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Через казкові образи у свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками: воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів - живою реальністю мислення [6, с. 212].

Проте театралізована діяльність нетотожна самій грі, бо в ній, на відміну від гри, передбачається наявність "сцени" та "глядачів". Найбільші можливості для ігрової діяльності закладені в поза навчальній роботі (гуртковій), де діти можуть обирати ігри та заняття за інтересами. Головна мета спільної діяльності - надати можливість дітям для "колективних переживань, створення радісного настрою". Театральна діяльність, заглиблюючи дітей у світ фантазії, уявлень, сприяє їх зближенню, розкриттю внутрішнього світу, формуванню образного мислення, наближує до набуття знань не тільки через розум, але і через почуття, емоції, переживання.

Під час театралізованої діяльності театральні-ігрове дійство сприяє розвитку сильних уявно фантастичних образів, вільному відтворенню життєвих ситуацій, самі ж учасники завжди відчувають себе в емоційно-піднесеному стані. Гра і народне мистецтво виступають тут в якості різних сторін єдиного театральні-ігрового дійства, яке виконує найважливіші функції консолідації людського гурту, передачі накопиченого досвіду, формування духовних цінностей естетично - творчого морального виховання, інтелектуального розвитку індивідуальностей. Відтворення ролей дорослих є не простим механічним копіюванням їх ідей, а творчою діяльністю, в якій дитина "вживається" в ситуацію життя дорослих, проймається їх почуттями і бажаннями, в уявному плані прагне до тих цілей, до яких вони прагнуть у своєму реальному житті. Ці дії за своїм змістом є для дитини такі ж серйозні, як і справжні трудові дії дорослих. Тому театралізована діяльність є змістовною творчою діяльністю, в якій дитина ставить свідому мету, прагне до її здійснення. Для театральні діяльності специфічним є творче ставлення не тільки до сприймання, але й співтворчості та індивідуальної інтерпретації образів народної творчості. Місце і роль театральні діяльності в процесі формування творчих здібностей дошкільників визначається її спорідненістю з природою театрального мистецтва та його педагогічним потенціалом.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів в освітньому процесі може здійснюватися у двох напрямках – дидактичному (активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів та реалізація навчальної мети в оволодінні учнями різноманітних знань, формуванні вмінь та навичок шляхом залучення елементів лялькового театру чи драматизації під час уроків навчання грамоти, математики, образотворчого та музичного мистецтва) і художньо-виховному (як у навчальний так і поза навчальний час).

На шляху використання драматизації та інсценізації в навчально-виховній роботі перший крок в освоєнні майстерності лялькового театру – це найпростіший і доступний для всіх *театр на столі*, який може стати щоденним помічником учителя. Для його створення знадобиться щільний ватман або картон, кольорові олівці або акварельні фарби, ножиці, нитки, клей, шпильки. Починати варто з декорацій. На одному або декількох аркушах паперу розміщується ціле королівство, або ландшафт незнайомої планети, або космічна станція. У намальованих замках, палацах, будинках вирізають двері та вікна, з них зможуть виходити та визирати герої п'єси. Зовні декорації приклеюються сходи, балкони, на яких теж будуть розміщені персонажі. Ляльок можна вирізати з картону і розфарбувати. Для того, щоб вони могли рухати руками та ногами, треба вирізати їх окремо і прикріпити до тулуба ниточками. Такий театр нагадує дитячий малюнок, який раптово ожив.

Для того, щоб навчально-виховний матеріал добре сприймався учнями, лялькові герої повинні бути близькі дітям за віком, характером, особливими звичками. Слухаючи *ляльку-рукавичку* (маріонетку, тростинкову), діти ототожнюють себе з ляльковим героєм і сприйматимуть його досвід і знання, як свої власні. Використання персонажів лялькового театру на різних етапах уроку сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, мобілізації уваги та вольових зусиль, розвиткові уяви, пам'яті, спостережливості. Це, однозначно, лише сприяє успішності засвоєння навчального матеріалу.

І, нарешті, драматизацію можна розглядати як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності шляхом стимулювання емоційно-чуттєвої сфери школяра, що забезпечує активне, дійове сприймання знань учнями.

Таким чином, як бачимо, драматична гра ставить на місце сухого зубріння та заучування матеріалу живий та яскравий образ, глибоке та емоційне переживання, розвиваючи тим самим творчі здібності молодших школярів.

Розвиваючи педагогічні потенції драматичної діяльності учнів, її роль в активізації навчального процесу, творчого, художньо-естетичного та морального виховання, необхідно відзначити, що на протележність професійному театру головний вплив вона має на самих учасників, а не на глядачів (останніх може і не бути). І якщо навіть є кінцевий результат – створено спектакль, головні розвиваючі фактори лежать у підготовчій роботі до нього. Саме в цьому проявляється цінність залучення театрального мистецтва, як методу викладання.

Надзвичайний внесок в драматичну роботу на уроках в початковій школі зробила Заслужений вчитель України Н. С. Вітковська. Розуміння, що та або інша наукова інформація засвоюється молодшими школярами легше, емоційніше, а отже, ефективніше, коли перекласти її на образну казкову мову призвело Надію Семенівну до створення навчальних казок. Особливо ефективні навчальні казки з елементами драматургії, виразного читання, читання в особах, інсценізації тощо. На початку головним «актором» є сам учитель. Він заряджає вихованців своєю здатністю до перевтілення, вміння виконувати різні ролі, а водночас допомагає легко, непомітно засвоїти досить складні теми шкільної програми.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, театралізація у початкових класах - це ще одна можливість учнів виявити себе, показати аспекти свого всебічного розвитку, дозволяє кожній дитині проявити власну активність, повністю розкрити емоційні можливості, розгальмувати рухи, підвищити самооцінку, розкрити та розвинути творчі здібності, покращити пам'ять, збагатити словниковий запас, тобто виховати інтелектуально та духовно розвинену особистість. Діти народжуються з певними нахилами, які є не лише біологічним продуктом, а й продуктом суспільно-історичного розвитку. На їх основі виникають різні психічні якості (відчуття, сприймання, уявлення, пам'ять, мислення, почуття). Та ці якості виникають не самі по собі. Вони формуються у процесі творчого розвитку дитини, у процесі її діяльності, стосунків із зовнішнім світом. Але це можливо лише за тієї умови, якщо звертатись до театралізації систематично, не лише в позаурочний час, а також безпосередньо під час навчального процесу. Адже «театралізація» – це та сама гра, через яку дитина має змогу пізнавати світ, «приміряючи» на себе різні речі.

Література

1. Артемова Л.В. Театр і гра: дома, у дитячому садку, в школі. – К.: ТОВ “Томіріс” 2002. – 292 с.
2. Воропаєв Є. Психолого-педагогічні проблеми дитячого театрального співтовариства // Обдарована дитина. – 2004. - №4.- С. 48-54.
3. Гриббэн Т. Не в пижаме дело, или То, что действительно нужно вашему малышу. – К.: Грант, 1996. – 48 с.
4. Коваль Т. В. Реализация воспитательного потенциала народной песни в украинской этнопедагогике / Т.В. Коваль // Веснік Мазырського дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя І. П. Шамякіна : навуковы часопіс / гал. рэд. В. В. Валетаў. – Мазыр : УА МДПУ імя І. П. Шамякіна, 2014. – С. 77-82.
5. Станиславский К.С. Театральное искусство [Собр.соч. в 8 т.] / К.С.Станиславский – М.: Искусство, 1954-1961. – Т.8. 268 с.
6. Сухомлинский В. А. О педагогической культуре / В. А. Сухомлинский // Сухомлинский В. А. Избр. пед. соч. : в 3-х томах / В. А. Сухомлинский. –М. : Педагогика, 1981. – Т. 3. – С. 204-216.
7. Сухомлинський В.А. Серце отдаю детям / Сухомлинський В.А. – К.: Радянська школа, 1971.– 123 с.
8. Театр і гра вдома, у дитячому садку, в школі: [Пер. з рос. – 2 вид.] – К.: Томіріс, 2002 – 291 с.

УДК 792.5

К. Колосовська,

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

K. Kolosovska,

Vinnitsia State Pedagogical University

named after Mykhailo Kotsyubynsky

РОЛЬ МУЗИЧНОГО СУПРОВОДУ В ЕМОЦІЙНОМУ СПРИЙМАННІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОГО ДІЙСТВА

THE ROLE OF MUSICAL ACCOMPANIMENT IN THE EMOTIONAL PERCEPTION OF THEATRICALIZED ACTION

Анотація. В статті йдеться про театр та важливість музичного супроводу в емоційному сприйманні театралізованого дійства. Розглянуто особливості впливу музики на глядача під час перегляду вистави в театрі.

Annotation. The article deals with theater and the importance of musical accompaniment in the emotional perception of theatrical action. The peculiarities of the influence of music on the spectator while watching a play in the theater are considered.

Ключові слова : музика, театр, актори, супровід, вистава.

Key words: music, theater, actors, accompaniment, performance.

Постановка проблеми. Зі світом звуків пов'язано майже все, що відбувається у природі. Інтонаційна мова музики універсальна, вона здатна впливати на людей, породжувати в них емоції та почуття. Музика здатна відтворювати картини предметного світу та людських переживань за допомогою специфічних засобів виразності. Музику вважають особливою мовою людського спілкування. Там де закінчується слово, починається музика, зауважував Р. Шуман. Найтонші, потаємні, внутрішні сторони душі людини доступні музичним звукам, виступають основою особливої образності в музиці. Музичні звуки, побудовані в певну ладово-ритмічну систему ніби виростають з почуттів, емоцій, душевних станів композитора.

Театральне мистецтво має синкретичну природу. Ми не можемо собі уявити жоден вид театру без музики, оскільки музика є невід'ємною його складовою. Який вплив має театр та музика на школярів? Театральна творчість школярів має значний потенціал для їхнього розвитку. Участь дітей у будь-якій театральній постановці примушує їх творчо думати, аналізувати, давати оцінку дійовій особі, партнеру, собі, тобто бути постійно в процесі пізнання, відкривати нове в собі і в навколишньому світі. Театральне мистецтво формує в дітей цілісний погляд на світ, створює можливість не лише для естетичного сприйняття, естетичного оцінювання, але, насамперед, естетичної діяльності, що формує творця, активну, ініціативну особистість.

Проблема впливу мистецтва на формування та розвиток особистості здавна цікавила науковців. Сучасний період розвитку освіти характеризується актуалізацією питань оптимізації процесів формування і розвитку емоційно-пізнавальної сфери юного покоління. На думку знаних науковців теорії виховання засобами мистецтва (зокрема таких, як Л. Масол, О. Шевнюк, Н. Миропольська, Н. Мозгальова) головною умовою забезпечення ефективних педагогічних дій виховної роботи з дітьми є активне запровадження поліхудожніх засобів. Науково-методичний напрямок дослідницьких надбань з цієї проблематики представлено у роботах О. Білас, І. Барановської, Т. Гризоголазової, О. Комаровської, М. Мельничук, О. Хижної, Л. Хлебнікової та інших, які на основі положень про органічну поліхудожню природу музичного театру вивчають різні аспекти застосування музично-театральних форм і методів роботи в естетичному вихованні учнівської молоді. Вчені вивчали функції музичного мистецтва, досліджували його вплив на емоційність сприймання театрального дійства, з'ясовували виховні та поліхудожні можливості.

Мета статті дослідити особливості створення музичного супроводу до театральних вистав, розкрити його вплив на емоції глядачів під час перегляду.

Виклад основного матеріалу. Що ж таке театр? Театр – це вид мистецтва, що відображає життя в сценічній дії, яку виконують актори перед глядачами. На відміну від літератури, музики, живопису, скульптури мистецтво театру є насамперед мистецтвом живих діючих сценічних образів [5]. Також театр – це установа, що здійснює сценічні вистави певним колективом артистів і приміщення, будинок, у якому відбуваються вистави. Театр має кілька видів своєї роботи: існують вистави, де ролі грають люди; є театр ляльок, де головні герої – театральні ляльки, якими керують, та які не є іграшками в прямому розумінні.

Головним носієм театральної дії є актор, у творчості якого втілена суть театру: здатність захоплювати глядачів художнім видовищем безпосередньо, що протікає в них на очах життя, творчим процесом її втілення. Акторський образ створюється на основі п'єси і її тлумачення режисером — постановником спектаклю. Проте актор залишається самостійним художником, здатним лише йому одному доступними засобами відтворити на сцені живий людський образ, передати складність і багатство людської психології. (див. акторське мистецтво).

Характерною особливістю театального мистецтва є його неповторність у часі: кожен спектакль існує тільки в момент його відтворення. Якщо виконавське мистецтво з розвитком техніки аудіозапису одержало можливість фіксації й подальшого багаторазового відтворення, ідентичного первісному, то адекватний відеозапис театального спектаклю в принципі неможливий: дія нерідко розгортається одномоментно в різних частинах сцени, що надає об'єм дії, що відбувається й формує гаму тонів і півтонів сценічної атмосфери. При крупних планах зйомки нюанси загального сценічного життя залишаються за кадром; загальні ж плани занадто дрібні й не можуть передати всіх деталей.

Всі театральні дійства мають музичний супровід. Музика супроводжує дії акторів на сцені. З історичних джерел відомо, що музика в театрі з'явилася в V ст. до н.е. Все почалося з Давньої Греції, де хор в античних грецьких трагедіях був невід'ємним елементом вистави. Він перебував на оркестрі і виспівував вірші, в яких виправдовував або засуджував дії головних героїв. Актори також нерідко переходили на спів, щоб створити максимальну емоцію. До складу хору входило 12-15 осіб. Вони виконували функцію створення атмосфери в необхідній сцені.

В епоху Середньовіччя в основі театральних постановок лежали релігійні сюжети. Вони були насичені духовною музикою, месами і літургіями. Їх виконував церковний хор. Після було Італійське Відродження. Театр почався з втілення комедії Дель Арте, в якій музика грала не останню роль. З'явився перший оркестр, який був не численний і складався з труб, гітар, барабанів та інших ударних інструментів [2].

З розвитком театру стали з'являтися його нові жанри. Опера, тісно пов'язана з драматичним професійним театром, що виводить на перший план співака, актора-виконавця, вимагала вже не просто легких мелодій у супроводі дії. Тут було потрібно щось більше і грандіозне. Внаслідок стали з'являтися дуети, арії, терцети, які виконувалися під акомпанемент великих оркестрів. У XIX – XX століттях в драматичному західноєвропейському мистецтві стали з'являтися нові театральні форми – пролог, опера-водевіль, дивертисмент. Певні музичні номери включені в п'єсу самим драматургом. Вони є її органічною частиною і мають виконуватися в кожній постановці. З цією метою залучаються композитори, які створюють музичне оформлення для конкретної постановки. Завдання режисера – відібрати підходящі фрагменти з різних творів для п'єси. Ті театральні постановки, в яких музика включена за задумом драматурга (автора твору) називаються музичними п'єсами. Вони супроводжуються сольним або хоровим співом, грою на музичних інструментах, військовим або бальним оркестром. Музика, як правило, звучить за сценою, актор імітує гру на інструментах і спів, якщо так передбачено. Постановки можуть супроводжуватися танцювальними сценами. Сьогодні в якості музичного оформлення вистави переважно використовується звукозапис. Крім театральних музичних номерів зі сценічними діями, існують великі інструментальні п'єси – Антракти і Увертюра. Музика супроводжує всю постановку або цілі окремі акти. Часто театральні п'єси, написані великими композиторами, в концертах виконуються в первісному вигляді. Наприклад, Л. Бетховен написав вступний твір до драми Гете «Егмонт», а Мендельсон-Бартольд до комедії Шекспіра «Сон в літню ніч».

У своїх наукових роботах Олеся Білас описувала функції музики в театральних виставах. Вона підкреслювала, що музику до драматичного театру варто розглядати як суверенну художньо-естетичну систему, що потребує своїх особливих методів дослідження [1].

Підтвердження тому знаходимо і в поширених видах систематизації синтетичних жанрів. Наприклад, відомий російський музикознавець Арнольд Сохор визначає функційність жанрів за історично складеними умовами виконання і рецепції. В зв'язку з цим головний акцент дослідник кладе на формальні і асоціативно-змістовні параметри, тобто поділяє всі існуючі жанрові різновиди на групи концертних, масово-побутових і культових (обрядових) музичних театральних жанрів [4].

Музика відображає суб'єктивний коментар автора, може включатися як «позасценічний елемент», тобто розкривати емоційний, змістовний підтекст дії, або передбачати наступні події (найчастіше цей тип музичного оформлення використовується в кіно. Можна тут навести елементарний приклад: герой піднімається сходами чи йде по дорозі, не підозрюючи про нещастя, яке має з ним статись за мить; глядач передчуває це завдяки напруженій тривожній музиці, що супроводжує «безневинну» ходу героя). Тобто в контексті театральних сцен музичний ряд отримує автономні драматургічні завдання, важливі для художнього образу. Зрештою, музика у виставі може передавати узагальнений настрій драматичної п'єси, коли композитор трактує її зміст як своєрідне лібрето, що спонукає до формування власної інтонаційної художньої концепції. Вона адресована безпосередньо глядачеві, і розрахована на те, що він не лише зрозуміє її роль у художньо-драматичній цілості, але й сприйме як самодостатню мистецьку вартість.

Візьмемо за приклад виставу «Маруся Чурай» за Ліною Костенко . Віктор Камінський тут послідовно впроваджує принцип театралізації музичної мови. Вистава настільки насичена музичними номерами, що в жанровому вимірі цілком відповідає музично-драматичному класичному театрові. Особливу роль відіграють стилізовані постаті кобзарів, які з'являються після кожної відносно завершеної сцени, проте з сучасними гітарами, і таким чином надають виставі цілісності та певної наскрізності розвитку. В драматургічному сенсі виконуючи функцію «хору – коментатора подій», підпадаючи під класифікацію образів-символів театру-дійства, за музичним виразом їх номери являють собою зразок поєднання традицій і новаторства. Традиційність тут передусім концентрується в стилізації епічно розповідної манери, необхідної для символу кобзарства. Сучасний же сегмент породжений тим же «правом імпровізаційності», яке надає композиторові думна реcitaція, не обмежена жодними класичними канонами гармонії, метру та фактури. Тому й дисонантні послідовності, вільна часом примхлива метро-ритмічна перемінність, синтез кантিলени і декламації в номерах кобзарів сприймається цілком природно і невимушено. Так постановники могли виражати почуття героїв п'єси завдяки музиці .

А який вплив ця саме музика має на глядача?. В першу чергу музика допомагає глядачам краще зрозуміти , які саме емоції переживають герої п'єси. Музика надає настрою. Вона захоплює, інколи інтригує глядача. Завдяки музичному супроводу п'єса стає цікавішою та зрозумілішою.

У театрі музика є важливим засобом характеристики сценічних положень і образів, невід'ємним компонентом драматургії вистави. У драматичних постановках музичний супровід створює певну емоційну атмосферу. У поєднанні з іншими засобами вона відтворює національний, історичний і локальний колорит, поглиблюючи характеристики персонажів. Музика сприяє драматичної кульмінації, підкреслюючи переломні моменти в п'єсі. В інших жанрах творів вона також грає важливу роль: в казкових, фантастичних і ліричних сценах вона підкреслює всю красу і повноцінність того, що відбувається на сцені.

Висновки

Отже, театр це справді дуже фантастичний та захоплюючий вид мистецтва. Він має вплив, як на дорослих, так і на дітей. Театральне дійство дає змогу розвивати свою творчість та фантазію. Музика надає художньому образу емоційну забарвленість, викликає та залишає в пам'яті певні асоціації, які перетворюються на емоційний відгук глядача на дію, що відбувається на театральній сцені. Музичний супровід дає змогу поглибити враження та почуття під час перегляду вистави, залишає яскраві враження та спогади.

Література

1. Білас О. Функції музики в театральних виставах [Електронний ресурс] / Олеся Білас – Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzlma_2013_29_7.pdf.
2. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170с.
3. Муляр Н. Виховання дітей молодшого шкільного віку засобами театального мистецтва [Електронний ресурс] / Наталія Муляр – Режим доступу до ресурсу: <http://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/12/003-15.pdf>

4. Театр [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%B0%D1%82%D1%80>.
5. Театр - словник української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrlit.org/slovnyk/%D1%82%D0%B5%D0%B0%D1%82%D1%80>.

УДК 373.31

В. Країло,

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

V. Krailo,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ТЕАТР-ПРИРОДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

NATURE THEATER AS A MEANS OF SOFT SKILLS FORMATION IN PRIMARY SCHOOL PUPILS

Анотація. У статті висвітлено дефінітивний аналіз поняття «soft skills», виокремлено його основні складові, а саме: емоційний інтелект, креативність, раціональне використання часу, вміння відстоювати власну думку, комунікувати, спільно працювати в команді тощо. Нами обґрунтовано важливість та розкрито багатозначність театральної діяльності у процесі формування soft skills молодших школярів. Проведено опитування серед педагогів початкової школи для встановлення ролі театру в житті учнів. Визначено виховний та розвивальний вплив театру природи, описано підготовку дітей до цього дійства.

Abstract. The article highlights the definitive analysis of the concept of "soft skills", highlights its main components, namely: emotional intelligence, creativity, rational use of time, the ability to defend their own opinions, communicate, work together in a team and more. We have substantiated the importance and revealed the significance of theatrical activities in the process of forming soft skills of junior schoolchildren. A survey was conducted among primary school teachers to establish the role of theater in the lives of students. The educational and developmental influence of the theater of nature is determined, the preparation of children for this action is described.

Ключові слова: soft skills (м'які навички), учні початкової школи, театралізована діяльність, театр природи, розвиток, навички.

Keywords: soft skills, elementary school students, theatrical activities, theater of nature, development, skills.

Провідним завданням освіти в Україні є виховання багатогранної успішної особистості, яка здатна швидко адаптуватися до змінних умов, генерувати творчі ідеї, знаходити раціональний та ефективний вихід із будь-якої ситуації, проявляти лідерські уміння, сміливо відповідати за свої рішення та відстоювати власну думку. Одним словом, важливого значення для особистості ХХІ століття набувають soft skills (м'які навички), які є визначальними для майбутньої успішної діяльності особистості в суспільстві, спонукають рухатися вперед та бути в епіцентрі усіх подій. Розвивати м'які навички необхідно ще із початкової школи, адже молодший шкільний вік – є сенситивним періодом засвоєння нових знань, формування умінь та навичок кожної особистості. Використання театралізованої діяльності (проведення сюжетно-рольових, режисерських ігор, постановка п'єс, створення міні-театрів) є ефективним засобом формування soft skills, адже забезпечує активну взаємодію учнів, стимулює до спілкування та здатності знаходити індивідуальний підхід до кожного. Одним із видів театралізованої діяльності є театр природи, він допомагає дитині

легко, на емпатійному рівні, досягнути поставлені перед нею завдання, швидко зорієнтуватися у процесі постановки та сприяє активній взаємодії з іншими членами соціуму.

Країни Європейського Союзу віддають велике значення формуванню м'яких навичок (soft skills) у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, це чітко визначено такими нормативними документами ЄС як Commission staff working document, Accompanying the document Proposal for a council recommendation on Key Competences for Life Long Learning, The European Qualifications Framework. В Україні актуальність проблеми формування soft skills висвітлена у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Законі України «Про освіту», Державному стандарті початкової освіти, Концепції Нової Української Школи. Питаннями вивчення особливостей формування soft skills займалися у своїх дослідженнях Т. Алексеєнко, О. Безпалько, В. Болгаріна, Т. Васильковова, М. Галагузова, Н. Гишко, Л. Штефан та інші. Використання театралізованої діяльності у процесі роботи з дітьми досліджували І. Барановська, О. Деркач, Н. Сорокіна, Л. Стрелкова, О. Олійник, Л. Макаренко, Н. Луцак. Великого поліхудожнього значення театру природи надавали у своїх працях К. Волохата, О. Григорович, Л. Присяжнюк.

Метою статті є довести ефективність постановки театру природи в процесі формування soft skills («м'яких навичок») учнів початкової школи.

У своїх дослідженнях О. Савченко виділяє наступні навички необхідні молодшим школярам: **організаційні** (підготовка до сприймання матеріалу, робота в потрібному темпі, організація робочого місця тощо); **загальнопізнавальні** (чітко висловлювати свою думку, спілкуватись під час виконання групових і колективних навчальних завдань); **інформаційні** (уміння аналізувати навчальний матеріал, порівнювати його, виділяти головне, встановлювати взаємозв'язки, робити висновок з пояснення вчителя); **контрольно-оцінні** (здійснювати взаємоперевірку, визначати, які судження правильні, які неправильні; висловлювати оцінні судження) [6, с. 34]. Н. Гишко виділяє такі пріоритетні навички учнів початкової школи (вміння організувати своє робоче місце; дотримуватися режиму дня; покроково планувати свої дії; доводити роботу до логічного завершення, творчо підходити до вирішення всіх завдань, відстоювати свою думку) [2]. Євроінтеграційний процес, зміни у сучасній освітній системі спрямовано на формування в школярів здатності до роботи в команді, вміння комунікувати, знаходити спільну мову з людьми різного віку, розвиток критичного мислення та креативності, вміння раціонально використовувати свій час. У науковій спільноті ці навички називають поняттям «м'які навички» (soft skills). Вони протиставляються жорстким – спеціальним вузькопрофесійним навичкам (hard skills), бо не мають однозначної жорсткої прив'язки до конкретної діяльності. Часто м'які навички називають також універсальними або функціональними компетенціями, а факт володіння ними – функціональною грамотністю (functional literacy) [4].

На рис. 1 зображено взаємозв'язок між жорсткими та м'якими навичками особистості.

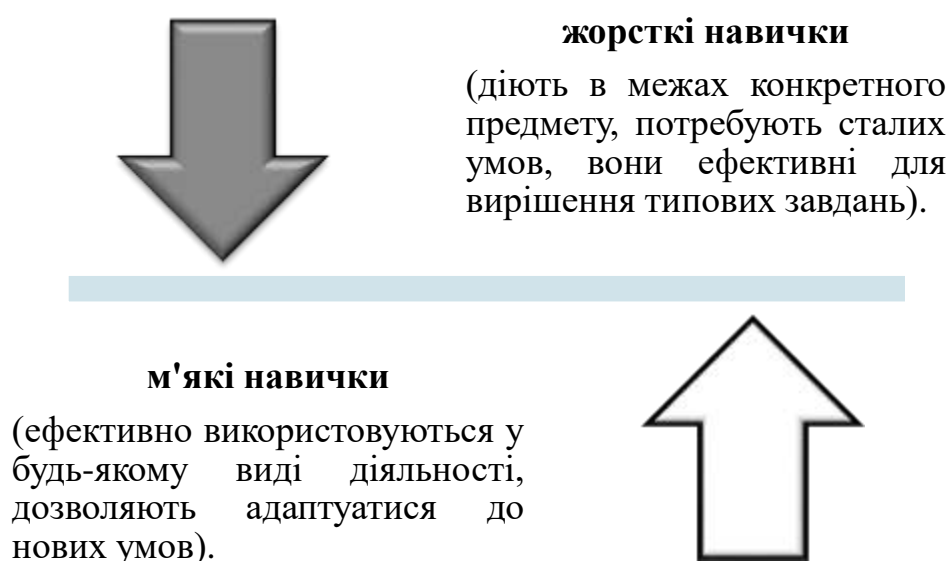

Рис. 1. Взаємозв'язок між hard skills та soft skills особистості

На основі досліджень науковців ми визначили п'ять ключових навичок необхідних молодшому школяреві, а саме: **креативність** (вміння творчо підходити до виконання будь-яких завдань, генерувати оригінальні рішення); **емоційний інтелект** (здатність розуміти та контролювати свої емоції, розуміти почуття інших, вміння знаходити підхід до людей різного віку та різних можливостей); **вміння організувати свій робочий час** (слідкувати за режимом дня, використовувати час раціонально), **вміння презентувати себе** (чітко та лаконічно висловлювати свою думку, толерантно відстоювати свою позицію), **вміння управляти інформацією** (вміння аналізувати інформацію, виділяти головне, порівнювати, шукати взаємозв'язки).

У процесі формування soft skills важливого значення набуває використання театралізованої діяльності, зокрема постановка театрів-природи. Театр («місце видовища») – вид сценічного мистецтва, що відображає життя в сценічній дії, яку виконують актори перед глядачами. І. Барановська доводить, що театралізована діяльність – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів, є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Водночас, вона виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості [1, с. 22]. Театр природи – неординарна форма осмислення гармонії природи у вигляді організованих театральних вистав, в яких відтворюється життя природи в одвічному конфлікті, русі та розвитку. Театральні форми діяльності ефективно впливають на формування міфопоетичного погляду дітей на світ, допомагають учням глибше осягнути символічність життєвих ритмів у природі та їх значущість для життєвих процесів людини в ході сценічного втілення різноманітних об'єктів та явищ навколишнього світу. Школярі мають змогу відчувати красу життєтворчості природи, а також отримують можливість включитися у радісну співтворчість з нею. Елементи гри, діалог, музика, пісні та танці, використання костюмів і масок зумовлюють злиття учасників вистави з об'єктами втілення.

У своїх дослідженнях Н. Муляр впевнено доводить, що створення сюжету вистави має спиратися на реальні процеси в природі, на об'єктивні закони існування і розвитку її об'єктів та явищ. Зміст театрального дійства слід зорієнтувати перш за все на оспівування одвічної гармонії природи. Народжена в процесі колективної творчості вистава повинна мати яскраво виражену екологічну і загальногуманістичну спрямованість. В процесі вистави всім членам дитячого колективу варто підібрати певні ролі і доручення. Бажано залучити до процесу створення і постановки вистави батьків, старших учнів, професійних акторів. Слід подбати про створення якісного театального реквізиту (декорацій, костюмів тощо) [3, с.3]. Ми погоджуємося з науковцем та вважаємо, що постановка театру-природи вимагає від учнів активної співпраці та взаємодії. Так, для початку необхідно визначити тему майбутнього спектаклю, її можна обговорити з учнями під час екскурсії, уроків милування природою, цільових прогулянок, спостереженням за природним середовищем. Разом із школярами варто написати сценарій заходу, при чому рівномірно розподілити ролі, вислухати думку кожного, обговорити почуте та прийти до спільного рішення. Разом займатися виготовленням декорацій, підбіркою костюмів тощо. Спільні репетиції дозволять налагодити творчу продуктивну атмосферу у колективі, подолати страхи та бар'єри власних комплексів, активно розвивати власний творчий потенціал, спільно взаємодіяти, у результаті чого створювати оригінальний креативний продукт.

У процесі вивчення проблеми формування soft skills у процесі постановки театру-природи ми провели опитування серед педагогів Оляницької СЗШ I-III ступенів Тростянецького району, Вінницької області та визначили, що, на їхню думку, театр вважається одним із інтегрованих та інтерактивних засобів освітньої діяльності молодших школярів, використання якого впливає на пізнавальний, мовленнєвий, особистісний, соціокультурний розвиток молодших школярів. Марія К., вчитель початкової школи, (*педагогічний стаж 18 років*) розповідає, що у своїй роботі часто використовує сюжетно-рольові ігри, ігри драматизації, проте театральні постановки дітей організовує один чи два раз на рік, прагнучи, щоб підготовка до дійства та його реалізація були справжнім святом для учнів. Олена Т., вчитель початкової школи, (*педагогічний стаж 11 років*) доводить, що театралізована діяльність позитивно впливає на формування м'яких навичок молодших школярів,

адже потребує генерування великої кількості креативних ідей, постійної та продуктивної роботи в команді, здатності вислухати думку всіх та прийняти колективне рішення. Водночас, на думку педагога, театралізована діяльність впливає позитивно на розвиток кожної особистості дитини, дозволяє розкрити індивідуальності та здібності кожного.

Співпрацюючи із педагогами школи, ми організували постановку театру природи для молодших школярів. Спершу ми пішли на прогулянку в парк, учні уважно вели спостереження, фіксували зміни, які відбулися в доквіллі восени. Потім разом склали історію-опис осінньої природи, яку використали в основі сценарію театрального дійства. Спільно склавши сценарій, учнів було поділено на чотири групи, які розпочали підготовку до постановки. Група «Золотий листочок» займалася оформленням декорацій; група «Осінь палітра» готувала костюми до свята; III група – «Осінь вальс» підбирала необхідне музичне оформлення; IV група – «Багряний передзвін» була відповідальна за організацію та проведення репетицій. Загалом, постановка театру природи була вдалою, вона дозволила учням краще пізнати природне доквілля, здружитися в процесі підготовки спектаклю, креативно виконувати поставлені завдання, спільно приймати рішення та відповідально ставитися до колективної справи.

Отже, театральна творчість школярів має значний потенціал для їхнього розвитку. Участь дітей у будь-якій театральній постановці стимулює їх оригінально мислити, аналізувати, давати оцінку дійовій особі, роль якої виконує дитина, партнерам, з якими грає дитина, тобто бути постійно в процесі пізнання, відкривати нове в собі і в навколишньому світі. Театральне мистецтво формує в дітей цілеспрямований погляд на світ, створює можливість не лише для естетичного сприйняття, але, насамперед, естетичної діяльності, що формує творця, активну, ініціативну особистість. У процесі театральної діяльності активно формуються soft skills (м'які навички) особистості, що дозволяють розвивати навички комунікації, здатності працювати в команді, креативно мислити, раціонально використовувати власний час тощо. В освітніх закладах кожен педагог має усвідомити, що без дитячого театру виховний процес є досить буденним і менш цікавим. В освітніх закладах має насамперед утверджуватися думка, що театральна творчість – це не формування майбутнього артиста, не дитяча розвага, а важливий навчально-виховний засіб особливого розвитку школярів на основі виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів.

Література

1. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська. – Вінниця, 2015. – 170 с.
2. Гишка Н. Формування загально навчальних умінь та навичок в учнів початкових класів [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/formuvannya-zagalnonavchalnih-umin-ta-navichok-v-uchniv-pochatkovih-klasiv>
3. Муляр Н. Виховання дітей молодшого шкільного віку засобами театрального мистецтва / Н. Муляр. – Дрогобич. – 8 с.
4. М'які навички [Електронний ресурс]: – Режим доступу до ресурсу: <http://firststep.com.ua/article/myaki-navichki-soft-skills-ditini-ta-ikh-rozvitok#--->
5. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. / О. М. Олійник – Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. – 163 с.
6. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / під заг.ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С. 34-46.

УДК 373.2:376-056.2/.3 .091

Л.Ліхницька,

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

L. Likhitska,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

TEACHER'S MIND ORGANIZATSIÏ REPORTED BY YOUNGER

Анотація. У статті проаналізовані педагогічні умови формування науково дослідних навичок у молодших школярів, етапи становлення умови формування, проблеми, етапи проведення самої роботи та умови успішного захисту.

Abstract. The article analyzes the pedagogical conditions of formation of research skills of younger students, stages of formation of the conditions of formation, problems, stages of conducting the work itself and conditions of successful protection.

Ключові слова: молодший шкільний вік, науково-дослідна робота, дослідницька діяльність, організація дослідницької діяльності.

Keywords: junior school age, research work, research activity, organization of research activity.

У психолого-педагогічній літературі часто йдеться про необхідність створення особливих умов для організації дослідницької діяльності учнів. На сьогодні організація дослідницької діяльності школярів є наслідком соціального замовлення суспільства і держави, і є пріоритетом дітей середнього і старшого шкільного віку.

Разом із тим, молодший шкільний вік – один із найважливіших етапів в житті дитини, що багато в чому визначає її майбутній розвиток. Проте, досвід залучення в дослідну діяльність молодших школярів недостатньо висвітлений у педагогічній літературі.

Тож метою нашого дослідження буде обґрунтувати саме педагогічні умови організації дослідження молодших школярів, характерні особливості й поетапність побудови роботи.

Не зважаючи на те, що сензитивність цього вікового періоду передбачає залучення молодших школярів до занять дослідницькою діяльністю [2, с.110] і у молодшому шкільному віці знаходиться на етапі становлення, що обумовлює її специфічні особливості, такі як:

1. Залучення молодшого школяра до дослідної діяльності ґрунтується на пізнавальному інтересі, найбільш властивому цій віковій категорії.
2. У дослідницькій діяльності важливе місце в організації дослідницької діяльності посідають не лише дитячі дослідження, а й спеціальні заняття з формування відповідних умінь.
3. Уміння, що формуються в процесі дослідницької діяльності є складовою частиною загальнонавчальних умінь, необхідних учням у майбутньому для успішної навчальної діяльності.

Специфіка дослідницької діяльності молодших школярів полягає також в її багатосуб'єктності. Крім учня і його наукового керівника, суб'єктом діяльності виступають батьки, без підтримки і допомоги яких заняття молодших школярів дослідницькою діяльністю значно унеможлиблюється або послаблюється.

На основі цих джерел, а також аналізу освітньої практики початкової школи нами були виділені такі педагогічні умови формування дослідницьких умінь молодших школярів [3, с.59]:

По-перше - облік вікових і індивідуальних особливостей дітей:

- використання адекватних методів навчання;
- адаптація понять, пов'язаних із дослідницькою діяльністю, до віку учнів;
- доступність форм і методів досліджень, що проводяться, відповідність тематики дослідження віковим особливостям і особистісним інтересам молодших школярів.

Дослідження повинно бути посильним, цікавим і значущим для дитини, корисним для його особистісного розвитку. Індивідуальний підхід дозволяє враховувати здібності, можливості, інтереси, темп роботи кожного учня, регулювати допомогу дорослого, яку вони надають в процесі навчального дослідження.

По-друге, мотивованість дослідницької діяльності учнів реалізується за рахунок

- створення ситуацій практичного та інтелектуального утруднення в урочній та у позаурочній діяльності,
- актуалізації потреби в нових знаннях,

- в розширенні кола інтересів учнів, повідомлення ним знань про дослідницьку діяльність та її значення для людини.

Необхідно допомагати учням бачити сенс їхньої творчої дослідницької діяльності, її можливості в реалізації власних здібностей, в саморозвитку і самовдосконаленні, розумінні цінності дослідницької діяльності.

По-третє, діяльність педагога, котрий

- є ментором навчально-дослідницької діяльності і сам повинен володіти знаннями залучати учнів у співробітництво і співтворчість,

- володіти творчим потенціалом для організації процесу навчального дослідження, що відповідає віку та інтересам дітей,

- створювати творче освітнє середовище шляхом організації пошуку, заохочення творчих починань і дій дітей, використання творчих дослідницьких завдань, продуктивних методів навчання,

- створювати можливості для самореалізації учнів, для прояву їх самостійності й ініціативності.

Важливо забезпечити педагогом систематичність процесу розвитку дослідницьких умінь молодших школярів. Істотну роль в цьому грає технологія організації дослідницької діяльності, згідно з якою градуються дослідні заняття із застосуванням ігрових, дослідницьких, проблемних і евристичних методів навчання.

Проблемою дослідницьких умінь учнів переймалися такі педагоги, як В. І. Андреев, С. П. Арсенова, В. В. Успенський та інші, з'ясувавши, що можна виділити п'ять груп дослідницьких умінь молодших школярів [6, с.70]: організаційні уміння; пошукові знання та навички; інформаційні уміння; презентаційні (оформити і представити результат своєї роботи); аналітичні оціночні уміння.

Тож, дослідницькі вміння дітей молодшого шкільного віку ми визначаємо як інтелектуальні та практичні, пов'язані із самостійним вибором і застосуванням прийомів і методів дослідження на доступному для дітей матеріалі і тих, що відповідають етапам навчального дослідження.

Умови ефективності дослідницької діяльності:

1. Бажання. Учень повинен прагнути займатися дослідженням. Цього має хотіти і сам учитель (досліджувати саме цю тему). Якщо напрямок чи тема не будуть цікаві хоча б комусь одному, дослідження не буде мати успіху.

2. Доступність. Учень повинен зуміти це зробити. Але, перш за все це повинен вміти зробити вчитель. Хіба моливо керувати дослідницькою діяльністю, якщо не уявляєте собі всю структуру роботи, не знаєте методики, не можете визначити напрямки детальності? Для виконання роботи в учня вже повинні бути сформовані певні компетентності.

3. Учень повинен отримати задоволення від своєї роботи. (І вчитель теж – від своєї діяльності і від роботи учня).

Послідовність виконання дослідницької роботи складатися з кількох етапів. Перший – формулювання теми. Другий – мети і завдань дослідження. На третьому відбуваються теоретичні дослідження, потім – експериментальні дослідження. П'ятим етапом є аналіз і оформлення наукових досліджень. Наступним, і чи не найважливішим є впровадження і визначення ефективності наукових досліджень. І нарешті – публічний показ робіт на різного роду конференціях та читаннях.

Для того, щоб сформулювати тему дослідження, необхідно врахувати той момент, що має бути у назві питання щодо вирішення проблеми вибору.

Багато часу в дослідницькій роботі (приблизно третину) ми працюємо над правильним формулюванням теми і мети роботи, а також вибір або відпрацювання методики проведення дослідження. Інша третина часу витрачається на те, що зібрати потрібний матеріал під час спостережень або при проведенні дослідів. Потім потрібно ще не менше третини терміну на обробку матеріалу, аналіз проведеного дослідження і узагальнення, і врешті – на написання тексту роботи.

Тому в підготовчий період ми рекомендуємо не тільки обрати тему для дослідження і сформулювати його наукову новизну й завдання, але й зібрати якомога більше інформації про предмет вивчення через знайомство з літературою або обговорення теми з фахівцями. Усякому дослідженню має передувати детальне вивчення інформації з літературних, опитувальних або будь-

яких інших джерел.

Цікавою буде така тема дослідження, де у назві наявне будь-яке протиріччя або відсутні об'єктивні відомості. Розробкою наукової теми є розв'язання суперечностей, що сприятиме розвитку основ наукових умінь і до отримання нових знань.

Важливо зауважити, що успіх будь-якої роботи перш за все залежить від того, наскільки ясно сформульована мета дослідження і його завдання. Мета роботи повинна бути чітко сформульованою, при цьому ми маємо чітко виділити питання, на яке ми хочемо отримати відповідь.

Крім цього, мета повинна бути доступна для конкретного дослідника. Формулювання завдань дослідження – теж досить складне й трудомістке заняття. При їхній постановці дослідник повинен чітко сформулювати, для чого проводилося дослідження, що треба було спостерігати і з'ясувати, що хотілося б дізнатися. Питання, котрі ставляться в задачах, мають бути чіткими і мати на увазі однозначну відповідь (як ми будемо шукати відповідь на поставлене у назві дослідження питання).

Планування роботи також повинно містити необхідність у виборі методів роботи і у визначенні методики проведення дослідження. Очевидно, що істину дають не припущення, а точно і правильно підібрані факти і їхнє пояснення, тому дуже важливою є розробка методики збору цих фактів. Добре продуманий і підібраний метод дослідження часто створює основу його успіху.

Після постановки мети і завдань і вибору методів дослідження, учитель надає учневі план дослідження з приблизними зазначенням часових проміжків.

Встановлення будь-яких закономірностей починається зі збору фактів, що стосуються теми дослідження. Факти ці можуть бути отримані з опублікованої літератури і будь-яких інших джерел. Дослідження з біології ускладнюються тим, що необхідно отримати експериментальні дані, зазвичай на великій вибірці і з великим числом повторень. Необхідно проводити безліч дослідів, найчастіше вони пов'язані з погодними умовами (жаби влітку), особливостями життєвої активності об'єктів дослідження тощо. Це вимагає великої самовіддачі від учнів, як за часом, так і інтелектуальної та організаторської [2, с.53].

Збір наукових фактів вимагає виконання певних правил:

По-перше, записи спостережень повинні робитися в спеціальних журналах спостережень або в польовому щоденнику невідкладно, як би спостерігач не сподівався на власну пам'ять. У записах можна застосовувати лише загальноприйняті в науці скорочення і умовні позначки. Зауважимо, щоб уникнути плутанини, записи повинні бути повними.

По-друге, будь-яке дослідження має за можливості документуватися не тільки записами, а й речовими зразками, що слугують доказом відкриттів, а також для контрольної перевірки або для проведення більш ретельного дослідження в лабораторних умовах. Останнім часом, з розвитком фото- і відеотехніки, доказом може бути і фото- або відеозображення.

По-третє, результати кожного спостереження, досвіду або експерименту повинні бути відтворюваними, тобто при повторенні будь-якого з проведених експериментів повинні бути отримані подібні результати. Необхідно враховувати, що будь-який досвід або опис потребують контролю і повторів. І якщо результати дещо відрізняються, слід оцінити їх за допомогою методів статистики.

По-четверте, отримані результати повинні бути однозначними і не давати можливості різного тлумачення.

Результати будь-якої роботи залежать від числа проведених дослідів, спостережень і їхньої обробки. Тому при під час вибору методики необхідно оцінити, скільки необхідно провести однотипних вимірювань, спостережень тощо і які застосовувати способи обробки первинних даних.

Дослідницька діяльність вимагає багато фізичних і моральних витрат, але має велике значення в навчально-виховному процесі. У ході розробки тієї чи іншої теми учень

- значно розширює свій кругозір,
- удосконалює такі навички як конспектування матеріалу, виділення головного і другорядного, аналіз відібраних фактів, підготовка самостійних аргументованих висновків.

Ця робота істотно впливає на розвиток мовлення, мислення, пам'яті дітей. Просто написати дослідження недостатньо, його потрібно представити і захистити, відповівши на питання слухачів і опонентів. А для цього необхідні добрі знання матеріалу, вільне володіння мовою і досить висока

швидкість мислення.

Співпраця керівника і учня під час написання роботи має виражатися не тільки в розкритті здібностей учнів, орієнтації їх на пізнання як цінність, але і в розвитку особистості самого викладача, здатного ефективно використовувати ввірені йому людські ресурси. Заняття дослідницькою діяльністю дозволяють розширити кругозір і учня, і керівника [7, с.314].

Наступний етап роботи – аналіз та оформлення наукових досліджень. Висновки робляться відповідно до поставленої мети і завдань. Вони повинні бути чіткими і зрозумілими навіть не фахівцеві. Ні для кого не секрет, що правильна оцінка результатів дослідження є однією з найбільш складних і водночас важливих завдань. Важливо навчити дітей вирішувати поставлені завдання до кінця, доводити будь-яку розпочату справу до логічного завершення.

Отже, розглянувши теоретичні основи організації дослідницької діяльності молодших школярів, ми дійшли висновків, що дослідницька діяльність – організована, пізнавальна творча діяльність учнів, за своєю структурою відповідає науковій діяльності, що характеризується цілеспрямованістю, активністю, предметністю, вмотивованістю і свідомістю. У молодшому шкільному віці дослідницька діяльність являє собою специфічну навчальну діяльність, яка передбачає наявність основних етапів, характерних для наукового дослідження і орієнтовану на відкриття особисто значущих для учня знань, формування дослідницьких умінь. Педагогічними умовами організації дослідницької діяльності молодших школярів є: ознайомлення молодших школярів зі змістом і технікою виконання досліджень, формування в учнів умінь самостійної роботи, формування умінь самоконтролю та розвитку творчих здібностей та ініціативи учнів.

Література

1. Артихович В. Розвиток образного мислення. Формування навичок творчо-дослідницьких здібностей / В. Артихович // Завуч (Шкільний світ). – 2006. - №2. – С.7-10.
2. Арцев М. Н. Учебно-исследовательская работа учащихся: Методические рекомендации для учащихся и педагогов / М.Н. Арцев // Завуч для администрации школ. – 2005. - №6. – С. 4-29.
3. Білик Н. Організація учнів профільних класів на наукову діяльність / Н. Білик, Л. Михайлик // Директор школи (Шкільний світ). – 2006. - №23-24. – С. 29-35.
4. Білоус. С. День науки Запорізького відділення Малої академії наук / С.Білоус // Фізика (Шкільний світ). – 2006. - №17-18. – С.1-4.
5. Босова Л. Л. Исследовательская деятельность на уроках информатики в V–VI классах / Л. Л. Босова // Информатика и образование. – 2006. - №6. – С. 36-42
6. Відділ інтелектуального розвитку гімназистів // Завуч (Шкільний світ). – К., 2007. - Том 4. – С. 23-28.
7. Войтович Т. Формування пошуково-дослідницьких здібностей учнів на уроках української мови в класі гуманітарного профілю / Т. Войтович // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. - №4. – С. 82-83.
8. Голобородько В. В. Наукова робота учнів / В. В. Голобородько // Управління школою. – 2005. - №2. – С.17-27.
9. Грабовець Г.А. Досвід експериментально-дослідницької роботи в умовах інформатизації школи / Г.А. Грабовець, Є.О. Иванов // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005. - №5. – С. 47-50.

УДК 372.878:374.036

Ляо Бінь,
аспірант НПУ імені М.Драгоманова

Liao Binh,
graduate student of the National Pedagogical University
named after M. Drahomanov

ТЕРМІНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ДОСЛІДЖЕННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

TERMINOLOGICAL COMPONENT OF THE STUDY OF MUSICAL AND AESTHETIC COMPETENCE

Анотація. У статті наголошується на багатоаспектності феномену «музично-естетична компетентність», визначено та обґрунтовано його термінологічну складову. Представлено тлумачення таких понять, як музично-естетична свідомість, музично-естетичні знання, музично-естетичні уявлення, музично-естетичні потреби, музично-естетичний смак, музично-естетичний досвід.

Annotation. The article emphasizes the multifaceted nature of the phenomenon "musical and aesthetic competence, defined and substantiated its terminological component. The interpretation of such concepts as musical-aesthetic consciousness, musical-aesthetic knowledge, musical-aesthetic ideas, musical-aesthetic needs, musical-aesthetic taste, musical-aesthetic experience is presented.

Ключові слова: музично-естетична діяльність, музично-естетичне сприйняття, музично-естетичний розвиток, музично-естетичний досвід, музично-естетична компетентність.

Постановка проблеми. Нові завдання, що висувуються перед освітянами України і Китаю передбачають формування нової генерації молоді з урахування потреб, естетичних орієнтацій та мистецьких уподобань, що дозволить їй мобільно інтегруватися в сучасний культурно-освітній простір. У зв'язку з цим проблема формування музично-естетичної компетентності підлітків набуває особливої актуальності.

В основних положеннях «Концепції художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів» зазначається, що «художньо-естетичний розвиток – це становлення особистості, яке характеризується естетичним ставленням до мистецтва і дійсності, розвинутими спеціальними художніми здібностями та мисленням, що забезпечують готовність до художньо-творчої самореалізації і безперервного духовного самовдосконалення» [4].

Вчені розглядають музично-естетичний розвиток особистості як зумовлене впливом мистецтва зростання рівня естетичної та музичної культури, музично-естетичного досвіду, сформованість естетичних якостей, музичних здібностей та естетичного ставлення до оточуючого світу. Високий рівень музично-естетичного розвитку підлітків проявляється в задоволенні від спілкування з музичним мистецтвом, процесу та результатів музичної діяльності, привнесенні оригінального та естетичного в оточуюче середовище та власне життя.

Важливе значення для формування музично-естетичної компетентності має музично-естетична свідомість, яка корегує успішність процесу формування музично-естетичної компетентності підлітків у закладах позашкільної мистецької освіти. На переконання Р.Тельчарової, музично-естетична свідомість є сукупністю соціально-психологічних процесів, що відображаються в людському мозку і за допомогою яких здійснюється оволодіння музичними цінностями і музичною творчістю [6]. Будучи особливим способом ставлення до музики «зі знанням і розумінням», музично-естетична свідомість дозволяє створити ідеальний план музично-естетичної діяльності. В свою чергу, на музично-естетичні знання підлітки спираються при обґрунтуванні логічних суджень, які утворюють високий рівень музично-естетичної свідомості. Наявність музично-естетичних знань стає підставою для формування переконливих суджень про художні цінності культури. За свідченням І.Павлової, музично-естетична свідомість не завжди виявляє себе в безпосередньому сприйнятті, велике значення мають приховані внутрішні процеси, такі як, потреби, мислення, уявлення, уява, які характеризують оціночне ставлення особистості до мистецтва і оточуючої дійсності [5].

За результатами досліджень Е.Абдулліна, музично-естетичні оціночні уявлення виявляються в музично-естетичних поглядах, переконаннях і судженнях. «Здатність дати естетичну оцінку твору – на думку вченого, характеризує досить високий рівень розвитку сприйняття музики і може слугувати одним з показників музичної культури». У словнику мистецьких термінів за редакцією Г.Сотської та Т.Шмельової естетична оцінка визначається як установлення значущості предметів, явищ дійсності й мистецтва з позицій уявлень особи про прекрасне. Цей процес носить суб'єктивний характер, оскільки детермінується інтересами та потребами особистості, які безпосередньо залежать від її світогляду та рівня музично-естетичного розвитку [7].

На формування музично-естетичної компетентності підлітків впливає розвиненість музично-естетичних потреб які для підлітків виражаються в радісному, цікавому, веселому і доброму, що стимулює їх музичний розвиток та естетичне зростання. Вчені наголошують на динамічному характері естетичної потреби, який обумовлює її здатність до розвитку і трансформації.

Розвиваючий, ускладнюючи і вдосконалюючись естетичні потреби виступають як потреби в спогляданні, сприйнятті естетичних цінностей, в творенні і творчості. Під впливом яскравого естетичного переживання відбувається вдосконалення, піднесення потреби, в результаті чого естетична потреба еволюціонує в потребу творчу, мета якої полягає в переході естетичного на рівень дійсності. Естетична потреба пов'язана з естетичним інтересом, адже в основі естетичного інтересу лежить потреба в естетичній насолоді. Необхідно пам'ятати про те, що інтерес завжди є визначеним орієнтиром, маяком для підлітка в його прагненні задовольнити музично-естетичні потреби. В свою чергу, музично-естетичні потреби та інтерес пов'язані з естетичними переживаннями і є рухомою силою формування музично-естетичної компетентності підлітків.

Однією з найважливіших характеристик музично-естетичної компетентності підлітків є наявність музично-естетичного смаку. Аналіз наукових праць засвідчив, що вчені по-різному розуміють категорію «музично-естетичний смак». Його трактують як: здатність до оцінки предметів, явищ, ситуацій з точки зору їх естетичних якостей (Б.Ліхачов); відносно стійку якість особистості, в якій закріплені норми, уподобання, що служать особистісним критерієм для естетичної оцінки предметів або явищ (А.Буров); складовий компонент генералізованої естетичної здатності, що включає естетичне почуття, погляди, естетичне переживання і насолоду (Н.Киященко); естетичну систему музичних уподобань і орієнтацій, засновану на культурі особистості та на творчій переробці естетичних вражень (Ю.Борєв); стійку систему оцінок естетичної значущості явищ навколишнього світу відповідно до естетичних поглядів, почуттів і ідеалів людини (Л.Коган); здатність вибірково-оцінного ставлення до естетичних об'єктів, вміння відрізнити прекрасне від потворного на основі глибокого знання законів естетики (А.Саржа). Будучи важливою складовою музично-естетичної компетентності, музично-естетичний смак формується під впливом мистецьких цінностей і виражається в здатності емоційно оцінювати різні музичні твори, перш за все, відрізняючи їх за стилевими особливостями та власними уподобаннями. Він дає можливість тонше та об'єктивніше оцінити естетичні якості музичних творів та події навколишнього світу. Музично-естетичний смак тісно пов'язаний зі світоглядом людини, його ідеалами та поглядами. Його основними характеристиками є почуття міри, гнучкість і разом з тим стійкість оцінок, а також широта і багатогранність сприйняття.

На формування музично-естетичної компетентності підлітків впливає наявність музично-естетичного досвіду. Характеризуючи дану категорію ми з'ясували, що у філософському трактуванні досвід є співвідношенням суб'єктивного і об'єктивного, безпосереднього і опосередкованого, інтуїтивного і осмисленого, раціонального (розуму) та емоційного (відчуття) [8]; у психолого-педагогічному – є результатом творчої діяльності людини, що спрямована на свідоме сприйняття різноманітних вражень навколишнього середовища; обумовлена багатогранними актами людського мислення, пам'яті, уяви та емоційних переживань; має на меті позитивне перетворення самої особистості [1]; у художньо-естетичному – обумовлений зв'язком з духовно-практичним ставленням особистості до навколишнього світу і передбачає усвідомлення значущості мистецтва у розвитку особистості [2, с.36]. Як і попередньо розглянуті категорії «музично-естетичний досвід» є, з одного боку, уособленням естетичного відношення до оточуючої дійсності, а з іншого – цілісністю музичних знань, умінь і навичок, спрямованих на усвідомлення музично-естетичний досвіду і створення музичних творів.

У дослідницьких працях естетичний досвід визначається як: сутність естетичного виховання, цілеспрямований процес формування в людині потреби в досконалості (Д.Джола, А.Щербо); «духовне утворення», що належить до складних психічних явищ, котрі можуть бути розглянуті як системи та мати компонентну структуру (І. Зязюн); сукупність неутилітарних інтуїтивно-дієвих ставлень суб'єкта до реальності, які мають споглядальний характер і супроводжуються або завершуються духовною насолодою суб'єкта або почуттям задоволення (М.Нечипоренко); інтегративне особистісне утворення, що є результатом художньо-естетичної діяльності особистості, змістовною стороною якого виступає естетичне відношення до мистецтва як діяльнісно-емоційного процесу зв'язку особистості з художніми об'єктами (О.Шевнюк).

За свідченням Т.Завадської, музично-естетичний досвід є видом художньо-естетичного досвіду при цьому якість та кількість такого досвіду сприяє позитивному впливу музичного

мистецтва на підлітків. Трактуючи музично-естетичний досвід як цілісне утворення, котре характеризує рівень розвитку школярів в різних видах музичної діяльності, вчена наголошує на його емоційному, дієвому та знанневому аспектах. В музично-естетичному досвіді підлітків науковець виокремлює: досвід емоційно-цілісного ставлення до музики; інтонаційно-слуховий та знанневий досвід; досвід творчої музичної діяльності [3, с.27-29]. На наше переконання, музично-естетичний досвід підлітків можна тлумачити як єдність емоційної сутності музичної діяльності, та комплексу музичних знань, умінь, навичок, здібностей, що функціонує як інтегральний людинотворчий феномен особистісної музичної неповторності учня.

Висновки. Підсумовуючи сказане зазначимо, що з'ясування сутності ключових понять дослідження – «компетентність», «музично-естетична компетентність», базових – «музично-естетична діяльність», «музично-естетичне виховання», «музично-естетичне сприйняття» та похідних – «музично-естетичне середовище», «музично-естетичний досвід», «музично-естетичні уявлення», «музично-естетична оцінка» – дало можливість уявити багатоаспектність феномену «музично-естетична компетентність», його змістову наповненість і широту трактувань. Узагальнюючи сказане, може констатувати, що одні дослідники розуміють її як здатність до усвідомлення музики як явища суспільного життя, засвоєння її основних закономірностей існування і розвитку, до оволодіння музичними засобами втілення художніх образів у виконавстві; інтегративна здатність до естетично-творчого сприймання, естетичної оцінки музичних творів та їх відтворення у виконавській діяльності, до постійної музичної.

Література

1. Гончаренко С.У. (1998) Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 376 с.
2. Джола Д. М., Щербо А.Б.(1999) *Теорія і методика естетичного виховання школярів*. Київ: ІЗМН.392 с.
3. Завадська Т.М. (1993) Педагогічне діагностування музично-естетичного досвіду молодших школярів. *Початкова школа*. (С.27-29) №3.
4. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Взято з http://www.yur-info.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&article_id=165701
5. Павлова И.Ю. (2001) *Формирование музыкально-эстетической культуры студентов педвуза на основе использования национального музыкального фольклора*. (Дисер. канд. пед. наук.) Казань: КГУ. 239 с.
6. Тельчарова Р.А. (1991) Уроки музыкальной культуры Москва: Просвещение. 157 с.
7. Сотська Г.І., Шмельова Т.Б. (2016) Словник мистецьких термінів. Херсон: Видавництво «Стар».
8. Філософський словник соціальних термінів (2005) [за ред. В.П. Андрущенка]. Київ: «Р.И.Ф.» 672 с.

УДК 373.2.015.31:792

Д. Лятамбур,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
D. Lyatambur,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

FORMS AND METHODS OF ATTRACTING PRESCHOOL CHILDREN TO THEATRICAL ACTIVITIES IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Анотація. У статті здійснено аналіз педагогічного потенціалу театрального мистецтва, охарактеризовано основні форм та методи використання театрального мистецтва в закладах дошкільної освіти з метою створення ефективних умов для оволодіння дошкільниками

соціальноприйнятними та культурнообумовленими формами взаємодії у процесі художньо-творчої театралізованої діяльності.

Abstract. The article analyzes the pedagogical potential of theatrical art, describes the main forms and methods of using theatrical art in preschool education in order to create effective conditions for preschoolers to master social and cultural forms of interaction in the process of artistic and creative theatrical activities.

Ключові слова: театралізована діяльність, діти дошкільного віку

Keywords: theatrical activities, preschool children

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Особливим засобом набуття соціального досвіду дітей дошкільного віку є театралізована діяльність – потужний чинник синтезованого впливу на особистість дитини. Проте, нині реалізація завдань, пов'язаних із соціалізацією дитини гальмується обмеженістю наукових і методичних робіт щодо обґрунтування використанням у роботі з дітьми ефективних засобів набуття соціального досвіду, до яких можна віднести й театралізовану діяльність, чим обумовлюється актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх наукових публікацій. Концептуальні засади прилучення дітей до різних видів мистецтва, у тому числі – до театралізованої діяльності з метою формування особистості дитини обґрунтовано у працях Н. Ветлугіної, В. Рибалки, В. Сухомлинського, О. Рудницької, А. Щербо та ін. У педагогічних дослідженнях сучасних науковців (Н. Водолага, Г. Костюшко, Н. Нечай, Л. Серих, В. Шахрай та ін.) театралізована діяльність визначається як ефективний засіб розвитку творчої особистості дитини. У дошкільній педагогіці проблема театралізованої діяльності як засобу розвитку й виховання особистості досліджували О. Акулова, Л. Артемова, Т. Караманенко, С. Машевська, А. Петрова, Б. Юсов та ін. Так, Л. Артемова пропонує використовувати театралізовані ігри як потужний педагогічний засіб, який значною мірою впливає на особистість дитини, сприяє формуванню в неї особистісних якостей. У психолого-педагогічних дослідженнях вченими доведено доступність розуміння виразних засобів у різних видах мистецтва, можливість формування в дошкільників здібності сприймати різні образи: в театральному та музичному мистецтві (Н. Ветлугіна, І. Дзержинська, Н. Ніколенко, К. Тарасова та інші), а також образотворчому (Т. Казакова, Т. Комарова, В. Котляр та інші).

Мета статті – коротка характеристика основних форм та методів залучення дітей дошкільного віку до театралізованої діяльності в закладах дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Базовим компонентом дошкільної освіти та чинними програмами визнано, що театральна діяльність є специфічним видом дитячої активності, одним з найулюбленіших видів творчості.

Театралізована діяльність – колективна діяльність дошкільників, що реалізується в умовних ситуаціях, спрямованих на пізнання ними навколишнього світу, й забезпечує виховання їх емоційної сфери, використовуючи засоби театального мистецтва.

У програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» зазначається, що в театралізованій діяльності повинні реалізуватися наступні навчальні завдання: навчати дітей оцінювати персонажів театральних вистав та зіставляти їхню поведінку із власною; навчати елементів перевтілення та набуття характерних моральних рис персонажів [2].

Психологічною основою організації процесу театралізованої діяльності в дошкільних навчальних закладах є особливості сприйняття дітьми дошкільного віку мистецтва театру. Важливе значення цього психічного процесу зберігається незалежно від віку людини. Так, ще Аристотель звернув увагу на своєрідне переживання, яке виникає в людини при сприйманні трагедії та назвав його «катарсисом». Зокрема, вченими (Л. Виготський, Б. Теплов, В. Сухомлинський, В. Шацька та ін.) доведено, що залучення дітей до театралізованої діяльності сприяє розвитку в них загальних і спеціальних здібностей (пам'яті, музичного слуху, ритму, голосу тощо) та вихованню емоційної сфери особистості як цілісного процесу, розкриттю неповторного персонального творчого начала, відпрацюванню життєвих цінностей особистості тощо. Так, Л. Виготський розглядає це почуття як основну особливість будь-якого художнього сприймання.

Важливо зауважити, що театральне мистецтво може ефективно впливати на виховання

емоційної сфери учнів молодшої школи не тільки через перегляд спектаклів, підготовлених професійними акторами, але й через залучення їх до самостійної театралізованої діяльності.

Так, Т. Абросімова зауважує, що «підвищена вразливість дошкільників, їхня здатність до перевтілення чужих думок та почуттів у власні, продуктивність емоційних переживань є особливою формою їхніх творчих проявів дитини» [4, с. 59]. При чому дослідниця звертає увагу на те, що емоційне виховання дитини на театральних заняттях передбачає використання спеціальних *методів* роботи з дітьми, а саме:

- метод стимулювання дитячої особистості цікавим для неї змістом, що реалізується через залучення її до найпростішої пошукової діяльності, а також через актуалізацію життєвого досвіду за допомогою яскравого та емоційно насиченого театального матеріалу;
- створення ситуацій успіху, коли будь-які спроби творчої діяльності дітей викликають позитивну оцінку вихователя;
- метод створення креативного поля, який полягає в залученні малюків до різних способів художньої виразності для створення певного театального образу;
- переведення ігрової діяльності на творчий рівень, зокрема, й через введення на театральних заняттях нових правил чи обставин;
- методи порівняння, зіставлення, аналогії;
- метод образного «наведення», коли за допомогою уточнюючих питань вихователь дає змогу дитини знайти адекватні засоби виразності для втілення певного художнього образу, а при необхідності й замінити іншими;
- метод імпровізації (методичної, ритмічної, інструментальної тощо), що передбачає спонукування дітей до варіативних самостійних дій у театралізованій діяльності [4].

Формами презентації творчих вмінь дошкільників, можуть бути, наприклад:

- інсценізація – театралізація на «сцені» в групі дитячого садочку, що потребує виготовлення елементів костюмів, масок та декорацій;
- настільний чи пальчиковий театр – потребує виготовлення персонажів настільного (пальчикового) театру;
- слайдшоу – виготовлення слайдів чи колажів, що ілюструватимуть розповідь дітей тощо [1].

Театралізація охоплює різні *види діяльності*: власну рольову гру, спілкування, що має відповідати правам етикету та культури мовлення, вокальний і хоровий спів, пластику, сценічний рух, ляльководіння, малювання, а також передбачає використання різних засобів сценічної виразності й забезпечує спільну творчість дітей, спрямовану на їх особистісний розвиток, особливо емоційну сферу. Цей вид діяльності спонукає до самоідентифікації дитини, осмислення нею власних дій, відчуття позитивних переживань.

Театралізована діяльність, з одного боку, тісно пов'язана з театральною, тобто сценічною, діяльністю. Дійсно, обидва види діяльності характеризуються спільними властивостями:

- опорою на засоби театального мистецтва, використання засобів сценічної виразності;
- мають колективну природу;
- передбачають наявність виховної мети.

До того ж, інколи театральна (сценічна) театралізована діяльність можуть співпадати між собою за метою й формами (наприклад, розвиток мовлення дитини відбувається в постановках міні-вистав за чіткими літературними сценаріями).

З іншого боку, між вищевказаними видами діяльності існують певні відмінності:

1. на відміну від театральної діяльності, метою якої є розвиток сценічних здібностей і вмінь людини, для театралізованої діяльності основною є виховна мета, яка реалізується за допомогою розвитку театральних здібностей, котрі в даному випадку виступають для неї в ролі своєрідного «технічного засобу»;

2. під час реалізації першого з названих видів діяльності використовується весь комплекс засобів сценічної виразності як системних компонентів театального дійства, а в театралізованій діяльності можливо використання окремих засобів, доцільних для застосування в конкретних

виховних ситуаціях;

3. підготовка та проведення дітьми вистави як театральної діяльності відбуваються в позанавчальний час, у той час як різні види театралізованої діяльності (наприклад, демонстрація) можуть використовуватися й на заняттях;

4. театралізована діяльність ближче з театральну до ігрової діяльності, хоч, на відміну від гри, вона, звичайно, передбачає наявність «глядачів».

Отже, характерними *особливостями* театралізованої діяльності є:

- колективність за своєю суттю, похідною від театрального мистецтва;
- здійснення у спеціально організованих педагогічних ситуаціях;
- застосування засобів театрального мистецтва, театральної діяльності, сценічної виразності;

виразності;

- спрямованість на досягнення відповідних педагогічних цілей, зокрема, виховання емоційної сфери дітей, при цьому засоби театральної діяльності (сценічна виразність) виступають засобами для емоційного «проживання» знань у різних сферах життя [3].

Функціональними аспектами театралізованої діяльності дошкільників є:

- *ціннісно-орієнтаційний* ефект – розвиток в особистості здатності до соціально-естетичного сприйняття явищ дійсності й мистецтва, побудова організованої системи цінності й обрання напрямків діяльності відповідно до цієї системи;

- *артистизм* – вдосконалення почуттів, смаків людини, її зовнішності й поведінки;

- *креативність* – пробудження в людині художника, розвиток духовно-естетичних потреб, пізнавальних та художніх здібностей, інтересу до емоційно-діяльнісного сприймання світу й мистецтва, до творчої діяльності;

- *евристичність* – збагачення особистості новими знаннями й емоційно-естетичним досвідом;

- *компенсаторна спрямованість* – підготовка до осмислення й поліпшення свого життєвого світу, власного місця та ролі в ньому, відволікаючи від реальних життєвих негативних переживань [5].

Розвитку емоційної сфери та творчої активності дошкільників сприяє створення комфортних умов та сприятливої емоційної атмосфери у процесі педагогічної взаємодії у процесі театралізованої діяльності дітей. Педагог також повинен спонукати дітей до прояву інтуїції, впевненості в собі, формувати в них здатність вміти у процесі розкриття театрального образу, з одного боку, перевілюватися в інших героїв, а з іншого – бути самим собою, розкривати власні особистісні властивості та погляди. У свою чергу, це вимагає, щоб вихователь не просто поважав іншу людину, але і був здатний реально відчувати й переживати її цінність, розуміти внутрішній світ дитини, міг подивитися на оточуючий світ її очима, розділити турботи, інтереси та радощі дітей, а також бути здатним створити атмосферу «співтворчості», ситуацію неофіційного та емоційно насиченого спілкування з ними [4].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, театральне мистецтво залишається дієвим чинником розвитку суспільства, володіє невичерпним навчальним, розвивальним, виховним та соціалізуючим потенціалом. Саме театральне мистецтво, як ніяке інше, найкраще здатне зреалізувати такі цілі в умовах закладу дошкільної освіти, оскільки нерозривно поєднано із музичним, хореографічним, образотворчим та літературним мистецтвом, а також відповідає віковим особливостям психічного розвитку дітей дошкільного віку. Потреба в грі та казці, в активному русі, в реалізації різноманітних соціальних ролей як ніде інше може бути задоволена під час театральної гри. Дитина отримує унікальну можливість знову стати творцем певної казково-фантастичної реальності, починаючи із створення сюжетної композиції, у процесі виготовлення декорацій, ляльок і костюмів до авторського втілення на сцені, адже так, як вона відчуває цю роль, не відчує і не зіграє ніхто інший. Сюжети, що розігруються на сцені дитячого садочка, повинні стати «думою про життя», метою якої є формування системи ціннісних орієнтацій дошкільників та ідеалів свідомого морального вибору, що й визначає рівень їх духовно-ціннісного виховання.

Література

1. Деркач О. О. Реалізація соціокультурного потенціалу театрального мистецтва у навчально-виховному процесі початкової школи / О. О. Деркач // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Педагогічні науки / Головний редактор Локарева Г.В. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2010 – С. 157-162.
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»: у 2 ч. упоряд. О.Л. Кононко. – К.: МЦФЕР-Україна, 2014. Ч. II. – 2014. – 300 с., с. 250-255.
3. Самошина Т. Театрализованная деятельность – универсальное средство воспитания / Т. Самошина // Дошкольное воспитание. – 2011. – № 8. – С. 126-127.
4. Шевчук А. С. Новації в мистецькому вихованні дошкільників. Інноваційна практика в роботі вихователя ДНЗ: метод. посібник. / Н. Дятленко, А. Гончаренко, А. Шевчук та ін. – К.: Шкільний світ, 2010. – 128 с.
5. Щукіна Л. В. Розвиток творчих здібностей дошкільників засобами художньо-театральної діяльності. Адаптована програма / Л. В. Щукіна // Дошкільний навчальний заклад. – 2010. – № 9 (45). – С. 21-30.

УДК 373.2.091.33

О. Мальована,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
O. Malyovana,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО АСПЕКТУ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СТАНОВЛЕННЯ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

THE SIGNIFICANCE OF THEORETICAL ASPECT OF PROJECT ACTIVITY AS A FORMATION OF PRESCHOOL DEVELOPMENT IN THE MODERN INFORMATION ENVIRONMENT

Анотація. Стаття присвячена одній з актуальних проблем дошкільної освіти – організації проектної діяльності дошкільника. Зокрема, розглядається історія зародження методу проектів, розкривається сутність таких понять, як проект, проектна діяльність.

Abstract. The article is devoted to one of the topical problems of preschool education – organization of project activities as a factor of cognitive development of preschool children. In particular, the history of the origin of the project method is considered, the essence of such concepts as project and project activity is revealed.

Ключові слова: діяльність, проект, проектна діяльність, проектування, структурні компоненти проектної діяльності, типи дитячої активності.

Key words: project, projecting, project work, project activities, preschoolers, types of children's activity

Актуальність. Сучасний освітній процес неможливий без інноваційного оновлення, залучення нових технологій [3, с. 11] й дошкільний освітній простір не є виключенням. Однією з ефективних технологій, що сприяють модернізації освітньої системи, є проектування. Практичною цінністю її є зорієнтованість на конкретний кінцевий результат [5, с. 77].

Проблема методу проекту дошкільників зацікавила багатьох вчених, і була відображена у наукових роботах Т. Башинської, Н. Гавриш, О. Мащенко, О. Пехоти, Н. Стадник та ін. Психологічні особливості дітей різного віку, які досліджуються даною діяльністю, висвітлюються у працях Н. Матяш, Т. Піроженко, С. Яшук та ін. [8, с. 60].

Мета – визначити суть та важливість теоретичного аспекту проектної діяльності в роботі педагога-новатора та дошкільника.

Виклад основного матеріалу. Метою сучасної освіти є становлення особистості, як висококультурної, розвиненої та творчої, яка здатна до самоосвіти й саморозвитку. Самостійна діяльність дошкільника спрямована на розвиток соціальних, інформаційних, комунікативних компетенцій, зокрема, і прояву самостійності індивіда. На думку В. Слободчикова, проектування в освіті – це процес створення нових форм спільності педагогів, учнів, педагогічної громадськості, нового змісту та технологій освіти, нових способів і технік педагогічної діяльності та мислення. *Предметом проектування* є створення умов (засобів, механізмів) етапу розвитку освіти в цілому, переходу її з одного стану в інший [9].

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить про те, що поняття «*проект*» трактується як: «це сукупність концептуальної і формальної моделі, пакет документів, який подає опис на предметній мові того, що і як повинно бути зроблено» [4, с. 10].

Визначення поняття «*діяльність*» у психолого-педагогічній літературі об'єднує розуміння діяльності як свідомого процесу: «активна взаємодія людини з навколишньої дійсністю, у ході якої людина є суб'єктом, цілеспрямовано впливаючи на об'єкт і задовольняючи таким способом свої потреби» [9].

Серед всіх досліджених нами класифікацій проектів, найбільш доречною є класифікація запропонована Е. Федорчук:

- продуктивний (створюючий), пов'язаний з трудовою діяльністю (конструкторською, створенням макета, доглядом за рослинами і тваринами);
- споживчий (підготовка екскурсій, надання послуг, організація дозвілля);
- дослідницький (біологічний, фізіологічний, технічний, розв'язання історичних чи літературних проблем) [7, с. 32].

Проектна діяльність – конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту [9].

Головним завданням реалізації діяльності дитини є не набуття наукових знань, а допомога дитині зорієнтуватися у суспільному вирі подій та явищ – соціальних, економічних, інформаційних, а також оволодіти досвідом життя в громаді. Все це передбачає не пасивну адаптацію в соціумі, а розвиток активного творчого самоствердження в суспільстві з метою його розвитку та самовдосконалення [2, с. 163].

Характерною складовою в пізнанні методики є проблема, а точніше – проблемна ситуація, що є типовою для певної соціальної групи або культурного явища. Проблема виникає у разі невідповідності між реальним життям та уявленнями проектувальника про бажаний стан об'єкта [6, с. 20].

Процес діяльності дошкільників у проекті складний і динамічний. Перші спроби дітей самостійно розв'язати проблему необхідно помічати і заохочувати.

Його організація залежить від вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку. На кожному етапі проектної діяльності має відбуватися міжособистісне спілкування. Завдяки застосуванню різних методик дитина отримує корисну інформацію, з'ясовує нові для себе знання і факти, робить відкриття, які мають особистісне значення. У неї формуються способи розумових дій (аналіз, синтез, конкретизація, порівняння, систематизація, узагальнення). Вона переймається емоціями та почуттями інших, отримує досвід роботи в групі. Взаємини між учасниками проектної діяльності регулюються саме засобами спілкування у процесі якого формуються моральні якості особистості, розвиваються комунікативні вміння дітей [14, С. 105].

Проектна діяльність дошкільників є інтегративною освітньою діяльністю, завдяки цьому у дітей формується цілісне бачення картини світу. Впровадження проектної діяльності в сучасний простір дошкільної освіти, потребує розмежування її типів: проектна діяльність вихователя, методика за якою вихователь організує проектну діяльність дітей [10]. Проект вихователя – організована діяльність, спрямована на розв'язання актуальної проблеми. За допомогою проектів вихователь може досягти успіху у розв'язанні багатьох проблем у професійній діяльності,

наприклад: оновлення дидактичного забезпечення навчального осередку групи; організація виїзного пізнавально-розважального заходу, тощо [11, С. 58] Проект дітей є складовою проекту вихователя, його змістом і метою одночасно. Проектування дитини передбачає співпрацю вихователя з дитиною у творчій діяльності з розв'язання нових для дитини проблем. Учений М. Подьяков (1996 р.) виділив два типи дитячої активності:

- 1) власну активність дитини, яка повністю визначається нею;
- 2) активність дитини, яка стимулюється дорослим [1, с. 25].

Н. Токаренко зазначала основні структурні компоненти, що допоможуть у впровадженні продуктивності методу проекту:

- урахування вікових особливостей пізнавальних психічних процесів дітей дошкільного віку під час організації проектної діяльності;
- психолого-педагогічні умови, які є основою для співпраці між педагогом і дітьми;
- співпраця та співтворчість вихователів, дітей, батьків, а інколи й усього колективу дитячого садка;
- побудова освітнього процесу не так на логіці галузі знань, як на логіці діяльності дитини, що має особистісний сенс для неї, підвищує мотивацію в навчанні;
- застосування проблемних запитань, що спонукає дітей до пошуку відповідей на них;
- облаштоване середовище для самостійної творчої діяльності дітей, яке створює педагог;
- отримання учасниками проекту задоволення від відчуття впевненості в собі, спілкування одне з одним і від спільного розв'язання завдань проекту [8, с. 60].

Н. Андросович позитивними моментами технології з дітьми дошкільного віку виділяла:

- зміну позиції вихователя – з носія готових знань він перетворюється в організатора пізнавальної, дослідницької діяльності дітей;
- знання, набуті в ході реалізації проекту, стають надбанням особистого дитячого досвіду;
- змінюється психологічний клімат у групі;
- діти набувають вміння міркувати: навчаються ставити мету, добирати засоби для її досягнення, оцінювати наслідки;
- розвитку комунікативних навичок: уміння домовлятися, приймати чужу точку зору, вміння відгукуватися на ідеї, що висуваються іншими, співпрацювати;
- самоконтроль, свідома дисциплінованість в групі [2, с. 140].

Таким чином, зв'язок соціального життя в групі з моральним вихованням і інтелектуальним розвитком забезпечує цінність розвитку особистості дитини.

Освітній простір, в якому вихователь ефективно застосовує проектну діяльність, є таким, що вчить дитину навчатися. Така діяльність стимулює інтелектуальний розвиток дитини, а не лише розвиває її фізично. Розглядати проектну діяльність, як інноваційну технологію саме з позиції її спрямування на формування знань з фізичної культури, на нашу думку, є найдоцільніше у сучасних умовах ЗДО. Саме проектна діяльність дозволяє будувати освітній процес на заняттях з фізичної культури активно, через перетворення позиції дитини з об'єкта в суб'єкт [12, С. 141].

Заохочування дітей до різноманітних проектів сприяє розкриттю їх творчого потенціалу, розвитку організаторських здібностей, вихованню ініціативності, сприяє активній взаємодії з навколишньою дійсністю, подолання споглядального ставлення до життя, стимулює дошкільників до самовдосконалення, також сприяє розвитку комунікативних та моральних якостей: вміння домовлятися, проявляти терпіння і повагу один до одного, вміння вислуховувати думку іншого. Як вже зазначалося проектна діяльність має велике значення для розвитку пізнавальних і творчих здібностей дитини [13, С. 83].

Як зазначала Л. Лукашук: «метод проектів дає змогу широко охопити всі види діяльності дитини, оскільки акумулює в собі пізнавальну, ігрову та творчу діяльність, охоплює всі аспекти життєдіяльності дітей у закладі дошкільної освіти» [8, с. 21].

Застосування проектної діяльності є важливим засобом сучасної освіти та виховання, розвитку екологічної свідомості та творчих здібностей дитини дошкільного віку. Робота над ним стимулює пізнавальну активність дошкільників, сприяє створенню плідного освітнього середовища й утвердженню принципів гуманістичного виховання за сучасних умов. Діяльність дитини націлена на набуття дошкільниками нових знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування специфічних вмінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку. Проте, проектна діяльність у закладі дошкільної освіти не принесе очікуваних результатів, якщо вона відбувається окремо від традиційного освітнього процесу, тому важливим стає проектування можливих зв'язків проектної діяльності з іншими видами діяльності дошкільника в освітньому процесі.

Висновки. Проектна діяльність – на сьогодні одна з найперспективніших складових освітнього процесу, тому що створює умови творчого саморозвитку та самореалізації дітей, формує всі необхідні життєві компетенції. Основна цінність проектної діяльності полягає в тому, що вона орієнтує дітей на створення певного матеріального або інтелектуального продукту, а не на просте вивчення певної теми. На шляху до мети діти мають актуалізувати або здобути нові необхідні знання, радитись з педагогом і між собою, виконувати пізнавальну, дослідницьку діяльність.

З огляду на наш досвід, можна стверджувати, що використання методу проектів у ході навчально-виховної роботи є ефективним засобом активізації творчого мислення дітей і продукування оригінальних ідей. Про цей свідчить низка проведених проектів, розроблених педагогами ЗДО №57 в м. Вінниці, які можна використовувати в практичній роботі.

Отже, можна стверджувати, що використання методу проектів у ході навчально-виховної роботи є ефективним засобом активізації творчого мислення дітей і продукування оригінальних ідей.

Розвитку творчої особистості учня сприяє проектна діяльність. Наше дослідження не вичерпує обрану проблему. Перспективним залишається її подальше вивчення на інших сензитивних періодах особистості, створення інших проектів, що сприяють розвитку творчої особистості.

Література

1. Андросович К. Проектна діяльність у сучасному дошкільному навчальному закладі / К. Андросович // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Серія «Педагогіка» / за заг. ред. Л. Прилука – Київ – 2014. – Вип. 1. – С. 23 – 30.
2. Ассаул В. Метод проектів у виховній роботі // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.
3. Богініч О. Умови ефективної реалізації складової частини освітньої лінії «Особистість дитини», «Здоров'я та фізичний розвиток» (дошкільники) // Дитячий садок. – 2012. – №35. – С. 10 – 15.
4. Гитман Е. Проект в образовательной области «Технология» Е. Гитман, М. Гитман // Школьные технологии. – 2002. – №6. – С. 136-137.
5. Козак, Л. В. Критерії готовності майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності / Л. В. Козак // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Благод. фонд ім. Антона Макаренка. – Київ, 2013. – Вип. 3. – С. 76–88. – Бібліогр.: 8 назв.
6. Лук'янова Л. Технологія організації проектної діяльності//Імідж сучасного педагога / Л. Лук'янова – 2009. – № 10. – С. 16-21.
7. Сучасні педагогічні технології. Навчально-методичний посібник / Автор-укладач Е.І. Федорчук. – Кам'янець-Подільський: АБЕТКА, 2006. – С. 57.
8. Токаренко Н. Організуємо проектну діяльність крок за кроком / Н. Токаренко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – № 11. – С. 59 – 62.
9. Уйсімбаєва М. Проектна діяльність: теоретичні аспекти / М. Уйсімбаєва // Витоки педагогічної майстерності. Сер. : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 13. – С. 258. –Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2014_13_51
10. Якубчик, О. М. Технологія проектування - сучасний стиль роботи вихователя / О. М. Якубчик, І. П. Любарська. - С.19-20.
11. Шевцова О.А. Організація пізнавальної діяльності в ДНЗ. Харків: Основа, 2009. 282 с.

12. Правдов М.А. Управление проектами как инновационное направление профессионального развития педагога дошкольного образовательного учреждения. Детский сад от А до Я. 2010. № 1. С. 140–147.

13. Коршунова Т. Л. «Дифференційований підхід до типів проектування» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://poippo.pl.ua/otmz/kruglyj_stol Метод проектів у діяльності дошкільного закладу [укладач Л. А. Швайка]. – Х.: Вид. група «Основа», – 2010. – 203 с.

14. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Київ : Слово, 2008. 408 с.

УДК 373.3.016:78

Т. Маринчук,
старший викладач,
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Т. Marinchuk,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

**СЛУХАННЯ МУЗИКИ ШКОЛЯРАМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ:
ДЕЯКІ ПИТАННЯ СПЕЦИФІКИ СПРИЙНЯТТЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ
МУЗИЧНИХ ОБРАЗІВ**

**LISTENING TO MUSIC BY ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS: SOME QUESTIONS OF
SPECIFICITY OF PERCEPTION BY YOUNGER SCHOOLBOYS MUSICAL IMAGES**

Анотація. Спираючись на теорію В.Холопової про музично-сміслову тріаду (емоція – зображальність – символіка), автор статті розкриває залежність вікового сприйняття школярами барокової, класичної та романтичної музики від специфіки взаємодії трьох сторін музичного змісту та надає рекомендації вчителю початкової школи щодо використання музичних зразків для слухання музики з учнями молодших класів.

Abstract. Based on V.Kholopova's theory of musical-semantic triad (emotion - imagery - symbolism), the author reveals the dependence of age perception of baroque, classical and romantic music on the specifics of the interaction of the three sides of musical content and provides recommendations to primary school teachers to use musical samples for listening to music with junior high students.

Ключові слова: музичне сприйняття, тріада, символ, емоція, зображальність, класицизм, романтизм.

Key words: musical perception, triad, symbol, emotion, imagery, classicism, romanticism .

Постановка проблеми. Вчитель початкової школи покликаний не лише надати дітям базові навички пізнавальної діяльності, але й залучити їх до безмежного й різноманітного світу мистецтва. Знайомство учнів з творами образотворчого і музичного мистецтва, театру і кіно повинно бути для них цікавим і захоплюючим. Тому у підготовці вчителя початкових класів з особливою актуальністю постає питання розуміння специфіки художнього сприйняття молодших школярів з метою керування та спрямування його у потрібному напрямку. Майбутній вчитель повинен мати ґрунтовні знання не лише методик викладання у початковій школі, але й вікової та музичної психології, що допоможе йому у самостійному підборі матеріалу для слухання з учнями. Ключовим має стати усвідомлення того факту, що у процесі художнього сприйняття учні молодшого шкільного віку спираються, в першу чергу, не на власний мистецький досвід, якого їм е бракує, а на емоції. Саме тому з особливою актуальністю у роботі сучасного педагога постає проблема вивчення особливостей слухацького сприйняття молодших школярів. Одним з аспектів його вивчення постає дослідження проблеми

відношення емоцій до змісту музичного твору та особливостей музично-естетичного відгуку слухача на музику.

Аналіз попередніх досліджень. Музично-слухова діяльність не є недослідженою зоною у сучасній психолого-педагогічній науці, адже вона проаналізована у ґрунтовних працях з психології А.Костюка [1], В.Остроменського [4], Г.Тарасова [6], Б.Теплова [7]; дотичними до проблем сприйняття є праці музикознавців А.Сохора [4], Є.Назайкинського [3], М.Медушевського [2] та ін. Проте, повну картину специфіки музичного сприйняття можна отримати лише на перехресті музичної психології, філософії і теоретичного музикознавства, яке емоційну сторону вважає однією з трьох складових музичного змісту, куди також входять зображальність і символіка.

Мета. Спираючись на наукові погляди сучасної музикознавчої, психологічної і педагогічної науки, автор статті ставить за *мету* розкрити роль емоції і зображальності у сприйнятті художнього змісту музики молодшими школярами.

Виклад основного матеріалу. У викладенні власного погляду на підбір музичного матеріалу для слухання з учнями молодшого шкільного віку автор статті спиралася на теорію теорію В.Холопової про музично-смыслову тріаду, в якій дослідниця подає формулювання музично-смыслові тріади, взаємодія складових якої модифікується відповідно до певного культурно-історичного стилю [8]. Під трьома сторонами музичного змісту розуміємо емоцію, зображальність і символіку як три фундаментальних сторони музичного змісту, «що діють в музичній культурі Нового і Новітнього часу, від XVII до XX ст., починаючи зі встановлення музичної парадигми епохи бароко» [8, с.55]. Усі вказані сторони музичного змісту нерівні між собою. Емоція є обов'язковою, а зображальність і символіка – можливі, але не обов'язкові. У різних музичних стилях ці три сторони виступають ще й у різному співвідношенні, в якому щоразу суттєво змінюється роль першої сторони музичного змісту – емоції. З позицій психології музичного сприйняття таке твердження є принциповим, адже для розрізнення зображальності та символіки необхідний досвід: життєвий – для другої сторони музичного змісту, художній – для третьої.

Емоція як перша складова музичного змісту виявляється найбільш доступною для музичного сприймання учнів початкової школи. Для вирізнення музичної зображальності слухач повинен вже володіти певним життєвим досвідом, щоб порівняти звуки з оточуючого світу з тим, що він почує у музичному творі. Тому стилі, де широко використовується музична зображальність, можуть бути доступними дітям старшого дошкільного і молодшого шкільного віку. Музична символіка буде доступна лише з надбанням досвіду художньої комунікації, який можна отримати лише у процесі навчання і постійного спілкування з музикою.

Вплив досвіду на сприйняття можна назвати однією з найбільш загальних закономірностей психології. Безперечно, що процес сприйняття залежить від віку, професії, середовища, соціальної і національної належності тощо. Величезну роль ця залежність відіграє і в сприйнятті музики, зокрема у галузі музичної зображальності. Наприклад, звуконаслідування у відомій п'єсі французького композитора Л.Дакена «Зозуля» може розрізнити лише той слухач, хто насправді чув зозулю або принаймні знає, які звуки видає цей птах. Діти, що ніколи не чули її спів, не сприймуть постійно повторювані низхідні терції як звуконаслідування. Таким чином і будь-який інший музичний твір сприймається лише на основі запасу конкретних життєвих, у тому числі і музичних, вражень, умінь, звичок.

Таким чином, у підборі музичних творів для слухання учнями молодшого шкільного віку, в першу чергу, слід віднаходити музику тих стилів, де на першому місці стоїть емоція, що не потребує спеціальної комунікативної підготовки. Саме емоція як першочергова сторона музичного змісту найбільше впливає і на емоційний світ людини.

Відомий дослідник процесів музичного сприйняття Б.М.Теплов, узагальнюючи результати багатьох психологічних експериментів, виклав свої висновки двома концептуальними тезами: 1) позаемоційним шляхом неможливо осягнути зміст музики; 2) сприймання музики здійснюється через емоції, але емоціями не закінчується: вони стають пізнавальним засобом [7]. В історичному екскурсі музичних стилів охарактеризуємо співвідношення емоції як провідної сторони музичного змісту із зображальністю і символікою.

У музиці бароко (XVII – перша пол. XVIII ст.) спостерігаємо рівноправність усіх трьох сторін музичного змісту та високий рівень їх прояву. Емоція – надбання цього періоду, проте вона губиться і стирається, поряд з високим рівнем зображальності і символіки.

Звукозображальна сторона змісту музики бароко яскраво проявляється у скрипковій музиці А.Вівальді (концерти «Пори року»), п'есах французьких клавесиністів (Ж.Рамо «Перегукування птахів», «Курка»), Найрозвинутіша зображальність представлена у п'есах для клавесина Л.Куперена, присвячених образам природи («Соловей в любові», «Зозуля і щебетання», «Очерети», «Маки», «Сади в цвіту», «Хвилі» та багато інших). Використання цією музики може бути корисним й продуктивним ще й тому, що може супроводжуватися ілюстраціями з вторів образотворчого мистецтва.

Музична символіка найяскравіше представлена у творчості К.Монтеверді, Г. Генделя та Й.С.Баха. Екзегетика слова, система музично-риторичних фігур, символіка чисел вимагають розвинутих знань, які здатні допомогти слухачам музики розпізнати ці символи у музичному тексті. Тому використання барокової музики у початковому процесі бачиться нам відносно обмеженим. У молодших класах загальноосвітньої школи можливе знайомство учнів з французькою клавесинною музикою, де картинна зображальність, пов'язана зі звуками оточуючого світу, дещо піднімається над двома іншими сторонами музичного змісту. Враховуючи життєвий досвід молодших школярів, вони здатні відчувати голоси птахів, образи хвиль тощо серед музичного потоку. Музика Баха і Генделя, пронизана символікою, потребує більш серйозної підготовки для її сприйняття.

Музика віденських класиків (Й.Гайдна, В.А.Моцарта, Л. Бетховена), що творили у другій половині XVIII – на початку XIX ст., встановлює інше співвідношення трьох сторін змісту: емоція стає всеосяжною, а зображальність і символіка відходять на другий план. Фактично, класична музика цілком базується на емоції, що і характеризує особливість її парадигми. Це пов'язана ще і з тим, що, на відміну від барокової музики, на перший план висуваються інструментальні жанри. Позбавлені словесної підтримки, вони просто змушені зосередитись на емоційній стороні музичного змісту.

На відміну від композиторів бароко, віденські класики зневажливо ставились до зображальності в музиці, яка, на їх думку, знижувала і спрощувала музичне мистецтво. Конкретну звукозображальність і відверту сюжетність композитори-класики вважали ознакою «поганого смаку», адже вони не «виражали відчуття», а «живописали предмети». Тому наслідування звукам та образам природи у віденських класиків виявляється обмеженим.

У романтичній музиці XIX в. емоція підноситься на недосягну висоту, але поєднується з новим підйомом музичної зображальності. Головна тема романтизму – розкриття внутрішнього світу людини, що й обумовлює визначну роль емоційної сторони музичного змісту. Нове тлумачення дають композитори-романтики музичній зображальності, яка тепер вважається необхідною для підкреслення емоції. З цією метою Г.Берліоз розробив цілу теорію «наслідування в музиці». Музична символіка у романтизмі займає досить скромне місце.

Підвищена виразність емоції, підсилена музичною зображальністю, робить романтичну музику доступною для сприйняття слухачами без ґрунтовної музичної підготовки. На нашу думку, романтизм є одним з найдоступніших стилів для сприйняття учнями молодшого шкільного віку.

Висновки. У результаті порівняння співвідношення емоції, зображальності і символіки (як трьох сторін музичного змісту) у бароковій, класичній і романтичній музиці можна зробити наступні висновки. По-перше, емоційна сторона здійснює найбільший вплив на емоційний світ людини. По-друге, саме вона є найбільш доступною для сприйняття слухачів, що не мають базової музичної підготовки. По-третє, відповідно до вікових категорій, можна так розподілити переважання музики певного стилю у підборі музичних зразків для слухання школярами: у першому-другому класах перевагу слід надати музиці романтичній (з її крайніми вираженнями емоції) і класичній, епізодично включаючи твори композиторів бароко; у третьому-четвертому класах на перше місце можна поставити класичну музику, в якій емоція представлена в «оголеному» вигляді і майже не підкріплюється зображальністю; у середніх класах загальноосвітньої школи можна широко використовувати барокові музичні зразки, враховуючи наявність підготовки дитячого слухачького сприйняття до музики, рівноправно насиченої емоцією, зображальністю і символікою. По-четверте, зазначені переваги у підборі репертуару для слухання не повинні повністю виключати музику іншої

стильової традиції, адже лише в умінні сприймати усі три сторони музичного змісту з різним рівнем їх прояву формується і розвивається слухацький апарат та виховується стійкий пізнавальний інтерес до музичного мистецтва.

Перспективи подальших розробок. У статті окреслені лише особливості сприйняття музики учнями молодшого шкільного віку. У середніх класах загальноосвітньої школи учні поступово набувають музичного досвіду, що дозволяє до слухання додавати музичні зразки, що апелюють до символіки. Проте, з цієї позиції проблема сприймання музики потребує окремого ґрунтовного дослідження.

Література

1. Костюк А.Г. Восприятие мелодии: Мелодические параметры процесса восприятия музыки. К.: Наук. Думка, 1986. 189 с.
2. Медушевский В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. М.: Музыка, 1976. 254 с.
3. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия. М.: Музыка, 1972. 319 с.
4. Остроменский В.Д. Восприятие музыки как педагогическая проблема. К.: Муз. Укр., 1975. 286 с.
5. Сохор А.Н. Воспитательная роль музыки. Л.: Музыка, 1975 -46 с.
6. Тарасов Г.С. Проблема духовной потребности: На материале музыкального восприятия. М: Наука, 1979. -191 с.
7. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. М.: Пассим, 2003. 379 с.
8. Холопова В.Н. Три стороны музыкального содержания. *Музыкальное содержание: наука и педагогика:* Материалы Первой Российской научно-практической конференции, г. Москва. Москва-Уфа: РИЦ УГИИ, 2002. С.55-76.

УДК 373.31

А. Медик,

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A. Medic,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

THEATRICAL ACTIVITY AS A MEAN OF SPEECH DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Анотація. У статті актуалізується значення театралізованої діяльності для розвитку мовлення молодших школярів. Нами визначено та розкрито елементи мовної техніки, які розвиваються у процесі залучення учнів до театралізованої діяльності. Ми довели, що участь у театралізованих постановках сприяє розвитку мовлення, збагачення словникового запасу, формування мовної та мовленнєвої компетентності молодших школярів.

Abstract. The article actualizes the importance of theatrical activities for the development of speech of junior schoolchildren. We have identified and disclosed elements of language techniques that develop in the process of involving students in theatrical activities. We have proved that participation in theatrical productions promotes the development of speech, enrichment of vocabulary, the formation of language and speech competence of primary school children.

Ключові слова: учень початкової школи, розвиток мовлення, театралізована діяльність.

Key words: primary school pupil, speech development, theatrical activity.

Мовленнєвий розвиток молодших школярів особливо яскраво активізується в молодшому шкільному віці, адже дитина йде до школи, де вивчаючи навчальні дисципліни, збагачує свій

словниковий запас, розвиває комунікабельність, так як доводиться постійно спілкуватися із вчителем та однокласниками; вчиться вести бесіду, працюючи над діалогічним та монологічним мовленням, формує мовну та мовленнєву компетентності. Підтримати та стимулювати процес розвитку мовлення здатна театралізована діяльність, так як вона поєднує всі види мистецтв, що допомагають розширити світогляд молодшого школяра та насити мовлення різними художніми засобами (епітетами, метафорами, порівняннями, гіперболами), зробити його чітким та виразним.

Питаннями організації театральної мовленнєвої діяльності займався провідний ряд науковців: психологів, педагогів, філологів. Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонтєв стверджували, що театралізована діяльність сприяє загальному розвитку особистості учня початкової школи; О. Амацьєва, А. Богуш переконували, що театралізована діяльність сприяє покращенню мовлення та допомагає дитині проявити свої емоції, вжитись в роль необхідного персонажа, виразити власне ставлення до літературного образу. Питання організації та методики театралізованої діяльності широко висвітлені в роботах вітчизняних педагогів – Н. Карпінської, Л. Фурміна, Л. Ворошніна, Р. Сігуткіна, І. Реуцького, Л. Бочкарьової, І. Медведевої, Т. Шишової та ін. Український педагог-класик С. Русова систематизувала різні види театралізованої діяльності та визначила, що вивчення ролей сприяє збагаченню словника дітей літературними виразами, розвиває їх творчі здібності. Л. Артемова досліджувала питання впливу театру на особистість дитини і видала декілька книг на цю тему («Театр і гра» тощо), класифікувала театралізовані ігри, поділивши їх на дві основні групи: ігри-драматизації та режисерські ігри. Р. Жуковська стверджувала, що участь дітей у сценках, виставах поповнює їх словниковий запас, вдосконалює мовлення, покращує інтонацію. Адже, коли малюк виконує роль, промовляє текст, то оволодіває поступово літературною мовою. Дитина вчиться виражати по-різному свої емоції через співчуття героям, вживання в їх роль. А. Кошелева, Л. Стрелкова вважають, що через театралізацію діти пізнають навколишній світ, навчаються правильній вимові слів, а це сприяє їх інтелектуальному розвитку. Науковці Б. Теплов, Д. Менджеричка, Е. Трусова, Н. Карпінська визнали актуальною проблему освіти і виховання дітей засобами театралізованої діяльності.

Мовленнєвий розвиток – це складний психологічний процес, який не зводиться до простого відтворення дитиною почутої мови, а визначається мірою сформованості знань, умінь та навичок дитини і виявляється в соціальній та інтелектуальній активності у колі оточуючих. Без оволодіння мовою, дитина не зможе в школі здобути міцні знання навіть з базових предметів. Діти опановують не лише особливості виразів рідної мови, а й словесні форми, тобто розповідь, питання, діалог, опис, бесіду [8, с. 151].

Україна вслід за Європою впроваджує нові реформи освіти. Тому запроваджена концепція «Нова українська школа» спрямована на те, щоб виховати всебічно розвинену особистість, що здатна критично та творчо мислити, бути патріотом своєї держави, змінювати навколишній світ на краще. Предметні цілі сучасного уроку української мови максимально наближені до потреб учнів, відображають їхні життєві орієнтири, спрямовують курс на інтенсивний мовленнєво-мислительний, інтелектуальний і духовний розвиток школярів. При цьому розвиток мовленнєвої діяльності учня розглядається як інтегрований показник його особистісного зростання [7].

Театралізована діяльність – це вид художньої діяльності, яка пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва та його відтворенням в ігровій формі через набуті уявлення, враження, почуття. У ході театральної постановки учні мають змогу перевтілитись у кого забажають, відчувати його емоції та спробувати вирішити проблеми, що виникають. Тобто набувають життєвого досвіду через розв'язування різних ситуацій, спілкування між собою, переживання різних видів почуттів тощо [9, с. 16].

Для театралізованої діяльності дітей молодшого шкільного віку використовують різні види театру: ляльковий, пальчиковий, маріонеток, тіньовий, настільний тощо. У вчителя є можливість фантазувати і вигадувати різні види театру для своїх вихованців й обирати найрізноманітніші твори для інсценізації. Усі види мають можливості щодо розвитку мовлення дітей та їхньої ігрової діяльності: це розвиток уяви, пам'яті, творчості, складання та доповнення сюжету (сценарію), відтворення діалогів та монологів тощо. Діти молодшого шкільного віку під час театралізації мають змогу отримати зразки правильного, чіткого, красивого зв'язного мовлення, насиченого образними та

художніми виразами, надбаннями народної творчості (прислів'я, приказки), фразеологізмами. У дітей розвивається два види мовлення: монологічне й діалогічне [3, с. 46].

Театралізована діяльність впливає на формування майстерності мовлення. Безпосередність словесної дії вимагає від читця, мовця не тільки знань теорії та методики, навичок та умінь виразного читання, а й добре виробленої техніки мовлення – комплексу теоретично-практичних основ вимови (досконале володіння мовним апаратом, уміння правильно користуватися мовою і мовленням) [2, с. 74].

Участь у театралізованій діяльності активно впливає на формування техніки мовлення:

- дихання як фізіологічної основи мовлення;
- голос як головний інструмент читця;
- дикція як уміння чітко вимовляти звуки, слова, вирази;
- орфоепія як правильна літературна вимова [4, с. 5].

Дихання є важливим фактором мовлення, від якого залежить сила і рівномірність звучання, зміст і краса мовлення взагалі. Дихання є основою звукоутворення, воно залежить від того, які саме м'язи беруть участь у роботі дихального апарату, його поділяють на чотири типи фонаційного дихання: ключове, грудне, діафрагмальне, комбіноване. Голос – це надзвичайно тонкий, поліфункціональний інструмент: він змушує чути не лише вухо, але й очі – голосом можна відтворити будь-яку картину, створити образ, передати емоції. Сила голосу регулюється вільно. Вона залежить здебільшого від напруження мовленнєвого апарату і від сили видиху повітря. Основними властивостями голосу є звучність (дзвінкість), темп, чистота читання, рухливість (гнучкість). Дикція – це чітка правильна вимова кожного мовленнєвого звука, правильна, виразна артикуляція, засіб якісного розрізнення звуків мовлення. Дикція – важливий компонент культурної мови: уміння правильно вимовляти всі голосні та приголосні. Орфоепія – це сукупність правил вимови, наголошування та інтонації [4, с.16]. Отже, під час театральної постановки, усі ці види техніки мовлення реалізуються та розвиваються.

Вчитель може використовувати у своїй роботі з дітьми театралізацію як на уроці, так і в позаурочних виховних формах. Театралізація вимагає кропіткої підготовки. Діти повинні досконало знати місце, де відбуваються події, про що твір, значення кожного персонажа і вчитись передавати його стан, емоції тощо. Підготовка відображається не лише у виготовленні декорацій та підбірці костюмів, а й у грі акторів. Вчителеві необхідно займатися не лише організацією, розвитком творчих здібностей у процесі театралізованої діяльності молодших школярів, а й розвивати мовлення дітей. Шляхи удосконалення мовленнєвих здібностей: повтор тексту чи ролі, наповнення речень різними художніми засобами (епітети, метафори, порівняння тощо), фразеологізмами, правильною вимовою, темпом, наголошування у словах. Ці шляхи сприяють зміцненню пам'яті, виробленню правильної, виразної літературної мови. Спільна підготовка до театралізованої вистави сприяє конкретному діалогові між її учасниками [1, с. 25].

«Вчитель має навчити дитину формувати свою думку, позицію та висловлювати її чітко, зрозуміло, правильно. Цьому сприятиме педагогіка партнерства між учнем та вчителем, яка означає спілкування, взаємодію та співпрацю між ними, як рівноправними учасниками освітнього процесу. У стосунках виховувати повагу один до одного, навчати взаємодіяти в групах і враховувати інтереси оточуючих через формування критичного, піклувального мислення у молодших школярів. Компетентний педагог також орієнтується на дитину, розуміє її та виховує на морально-етичних цінностях» [2, с. 54].

Таким чином, театралізована діяльність дітей в молодшому шкільному віці є ефективним засобом розвитку мовлення. Діти мають можливість розвивати свої інтелектуальні, творчі здібності, формувати креативне мислення та комунікативні навички. Вони не лише знайомляться з навколишнім світом за допомогою театру, але і роблять свої висновки, аналізують, узагальнюють. За допомогою театралізованої діяльності в учнів формуються навички зв'язного мовлення, поповнюється словниковий запас, правильна інтонація, темп, наголошення слів тощо. Мовлення молодших школярів в процесі театралізації стає виразнішим, чіткішим та правильним.

Література

1. Амацьєва О.П. Театрально-ігрова діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку / О.П. Амацьєва, Л.М. Макарова. – К.: Освіта, 1994.
2. Артемова Л. В. Театр і гра / Л. В. Артемова. – К., 2002. – 291 с.
3. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до семи років / А.М. Богуш. – К.: ВД «Слово», 2004. – 376 с.
4. Ворожейкіна О. М. Театральна вітальня / О. М. Ворожейкіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2010 р. – 207 с.
5. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
6. Казьмірчук Н.С. Особливості підготовки вчителів початкових класів до реалізації принципу наступності дошкільної та початкової ланок освіти // Наукові записки: зб. матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» / За ред. Л.В.Старовойт. – Вінниця, 2018. – С. 89-93.
7. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]- Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Психолого-педагогічні науки : зб. наук. пр. / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 1996. – С.151-152.
9. Сиротич Н. Попередження синдрому „соціокультурного споживача” засобами театралізованої гри / Н. Сиротич // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – №9. – С. 15-19.

373.2.091.33:792

О. Мельник,

здобувач ступеня вищої освіти магістр»

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

O.Melnyk,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ МИСТЕЦТВА В ОСВІТНІЙ РОБОТІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ORGANIZATION OF THEATRICAL ACTIVITIES FOR SENIOR PRESCHOOL AGE CHILDREN AS ONE OF THE WAYS OF EFFECTIVE USE OF ART IN THE EDUCATIONAL WORK OF PRESCHOOL INSTITUTIONS

Анотація. В статті розглядаються питання використання мистецтва в освітній роботі старших дошкільників. Аналізуються педагогічні умови організації театральної діяльності дітей старшого дошкільного віку. Автор статті визначила необхідність підведення старших дошкільників до усвідомлення специфіки різних видів театрального мистецтва, мотивування в них стійкого інтересу до мистецтва театру, готовності до творчої діяльності.

Ключові слова: старший дошкільний вік, освітня робота, театралізована діяльність, гра-драматизація.

Annotation. The article considers the use of art in the educational work of senior preschoolers. Pedagogical conditions of the organization of theatrical activity of senior preschool age children are analyzed. The author of the article identified the need to bring older preschoolers to understand the specifics of different types of theatrical art, motivating them to a lasting interest in the art of theater, readiness for creative activity.

Keywords: senior preschool age, educational work, theatrical activities, play-dramatization

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими завданнями. Одним з найбільш сильних засобів естетичного виховання є мистецтво. У дошкільному віці необхідно максимально використовувати величезну можливість мистецтва, яке впливає на психіку, інтелект, розум людини, розширює його емоційний досвід, вчить усвідомлювати його роль в житті людини.

Проблема естетичного виховання та розвитку дитячої творчості – одна з серйозних проблем педагогіки, вирішення різних аспектів якої в області дошкільного виховання приділяється на сьогоднішній день велика увага.

Усі діти різні, мають різний рівень розвитку психічних процесів, емоційно-вольової сфери, мовлення, рухів. Тому для роботи з дошкільниками важливо добирати такі ігри чи ігрові вправи, які сприяли б підвищенню розумової активності, удосконаленню мовних навичок, розвитку психічних процесів, підвищенню емоційної активності.

Сучасним критерієм педагогічної творчості педпрацівників є їх прагнення й уміння створити сприятливі умови для власної плідної співпраці з дітьми, що забезпечать вихованцям емоційний комфорт, саморозвиток, можливість самореалізуватися.

Аналіз останніх наукових публікацій. У роботах сучасних науковців Л. В. Артемової «Театралізовані ігри дошкільників», Т. Н. Доронової «Граємо в театр», М. Д. Маханевої «Театралізовані заняття в дитячому садку» розглянуті особливості організації театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку, визначено зміст і завдання роботи в різних вікових групах, виділені основні принципи організації театралізованої діяльності, запропонована методика роботи, виявлено особливості проведення театралізованих занять, розроблені сценарії.

У посібнику «Театралізована діяльність у дошкільних навчальних закладах». упорядником якого є І. Я. Шараєвська вміщено теоретичні та практичні матеріали, що ілюструють систему роботи педагогічного колективу з підготовки та проведення ігор-драматизацій із дошкільниками, ознайомлення їх із театром як установою, професіями його працівників, а також розробки заходів та рекомендації для педагогів і батьків щодо ознайомлення дітей із елементами театрального мистецтва.

Мета статті. Дослідити педагогічні умови, які сприяють розвитку театралізованої діяльності та проаналізувати вплив театралізованої діяльності на розвиток дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що метою діяльності дошкільного закладу є забезпечення гармонійного розвитку кожної дитини, створення сприятливих умов для її особистісного становлення та творчої самореалізації. Одним із ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток творчої особистості дошкільника названо театралізовану діяльність [1]. Вона сприяє естетичному вихованню дітей, прилучає їх до мистецтва, розвиває вміння бачити, чути, розуміти красу слова, дії. Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям старшого дошкільного віку, адже в його основі – гра, а це для дошкільника – найголовніший аспект діяльності, адже діти, граючись, розвиваються.

У змістовому наповненні освітньої лінії «Дитина у світі культури» Базового компонента дошкільної освіти відмічено те, що успішною дитяча театральна діяльність є тоді, коли дитина «творчо застосовує художньо-мовленнєвий і музично-пластично-пісенний досвід у театралізації гри, сценки, самостійно вигаданої казки, творів інших літературних жанрів» [1, с.18].

Граючи в театрі, малята не лише залучаються до мистецтва, вчать бачити й розуміти красу слова, дії, а й отримують величезне емоційне задоволення, розвивають свої пізнавальні інтереси, художньо-творчі здібності, особистісні якості, вчать мудрості, мають можливість самостверджуватися.

К. Станіславський відмічав, що театр – найкращий засіб для спілкування людей, це диво, що здатне розвивати в дитині творчі задатки, стимулювати розвиток психічних процесів, удосконалювати тілесну пластичність, формувати творчу активність [7, с. 12].

Робота з дітьми старшого дошкільного віку повинна проводитися систематично й послідовно з поступовим ознайомленням дошкільників зі сценарієм вистави, вивченням слів героїв та вправлінням їх в оволодінні вміннями й навичками, необхідними для проведення театралізації. Тривалість дитячої діяльності визначається поставленими завданнями, активною дитячою працездатністю, зумовленою віковими та індивідуальними особливостями [4, с.4].

Підготовка повинна здійснюватись під час спеціально організованих занять із театралізованої діяльності у другу половину дня: по одному на тиждень.

Тривалість занять з дітьми старшої групи – до 35 хвилин. Заняття можуть проводитися мікрогрупами по 2-3 дітей у кожній, підгрупами по 3-6 дітей або із усіма учасниками вистави по 6-10 дітей залежно від мети, яку визначає педагог під час попередньої підготовки [7, с. 11].

Завдання підготовки до гри-драматизації можуть вирішуватися в ході спостережень, екскурсій, під час читання художньої літератури, слухання музики, співу, музичних, рухових і дидактичних ігор, ігрових вправ, пізнавальних та мовленнєвих занять, самостійної художньої діяльності та спеціально організованих занять.

У першій частині такого заняття здійснюється ознайомлення дошкільників зі змістом художнього твору, обраним для драматизації. Вихователь виразно читає або розповідає текст, можна також прослухати його в аудіозаписі.

Подальша робота на цьому етапі проходить шляхом поступового поглибленого вивчення художнього тексту завдяки використанню різних видів переказу (за ролями, вроздріб тощо), бесіди за змістом та бесіди, що спрямована на аналіз зовнішніх проявів емоційного стану персонажів за допомогою використання ілюстрацій та відповідних запитань до них: *«Який настрій у хлопчика, дівчинки?»*, *«Як ти про це дізнався?»*, *«Про що свідчить вираз обличчя (поза, хода, рухи)?..»*.

У другій частині заняття увага зосереджується на розвитку дитячої уяви, подальшому збагаченню емоційного досвіду дітей через проникнення в емоційний стан літературних героїв, ознайомлення із засобами їхнього вираження в мовленні. Виконання цих завдань здійснюється за допомогою застосування комплексу методів і прийомів: використання ілюстрацій, фотографій із зображенням людей і казкових персонажів у різному емоційному стані, імітаційно-ігрових вправ, дидактичних ігор із піктограмами для вправляння дітей у визначенні емоційного стану за зовнішніми ознаками, завдань, переліку запитань до дітей із метою вправляння їх у визначенні почуттів і емоційного стану героїв за мовленнєвими й зовнішніми проявами і т. д. Наприклад: *«Як плаче чи сміється зайчик?»*, *«Який настрій у дідуся?»*, *«Яким голосом говорить ведмідь?»* тощо. Застосування такого комплексу прийомів дає змогу уникнути монотонності в мовленні дітей, що виникає внаслідок механічного заучування тексту ролі без проникнення й відтворення почуттів героїв.

У третій частині заняття робота спрямована на практичне засвоєння дітьми засобів виразності. Для цього використовуються творчі вправи, спрямовані на розвиток умінь самостійного використання інтонації, виразних рухів для передачі емоцій літературних героїв. Наприклад: *«Покажи ходу»*, *«Зміни голос»* тощо.

На цьому самому етапі проводиться робота над технікою мовлення (вправи, ігри, скороговки, тощо).

Наприклад:

Робота над скороговкою *«Снігу, сніжок, падай на поріжок»*

Схема роботи:

- прослухати скороговку;
- вимовити разом із вихователем хором;
- вимовити, відстукуючи ритмічний малюнок долонями;
- вимовити скороговку, крокуючи на місці в такт ритмічному малюнку;
- самостійне промовляння скороговки кожною дитиною.

Вправа «Різна хода»

Учити вихованців передавати ходу людей у різних ситуаціях і станах.

Ведучий озвучує завдання дітям: зімітувати ходу людини, яка над чимось розмірковує; ходу дитини, яка радіє; ходу людини, яка переходить вузьким місточком через струмок.

Труднощі полягають у тому, що діти повинні передавати зміну звичного ритму рухів, добирати відповідно до ситуації жести, задіювати всі частини тіла.

Вправа «Кошик»

Учити дітей добирати відповідну атрибутику для створення конкретного образу у гри-драматизації.

Показати, який кошик потрібний Червоній Шапочці, Маші, Ведмедю («Маша і Ведмідь»): Михайлові Івановичу, Настасії Петрівні, Мишкові («Три ведмеді»); Снігурочці («Снігурочка і лисиця»).

Варіант 1. Ведучий пропонує всім дітям підгрупи намалювати кошик для казкового героя (кожний отримує індивідуальне завдання). Завершивши роботу, діти розповідають, для кого намалювали кошик і чому його зробили саме таким. (Так, у кошику Червоної Шапочки мають уміститися пиріжок та горщик масла; у Машиному – лісові ягоди, а у ведмедиковому – вона сама разом із пиріжками.)

Під час проходження практики ми провели музично-театралізоване заняття для дітей старшого дошкільного віку, на якому інсценували українську народну казку «Колобок».

Мета: розвивати творчі здібності дітей через участь у театралізованій діяльності та участі в спільному з батьками художній творчості. вчити в театралізованій діяльності розігрувати ситуації по нескладним сюжетам, розвивати емоційну чуйність, спонукати дітей включатися в спільну з дорослими і однолітками діяльність. Продовжувати розвивати допитливість, активність, інтерес до різних видів музичної діяльності.

До процесу підготовки до вистави ми залучили батьків. Вони допомагали виготовленню атрибутів і декорацій, розучували тексти з дітьми.

Підготували матеріал для казки – Шапка-вушанка і валянки для діда, хустка, окуляри для баби, жовта сукня і бант для Колобка, елементи костюмів для інших персонажів, які грають роль звірів, стіл і стільці, посуд на столі, декорація лісу (площинні та об'ємні дерева, гриби, квіти), пеньок.

Робота над інсценуванням казки ми проводили в два етапи.

Попередня робота:

1. розповідаємо казку;
2. уточнюємо героїв казки і їх дії;
3. готуємо декорацію (будинок, лавка, стіл).

Перший етап – попередня робота, пов'язана з накопиченням і збагаченням знань, вражень дітей в зв'язку з обраною темою читання казки, її переказ дітьми, драматизація за допомогою ляльок, пропонуємо подивитися мультфільм.

Другий етап був спрямований на те, щоб діти в ході обговорення запропонували свій варіант казки. З цією метою було проведено серію занять, під час яких діти неодноразово слухали всю казку цілком, потім пропонували свої варіанти.

Перед інсценуванням діти розподілилися на дві групи: акторів, які під звучання музичної п'єси будуть інсценувати казку за допомогою настільного театру, і музикантів – дітей, які на музичних інструментах будуть створювати ігровий образ, супроводжуючи музичний твір. Текст казки відтворював вихователь.

Підсумком усієї підготовчої роботи стала гра-драматизація – дитяча вистава, на перегляд якої у спеціально відведений час у другу половину дня приходили подивитися вихованці дошкільного закладу та батьки маленьких артистів. Діти в театральних костюмах і гримі займали свої місця на сцені й за кулісами. Юні актори, «перевтілюючись в образ», брали участь у колективній грі. Старанно, у міру своїх індивідуальних можливостей, за допомогою міміки, жестів, зміненого голосу, інтонації вони передавали характерні риси свого персонажа, своє ставлення до нього. Кожна дитина знала текст усіх дійових осіб, вчасно озвучувала репліку відповідно до обраної ролі, вступала в ігрову взаємодію. Коли траплялося ситуація, що дошкільник забував слова, то йому на допомогу завжди приходив вихователь.

У вихованні дітей нема дрібниць, тому не менш важливим є виховання дитини-глядача. Хороший глядач, як і хороший актор, повністю перевтілюється в героя. Таким ідеальним глядачем є майже кожна дитина. Під час перегляду вистав малята співпереживали героям, шукали шляхи вирішення складних ситуацій, висловлювали співчуття ображеним, водночас вони виражали емоції, властиві дійовій особі чи улюбленому персонажеві.

Після перегляду вистави ми провели із дошкільнятами бесіду, щоб виявити: чи зрозуміли вони зміст вистави; позитивні й негативні вчинки героїв; хто з героїв найбільше сподобався... Адже

перегляд театралізацій стимулює пізнавальну активність дітей, розвиток їхніх інтелектуальних інтересів, мотивує до прояву співпереживання, взаємодії в колективі, формування товариських відносин.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, метою організації театральної діяльності в дошкільному навчальному закладі є: залучення дітей до творчої діяльності шляхом ознайомлення з театральним мистецтвом, використання театралізацій для розвитку творчих, акторських та сценічних здібностей вихованців, формування в них мовленнєвої компетентності, навичок театрально-виконавської діяльності, ознайомлення дошкільників із театром як установою, з професійною діяльністю його працівників.

У театралізованій діяльності старшого дошкільного віку інтеграція кількох видів художньо-творчої діяльності має благотворний вплив на формування всебічно розвинутої особистості. Найповніший розвиток належить естетичному вихованні дитини, тому що під час драматизації поєднується засвоєння й розуміння літературного твору; оформлювальна діяльність: музичні ігри, пісні, танці. Таким чином, гармонійне сполучення різних видів естетичної діяльності під час гри дає змогу вирішувати завдання формування художнього смаку і творчої активності дітей.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти. / Наук. кер.: А.М.Богуш. Київ: МЦФЕР–Україна, 2012. 26 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/>
2. Луценко І. Дошкільна освіта і глобалізація. Пріоритетні напрямки виховання дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2017 №3. С. 18- 25.
3. Пахальчук Н. Місточок до прекрасного: Збагачення естетичного досвіду старших дошкільників засобами мистецтва. *Дошкільне виховання*. 2011. № 5. С. 18-22.
4. Половіна О. Мистецька освіта сьогодні: (вибір) синтез підходів. *Дошкільне виховання*. 2019. № 12. С. 3–5.
5. Семенов О.С. Формуємо творчо спрямовану особистість: перші кроки: навч. посіб. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2016. 156 с.
6. Тарасенко Г. С., Голюк О. А., Кривошея Т. М. Практикум з теорії та методики виховання: навчально - методичний посібник. Вінниця: Нілан ЛТД, 2014. 392 с.
7. Театралізована діяльність у ДНЗ. / упоряд. І.Я. Шараєвська, В.В. Семізірова. Київ: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2014. 128с.

УДК 37.013:792

В. Монзолевська,
викладач класу театрального мистецтва
Вороновицька дитяча школа мистецтв
смт. Вороновиця, Україна,
Р. Монзолевський,
Директор Вороновицького
селищного будинку культури, Україна
V. Monzolevskaya,
Teacher of theatrical art class
Voronovytsia Children's School of Arts
Voronovytsia township, Ukraine,
R. Monzolevsky
Director of Voronovytsky
village house of culture, Ukraine

ЦІЛІ І ЗАДАЧІ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ДЛЯ ДІТЕЙ

GOALS AND OBJECTIVES OF THEATER PEDAGOGY FOR CHILDREN

Анотація. У статті розкрита важлива роль театрального мистецтва для школярів молодшого шкільного віку та описані задачі, які театральна педагогіка ставить перед собою у роботі. Проаналізовано вплив театрального мистецтва на розвиток творчих здібностей дітей.

Annotation. The article reveals the important role of theatrical art for primary school students. The detailed tasks that theatrical pedagogy should set for itself in the work of children. The influence of theatrical art on the development of children's creative abilities is analyzed.

Ключові слова: театральна педагогіка, мистецтво, діти молодшого шкільного віку, гра, театр, художньо-естетичне виховання.

Key words: theatrical pedagogy, art, children of primary school age, game, theater, art and aesthetic education.

Постановка проблеми. Глобалізація та прискорений темп життя мають безумовний вплив на соціокультурні процеси України. Комп'ютеризація та вільний доступ до Інтернету не можуть не впливати на виховання та освіту. Велику частину світосприйняття у дітей формує віртуальний світ. Спілкування перейшло частково у соціальні мережі. І діти мають великий дефіцит живого спілкування, замикаючись в собі та маючи надійного друга у вигляді смартфона або комп'ютера. На жаль дистанційне навчання не розв'язує проблеми живого спілкування. І дуже шкода. Бо саме завдяки живому спілкуванню ми створюємо значні події нашого життя: працевлаштовуємось, домовляємось і доносимо свою думку, та навіть створення сім'ї – це все неможливо зробити без взаємодії через живе слово. Вибудовування відносин – це одна з найважливіших навичок у нашому житті. У наш час диджиталізації усіх сфер життя навичка налагодження відносин через живе спілкування все більше потребує включення його до актуальних задач педагогіки і психології. Тому актуально звернутися до театрального мистецтва як педагогічного інструменту. Адже саме сценічні види мистецтв відрізняються від інших живим спілкуванням як формою існування: актори спілкуються із глядачами та присутні в залі мають безумовний вплив на виставу. Провідні режисери відзначають, що кожна вистава грається зі своїм відтінком, в залежності від того, які глядачі знаходяться в залі, який настрій в акторів та які відбуваються події у світі. Ось чому відеозапис вистави, навіть якщо він дуже якісний, все одно не передасть усієї атмосфери вистави. Тому театральне мистецтво грає вагомую роль в актуалізації людських цінностей і духу, як у виконавців, так і у глядачів.

Аналіз останніх досліджень. Ряд дослідників театрального мистецтва підкреслюють, що заняття театральним мистецтвом є важливим засобом всебічного розвитку дитини. Особливого значення дитячому театру, як засобу художньо-естетичного виховання особистості надавали А.Макаренко, В.Сухомлинський. Психологічні аспекти театральної педагогіки заклали у 20 столітті у своїх працях Л.Виготський, І.Зюзян. При комплексному дослідженні проблеми звернено до професійно орієнтованої літератури, праць К.Станіславського, М.Кнебель, Б.Захава.

Мета статті полягає у детальному розгляданні цілей і задач театральної педагогіки для дітей, та засобами втілення їх на практиці.

Виклад основного матеріалу. Ціль театральної педагогіки – це всебічний розвиток дитини за допомогою творчого підходу до вирішення будь-яких завдань. Театральна педагогіка має познайомити дитину з таємничим світом театру, з його умовністю та образністю. Адже на сцені час і простір діє по іншому, ніж в житті. Так само з образністю. Адже театр займається тим, що зображує абстрактні поняття, наприклад «любов», «дружба», «сила духу» і т.д., робить він це саме завдяки своїй образності, яка потребує опанування уявою і фантазією. А щоб майстерно втілити свій задум – актори мають володіти сценічною увагою, пам'яттю фізичних дій, пластичністю та емоційною виразністю. І при підготовці вистави учень автоматично опановує усіма ці навички. Робота над роллю не обмежується вивченням тексту і його голосовим відтворенням. Для того, щоб підготувати свою роль і отримати позитивний досвід сценічного виступу потрібно чимало зусиль, навичок та вмій.

Задачі театральної педагогіки:

1. Соціалізація

Однією з задач театральної педагогіки є соціалізація. Вона реалізовується за допомогою форм роботи з учнями як робота в команді, виступ перед глядачем, сценічне мовлення.

Робота в команді

Театр – мистецтво колективне. У створенні вистави беруть участь велика кількість людей: драматург, режисер, актор, музикант, гример, художник-декоратор, художник по світлу. Кожен вкладає свою частину творчості у спільну працю. Тому справжнім творцем в театральному мистецтві є не окрема людина, а колектив, творчий ансамбль. Колектив в цілому — автор вистави. Творчість кожного учасника є не що інше, як вираз ідейно-творчого задуму всього колективу. Без об'єднаного, ідейно згуртованого, захопленого загальними творчими завданнями колективу не може бути повноцінної вистави. Колектив повинен володіти спільністю світогляду, загальними ідейно-художніми устремліннями, єдиним для всіх своїх членів творчим методом. Важливо також підпорядкування всього колективу дисципліні. «Колективна творчість, на якій засновано наше мистецтво, – писав К. Станіславський, – обов'язково вимагає ансамблю, і ті, хто порушують його, здійснюють злочин не тільки проти своїх товаришів, а й проти самого мистецтва, якому вони служать». При створенні вистави учні вчать спілкуватися, доводити свою думку, йти на компроміси, розвивають свої лідерські якості [13].

Виступ перед глядачами

Театральна педагогіка дає дітям можливість опанувати мистецтво публічних виступів ще з дитинства і побороти пов'язаний з цим страх. В наш час з розвитком медійності, дуже часто доводиться знімати себе на відео – і це свого роду теж є виступом. Як показує практика у багатьох проблеми роботи з відеокамерою. Люди часто відчують дискомфорт і сумніви, як себе поводити, як рухатися і говорити. Готуючись до виступу перед глядачами, тренуючись акторській грі, учні позбавляються комплексів та страхів, отримують сценічну свободу. Можуть вільно та впевнено доносити свою думку, імпровізувати, спілкуватися зі сцени.

Сценічне мовлення

Важливою формою комунікації є сценічне мовлення. Безумовно артист, що доносить свою думку зі сцени має впевнено знати що і як він говорить. Тобто мати основну тему та ідею виступу і засоби виразності. Спочатку розберемо «що» говорити. В молодшому шкільному віці треба йти від простого до складного. І формувати у дітей прості, але зрозумілі образи. Наприклад, при вивченні віршиків, розбирати кожне слово. Чи розуміють діти про що вони розказують вірша? Бо розуміння - це основне. Як показує досвід автора часто діти не знають значень багатьох слів і додумують собі значення, яке їм подобається. Коли вже визначилися з тим що розказувати, переходимо наступного етапу – як розказувати. І цей етап поділяється на дві частини – емоційне забарвлення та звуковидобування. Для пошуку емоційного тону є два шляхи: від змісту до форми, або від форми до змісту. Можна спробувати творчо підійти до тексту і прочитати його у різних характерах та в різних запропонованих обставинах ролі. І звісно, без чіткої вимови не можливо донести усієї думки. Робота над вимовою починається з дихання. Правильне дихання – це основа правильної вимови. Робота діафрагми дає можливість гучно та довго говорити, тому з її розвитку і починаємо формувати звуковидобування. Далі налаштовуємо артикуляційний апарат. Це губи, щок, язик та щелепа. І вже потім дикція, сила голосу та робота в регістрах [2].

2. Створення простору і відповідних умов для творчості учня

Коли дитина відчуває небезпеку або знаходиться у навіть мінімально стресовій ситуації, вона не може проявити творчість. І однією з перших задач театральної педагогіки, це саме створення безпечних умов, в яких би діти розкрили свій творчий потенціал. Реалізовується ця задача у наступних формах проведення занять.

Форма гри

Провідною діяльністю дітей є пізнання світу засобами гри. Гра є важливим чинником формування образного мислення у дітей. А театралізовані ігри відкривають простір для включення дітей у творчий процес художньої діяльності та сприяють розкриттю і розвитку їх художньо-творчих здібностей. Театральне мистецтво само по собі є грою. Але грою усвідомленою. Тому учням молодшого шкільного віку взагалі не варто пояснювати якісь складні теми. Набагато ефективніше – через гру спробувати все в дії. Також і дисципліну можна організувати у формі гри. Наприклад завести в класі «стілчик ганьби». І усі, хто себе поведив не чемно мають на ньому сидіти. У грі можна спонукати дітей до того, щоб вони пропонували свої ідеї. Саме головне розуміти, що гра – це

не безтурботні пустощі, вона має свої чіткі правила, які треба виконувати. Інакше ти опинишся поза грою. І ці правила викладач має чітко пояснити дітям і всі їх мають розуміти і виконувати.

Довіра

Велику роль у створенні безпечної творчої атмосфери на уроках відіграє довіра. Як між викладачем і учнями, так і між учнями. По-перше, потрібно відразу зупиняти насмішки, образливі жарти та різку критику між учнями. По-друге, не боятися показати учням, що вчитель теж щось не знає чи не вміє і тому теж докладає певних зусиль, щоб навчитись новому. Коли діти виконують етюди один перед одним, обов'язково проводити обговорення побаченого із зазначенням сильних та слабких сторін. Якщо є помилки, то обговорити, як їх виправити. Не критикуємо, а допомагаємо стати краще. Особливу увагу треба звернути на те, щоб учні не боялися помилятися. Адже театральне мистецтво, це не математика, і дуже часто тут немає правильної відповіді. І перш ніж зрозуміти, як правильно зробити, доводиться декілька раз помилятися, поки не знайдеться рішення сцени або епізоду. По друге існує ряд вправ та тренінгів на довіру і відчуття партнера. Взагалі довіра на сцені є основою основ. Адже сцена – це стресова ситуація і дуже важливо довіряти тому, хто з тобою поряд. Знати, що у будь-якому випадку твій партнер тебе підтримає і допоможе.

3. Розвиток творчих здібностей

При підготовці професійних акторів викладачі надають велику увагу розвитку уваги, уяви та пам'яті фізичної дії. Що безумовно потрібно розвивати й учням молодших класів.

Увага

У щоденному житті увага людини постійно на щось спрямована. За наявністю вольової регуляції розрізняють увагу *мимовільну*, *довільну* та *післядовільну*. Увагу, зумовлену сильними, контрастними, значущими подразниками, що діють на людину яскравістю, несподіваністю, динамізмом, називають мимовільною. Мимовільну увагу може викликати сильний подразник: різкий запах, яскраво світло і барви, голосні звуки. Мимовільна увага триває, поки діють відповідні подразники. Вияв довільної уваги пов'язаний з використанням вольового зусилля, тобто це вид уваги, що виявляється у випадку, коли людина ставить перед собою певні завдання і намагається їх виконати. Довільна увага нерозривно пов'язана з мовою. У подібному випадку довільна увага набуває нових рис - залишаючись свідомою, доцільною, вона, як і мимовільна, знімає напруження, захоплює людину і підтримує активну психічну діяльність. Це і є післядовільна увага. Залежно від цього розрізняють увагу внутрішню і зовнішню. Ці два види уваги тісно пов'язані між собою і виступають в єдності. Людина здатна розподіляти свою увагу, при цьому вона одночасно може виконувати дві і більше дій. Рівень розподілу уваги залежить від освоєння людиною діяльності, автоматизації дій. Здатність людини довільно і свідомо змінювати спрямованість своєї діяльності забезпечується переключенням уваги. Переключення уваги — це не що інше, як переміщення в корі великого мозку оптимального збудження. При цьому швидкість зміни об'єктів уваги залежить від рухливості нервових процесів. Зосередженість уваги залежить від мотивації діяльності та індивідуальних якостей людини. Якісною характеристикою зосереджуваності уваги людини на об'єкті є рівень її концентрації. Викладач перш за все повинен виробити в учнів навички і вміння зосереджувати свою увагу на заданому об'єкті. А для цього необхідно виховати в кожного учня важливу якість довільної уваги.

Необхідно також домагатися, щоб учень навчився прилюдно по-справжньому дивитися і бачити, слухати і чути.

Уява та фантазія

Уява – це психічний процес, який є надзвичайно важливим для розвитку творчості, творчого мислення. Уява як здібність створювати нові образи та явища на матеріалі минулих сприйнятих, як вміння своєю уявою впливати на оточуюче сценічне життя з метою її зміщення в необхідному для вас напрямку. Види уяви: *пасивна* (але та, що керується волею і не має якоїсь мети) і *активна* (те, що направляється волею, має певну мету). Фантазія теж створює, однак насамперед те, чого бути не може. Це казки, міфи, пов'язані з естетичним почуттям, зокрема, дитини. Зрозуміло, що в розвитку уяви досить принциповим є етап формування «фантазії, яка стимулює», особливо в дитячому, підлітковому віці. Але той факт, що фантазія й уява життєво важливі для розвитку креативності, творчості, винахідництва, не викликає заперечень. Так, не викликає сумніву, що розвиткові творчої

уяви, зокрема дитини, сприяють казки, художня література, хороші фантастичні твори, загалом мистецтво, природа. Однак існують і безпосередні прийоми, вправи, виконання яких тренує уяву.

Серед форм уяви, які треба розвивати, варто назвати таку глибинну й емоційну її форму, як **емпатія**. Розвинена уява сприяє емпатичному розумінню – важливій якості особистості. Емпатичне розуміння іншої людини об'єднує здатність слухати й передавати почуте іншому.

Сценічний рух

В театральній школі велику роль приділяють сценічному руху – це вміння володіти своїм тілом. Для втілення пластично-виразного образу необхідно мати підготовлений організм, що дає змогу виконувати будь-які рухи. Мета викладання сценічного руху – розкриття творчих здібностей і розвиток психофізичних можливостей природного апарату учнів, виховання пластичної культури виконавця, набуття початкових вмінь підвищувати і творчо використовувати пластичну виразність виконавців. Основними завданнями є всебічний розвиток тіла шляхом різноманітних тренувань; усунення індивідуальних фізичних і психічних недоліків; розширення діапазону рухових можливостей; пластичний та ритмічний розвиток.

4. Виховання художнього смаку

Перед всякою театральною школою щодо кожного учня стоять два основних завдання: формування творчої особистості та її розкриття. Перше завдання включає ідейно-політичне, естетичне та етичне виховання майбутнього актора (формування світогляду, художнього смаку і морального обличчя). Розкриття ж творчої індивідуальності досягається переважно шляхом професійного виховання актора.

Найважливішим завданням театральної школи є виховання в учнів високого і вимогливого художнього смаку.

Художній смак людини опирається на певну систему етичних поглядів, на певні ідейно-художні принципи.

Високим художнім смаком, органічним синтезом теоретичних знань і естетичного смаку повинен в першу чергу володіти сам учитель. Тільки в такому випадку він зможе домогтися потрібних результатів у процесі виховання. В руках театального вчителя знаходяться такі засоби як похвала і осудження. Обидва є інструментом дуже тонким і гострим, тому користуватися ним потрібно вміло і дуже обережно. Незаслужена похвала або несправедливий докір може учням заподіяти шкоду.

З року в рік повноцінно виконувати обов'язки по вихованню художнього смаку учнів театральний педагог зможе лише в тому випадку, якщо він буде постійно працювати над розвитком особистого художнього смаку. А це можливо лише при умові безперервного підвищення рівня своїх суспільно-політичних, філософських і естетичних знань. Тільки той, хто безперервно навчається, має право вчити і виховувати інших.

Висновки: Театральна творчість школярів має значний потенціал для їх розвитку. Заняття з театральних дисциплін розвиває в дітях можливість творчо думати, аналізувати, давати оцінку дійовій особі, партнеру, собі. Тобто постійно бути в процесі пізнання, відкривати нове в собі і в навколишньому світі. Театральне мистецтво формує в дітей цілісний погляд на світ, створює можливості не лише для естетичного сприйняття, але і творчої діяльності, що формує творця, активну особистість. Вчителю слід зробити рішучий крок назустріч театральному мистецтву, як надійному союзнику і важливій справі виховання дітей. В освітніх закладах кожен викладач має зрозуміти, що театральна творчість – це не формування майбутнього артиста, не дитяча розвага, а важливий навчально-виховний процес розвитку особистості школяра на основі виявлення індивідуальних здібностей та розвиненні творчих якостей дітей.

Література

1. Абрамян, В. Ц. Театральна педагогіка [Текст] : [навчальний посібник для вузів] / В. Ц. Абрамян ; ред. В. П. Недашківський. – К. : Лібра, 1996. – 224 с. – (Трансформація гуманітарної освіти в Україні). – ISBN 5-7707-9575-1 : 7.00.
2. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170с.

3. Биченко, Н. Технологія навчання майбутніх акторів театру [Текст] / Н. Биченко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство. – 2017. – № 1 (Вип. 36). – С. 173–179. – Бібліогр. наприкінці ст.
4. Гейко, В. Виховуємо театром [Текст] / В. Гейко // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2012. – № 10. – С. 31–32.
5. Горбань, Я. В. Аматорський театр у період сучасних суспільних трансформацій (до проблеми визначення соціокультурних показників) [Текст] : [педагогіка і психологія морального виховання в аматорському театрі] / Я. В. Горбань, І. І. Білоус // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – № 34/36. – С. 72–77. – Бібліогр. в кінці ст.
6. Денисюк, С. Театральна педагогіка [Текст] / Світлана Денисюк // Початкова освіта. – 2013. – № 36. – С. 17–18.
7. Дубина, Л. Г. Використання театральної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкових класів [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / Дубина Людмила Гртгорівна ; Ін-т пед. і психол. проф. освіти АПН України. – К., 2004. – 20 с.
8. Жернова, А. Тренінг-вправи з театральної педагогіки [Текст] / А. Жернова // Початкова освіта. Шкільний світ. – 2007. – № 40. – С. 4-5.
9. Лимаренко, Л. І. Перспективи театральної педагогічної підготовки майбутніх педагогів у системі професійної освіти [Текст] / Л. І. Лимаренко // Педагогічний альманах. – 2016. – Вип. 29. – С. 143–148. – Бібліогр. в кінці ст.
10. Мельникова, О. Г. Виховання творчої особистості учня засобами театального мистецтва [Текст] / О. Г. Мельникова // Педагогічна майстерня. – 2013. – № 4. – С. 30–31.
11. Ничкало, Н. Г. Інтердисциплінарність мистецтва педагогічної дії [Текст] / Н. Г. Ничкало // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей. – 2014. – Вип. 5(9). – С. 29–35. – Бібліогр. в кінці ст.
12. Татаренко, М. Закони ойкумени: розвиток творчої особистості мол. школярів шляхом театральної педагогіки [Текст] / М. Татаренко // Рідна школа. – 2004. – №10. – С.44-46.
13. Театральна педагогіка в початковій школі [Текст] : з досвіду роботи укладач Л. М. Самсоненко // Розкажіть онуку. – 2011. – № 19/20. – С. 7-26.

373.3.015.31:792

А. Москалюк,
асистент Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
О. Андрійців,
провідний концертмейстер
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A. Moskaliuk,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
O.Andriyiciw,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

FEATURE-AESTETIK EDUKATION CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE MEANS THEATER ARTS

Анотація. У статті розкрито концептуальні засади викладання предметів художньо-естетичного циклу та їх вплив на емоційно-естетичний розвиток молодших школярів. Проаналізовано вплив театального мистецтва на формування особистості молодшого школяра.

The article describes the conceptual foundations of teaching subjects of the artistic and aesthetic unit and their impact on the primary schoolchildren's emotional aesthetic development. The influence of the theatrical art on the personality's forming of the junior pupil is analyzed.

Ключові слова: молодший школяр, художньо-естетичне виховання, мистецтво, театр, гра.

Key words: junior pupil, feature-aesthetic adukation, art, theatre, game.

Постановка проблеми. Важливим завданням сучасної школи є формування свідомості учнів, їх світогляду. Тут акцентується увага на вихованні почуттів, а не на абстрактному мисленні, при скерованому впливі на здатність дитини свідомо переживати все, що її оточує в житті – природу, соціальні інститути, явища культури. Ще одним із важливих завдань є формування продуктивної уяви, творчої фантазії як здатності проектувати те, що має створюватись людиною. На сучасному етапі все більше уваги приділяється пошуку перспективних підходів до вирішення проблеми гуманізації процесу виховання, стимулювання пізнавальної активності учнів, накопиченню досвіду їхньої творчої діяльності. У реалізації цього складного процесу важлива роль належить розвитку творчих здібностей.

Саме мистецтво приходить на допомогу сучасному вчителю, адже мистецтво – це відтворення людського життя в тих уявних, ілюзорних світах, які творить уява. Вони необхідні культурі для того, щоб люди жили в цих світах подібно до того, як вони живуть у житті – переживаючи все, що тут відбувається, і осмислюючи отриманий досвід, адже практичне життя обмежене в часі та просторі, і досвіду практичної реальності ще недостатньо для формування повноцінної людини. Однак можна прожити безліч людських життів у світах Гомера, Шекспіра, Рембрандта, Гойї та ін. [2].

Естетичне ставлення школярів до світу, до різних видів мистецтва формується переважно під впливом стихійних факторів соціального оточення, зокрема засобів масової інформації, особливо телебачення, дисциплін художньо-естетичного циклу – музичного та образотворчого мистецтв, які посідають занадто скромне місце в загальноосвітніх навчальних закладах. Тому шкільна освіта у відриві від усієї системи позаурочної та позашкільної виховної роботи об'єктивно не може реалізувати необхідний комплекс культуро-творчих функцій, притаманних мистецтву [4]. Особливу увагу у нашому дослідженні хочемо приділити театральному мистецтву, тому що важлива роль у молодшому шкільному віці належить самовираженню дітей через власну художньо-творчу діяльність. Враховуючи психофізіологічні особливості школярів цього віку – необхідно залучати їх до творчої діяльності в образотворчому, музичному, театральному та інших видах мистецтва.

Аналіз досліджень і публікацій. Педагогічна інноватика постійно привертає увагу сучасних дослідників. Серед них К. Ангеловські, О. Арламов, І. Бех, М. Бургін, Ю. Гільбух, І. Дичківська, В. Журавльов, А. Ніколс, С. Поляков, М. Поташник, Г. Селевко, Н. Юсуфбекова та ін. Ними визначено та обгрунтовано основні методологічні й теоретичні положення інноваційної педагогічної діяльності. Водночас, значна кількість наявних сьогодні педагогічних технологій вимагає від педагога обізнаності з їх основами та вмінь щодо їх упровадження в навчально-виховний процес початкової школи. У галузі мистецької освіти проблема впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес знайшла своє відображення у працях багатьох науковців. Так, ідеї цілісного пізнання мистецтва простежуються в дослідженнях методологічних проблем сучасного мистецтвознавства (Ю. Афанасьєв, В. Біблер, А. Зись, В. Михальов, Л. Столович); психології художнього сприйняття (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтєв, П. Якобсон); теорії формування художньої культури вчителя (Е. Абдуллін, Л. Рапацька, О. Рудницька, Г. Падалка, О. Щолокова).

На просвітницьку роль театального мистецтва, його здатність удосконалювати смаки, розвивати моральні, патріотичні почуття вказували І. Франко, Б. Грінченко, М. Вороний, О. Кисіль та ін. Великого значення театральній грі дітей надавала С. Русова. Вона радила використовувати її як для кращого засвоєння знань з окремих предметів, так і для загального емоційно-естетичного розвитку. Ряд дослідників театального мистецтва підкреслюють, що заняття мистецтвом, зокрема театальною діяльністю, є важливим засобом естетичного виховання та соціалізації особистості. Особливого значення дитячому театру, як засобу залучення особистості до естетичних цінностей надавали Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Проблему естетичного виховання школярів розглядають в своїх працях А. Єршова, А. Капська, О. Комаровська, М. Левченко, Л.

Масол, Н. Миропольська, Є. Сазанов, Л. Чуриліна, В. Ширяєв, А. Щербо та ін. Психологічний контекст як фактор умов естетичного виховання, що дозволяє визначити детермінанти художнього розвитку особистості розкрили О. Васильєв, Л. Виготський, І. Зязюн, Н. Крилова, М. Овсянников, Ю. Станішевський, В. Чепелєв. При комплексному дослідженні проблеми виховання засобами театру важливими є наукові праці А. Брянцева, Н. Корнієнка, А. Луначарського, К. Станіславського. Відсутність достатньої кількості наукових досліджень з проблеми залучення театрального мистецтва до навчально-виховного процесу сучасної школи та його впливу на художньо-естетичний розвиток молодших школярів зумовила мету цієї публікації – розглянути теоретичні та методичні закономірності впливу театрального мистецтва на художньо-естетичний розвиток молодших школярів у навчально-виховному процесі початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Проблема розвитку творчості та творчих здібностей учнів хвилювала в різні часи не тільки видатних педагогів, але й мислителів, дослідників, філософів, науковців. Якщо говорити про творчість дитини, слід наголосити, що учні найчастіше не створюють щось зовсім нове, але відкриття суб'єктивно нового для дитини вже є проявом творчості. Робота не за шаблоном, не за зразком є також показником розвинутих творчих здібностей. Розвиток творчих здібностей – це вміння використовувати знання в нестандартних ситуаціях, а розвиток творчих здібностей і мислення – вміння узагальнювати, перетворювати знання в гнучкі системи, творчо аналізувати ситуацію. Розвивати творчість – означає виховувати інтерес до знань та самостійність у навчанні. Як зазначав відомий педагог В.О. Сухомлинський: «Може маленька дитина повторює те, що було вже зроблено, створено іншими людьми, але якщо це діяння – плід її власних зусиль, – вона творець, її розумова діяльність – це творчість» [6].

Однією з умов ефективного впровадження цілісної системи художньо-естетичної освіти та виховання учнів є створення естетичного середовища в навчальному закладі, відкритого до активної взаємодії з навколишнім соціокультурним середовищем. Важливим завданням сучасної школи стає створення інноваційної педагогічної інфраструктури, що охоплюватиме: естетику предметного середовища, в якому школярі зможуть реалізувати свої художньо-творчі здібності (естетика шкільного довілля - картинні галереї, мистецькі світлиці, художні майстерні; сучасний дизайн шкільних інтер'єрів тощо); естетику соціально-педагогічного середовища (естетика шкільного спілкування і життєтворчості; краса міжособистісних стосунків; панування педагогічного оптимізму й віри, що кожна дитина в душі митець).

Школа із специфічним соціально-культурним середовищем у нових суспільно-економічних умовах має бути відкритою до контактів із закладами культури і мистецтв (музеями, філармоніями, театрами тощо), до взаємодії з професійними та самодіяльними мистецькими колективами і відомими митцями, більш того – вона має стати ініціатором таких контактів. Саме художньо-естетичні аспекти шкільного життя мають змогу нейтралізувати зовнішні антиестетичні впливи макросередовища, засобів масової інформації, виконувати арт-терапевтичну і превентивну функції щодо девіантної поведінки учнів [5].

Новий час потребує гнучкості особистості до різноманітних життєвих завдань та ситуацій. Сучасна система навчання й виховання не завжди здатна створити відповідні умови для всебічного розвитку особистості учня. Потрібні нові підходи, що сприятимуть не лише швидкому та ефективному засвоєнню наукових знань молодшими школярами, а й формуванню естетичної культури. Запровадження технологій навчання й виховання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах і психолого-педагогічних теоріях, здатне допомогти у вирішенні окреслених питань.

Сучасні дослідники наголошують на вагомій ролі театрального мистецтва, його образної системи в актуалізації як у глядачів так і у виконавців, цінностей людського життя і духу. Автори посібника «Краса педагогічної дії» стверджують: «Якщо врахувати, що театральна дія відбувається в безперервному потоці мовлення і живих сценічних рухів, жестів, міміки якщо взяти до уваги властиву театрові безпосередність емоційно-чуттєвого впливу акторської гри, то стане очевидно і цілком зрозуміло та надзвичайна сила ідейно-художнього впливу, яким володіє театр» [3, с.113].

Знайомлячи молодших школярів з театральним мистецтвом важливо враховувати психологічні особливості даного віку. Психологи стверджують, що діти 6-9 років характеризуються

збудженістю і невірноваженістю, що ускладнює вироблення стійкого зосередження. Тому дітей молодшого шкільного віку не варто водити на довготривалі театральні вистави. Основою естетичного виховання засобами театрального мистецтва є продумане і послідовне накопичення художніх вражень.

Основною формою залучення дітей до театру в початкових класах є колективні перегляди вистав, відбір яких проводить сам учитель. Казка в театрі, на думку А. Брянцева, є своєрідною дитячою класикою. Найліпше залучення дітей до театру розпочинати з вистави-казки. Невеликий життєвий досвід дітей молодшого шкільного віку викликає особливу увагу до проблеми розуміння вистави. Синтетичність театрального мистецтва, злиття в ньому виражальних засобів ряду мистецтв, ставить перед молодшим школярем складні завдання. Необхідно одночасно слідкувати за розвитком дії, запам'ятовувати дійових осіб, роздивлятися декорації, слухати мову та музику. Саме тому, досвід мистецтва не повинен випереджати життєвий досвід дитини.

Особливе місце серед форм театральної діяльності займає гра, адже театралізована гра відтворює певні дії типового персонажу. І це не лише наслідування та імітація, підґрунтям яких є уявлення дитини про загальні норми поведінки, але й вільна, творча побудова характеру героя. Театралізовані ігри охоплюють: 1) дії дітей з ляльковими персонажами або дії за ролями; 2) літературну діяльність (вибір теми, складання, інсценування своїх творів тощо); 3) образотворчу діяльність (одяг персонажів, малювання декорацій, виготовлення атрибутів); 4) музичну діяльність (виконання пісень, інсценування музичних творів тощо) [1, с. 56].

Висновки. Театральне мистецтво є синтетичним видом, що поєднує музику, танець, спів, художнє читання, хореографію та інші види мистецтва. У синтезі мистецтв діти набувають життєвого досвіду, розвивають особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, збагачують світогляд, розвивають мовленнєву діяльність. Театральне мистецтво дозволяє стимулювати школярів до образного і вільного сприйняття навколишнього світу (людей, культурних цінностей, традицій, природи). За його допомогою дитина навчається поважати чужу думку, бути толерантною до різних точок зору, фантазувати, уявляти, спілкуватися з оточуючими, долати труднощі, ставити завдання та розв'язувати їх.

Література

1. Аболина Т. Эстетическое воспитание в школе / Т. Аболина, Н. Миропольская. – К.: Выс. шк. Изд. При Киев. гос. у-те, 1987. – 93 с.
2. Джола Д. М. Теорія і методика естетичного виховання школярів : [навч.-метод. посібник] Д. М. Джола, А. Б. Щербо. - К. : ІЗМН, 1998. - 392 с
3. Зязюн І. Краса педагогічної дії: навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів / І.Зязюн, Г. Сагач.–К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
4. Концепция художественного образования как фундамент системы эстетического развития учащихся в школе : [проект]. - М.: Наука, 1990. - С. 47-59.
5. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва в початковій школі : [посібник для вчителя] / [Масол Л. М., Гайдамака О. В., Белкіна Е. В. та ін.]. - Х.: Веста : Видавництво "Ранок", 2006. - 256 с
6. Сухомлинський В.А. Серце отдаю детям. – К.: Радянська школа, 1971. – 669 с.

УДК 373.015.31

Б. Московчук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
В. Moskovchuk,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ У РІЗНИХ ВИДАХ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК МЕТОДИЧНИЙ ПРИЙОМ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

USE OF CREATIVE TASKS IN DIFFERENT TYPES OF ARTISTIC ACTIVITY AS A METHODOLOGICAL METHOD OF DEVELOPING THE CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Анотація. У статті визначено методичні прийоми розвитку творчих здібностей учнів у процесі художньої діяльності. Запропоновано низку творчих завдань, які розкривають творчий потенціал дитини в процесі музичної діяльності.

Abstract. The article identifies methodological techniques for the development of creative abilities of students in the process of artistic activity. A number of creative tasks are proposed, which reveal the creative potential of the child in the process of musical activity.

Ключові слова: творчий розвиток, творчі здібності, художня діяльність, молодші школярі, музична діяльність.

Key words: creative development, creative abilities, artistic activity, junior schoolchildren, musical activity.

Постановка проблеми. Одним з головних педагогічних завдань при цьому є виховання особистості, здатної акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід, досягнення людства в науці, культурі, мистецтві тощо. Це завдання відображене в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, в якій підкреслюється необхідність застосування нових педагогічних технологій особистісно зорієнтованого навчання.

Проблема вивчення художньої діяльності дітей є гостро дискусійним впродовж багатьох років. Завдання досліджень дитячого розвитку на думку О.Колотило, полягає не в тому, щоб показати можливість навчання того чи іншого виду діяльності дитини в самому ранньому віці (так як саме по собі ранній, але однобічний розвиток не може викликати подиву), а в тому, щоб знайти такий період в формуванні природних сил і природних задатків, коли умови для розвитку тієї чи іншої здібності будуть найбільш оптимальними. Розуміння того, як треба організувати освітній процес в даний віковий період, направлено на пом'якшення вікової кризи в розвитку художньої творчості, що сприяє розвитку творчих здібностей особистості в цілому.

Аналіз наукових публікацій. Значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів присвячена дослідженню творчого процесу загальних проблем розвитку творчих здібностей та вихованню творчої особистості в різних видах діяльності. Вітчизняними (Л.Богоявленська, О.Лук, О.Матюшкін, В.Моляко, Я.Пономарьов, Я.Шубінський та ін.) та зарубіжними (Ф.Баррон, А.Біне, Д.Гілфорд, А.Маслоу, К.Роджерс, Ч.Спірмен, Д.Томсон та ін.) дослідниками вивчалися різні аспекти проблеми творчих здібностей: їхня природа, компоненти, критерії та показники розвитку, методи і прийоми формування.

Мета статті – розкрити особливості використання творчих завдань у процесі художньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Стимулювання творчої самореалізації учнів має відбуватись системно та поетапно. Адже з метою введення дитини у світ музики вчителю необхідно пробудити інтерес до пізнання музики, враховуючи природні риси учнів - допитливість, зацікавленість, прагнення до нових вражень, потреби в практичних діях тощо.

Тому важливо, щоб завдання, які пропонуються дітям опиралися на життєвий досвід учнів, що сприятиме оволодінню навичками сприймання й осмислення емоційно-образного змісту музики. На перших уроках у процесі сприймання музики дітьми для вчителя важливо викликати емоційний відгук дітей на музику та стимулювати висловлення власних почуттів. Від оволодіння навичками сприймання музичних образів залежав подальший музичний розвиток учнів.

Однак для учнів, що тільки розпочали своє музичне навчання, вміти проникнути в музичний образ твору є нелегким завданням, ще важче висловити своє враження. Недостатній словниковий запас обмежує, а іноді зводить нанівець спроби учня висловити свої відчуття. Крім того, вчитель при значній наповненості класу не може вислухати думки кожної дитини, а тому не в змозі позитивно підтримати й оцінити всі їхні висловлення. З цією метою варто використовувати пропедевтичні ігри-завдання, що створюватимуть умови для активного висловлення кожним учнем власних думок, а

вчитель матиме можливість зрозуміти, як відбулося сприймання конкретних музичних образів кожною дитиною.

Пропонуємо варіант гри-завдання, що спрямоване на формування цілісного сприймання музичного твору, розпізнавання почуттів, емоцій, виражених музикою, вміння емоційно реагувати на зміну характеру музичних образів – «Відчуй настрій».

Тут можливі три варіанти гри: перший – учні визначають й розповідають, які почуття виражає музика, добираючи словесні характеристики з тих, що пропонує вчитель; другий - визначають настрої двох музичних творів, що прозвучали, зіставляють їх з картками «настроїв» (важливо, щоб твори за характером були контрастними); третій - діти отримують картки із зображеними на них обличчями з різною мімікою, прослухавши музичний твір, визначають настрій музики, піднявши картки.

Така робота спрямована на те, що активна робота слухового та зорового аналізаторів сприяє інтенсифікації творчих сил, полегшує сприймання учнями музичного матеріалу завдяки роботі різних видів пам'яті.

Сприймання дітьми музики відбувається успішніше, якщо в них формувати здібності вслуховуватися в музику, порівнювати, оцінювати, співставляти найбільш яскраві і доступні для віку художні образи. Щоб сприяти народженню перших художньо-образних асоціацій у дітей, спонукати до участі у творчій діяльності, варто пропонувати завдання «Музична веселка». Діти мають прослухати музичний твір та відобразити настрій від твору за допомогою кольорових карток. На перших етапах варто добирати музичні твори, яскраві, контрастні, що асоціюються із теплими та холодними кольорами. Такі завдання готують учнів до більш складної діяльності сприймання, образно-асоціативного мислення творів музичного мистецтва й живопису [3].

З перших кроків навчання учні оволодівали знаннями музичної мови шляхом експериментування з музичними звуками, тобто безпосередньо в момент імпровізаційного творення. Такі завдання розкріпають скутих, невпевнених дітей, оскільки «спілкування» з інструментом є новим, незвичним для них, а вчитель не оцінює перші спроби. Прикладом може бути завдання «Музичні сходи», мета якого дати уявлення про інтонацію напряму руху мелодії вгору, вниз, вміння аналізувати та порівнювати протилежні напрями, закріпити поняття у самостійному музичному мовленні. Вчитель грає на музичному інструменті і пропонує дітям відгадати, куди ведуть сходи вгору чи вниз. Далі даємо можливість дитині зіграти і спробувати відтворити, як повзе вуж з гірки або на гірку, при цьому інші учні мають відгадати.

Завдання «Музичні феї» має на меті дати уявлення про висоту звуків. Навчити учнів умінню розрізняти (аналізувати й порівнювати) звуки різної висоти, закріпити його у самостійному музичному мовленні. Вчитель розповідає, що на вулиці Музики живуть феї. У лівому будиночку мешкають феї, які полюбляють низькі звуки, у правому - високі (показує і грає на фортепіано). Діти заплющують очі, уважно вслуховуються у звуки, які звучать, й дають відповідь, звуки яких фей вони чують (вчитель грає на інструменті звуки різної висоти, діти визначають).

Ефективними є завдання, які спрямовані на виконання дітьми елементарних пізнавальних дій: аналізу музичних звуків, знаходження спільних та різних ознак. У першому випадку під час виконання елементарних завдань діти керуються аналогом міркування вчителя для побудови власних образів; щоб виконати друге завдання, вони попередньо експериментують зі звуками на фортепіано. Можливі різні варіанти виконання таких завдань. Наприклад, діти уявляють, що дійові особи з казок та мультфільмів опинилися в королівстві музичних звуків. Перший варіант - подумати, в яких частинах королівства житимуть Велетень і Хлопчик-мізинчик, Вовк і трое поросят, Півник та мишенята тощо. Другий – створити голоси дійових осіб з казок. Третій – обрати чи придумати свого героя й створити його музичний портрет.

Важливим моментом є відчуття учнями виразності музичних інтонацій, створення їх самими учнями та експериментування з ними. Для цього вчитель створює «ситуації-цікавинки», що спонукають дітей заглибитися в пошук відповіді чи виходу із несподіваного становища в грі. Щоб полегшити розуміння учнями образного змісту музичної інтонації, вчитель звертається до життєвого досвіду дітей. Прагнучи знайти відповідь на завдання, учні безпосередньо виконують найпростіші пошукові дії - порівняння, знаходження спільних ознак між мовною, ритмічною й музичною

інтонаціями і тим самим робили «відкриття». Таким чином, звичні види роботи перетворюються у цікаві та захоплюючі [2].

Прикладом цього можуть бути такі ситуації, завдання, ігри, метою яких є формування у дітей потреби в інтонаційному пошуку, пробудження здатності до сприймання, фантазування найпростішими інтонаціями. Такі завдання готують дітей до усвідомлення ними суті музичних інтонацій, їх характеристик. Учні, виконуючи найпростіший варіант завдання, мають змогу побачити процес творення інтонацій іншими дітьми у складніших варіантах завдання, вчитися при цьому брати участь у цьому процесі.

Таким чином, створюючи на уроці атмосферу інтересу, доброзичливого ставлення до будь-якого вияву учнів, учителів вдається створити таке середовище, що задовольнятиме прагнення дітей різного характеру, темпераменту, рівня сформованості здібностей, оскільки кожен відчуватиме комфорт і бажання взаємодіяти з учителем.

Особливе значення набуває оперування моделями різного типу (ритмічними, інтонаційно-образними тощо), які учні можуть використовувати час створення власних образів. Слабші учні застосовують готові моделі, запропоновані вчителем, більш підготовлені можуть їх змінювати, комбінувати відповідно до власного задуму. При цьому кожний учень виконує свій варіант завдання, що дозволяє вчителю простежувати індивідуальний розвиток дитини, коректувати його, уникаючи ефекту змагання між сильними та слабкими учнями, що негативно позначається на останніх. Наприклад, завдання «Музичне відлуння», мета усвідомлення дітьми музичних інтонацій «запитання – відповідь». Варіант перший - вчитель запитує, а учень відповідає, використовуючи звуки із музичного запитання вчителя. Другий - вчитель запитує, створюючи інтонаційно-образне забарвлення, а учні в характері відповідають. Вчитель навмисне з веселою інтонацією запитує: «Це сумна пригода?». Учні повинні відчути помилку й відповісти в характері музичної інтонації.

Такі завдання спрямовані на утримування пізнавального інтересу до музики, допомогу учням зрозуміти, які саме пошукові дії необхідно здійснити, в результаті чого відбувається глибоке проникнення у музичні твори, пізнання музичних образів. У творчих завданнях прийомами стимулювання виступають як цікавий й незвичний зміст, музичний матеріал, так і форма його втілення: завдання-гра, завдання-запитання, завдання-загадка, завдання-помилка тощо.

Стимулюючими чинниками й мотивами включення учнів у музичну діяльність також є бажання одержати похвалу з боку вчителя, потяг до взаємодії з ним, прагнення поділитися враженнями про твори мистецтва, зацікавленість завданнями «відкритого» типу.

Вчителю необхідно будувати роботу таким чином, щоб якнайбільше сприяти виявленню творчих можливостей учнів та формуванню творчих здібностей – образного музичного мислення, уяви, фантазії, закріпити потяг до вираження через інтерпретацію художніх образів та музичної імпровізації [6].

Учням також варто надавати можливість здійснювати самостійний пошук. Зокрема, в одних випадках запитання педагога допомагатимуть актуалізувати набуті знання, спонукатимуть висловлювати враження від музичного образу, в інших - допомагатимуть проявити індивідуальність у виконанні творчого завдання.

Вчитель також має бути націлений на розширення й поглиблення творчої діяльності учнів, заміну принципу «як можна зробити», на «як можна зробити ЩЕ». Вчитель активізує учнів на пошукові дії: пошук варіантів, обговорення образу, що виникає, відповідність задуму, пошук й вибір найкращого, найоригінальнішого варіанту, аргументація дій. З цією метою варто пропонувати завдання, що вимагатимуть від дітей активної авторської позиції. Наприклад, «Музичний портрет»: прослухавши музичний твір, розкажіть про характери героїв або виберіть героя, що сподобався, і створіть його музичний образ. У завданні «Малюємо музику» вчитель пропонує для перегляду декілька картин (Любимов С. «Музиканти», Баранюк В. «Вуличні музики», Ф.Леже «Три музиканти» тощо), учні їх розглядають, а потім обговорюють, яку музику за характером виконують музиканти, що зображені на картинах або уявляють себе музикантом з будь-якої картини та створюють музичну імпровізацію.

Виконуючи творчі завдання, учні мають усвідомити багатозначність музичних образів, існування різних авторських трактовок того ж самого музичного твору чи інтонації. Вчитель створює

ситуації-дискусії, заохочує учнів висловлювати свої інтерпретації образів, імпровізувати, підкреслюючи, що всі вони варті уваги й обговорення.

Цікавими є приклади творчих завдань у вокально-інтонаційній роботі. Наприклад, «Створити мелодію свого імені», «Музичні запитання і відповіді» (мелодія має бути не схожою на мелодії інших. Характер розмови також може бути різним - спокійний, різкий, дратівливий, радісний, сумний тощо). У завданні «Імпровізація на текст» пропонується озвучити фразу з вірша, а потім увесь вірш або створити ритмічний та інструментальний супровід лічилок..

Під час виконання завдань учні створюють різні варіанти музичних відповідей на музичні запитання вчителя, тим самим розвиваючи здібності до комбінування, варіативності, спираючись на задуманий образ.

Такі завдання у співтворчості з учителем створюють основу для самостійної інтерпретації. Це важливо, тому що учні мають вже певний досвід і знання елементів музичної мови, щоб не залишатися пасивними виконавцями пісні.

Зазначимо, що учням подобається виявляти особистий досвід у інтерпретації художнього образу. Первісні уявлення про музичну мову й попередня музично-мовленнєва діяльність учнів сприяє створенню різних образів пісні через пошук необхідних мовних засобів.

Основними завданнями на застосування різних видів мистецтва є поглиблення й розширення меж музичного сприймання, формування художньо-образного сприймання на основі порівняння елементів інформації, що несуть твори мистецтв, формування уявлень про специфіку образної мови різних видів мистецтв. Це досягалося накопиченням вражень, емоцій, виражених у різних художніх образах, розумінням засобів їх вираження, систематизацією знань про мовні засоби різних видів мистецтв, розвитком вмінь інтерпретувати їх у власних судженнях про художні твори.

Вирішення творчих музичних завдань вимагає від учнів уміння здійснити творчі дії порівняння, виділення ознак, диференціювання, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, що допомагає їм на основі асоціативної аналогії дібрати твори мистецтва, споріднені за образами, а потім визначити, що поєднання певних елементів створює необхідний колорит не тільки картини, а й музики. Хоча допомога вчителя була істотною, він не підказував учням відповідь, а зумовлював пошук до самостійного узагальнення [4].

Під час виконання творчого завдання діти залучаються до колективного музикування, прослуховують імпровізації один одного, збагачуючи свій інтонаційно-образний досвід, привчаються відстежувати розгортання музичного твору у розвитку тем-інтонацій.

Учителю важливо здійснювати індивідуальний підхід до дітей, які різняться не тільки за музичними здібностями, а й за емоційністю, активністю, образним мисленням. Педагог уважно має спостерігати за темпом та якістю формування здібностей дітей у творчому процесі.

Щоб досягти творчої самостійної діяльності учнів, учитель має мінімально втручався у процес пізнання. Тільки в складних ситуаціях можуть використовуватися стимулюючі запитання, що допомагають учням будувати «ланцюжок» міркувань. Це заохочує дитину співпрацювати, пробуджує відчуття особистої значущості, що й відповідає нашій меті роботи з усіма учнями.

Вчитель активізує потребу учнів у інтерпретації художніх образів, спонукає до висловлення різних думок, не нав'язуючи власного погляду чи уподобання. Завдяки створенню атмосфери пошуку можливо залучити учнів до дискусійної форми обміну інтерпретаціями, що дозволить виявляти індивідуальність як у розмірковуваннях, так і в імпровізаціях.

Важливо застосовувати елементи інтеграції видів мистецтв, зокрема театрального мистецтва, архітектури, хореографії тощо. Вважаємо, що вони мають не менш виразні можливості для формування художнього сприймання, образно-асоціативного мислення, ніж традиційне поєднання музики з літературою та живописом. Доречним є застосування ігрових прийомів, завдяки яким учні, зацікавлено невимушено грають, де незмінним учасником їхніх ігор є музичний інструмент, який допомагає творити. Такі завдання захоплюють, бо потребують самостійності й особистісного ставлення до образів, що створюються дітьми. Вміло поєднуючи евристичну бесіду з іграми та завданнями, вчитель забезпечує радість пізнання учнями мистецтва.

Бажання висловитися, діалог з мистецтвом вимагає більш осмисленого ставлення до творів та до власних інтерпретацій, імпровізацій, стимулює до пошуку неординарних способів вирішення й втілення образів.

Наведемо фрагмент уроку з елементами інтеграції різних видів мистецтв (музика, хореографія, поезія, живопис), що має на меті дати уявлення про поняття «контраст».

Вчитель: Діти, пограємося в гру. Я буду говорити слова, що вказують на предмети чи явища, їх ознаки, а ви у відповідь називайте інші слова, протилежні за значенням, наприклад, холодно - жарко, день - ніч, товстий - тонкий (відбувається гра).

Вчитель: Отже, ми дізнались, що в природі, в житті ми зустрічаємося з предметами, явищами, що відрізняються один від одного. А чи існують такі протилежності в мистецтві? Спробуємо дізнатися.

- Послухайте два фрагменти віршів. Подумайте, які образи створив поет.

1. Завірюха крутить, виє

“Гу-гу-гу-гу! Гу-гу-гу-гу!”

Дід Мороз тріщить за нею:

“Ще зав’язнеш у снігу!”

Завірюха аж гасає,

Заміта поля, стоги,

Над річками, над струмками

Сніг - по самі береги! («Завірюха», К.Перелісна).

2. Густо літає в повітрі сніжок

Білий, лапастий, легенький.

Тихо, несміло вкриває садок,

Липне до вікон стареньких.

Тиша і спокій на душу лягли,

Сум відлетів далеченько...

Тихо кружляють сніжинки малі,

Липнуть до вікон стареньких («Білий сніг», К.Перелісна).

Учні: Поет створив два образи. Перший - це зимова заметіль, буря, вона сильна, сувора, навіть страшна. Вона швидка, різка, навіть пісня її гучна та непривітна: «Гу-гу!». Друга зима - лагідна, з м'яким, пухнастим снігом, що падає повільно або легко кружляє у танку. Якби я її малювала, то це були б білі, рожеві, блідо-блакитні фарби.

Учні: Ці зими зовсім різні. Можна сказати, що одна - це стара, люта зима, а інша - лагідна, ніжна.

Вчитель: Ви помітили, поет писав вірші про зиму, але вони вийшли дуже різні, протилежні, одна - сувора, із заметілями, а друга - молода, ніжна й спокійна. Пригадаймо, якими словами поет намалював образи і чому він використав саме їх.

Учні: Перший образ - завірюха, крутить, виє, гасає, стогне, “гу-гу-гу”, тріщить тощо. Другий образ - білий, лапастий, легенький, несміливий сніжок, сум, спокій, тиша тощо.

Учні: У словах, що описують першу зиму, часто зустрічаються звуки “р”, “т”, “з”, “д”, які є твердими, скрипучими, вибуховими. Вони допомагають у створенні характеру - твердого, неспокійного, злого. Словами з такими звуками легше втілити образ зими - бурі.

Учні: В словах, що передають інший образ, багато звуків “с”, “ш”, “ж”, “л”, “н”, “т”, які є шиплячими і м'якими. Вони створюють враження, що зима м'яка, ніжна, розмовляє пошепки. Поет використав слова у пестливій формі - сніжок, легенький, далеченько, старенькі тощо, щоб було відчуття, що зима маленька, як дитина.

Вчитель: Отже, ви сказали, що два образи є несхожими. Як їх можна ще назвати?

Учні: Різними, дуже несхожими, протилежними.

Вчитель: А композитор також зачарувався зимою і створив музичні пейзажі. Послухайте два музичні фрагменти і поміркуйте, які почуття передав композитор від зустрічі з зимою. Звучать фрагменти із творів: 1. Ф.Шуберт - Експромт Des. 2. К. Дебюссі – «Сніг танцює» із циклу «Дитячий куточок»).

Учень 1: Від першого фрагменту склалося враження неспокою, тривоги, тому що музика за характером дуже бурхлива, поривчаста, стрімка, бентежна. Я думаю так тому, що музика швидка, з наростанням звучності, мелодія рухається від низьких звуків вгору і знову вниз, - здається, ніби хвилі б'ються об скелястий берег. Таке враження, що то буря на морі або у піщаних дюнах чи заметіль.

Учень 2: Другий фрагмент викликав ласкаві, ніжні, світлі почуття - це щось казкове. Музика якась незвична, трохи задумлива, граціозна, прозора, здається, ніби маленькі дзвіночки дзвонять. Музика швидка, але не така, як у першому фрагменті, вона тиха, мелодія рухається так, ніби хтось ступає навшпинець або капають крапельки тощо.

Учень 3: Ці фрагменти співзвучні віршам, вони також різні: перший створює настрій, характер бурі, неспокою, а другий, навпаки, - легкості, прозорості, як сніжинки, що кружляють у ніжному танку.

Вчитель: Отже, ви помітили, що й музичні пейзажі протилежні. Різну за характером музику допомогли створити такі ж різні елементи музичної мови, як...

Учні: Високі і низькі звуки, напрям руху мелодії, сила звуку, темп тощо.

Вчитель: А тепер відвідаємо нашу картинну галерею. У ній ви бачите пейзажі. Подивіться уважно й виберіть ті картини, що співзвучні музичним образам. Доведіть свою думку.

Учні вибрали картини І.Айвазовського "Чорне море", І.Грабаря "Біла зима. Грачині гнізда".

Учні: На картині І.Айвазовського відбувається буря на морі, яку художник втілює різкими лініями, холодними, темними кольорами, від яких стає ще страшніше, неспокійніше. Картина "Біла зима" виражає спокій, тишу. Трохи ворухаються у гніздах птахи, але зовні все тихо. На картині багато білого кольору, що створюється враження чистоти, світла. Береза схилила віти як і зображені плавними лініями, і нам трохи сумно.

Вчитель: Створіть пластичну імпровізацію образів зими, навіяних віршами, музикою, і розкажіть про цей образ.

Гра - імпровізація «Пантомімічні етюди».

Приклади виконання, що можна віднести до високого рівня сформованості творчих здібностей, оскільки у дітей виникають оригінальні, цікаві пластичні образи, виражені у виразних рухах, їхні вербальні інтерпретації глибокі за змістом, вражають яскраво вираженими асоціаціями (діти пропонують власні імпровізації).

Вчитель: Чи однаковими були ваші імпровізації?

Учні: Ні, вони відрізняються одна від одної.

Вчитель: Подумайте, які були образи, що ми почули, розглянули, створили в пластичних імпровізаціях між собою?

Учні: Різними, несхожими, протилежними.

Вчитель: Ця несхожість була ледве помітною чи різкою?

Учні: Дуже помітною, явною.

Вчитель: Такі різкі протилежності між предметами, явищами, їх ознаками, образами у віршах, характеристиками у музиці, настроями на картинах, рухами у танці називаються контрастом.

Творче завдання "Контраст". Перший варіант - створити контрастні музичні образи - ті, що почули, побачили (образи природи, казкових дійових осіб, художні). Другий - створити контрастні музичні образи дійових осіб з дитячих театральних спектаклів «Чиполіно», «Лисичка-сестричка» тощо; літературних байок «Зозуля та півень», «Бджола та шершень» Л.Глібова; народних казок «Лисиця і Лелека» тощо. Третій - придумати власні контрастні музичні образи.

Висновки. Таким чином, розвиток творчих здібностей дитини неможливий без розвитку художнього сприймання, збагачення уявлень дітей про навколишній світ, розвитку уяви. Важливою умовою розвитку творчих здібностей дітей є взаємозв'язок між заняттями з музичного мистецтва та іншими сторонами освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти: читанням творів художньої літератури, ознайомленням з природою, традиціями, історією, культурою рідного краю, народним та професійним мистецтвом тощо. Твори музичного мистецтва повинні використовуватися педагогами у роботі з дітьми як на спеціально організованих заняттях, так і в побуті.

Література

1. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема // Психологічна газета. – 2005. - №6. – С.4-5.
2. Нікітін Б.П. Виникнення і розвиток творчих здібностей // Рад. шк. – 1994. - №4.- С.20-22.
3. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників / Л.В. Старовойт// Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dzis, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – P.9-11
4. Рогозина В. Педагогические условия развития творческих способностей на уроке // Воспитание школьников. – 2007. - №4. – С. 28-30.
5. Черепковська Н.І. Виявлення та стимуляція розвитку творчого потенціалу дітей // Обдарована дитина. – 2006. - №1. – С. 18-21.
6. Чорна Л.Г. Психологія забезпечення розвитку творчих здібностей учнів // Психологічна газета. - 2001. - №2. С.42-46.
7. Brovchak, L.S., Starovoit, L.V., & Likhitska, L.M. (2018). Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. New Educational Review, 52(2), 206-217
8. Starovoit, L. V. (2015). Khudozhnye konstruyuvannya z paperu ta kartonu [The artistic design of paper and paperboard]. Vinnytsya: FOP Korzyn D. Ju., 168.

УДК 373.3.015.31:7

М. Наумець,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
M. Naumets,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

STATE OF REALIZATION OF KHUDOZHNE-ESTETICHNOGO EDUCATION JUNIOR SCHOOLBOYS ON THE LESSONS OF FINE ART

Анотація. у статті представлено констатувальний експеримент дослідження, який відбувався у два етапи, виокремлено критерії, показники та рівні художньо-естетичного виховання молодших школярів, а також рівні готовності вчителів початкових класів до організації художньо-естетичного виховання молодших школярів, подано узагальнені висновки про стан реалізації художньо-естетичного виховання дітей на уроках образотворчого мистецтва.

Abstract. the konstatuval'niy experiment of research, which took place in two stages, is presented in the article, criteria, indexes and levels of khudozhne-estetichnogo education of junior schoolboys, and also levels of readiness of teachers of initial classes, are selected to organization of khudozhne-estetichnogo education of junior schoolboys, the generalized conclusions are given about being of realization of khudozhne-estetichnogo education of children in the lessons of fine art.

Ключові слова: художньо-естетичне виховання, молодший школяр, критерії, показники та рівні художньо-естетичного виховання, рівні готовності вчителів початкових класів.

Keywords: khudozhne-estetichne education, junior schoolboy, criteria, indexes and levels of khudozhne-estetichnogo education, levels of readiness of teachers of initial classes.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливої гостроти набувають питання формування художньо-естетичної культури особистості, її вміння сприймати, цінувати і примножувати матеріальні та духовні цінності, які за своїм змістом і спрямованістю стверджують ідеї добра і краси.

З погляду сучасної педагогічної теорії та практики питання формування у молодших школярів художньо-естетичних смаків є актуальним і пов'язане з подальшим пошуком шляхів, які б

утверджували в житті дітей духовні цінності, збагачували їх зміст та функціональну активність [1, с. 23].

Відповідно до мети і визначених завдань дослідження нами було проведено констатувальний експеримент, який мав на меті з'ясувати реальний стан здійснення художньо-естетичного виховання на уроках образотворчого мистецтва у сучасній початковій школі. Констатувальний експеримент проходив у два взаємопов'язані етапи.

Метою першого етапу було вивчення досвіду вчителів початкових класів щодо здійснення художньо-естетичного виховання молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва, а також визначення їх рівня готовності до формування художньо-естетичних смаків учнів.

Метою другого етапу було вивчення стану сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку, інтенсивність потреби у спілкуванні з мистецтвом, рівні обізнаності учнів з видами нетрадиційних технік малювання, а також опитування батьків з метою вивчення їх ставлення до образотворчої діяльності їхніх дітей.

На першому етапі експерименту було проведено анкетування вчителів початкових класів з метою визначення їх рівня готовності до формування художньо-естетичних смаків учнів на уроках образотворчого мистецтва.

Критерії оцінювання результатів представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

	Критерії	Показники
	Пізнавальний	- усвідомлення змісту основних понять образотворчого мистецтва та методики його навчання молодших школярів; - оволодіння термінологією образотворчого мистецтва, прийомами планування навчальної діяльності з образотворчого мистецтва.
	Діяльнісний	- володіння основами образотворчої грамоти та засобами художнього вираження; - усвідомлення вікових та психологічних особливостей образотворчої діяльності молодших школярів; - володіння прийомами керування образотворчою діяльністю молодших школярів.
	Оцінний	- глибина сприймання художньо-образної мови мистецьких творів; - усвідомлення естетичної цінності продуктів дитячої образотворчої діяльності; - сформованість критеріальної системи оцінки результатів дитячої образотворчої діяльності.

Відповідно до розроблених критеріїв та показників нами було виокремлено три рівні готовності вчителів початкових класів до розвитку художньо-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Низький рівень характеризують: слабка орієнтація у змісті навчального матеріалу з образотворчого мистецтва; репродуктивний підхід до моделювання уроку; естетична непривабливість власних малюнків; примітивність зображень; фрагментарність знань щодо особливостей образотворчої діяльності молодших школярів; організація навчальної діяльності з

орієнтацією на відтворення в учнівських роботах подібності до зображуваного; відсутність орієнтації щодо естетичної цінності художніх творів та несформованість особистісного ставлення до дитячої художньої творчості; сприймання та оцінювання дитячих малюнків без урахування їх естетичних якостей.

Достатній рівень характеризують: розуміння змісту окремих понять образотворчого мистецтва та методики його навчання; використання лише найбільш поширеної термінології образотворчого мистецтва; свідомий підхід до моделювання уроку образотворчого мистецтва; використання виражальних можливостей художніх технік та матеріалів у створенні художнього образу; допущення незначних помилок у виконанні зображення; знання вікових та психологічних особливостей образотворчої діяльності молодших школярів; орієнтація на ознайомлення учнів із особливостями художньої мови образотворчого мистецтва; оптимістичне ставлення до можливості дітей відтворювати дійсність у зображеннях; розуміння естетичної цінності мистецьких явищ; виявлення особистісного ставлення та оцінних суджень щодо мистецьких творів та до результатів дитячої художньої творчості.

Високий рівень характеризують: володіння основними поняттями образотворчого мистецтва та методики його навчання; вільне та грамотне використання образотворчої термінології; грамотність зображень; яскравість та виразність створеного образу; обізнаність із особливостями дитячої художньої діяльності; орієнтація на організацію творчої атмосфери у процесі створення художніх образів молодшими школярами; усвідомлення естетичної цінності мистецьких явищ; проникнення в смисл, концептуальну сутність художнього твору; сприймання та оцінювання дитячих малюнків з усвідомленням їх художньо-естетичних якостей, врахування неповторності, щирості, емоційності дитячих суджень та малюнків при їх оцінюванні.

За даними отриманими в ході анкетування та під час аналізу їх педагогічних малюнків нами було зафіксовано 24% високо рівня, 45% - достатнього і 31 % низького рівня готовності вчителів практиків до впровадження художньо-естетичного виховання на уроках образотворчого мистецтва. Кожен третій вчитель-практик не може забезпечити повною мірою художньо-естетичного впливу на вихованців [2, с.44].

Практика показує, що переважна більшість вчителів початкових класів ставляться до уроків мистецького циклу, як до другорядних і не таких важливих, як решта. Іноді залучаючи до їх проведення студентів-практикантів.

На другому етапі констатувального експерименту з метою дослідження реального стану сформованості художньо-естетичного смаку у молодших школярів нами було проведено анкетування, опитування та аналіз результатів художньо-творчої діяльності учнів.

За результатами аналізу науково-методичної літератури з проблеми художньо-естетичного виховання молодших школярів, ми виокремили критерії, показники та рівні художньо-естетичного ставлення молодших школярів до творів образотворчого мистецтва.

Емоційний критерій, включає такі показники:

- уміння учнів емоційно реагувати на зображення у творі образотворчого мистецтва;
- уміння сприймати, читати та розуміти зміст твору;
- вміння емоційно та образно висловлювати свою думку стосовно твору мистецтва, який аналізується;
- уміння усвідомлювати елементарні естетичні якості твору, які роблять картину для нього привабливою;
- уміння отримувати естетичну насолоду від колірною поєднання зображувальних осіб, предметів та явищ;
- вміння виявляти асоціації, емоційну пам'ять, тобто у процесі оцінювання спиратися на власний емоційний досвід;
- вміння вловлювати внутрішню характеристику художнього образу;
- вміння передавати в судженнях емоційно-особистісне ставлення до сприйнятого твору мистецтва.

Пізнавально-мотиваційний критерій визначається за такими показниками:

- потреба у сприйманні художніх творів;

- вміння милуватися творами мистецтва;
- уміння користуватися елементарними матеріалами та засобами зображувальної діяльності;
- знання про закони композиційної побудови творів мистецтва та основи кольорознавства;
- бажання вчитися основам образотворчого мистецтва;
- потреба у розширенні своїх знань та умінь з образо творення;
- вмотивованість до образотворчої діяльності у вільний час.

Творчо-діяльнісний критерій визначається такими показниками:

- самостійно використовує набуття знання та уміння в процесі практичної діяльності;
- працюючи над власним твором мистецтва, використовує як свій власний досвід, так і нові елементи образотворення;
- заповнює свій вільний час різними видами образотворчої діяльності;
- проявляє творчість у підборі матеріалів та засобів образотворчої діяльності в процесі створення власного твору мистецтва.

На підставі зазначених критеріїв та показників нами було визначено три рівні сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку: високий, середній, низький.

Високий рівень сформованості художньо-естетичного смаку характеризується бажанням учня отримувати естетичну насолоду від творів мистецтва. У нього розвинені перцептивні навички, він розуміє естетичне значення творів образотворчого мистецтва, учень здатний адекватно сприймати й аналізувати художній твір. Дитина обізнана в історії власного регіону, його традиціях, особливостях народного мистецтва, надбаннях матеріальної та нематеріальної регіональної культурно-історичної спадщини. Рівень характеризується високим ступенем розуміння базових категорій (культура, художньо-естетичний смак, регіональна культурно-історична спадщина); наявність ґрунтовних естетичних знань, усвідомлення важливості розуміння їх суті та високорозвиненого вміння застосовувати їх на практиці з користю для суспільства. В учнів розвинене креативне, критичне та самостійне мислення. Такий рівень художньо-естетичного смаку визначається рівновагою емоційно-ціннісного та когнітивного компонентів художньо-естетичного смаку, що виявляється в логічному викладенні естетичних суджень. Можна стверджувати про високий рівень сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку, коли учень вдало зіставляє художній образ із художнім ідеалом, має розвинене образне мислення. В учня ґрунтовні знання в різних галузях мистецтва й він проявляє стійкий інтерес до художньо-творчої діяльності. Школяр постійно прагне до всебічного естетичного саморозвитку. Означений рівень характеризується достатньо високо вираженим рівнем зацікавленості в освітньому процесі,

який ґрунтується на позитивному ставленні до процесу отримання знань та позитивних емоціях від процесу спілкування з діячами культури та мистецтв.

До середнього рівня сформованості художньо-естетичного смаку ми відносимо учнів, які вміють правильно сприймати твір образотворчого мистецтва, та відчувають певну складність в аргументованому доведенні власної думки щодо естетичної значущості художнього твору. Він бере участь у виховних заходах, та не проявляє достатнього інтересу та ініціативи під час художньо-творчої діяльності. Це обумовлюється бажанням не відриватися від колективу та іншими заохоченнями, а не власним бажанням до саморозвитку та отримання естетичної насолоди. Навички художньої діяльності стійкі, але творчо використовувати їх не вміє. Достатньо розвинені розуміння суті базових категорій (культура, художньо-естетичний смак, мистецтво); наявні досить глибокі естетичні знання та середній рівень усвідомлення важливості розуміння їх суті та наявність непогано розвиненого вміння застосовувати їх на практиці з користю для суспільства, але учні не завжди знають як це зробити.

Учні з середнім рівнем сформованості художньо-естетичного смаку змінюють свою поведінку відповідно до ситуації, не завжди толерантно ставляться до оточення, до надбань культурно-історичної спадщини, хоча частіше все ж керуються у власних діях усталеними естетичними, моральними, культурними нормами. Означений рівень характеризується достатнім рівнем зацікавленості в освітньому процесі, який ґрунтується на позитивному ставленні до процесу отримання естетичних знань та позитивних емоціях від процесу спілкування з творами та майстрами образотворчого мистецтва.

Низький рівень – у молодшого школяра елементарно-фрагментарне естетичне сприйняття, відсутність образних узагальнень та асоціацій, він погано сприймає художні твори, не може дати адекватної естетичної оцінки, не здатен аргументовано довести свої естетичні уподобання. До самостійного розвитку ставиться пасивно, участі в художньо-творчій діяльності класу та школи не бере. Під час оцінки твору образотворчого мистецтва спирається здебільшого на емоційні враження. Простежується ситуативна, нестійка, не завжди самостійна творча активність, яка виявляється лише під впливом здебільшого зовнішніх, випадкових ситуативних чинників. Учень частково розуміє суть базових категорій; естетичні знання та рівень усвідомлення важливості розуміння, їх суті та вміння застосовувати їх на практиці з користю для суспільства досить поверхові. Низький рівень зацікавленості в освітньому процесі, який ґрунтується на позитивному ставленні до процесу отримання естетичних знань та позитивних емоцій від процесу спілкування з діячами культури та мистецтв.

За даними отриманими в ході анкетування, опитування, спостереження та за результатами аналізу художньо-творчих робіт нами було зафіксовано 22% високо рівня, 45% - середнього і 33 % низького рівня сформованості художньо-естетичного смаку молодших школярів.

Отже, за результатами констатувального експерименту можна зробити такі висновки:

1. Переважна більшість молодших школярів не вміє читати зміст та оцінювати естетичну сторону художніх творів образотворчого мистецтва, аналізують лише поверхневу інформацію. У дітей виникають труднощі щодо висловлення власного ставлення до картини, майже зовсім відсутнє вміння милуватися твором мистецтва.

2. Молодші школярі не надають важливості естетичній стороні під час створення власної картини (досить часто і неодноразово використовують гумку, надають перевагу відкритому кольору на площі всієї кольорової плями і т.д.).

3. Переважна більшість батьків розуміють потребу у розвитку художньо-естетичних смаків своєї дитини і готові для цього віддавати своїх дітей в позашкільні заклади освіти.

4. Кожен третій вчитель початкових класів не готовий на належному рівні здійснювати художньо-естетичне виховання як на уроках образотворчого мистецтва, так і в позакласній діяльності учнів.

Література

1. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / за ред. Л. М. Масол. Х : Ранок, 2006. 256 с.
2. Тодосієнко Н. Л., Казьмірчук Н. С., Мальов С. В. Шляхи формування естетичного сприймання молодших школярів засобами українського фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наук. праць Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 51. С. 43-47.

373.2:[78:394.3]

О. Нечипорук,

здобувач ступеня вищої освіти «магістрант»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

O. Nechiporuk,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

**ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗИЧНО -ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ**

**ORGANIZATION OF MUSICAL AND PLAY ACTIVITIES OF SENIOR PRESCHOOL
AGE CHILDREN AS A MEANS OF FORMING THE FOUNDATIONS OF ARTISTIC CULTURE**

Анотація. В статті розглядаються питання організація музично-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку як засіб формування основ художньої культури. Досліджуються педагогічні умови використання музично-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку з метою формування основ художньої культури. Автор статті вважає, що використання системи розроблених музично-дидактичних ігор, які характеризуються барвистістю і образністю дидактичного матеріалу, зробить позитивний вплив на цілісне сприйняття музичних творів.

Annotation. The article considers the organization of musical and play activities of senior preschool age children as a means of forming the foundations of artistic culture. The pedagogical conditions of using musical and game activity of children of senior preschool age for the purpose of formation of bases of art culture are investigated. The author of the article believes that the use of a system of developed musical-didactic games, which are characterized by colorful and imaginative didactic material, will have a positive impact on the holistic perception of musical works.

Ключові слова: старший дошкільний вік, музично-ігрова діяльність, музичні ігри, естетичний інтерес.

Keywords: senior preschool age, music-playing activity, game music, aesthetic interest

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими завданнями. Естетична і художня культура – найважливіші складові духовного обличчя особистості. Від їх наявності та ступеня розвитку в людині залежить його інтелігентність, творча спрямованість устремлень і діяльності, особлива натхненність відносин до світу і інших людей. Без розвинутої здатності до естетичного відчуження, переживання людство навряд чи змогло реалізувати себе в настільки різнобічно багатому і прекрасному світі культури. Однак їх формування є результатом цілеспрямованого впливу, тобто естетичного виховання.

Найбільш найсприятливіший у цьому контексті є старший дошкільний вік, коли збагачується емоційно-чуттєва сфера дитини, формується її естетичне ставлення до життя, розвивається сприймання й розуміння прекрасного в мистецтві, природі, взаєминах людей. Власне у старшого дошкільника більш зрілими стають форми моральних, естетичних та пізнавальних почуттів.

Особливого ціннісного змісту набуває формування основ художньої культури у педагогічному процесі закладу дошкільної освіти. Звідси завдання вихователів – використовувати музично-ігрову діяльність для формування художньо-естетичної компетентності старших дошкільників.

Аналіз останніх наукових публікацій. Протягом усієї історії людства гра привертала до себе увагу визначних мислителів (Я. Коменський, Дж. Локк, Й. Песталоцці, Ф. Фребель, Ф. Шіллер та ін.). Зарубіжна педагогіка, психологія, культурологія (В. Акслайн, Ф. Бонтейдайт, В. Вундт, К. Гросс, К. Левін, Д. Мід, М. Монтесорі, Д. Селлі, Г. Спенсер, З. Фрейд, Й. Гейзінга) приділяють значну увагу дослідженням соціально-психологічного ролі та культурно-функціонального значення гри. Наукові дослідження гри як методу навчання і виховання знаходимо у спадщині П. Блонського, В. Верховинця, П. Каптерева, Я. Корчака, А. Макаренка, С. Русової, В. Сороки-Росинського, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Глибоке розуміння ігрової діяльності започатковане у працях відомих вітчизняних психологів Л. Виготського, О. Запорожця, В. Зінковського, Д. Ельконіна, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, Б. Теплова. Активні дослідження природи гри та можливості її використання у навчально-виховному процесі початкової школи зустрічаються в сучасних працях таких науковців як Н. Бібік, В. Бондар, І. Гудзик, Н. Кудикіна, Н. Підгорна, О. Савченко, Г. Тарасенко, В. Тіменко та ін; розвитку музичності, певних музичних здібностей у дітей за допомогою різних засобів – ігор, танців, хороводів, вправ, етюдів та відповідного репертуару (С. І. Науменко, С. Д. Руднева, К. В. Тарасова та інші

Мета статті. Дослідити педагогічні умови використання музично-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку з метою формування основ художньої культури у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Гра – це своєрідна пізнавальна діяльність дитини соціально-культурного характеру, яка дозволяє їй привласнювати соціально-культурний досвід рідного народу

і людства; гра має багатовекторний вплив на дитину, вона пов'язана з фізичним розвитком, удосконаленням психічної сфери, вихованням і навчанням, підготовкою підростаючого покоління до майбутньої трудової діяльності тощо; універсальність, всеосяжність гри сприяє гармонійному розвитку дитини. Ігрова діяльність є природним способом адаптації до умов дошкільного життя.

Педагогічне керівництво ігровою діяльністю – це спосіб досягнення мети навчально-виховного процесу шляхом цілеспрямованого застосування системи педагогічних прийомів, адекватних особливостям конкретної гри та спрямованих на гармонізацію взаємодії в системі вихователь – дитина через задоволення актуальних потреб дитини і реалізацію її особистісного потенціалу. За таких умов ігрова діяльність реалізується як педагогічний метод [6, с.213].

Умілий вихователь завжди знайде місце у власній виховній палітрі для низки музичних ігор. Лише тоді вихователь зможе необхідно збагатити прийоми навчально-виховної роботи з дітьми старшого дошкільного віку на засадах природовідповідності, з урахуванням наступності змісту, методів, форм музично-естетичного виховання старших дошкільників.

Головною метою музичних ігор – розвинути загальну та художню культуру дитини, сформувані її духовно-емоційну сферу. Використання гри допоможе урізноманітнити музичну діяльність дітей, сприятиме пробудженню любові до творів музичного мистецтва, що зробить процес навчання і виховання радісним і цікавим.

Музично-ігрова діяльність – це освітньо-виховний феномен, структурно і фундаментально підпорядкований мотиваційно-цільовим, змістовим, процесуально-організаційним завданням особистісного розвитку дитини; це засіб употужнення соціалізації дитини у процесі доцільного її включення в добровільну, художньо спрямовану, полікультурно оснащену колективну взаємодію [6, с. 213].

Музичні ігри завжди містять в собі розвиток дій, в яких сполучаються елементи цікавості, змагання з сенсорними завданнями. Мета ігрових дій полягає в тому, щоб допомогти дитині почути, розрізнити деякі властивості музичних звуків, а саме: їх висоту, силу, тривалість, тембр. Ігрові правила і дії, що систематично проводяться під час музично-дидактичних ігор допомагають планомірно і систематично розвивати музичний слух, виробляють уміння не просто слухати музичні твори, а й вслуховуватись в них, розрізняти зміну регістру, динаміки, ритму в одному творі. Крім того, музично-дидактичні вправи та ігри, особливо з використанням настільно-друкованого матеріалу, дозволяють дітям самостійно працювати в засвоєнні способів сенсорних дій [6, с. 214].

Під час проведення гри ми враховували:

- Тривалість гри (серії ігор).
- Залучення всіх дітей класу.
- Розподіл функцій, ролей.

Наведемо приклади гри, які ми використовували в старшій дошкільній групі.

«Упізнай листочки одного дерева»

Дидактична спрямованість – закріплення вивчених дітьми віршів та пісень, формування в дошкільників умінь аналізувати мистецькі твори й визначати їх настрій.

Розвивальні та виховні цілі – активізація уваги, спостережливості, забезпечення усвідомлення сприйняття мистецьких творів, виховання емоційної культури дітей.

Ігровий реквізит – плакати із зображенням дерев, фоторепродукції двох пір року, роздаткові картки у формі листочків, берези і дуба.

Хід гри: педагог розпочинає гру з цікавої, емоційно насиченої вступної бесіди: *«Сьогодні ми помандруємо до казкового лісу, де всі дерева весело розмовляють і колишать листочками. «А як сьогодні яскраво світить сонечко!» – промовляє тополя. «І пташки так дзвінко співають!» – говорить клен. «А вітерець-пустунець так ніжно колише наші листочки!» – сказала вільха.*

– Подивіться, діти, лише береза і дуб стоять засмученими. Як ви гадаєте, чому сумно? Злий чарівник забрав всі листочки берези і дуба. Допоможемо їм?».

Педагог об'єднує дітей у дві групи і дає однакову кількість зелених листочків берези та жовтогарячих листочків дуба – над зображенням берези розміщує фоторепродукцію літа над зображенням дуба – осені.

Умови гри: уважно слухати пропоновані фрагменти віршів та музичних творів, продовжити рядки віршів та заспівати фрагмент пісні, розрізнити осінній та літній настрій, причепити відповідний листочок на плакат.

*На леваду я пішла б,
Ціла купа там кульбаб:
Ніби сонечка малі
Посідали на землі.
(Н. Забіла Кульбаба»)
Сонце світить, шепче листя,
На полянці я один.
Під кущем, в траві росистій,
Хто дзвенить: дзінь–дзінь?
(Муз. М.Красєва, Сл. Н.Френкель «Конвалія»)
Дивна квіточка ромашка
–В ній живуть зима і літо:
В середині сонце світить,
А пелюстки не зігріти. (Н. Становська «Ромашка»)
Вже настала осінь, промайнуло літо,
На полях і в гаї стало сумовито.
(Муз. Д. Васильєва–Бугая, Сл. А. Плещеева «Осінь»)*

Вирости музичну ромашку

Дидактична спрямованість – набуття (закріплення) дітьми уявлень про висоту звуку.

Розвивальні та виховні цілі – активізація уваги, спостережливості, розширення музичної, слухової пам'яті, виховання слухацької культури, формування ініціативності, поглиблення вміння встановлювати причинно–наслідкові зв'язки.

Ігровий реквізит – плакати із зображенням маленької та великої ромашки, фоторепродукції квіткової галявини, картки у формі краплин дощу.

Хід гри: педагог розміщує на планшеті зображення маленької ромашки і розповідає казочку: «На зеленій галявині жила собі маленька ромашка

*Біля річки, на лужку,
У косинці–білосніжці
Зігрів я квітоньку таку.
Ясним оком жовтуватим
Посміхалася мені.
Я хотів її зірвати,
Бджола сказала – «Ні!»
(Марія Познанська «Ромашка»)*

Навкруги, а тільки чула. Педагог голосом або за допомогою аудіозапису пропонує дітям різні звуки (гуркіт машин, потяга, спів пташок, голос корів, котів тощо), а діти розповідають ромашці кого вони «впізнали». Наша Ромашка так мріє підрости й побачити все це самій, сказати «привіт» деревам, хмаринкам, пташкам...

– А що ж потрібно, щоб мрія квіточки здійснилась? Дійсно, водичка, дощик».

Ми підводили дітей до думки, що дощик повинен бути маленьким, щоб не знищити квіточку, й створює асоціації (високі ноти – це теплий, дзвінкий дощик, а низькі – це гроза з важкими краплями) із паралельною грою на фортепіано.

Умови гри: дітям роздаються картки у формі краплин дощу. Далі педагог пропонує уважно слухати музику й, коли буде дзвінкий дощик (високі ноти), причепити краплинку над маленькою квітчкою, а коли буде гроза – утворити за допомогою рук «дах» над головою. У кінці гри педагог прикріплює на місці маленької ромашки зображення великої квіточки.

*Виросла на лузі Ромашка маленька.
Очі – золотенькі, а вії – біленькі!*

Завдяки елементам розваги, музично-ігрова діяльність розв'язує цілий комплекс педагогічних завдань: створення комфортного середовища на тлі невимушеного спілкування вихователя і вихованців; забезпечення вільного вияву дитячих емоцій; формування культури та виразності мовлення; посилення зв'язку пантоміміки з образним мисленням. Видовище завжди викликає в дітей радість, а казковість образів посилює привабливість гри, створює ілюзію реальності.

Театралізований підхід до музично-ігрової діяльності дітей значно розширює можливості естетико-виховного впливу на свідомість вихованців. Поєднуючи слово, спів і рух, діти виражають власні почуття набагато яскравіше, ніж у традиційно-вербальній формі. Якщо ж діти стануть співтворцями сюжету, музики і тексту, то інтерес до такої гри значно посилиться, що уможливить бажаний розвивально-виховний ефект.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, вихователі повинні враховувати педагогічні умови формування естетичного інтересу в ігровій діяльності, розвитку музичного сприймання дітей в ході проведення музично-дидактичних ігор. Найперша з них – етапність. Кожен етап відзначається певними завданнями, змістом, організаційними формами та методами, прийомами роботи, для яких характерні естетичні поняття, судження, навички.

Перший етап – зацікавленість.

Другий – формування естетичного інтересу, поява допитливості.

Третій – побудова сюжету, композиції.

Наступною умовою формування музичного сприймання дошкільників є використання фольклору в грі. Важливою умовою є використання різних видів художньої діяльності у грі. Раннє заглиблення у тонкощі якогось одного виду художньої майстерності обмежує естетичний розвиток дитини. Саме тому виховання інтересу до мистецтва передбачає широкий загальнорозвиваючий характер. Вплив на органи почуття комплексом фарб, звуків, словесних інтонацій викликає у дітей багатогранні відчуття. Комплексний вплив мистецтва створює кількість варіантів і способів естетичного впливу на дітей, є важливим фактором художньо-творчого розвитку особистості дітей старшого дошкільного віку.

Ще однією умовою успішної організації ігрової діяльності дітей є моделювання творчої діяльності. Старші дошкільники, граючись, входять в роль творця: поета, музиканта, художника, проникаючись тими почуттями і емоціями, які необхідні для створення того чи іншого образу.

Література

1. Ватаманюк Г. П. Формування комунікативних умінь старших дошкільників у процесі музично-ігрової діяльності: автореф. дис. . канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Франка. Одеса, 2014. 20 с.
2. Макарова Л. Ігрові проблемно-практичні ситуації. *Дошкільне виховання*. 2011. №1. С. 9-11
3. Нестерович Б. І. Музична гра – шестирічкам. *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: навчально-методичний посібник.. Київ: Слово, 2010. С. 284-30.
4. Рогальська Н. В. Розвиток надбань української народної етнопедагогіки та їх використання в сучасному дошкільному закладі. Київ: Міленіум, 2005. 124 с.
5. Створення умов для розкриття творчого потенціалу кожної дитини. *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2007. №7. С.54–77.
6. Тодосієнко Н. Музично-ігрова діяльність як засіб формування естетичного сприймання у дітей дошкільного віку: збірник наукових праць. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 3-5 квітня 2013 р.). Вінниця: Нілан ЛТД, 2013. Вип. 2. С. 212-218.
7. Фантазії вихователя: ігри-драматизації; театралізована діяльність. *Дитячий садок*. 2014. № 35-36.
8. Шуть М. Музичні ігри як засіб розвитку творчих здатностей дитини. *Дитячий садок*. 2016. №25-26. С.20–23.

О. Оля,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
O. Oleia,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

**ЕТНОКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ:
ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ**

**ETHNO-CULTURAL EDUCATION OF PERSONALITY:
DEFINITIVE ANALYSIS**

Анотація. У статті розкрито основні ключові поняття, обґрунтовано зміст цих понять та специфіку. Розкрито сутність етнокультурного виховання як основи формування етнічної самосвідомості особистості.

Abstract. The article reveals the main key concepts, substantiates the content of these concepts and specifics. The essence of ethnocultural education as a basis for the formation of ethnic identity of the individual is revealed.

Ключові слова: виховання, етнокультурне виховання, особистість, самосвідомість, культура, традиції.

Key words: education, ethnocultural education, personality, self-consciousness, culture, traditions.

Постановка проблеми. Багатовимірний характер суспільства ставить перед системою освіти ряд завдань, що передбачають необхідність включення у пріоритетний ряд освіти (поряд із власне освітньою метою) також і завдання духовної консолідації багатонаціонального народу України в єдину націю і впровадження програм, спрямованих на етнокультурне виховання учнів.

Тенденція до збереження і відродження етнічних локальних традицій, різноманітних форм традиційної культури характерна для всього сучасного світу. В останні десятиліття простежується тенденція до збільшення числа людей, усвідомлено бажаючих зорієнтувати своє життя в напрямку національно-культурних цінностей і традицій. На сучасному етапі етнокультурне виховання має найбільший потенціал у реалізації культуротворчої функції освіти, покликаної сформувати покоління, орієнтоване на розуміння значущості народної культури та історії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування етнокультурної компетентності дітей і молоді розглядається в різних аспектах: методологічні основи реалізації компетентнісного підходу до навчання розробляються Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко; особливості засвоєння дітьми та молоддю елементів етнокультури в освітньому просторі загальноосвітньої школи знаходимо у працях В. Євтуха, О. Джуринаського, Г. Дмитрієва, Т. Мацейків, Т. Поштарьової; різні аспекти формування етновиховного простору початкової школи досліджують О. Будник, Г. Воробей, Е. Заредінова, Г. Кловак, Н. Кузьменко, Л. Ходанич, Н. Чернуха.

Метою статті - визначити актуальність етнокультурного спрямування початкової освіти, тлумачення поняття «етнокультурне виховання» у педагогічній літературі.

Виклад основного матеріалу. Для уточнення визначення «етнокультурне виховання» нам необхідно визначення базових категорій: «етнос», «культура», «виховання».

«Етнос» - (від грецького - народ) - група людей, об'єднана спільними ознаками: походження, мова, культура, територія проживання, самосвідомість. Для етнічної приналежності першорядне значення мають географічні, культурно-історичні, лінгвістичні і конфесійні особливості. Виховання етнічної приналежності відбувається через мову, цінності і норми, історичну пам'ять, релігію, народне мистецтво.

Під «вихованням» як суспільним явищем ми розуміємо передачу історичного і культурного досвіду від покоління до покоління. Виховання тісно взаємопов'язано з навчанням і сприяє розбудові та утворенню основних якостей особистості, що характеризують світогляд, соціальні та моральні позиції.

Латинський термін «культура» означає плекання, вдосконалення чогось. Беручи до уваги дане трактування, етнокультурне виховання ми будемо розглядати з точки зору формування національної ідентичності, світогляду, соціальних і моральних позицій на основі національних і культурно-історичних цінностей.

Розгляд етнокультурного виховання як способу забезпечення специфічних освітніх потреб та інтересів соціуму в галузі освіти і культури дозволило нам конкретизувати дане визначення. У нашому дослідженні під етнокультурним вихованням ми розуміємо цілеспрямований освітній процес, орієнтований на збереження і відродження національних і культурно-історичних особливостей українського народу, що формує художньо-творчі здібності учнів і інтерес до творчої діяльності, ціннісне ставлення до національної культури та історії, мотивацію на самовдосконалення.

Етнокультурне виховання, що реалізує принцип збереження і розвитку національної культури і традицій, передбачає можливість введення в освітній процес змісту, пов'язаного з історією, традиціями, культурою свого народу. Воно дозволяє організувати заняття, спрямовані на вивчення природних, соціокультурних, економічних особливостей, української мови, національної культури і традицій.

Історико-педагогічний аналіз передумов становлення і розвитку етнокультурного виховання, найвиразніше простежується в творчій спадщині великих педагогів. Досвід та ідеї К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського є особливо значущими. Саме вони одними з перших наполягали на уважному вивченні народних традицій виховання і їх творче використання в створенні наукової теорії педагогіки. На їхню думку, учням слід було пропонувати розповіді на моральні теми, які могли бути запозичені з усної народної творчості, проводити з дітьми змагання з відгадування загадок, вивчати звичаї народу, його минуле тощо.

К. Ушинський вважав, що система виховання породжується історією народу, його потребами і побутом, його матеріальною і духовною культурою, вона не може існувати поза вирішенням гострих соціальних проблем. Концепція національного виховання, запропонована К. Ушинським, базувалася на його твердженнях про те, що кожен цивілізований народ протягом століть виробив власну систему виховання і освіти, що відповідає інтересам національного розвитку. Ця система ґрунтувалася на формуванні такого ідеалу людини, яким він видавався в кожній країні. Педагог стверджував, що не дивлячись на схожість педагогічних форм усіх європейських народів, у кожного з них своя особлива національна система виховання, своя особлива мета і свої особливі засоби досягнення цієї мети.

В. Сухомлинський - один з найосвіченіших педагогів свого часу - рішучим чином вимагав самого дбайливого ставлення до духовних скарбів народу, вирішальними з яких він вважав народні традиції виховання підрастаючого покоління.

Ініціаторами вирішення найбільш актуальних проблем художньої освіти школярів виступили відомі діячі мистецтва: Д. Кобалевський, С. Герасимов, Б. Неменський. Їхні художньо-педагогічні концепції виходили за межі мистецтва і його специфіки. На їхню думку ключове завдання - розвиток творчих можливостей учнів через призму художньої освіти.

Значно зросла увага до проблем теорії і практики етнокультурного виховання як найважливішого засобу формування національної самосвідомості, всебічно розвиненої, духовно багатой особистості. Першоосновою є рідна культура, формування національного характеру і національного самовизначення.

Національний компонент повинен сприяти вільному розвитку особистості на основі поєднання загальнолюдських цінностей і національної самобутності, дбайливого ставлення до життя і здоров'я людини, вихованню громадянської позиції і любові до Батьківщини.

Ряд вчених, що займаються питаннями етнокультурного виховання, розглядають національний компонент як допомогу школярам в оволодінні культурою свого народу і взаємодії з

представниками інших національностей (Т.Костюкова), як спосіб забезпечення специфічних потреб і інтересів в галузі освіти (І. Закірова). Л.Волович вважає, що національний компонент є складовою частиною навчального матеріалу, орієнтованою на духовну культуру особистості в її національному вираженні, як своєрідний механізм підвищення інтересу учнів всіх рівнів освіти до знань, а також як установку на вироблення масштабу мислення і особистості майбутніх фахівців і громадян, що володіють високим рівнем національної гідності. Л. Харисова під національним компонентом розуміє частину державного утворення, що покликана виконувати двоєдину функцію: відтворення культур народів, які проживають на території України; забезпечення інтеграції культур і формування загальноукраїнського культурного простору як єдиного різноманіття.

Етнокультурне виховання здатне не тільки враховувати інтереси національної культури і традицій, але також і потребу особистості в національно-культурній самоідентифікації. Тому на сучасному етапі етнокультурне виховання розглядається нами як спосіб повернення втрачених духовних цінностей, моральних естетичних норм поведінки, відносин між людьми та поколіннями, устрою сімейного і побутового життя. Отже, можна припустити, що етнокультурне виховання здатне впливати на родинну педагогіку, в якій у спадок передавалися від батьків дітям світогляд, професія, стереотипи свідомості та поведінки, що становлять суть виховання [4].

В народній педагогіці мета виховання полягала у формуванні духовно-моральних основ людини, що відрізняється красою розуму, душі, вчинків, почуттів і думок. Суть народної «школи» виховання полягала в традиційній передачі від покоління до покоління виховного досвіду, який накопичувався століттями. У пам'ятках народної педагогіки, створених сотні років назад, були визначені способи і прийоми навчання і виховання, а також елементарні педагогічні вимоги. У них розповідається про привчання дітей до праці, дитячі знаряддя праці, дитячі свята, пісні і музичні інструменти, танці та ігри, що мають величезне виховне значення для підростаючого покоління.

На наш погляд, етнокультурне виховання може вирішити проблему народної (сімейної) школи виховання і допомогти учням оволодіти культурою свого народу (культурою споживання, культурою спілкування, культурою знання, культурою праці), дозволяє організувати художньо-творчі заняття, орієнтуючись на національну своєрідність. При визначенні місця і ролі етнокультурного виховання ми розглядаємо його як спосіб, що підсилює ефективність виховання за рахунок введення засобів національної культури, які допоможуть направити сучасний освітній процес на формування етнічної самосвідомості, розвиток розуміння ролі свого народу у світовій культурі.

Б.Рибаків зазначав, що пізнання народної культури, всіх видів творчості неможливе без виявлення його архаїчної підоснови, а вивчення язичництва - це не тільки заглиблення в первісність, але і шлях до розуміння культури народу.

Аналізуючи засоби національної культури, що використовувались нашими пращурами в народній педагогіці, наголошуємо, що виховний потенціал національної культури був спрямований на формування у дітей етичних, естетичних і моральних якостей особистості, почуття національної самосвідомості, патріотизму, розвитку творчих здібностей. Отже, засоби національної культури можуть бути використані в якості основи змісту етнокультурного виховання [3].

Таким чином, етнокультурне виховання ми розглядаємо в сукупності основних принципів: 1) історико-культурна спрямованість виховання та освіти, що передбачає організацію освітнього процесу на основі історії та культури; 2) інтеграція навчальних дисциплін (освоєння музичного фольклору у поєднанні з піснею, музикою, танцем); 3) ідентифікація та само актуалізація особистості, яка заснована на введенні в зміст етнокультурного виховання знань про людину і суспільство; 4) гармонізація міжетнічних відносин; 5) включення національної культури в систему світової культури; 6) виховання дружнього ставлення до людей різних національностей; 7) знайомство з культурними досягненнями інших народів.

Висновки. модернізація соціокультурного простору, що відбилася на всіх сферах життєдіяльності, в тому числі і вихованні, дозволила звернути пильну увагу на етнокультурне виховання, так як, відповідно до тенденцій розвитку суспільства, даний напрямок у вихованні дозволяє реалізувати принципи збереження і розвитку національних культурних традицій і відповідає потребам соціуму у вихованні дітей.

Література

1. Теоретичні основи педагогіки: Курс лекцій. Підручник для студентів / За ред. проф. О. Вишневецького. – Дрогобич: Поліграфічна фірма "Коло", 2001.- 132 с.
2. Лозко Г. Етнологія України. Філософсько-теоретичні та етнорелігійознавчі аспекти. – К.: Артк, 2001. – 304с
3. Мурзина О. Етнічний та поліетнічний простір людини // Урок української. – 2004. - №2. – С.48-51.
4. Степико М. Буття етносу: витоки, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз). – К.: Товариство "Знання", КОО, 1998. – 251с.
5. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 1 / За ред. Є.І. Коваленко. – К.: Либідь, 1997. – 272 с.
6. Чепіга Я. Національне виховання / Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.): Хрестоматія / Поряд. Л.Д.Березовська та ін. – К.: Наук. світ, 2003. – 418с. – С. 191-208.
7. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників / Л.В. Старовойт// Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dzis, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – P.9-11
8. Мацейків Т. Етнокультурна ідентифікація особистості // Педагогіка і психологія. – 2001. - №1. – С. 17-23.
9. Starovoit, L. V. (2015). Khudozhnye konstruyuvannya z paperu ta kartonu [The artistic design of paper and paperboard]. Vinnytsya: FOP Korzyn D. Ju., 168.

УДК 373.3.015.31:792

Н. Олійник,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені М. Коцюбинського
N. Oliynyk,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

THEATER ART AS A MEANS OF CREATIVE DEVELOPMENT OF YOUNG SCHOOLCHILDREN

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної педагогічної науки – творчому розвитку молодших школярів у процесі театралізованої діяльності. Проаналізовано наукову літературу та розглянуто принципи та методи використання елементів театру в початковій школі.

Abstract. The article is devoted to the topical problem of modern pedagogical science - creative development of junior schoolchildren in the process of theatrical activity. The scientific literature is analyzed and the principles and methods of using the elements of theater in primary school are considered

Keywords: development, theatrical art, education, theatrical games.

Ключові слова: розвиток, театральне мистецтво, виховання, театралізовані ігри.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день педагогічна наука і практика частіше почала звертатися до особистості дитини, до розвитку всіх внутрішніх процесів, які пов'язані із діяльністю, спілкуванням. Досить велика увага приділяється дослідженню пізнавальних інтересів, оскільки вони відіграють важливу роль цінних мотивів діяльності, а згодом стають стійкою рисою особистості та проявляються в зацікавленості, допитливості, постійному бажанні отримувати нові знання. Національна Доктрина розвитку освіти України в XXI ст. визначає головною метою освіти створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися протягом усього життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. В системі Нової української школи пріоритетним напрямом є особистісний розвиток, який пов'язується із розвитком творчих здібностей учнів протягом навчання у школі.

Без винятку будь-яке педагогічне дослідження частково або повністю торкається розвитку творчих здібностей, виховання творчої особистості, так як педагогічний процес є творчим, тому що включає в себе творчість учня, вчителя, вчителя групи продовженого дня, батьків, організаторів позашкільного дозвілля, керівників гуртків. Багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів досліджують проблему творчого процесу (В. Андрєєв, Т. Громов, В. Моляко, В. Николко та ін.), загальні проблеми розвитку творчих здібностей та виховання творчої особистості в різних видах діяльності (Д. Богоявленська, Г. Костюк, Б. Теплов, С. Рубінштейн, К. Платонов та ін.). Дослідженнями в напрямку театральної педагогіки займалися: В.Абрамяном, Л. Артемова, Є. Воропаєв, Г. Генев, Т. Гріббен, Л. Денисова, Б. Захава, Л. Зязюн, А. Капською, О. Мелік-Пашаєвим, А. Немеровським, В. Сухомлинський. На сьогоднішній день з допомогою них ми можемо зрозуміти можливості театального мистецтва для кращого розвитку творчих здібностей молодших школярів в умовах навчального процесу.

Мета статті – з'ясувати як з допомогою театального мистецтва можна творчо розвивати дітей молодшого шкільного віку.

Проблема розвитку творчих здібностей особистості є однією з центральних у педагогіці, оскільки прогрес суспільства – це шлях постійної творчості, долання стереотипів і вироблення нових, нестандартних, часто несподіваних ідей, оригінальних підходів і шляхів їх утілення. Одним із головних педагогічних завдань є виховання людини, здатної акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід, досягнення людства в науці, культурі, мистецтві, розвивати технології. Це завдання відображене в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, в якій підкреслюється необхідність застосовувати нові педагогічні технології особистісно орієнтованого виховання для формування творчих здібностей учнів.

Розвиток творчих здібностей потребує дотримання певних принципів в організації їх навчання:

- принцип інформованості;
- принцип оптимальності теорії і практики;
- принцип оптимальної взаємодії свідомих та інтуїтивних процедур;
- принцип саморозвитку;
- принцип релаксації та аутотренінгу;
- принцип оптимального поєднання індивідуальної та колективної форм навчально-творчої діяльності;
- принцип віри в сили можливості дитини [7].

Однією з основних умов розвитку творчої особистості є взаємодія між зовнішніми та внутрішніми чинниками, між генетичною зумовленістю творчої обдарованості й умовами, які пропонує середовище індивідуума. Важливим є створення таких умов, щоб кожна особистість змогла посилити свій творчий потенціал, підвищити рівень розвитку своїх творчих здібностей.

Для повноцінного розвитку творчих здібностей необхідне раціональне поєднання репродуктивних, частково-пошукових та творчих завдань. Репродуктивні завдання спрямовані на відтворення дітьми знань та способів діяльності. Частково-пошукові завдання передбачають вияв дітьми певної самостійності, ініціативи у пізнавальній діяльності. Творчі завдання найбільше сприяють творчому розвитку.

Характер впливу сценічного мистецтва на людину свідчить, що театр – це не тільки відображення дійсності, але й художня творчість, особлива практично-духовна діяльність людей. Ось чому, на думку К. Станіславського, «театр є надзвичайнішим з усіх видів мистецтва»[5, с. 384]. Сила театального впливу на людину пояснюється гармонійним синтезом поезії, живопису, музики, сценічного мистецтва, яке створюється одночасно режисерами, акторами, художниками, музикантами і звичайно глядачами. Театр об'єднує усі мистецтва для підвищення почуттів; пантоміма, костюм, гра актора – все це подвоює враження, причому сценічний вплив сприймається цілою групою осіб, внаслідок чого розвивається спільне, масове відчуття, що загострює моменти сприйняття [5, с. 384]

Театральне мистецтво – це унікальний за своїм характером педагогічний чинник, взаємопов'язаний із іншими видами мистецтв. Теоретики та практики педагогічної науки стверджують, що засоби театрального мистецтва доречно використовувати як у процесі предметних уроків (читання, мови, математики тощо), так і у позакласній (вистави, постановки тощо), та позашкільній роботі (гуртки театральної творчості).

Виховання театром дозволяє поєднувати сприйняття і різні види виконавства як рівноцінні творчі процеси, що активізують емоційний, моральний, соціальний, трудовий і, звісно ж, інтелектуальний досвід дитини і розвивають його. Заняття театральним мистецтвом, на думку дослідників, здатні значно підвищити рівень емоційної чуйності та організованості, жвавості та тренування пам'яті, навичок колективної праці, відповідального ставлення до своїх слів, учинків і дій – словесних і безсловесних, розвивають і зміцнюють «універсально корисні сторони розвитку людини, наприклад довільну і концентровану увагу, жваве уявлення й асоціативне мислення, навички спілкування, зовнішню та внутрішню зібраність»[1].

Театральне мистецтво – це своєрідна гра, що відтворює певні дії когось із героїв п'єси. Звертаємо увагу, що це не тільки наслідування та імітація, але й вільна творча побудова сюжету, яка спрямовується на уявлення дитини та створення власної моделі поведінки. Театралізовані ігри охоплюють:

- дії дітей з ляльковими персонажами або дії за ролями;
- літературну діяльність (вибір теми, складання власного твору за ролями, реалізація або «оживлення» творів та ідей);
- образотворчу діяльність (створення декорації, одяг персонажів до найдрібніших елементів, виготовлення атрибутів);
- музичну діяльність (виконання пісень, танців, відтворення музичних творів).

Театралізація у початкових класах – це ще одна можливість для учнів виявити себе, розкрити свій творчий потенціал. Театралізація включає в себе:

1) інсценування - створення драматичної трансформації епічного тексту. Учням пропонується написати діалог героїв і створити ремарки, уточнюючі образ місця і часу, стан і поведінку героїв. Інсценуванням також називають створення вистави або його фрагмента по п'єсі, наприклад «Коза – Дереза», «Пригоди в зачарованому лісі»;

2) режисерський коментар - створення опису майбутньої вистави від імені уявного режисера, роздум над способами зображення місця і часу у виставі, характер дійових осіб, створення ескізів декорацій, костюмів, пошук музичного оформлення (мелодії відомих музикантів класиків, наприклад І.С. Баха, А. Вівальді, Дж. Верді, різноманітні звуки природи та звуконаслідування і т.д.). Можна давати як зразок твір з позакласного читання: «Солом'яний бичок», «Кривенька качечка», «Легенда про нарцис»;

3) сценічно-ігрові вправи - вправи на матеріалі текстів художніх творів з використанням прийомів театральної педагогіки. Види вправ: сценічні етюди («Слухаємо себе» та «Посмішка по колу»), проби на роль (Попелюшки, Червоної Шапочки, Вовка, Козенят). Це стадія у підготовці до безпосереднього сценічному дії: розвиток пластики, мовного апарату, ігрових здібностей учнів.

4) Театральне бачення п'єси - прийом вивчення драматичного твору, у якому робота над п'єсою ведеться у вигляді ділової гри - створення уявного вистави, наприклад «Сестриця Оленка і брат Іванко».

На уроках можемо використовувати рольову гру. Вона вимагає певних комунікативних здібностей, тому допомагає розвивати мовлення дитини, позитивно впливає на розвиток інтелекту, у грі дитина навчається узагальнювати предмети та дії.

Збагачується уявлення учнів про навколишній світ, відбувається осмислення та систематизація знань, які вони засвоюють, спілкуючись із дорослими.

Змістом гри стають соціальні стосунки, суспільний зміст діяльності дорослої людини.

Під час репетицій та виступів відбувається розвиток рухової пам'яті вихованців (тренаж запам'ятовування послідовності фізичних дій та способів їх здійснення), розвиток пластики, культури поведінки на сцені, тренується увага.

Ситуація успіху також є успішним елементом в розвитку творчих якостей, радості відкриття власних здібностей особливо впливають на емоційну сферу дітей тоді, коли це бачать, цінять, розуміють усі навколишні.

Діти народжуються з певними нахилами, які є не лише вродженими задатками, а й наслідком суспільного розвитку. На їх основі виникають різні психічні якості (відчуття, сприймання, уявлення, пам'ять, мислення, почуття). Ці якості виникають не самі по собі, а формуються у процесі творчого розвитку дитини, протягом самостійної діяльності, налагоджені стосунків із зовнішнім світом, саморозвитком. Важливе значення у цьому процесі відіграє вільне володіння мовою, як рідною так і іноземною, з допомогою яких у дитини виникають нові, форми взаємодії з навколишнім середовищем, а разом з ними нові потреби, інтереси та види діяльності.

«Переважає більшість сучасних батьків, стверджує І. Барановська, вважають, що навчання без суму немає, а нелюбов до навчання – звичайне явище. У наш час навчати не просто, а навчання з захопленням потребує від вчителя фахової компетентності, особистісної зрілості, ерудиції, творчо-діяльнісного підходу до викладання навчального матеріалу, володіння методами та прийомами, що забезпечують не лише педагогічний вплив на вихованців, але і взаємодію, співробітництво та співтворчість з ними. Вміння захопити, викликати інтерес створює ту необхідну напругу духовних сил, яка веде до розвитку здібностей, до підвищення рівня успішності учнів»[2].

Висновок. Отже, театральна творчість школярів відіграє важливу роль в їхньому житті та розвитку. Участь дітей у театральній постановці змушує дітей творчо думати, аналізувати, давати оцінку дійовій особі, партнеру, собі, тобто бути постійно в процесі пізнання. Театральне мистецтво формує в дітей цілісний погляд на світ, створює можливість не лише для естетики, а й естетичної діяльності, що формує активну, ініціативну особистість. Головна роль у процесі його використання відводиться учителю-режисеру, який має не маніпулювати, а толерантно, педагогічно обдуманно керувати артистичними здібностями учнів і варто пам'ятати що це не підготовка дитини як майбутнього актора, а розвага та важливий навчально-виховний засіб.

Література

1. Артемова Л.В. Театр і гра: Вдома, у дитячому садку, в школі. Київ: ТОВ «Томіріс», 2002. 292 с.
2. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*. 2000. №1. 27-54с.
4. Корчак Я.А. Як любити дітей. Київ: Радянська школа, 1976. 159 с.
5. Станиславский К.С. Театр и жизнь. Собр. соч.: В 8 т. Москва: Искусство, 1961. Т. 4. 231-278с.
6. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1972. – 242с.
7. Татаренко М.Г. Закони ойкумени і розвиток творчої особистості молодших школярів шляхом театральної педагогіки. *Рідна школа*. 2004. Жовтень. С.44-46.

УДК: 373.2.091.33:[7:001.895]

А. Останська,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A. Ostanska,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

**РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ
ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК МИСТЕЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ**

**DEVELOPMENT OF PRESCHOOLS 'SPEECH THROUGH THE USE OF INNOVATIVE
METHODS OF ARTISTIC DIRECTION**

Анотація. У статті розглянуто особливості розвитку мовлення дошкільників шляхом використання інноваційних методик мистецького спрямування. Проаналізовано актуальність розвитку мовного потенціалу дошкільників шляхом залучення їх в художню атмосферу.

Abstract.The article deals with the special features of the development of the development of preschool children by the gentry are shown. The relevance of the development of the social potential of preschool children by the way of getting into the artist's atmosphere is analyzed.

Ключові слова: мистецтво, творчість, мовлення, образотворче мистецтво, поетичний текст, культура мовлення, інноваційні технології

Keywords: art, creativity, movement, creative art, poetry text, culture of art, innovation technologies

Постановка проблеми: Мова є унікальним засобом залучення людей до цінності духовної культури багатьох поколінь. Коли людина з раннього дитинства знайомиться з літературною, мистецькою, фольклорною спадщиною свого народу, вона все глибше розуміє його сутність та історію. Саме дана спадщина стимулює кожну людину хоч якоюсь мірою займатися творчістю.

Мовлення є свідченням мовної культури людини, її розумового й особистісного розвитку. Вона займає важливе місце в ряді психологічних механізмів різних видів і форм мовлення, процесу становлення і розвитку мовлення у дітей, психологічних основ педагогічного керівництва цим процесом привертає увагу багатьох психологів і повинно враховуватись у роботі вихователя.

З кожним роком життя встановлює все більш високі вимоги не тільки дорослим, але й дітям: невпинно зростає об'єм знань, які потрібно їм засвоїти. Для того, щоб допомогти дітям впоратися з складними завданнями, що на них очікують, потрібно піклуватися про своєчасне і повноцінне формування у них мовлення. Це – основна умова успішного виховання та навчання.

Мета: - розглянути особливості розвитку мовлення дошкільників шляхом використання інноваційних методик мистецького спрямування;

- проаналізувати актуальність розвитку мовного потенціалу дошкільників шляхом залучення їх в художню атмосферу;

- визначити ефективний шлях використання інноваційних методик мистецького спрямування.

Основна частина. У дітей дошкільного віку, в порівнянні з дітьми раннього віку, розширюється коло спілкування, що вимагає від дитини повноцінного оволодіння засобами спілкування. Провідна діяльність дитини, яка постійно ускладнюється, висуває високі вимоги до мовлення. Стають змістовними діалоги, які включають вказівки, оцінки, узгодження ігрових дій. Дитина вчиться ставити запитання на абстрактні теми. Значно збільшується словниковий запас, засвоюються правильні граматичні конструкції. У рольовій грі з'являються нові форми мовлення: мовлення, пов'язане з інструктажем учасників гри, і мовлення, яке повідомляє дорослому про враження, отримані поза контактом з ним. Нові форми мовлення викликають до життя монологічне контекстне мовлення, тобто зв'язне висловлювання, поєднане однією складною думкою й побудоване з урахуванням цієї думки.

Проблема мовної особистості висвітлена в працях як зарубіжних, так і вітчизняних учених таких як Г.І.Богін, А.М.Богущ, Є.Р.Боринштейн, М.С.Вашуленко, С.Г.Воркачов, Т.М.Дрідзе, Ю.М.Караулов, В.В.Красних, О.О.Леонтьєв, В.А.Маслова, Л.І.Мацько, Л.М.Паламар, М.І.Пентилюк, О.Семенов, Л.В.Струганець, В.П.Фурманова та інші.

Актуальність обраної нами тематики підтверджує те, що саме вивчення мистецтва художнього слова, образотворчого, театрального, музичного мистецтва, усної народної творчості є найбільш ефективним засобом розвитку дитячого мовлення. Саме це активізує емоційну та почуттєву сферу дитини, викликає у неї пізнавальні процеси та створює духовний і творчий потенціал. Важливим фактором є те, що саме поєднання вивчення різних видів мистецтва утворює можливості для найбільшого впливу на дошкільника.

В науковій літературі мовлення трактується як найсуттєвіший інструмент реалізації мислення, спілкування й усвідомлення особистістю рівня буттєвості світу, основний чинник

самоідентифікації в соціальному середовищі, що слугує «засобом творчого перетворення матеріального світу у світ духовний».

Між тим існує думка, що мовлення проявляється через вербальне спілкування за допомогою мовних знакових одиниць (слів, синтаксичних конструкцій, тексту, інтонацій), нерідко за підтримки невербальних засобів.

Слід звернути увагу на зв'язок мовленнєвої діяльності дошкільника з образотворчим мистецтвом. Об'єднує дані явища є саме художній образ, який сприймається дітьми в процесі ознайомлення з різними творами образотворчого мистецтва.

У дошкільному віці діти опановують лише два види мовленнєвої діяльності: слухання та говоріння.

Слухання, тобто аудіювання – це сприймання мовлення на слух і його розуміння. Результатом цього є розуміння або нерозуміння тексту.

Говоріння – це продуктивний вид активної мовленнєвої реалізації, активний процес здійснення спілкування, зовнішнє вираження способу формування та формулювання думки засобами мови.

Спираючись на Базовий компонент дошкільної освіти, дитина у віці п'яти – шести років уже повинна вміти складати розповіді за картинками, з власного досвіду, про іграшки, творчі розповіді на тему, розповіді-етюди, мініатюри, передавати зміст переглянутих мультфільмів, фільмів, вистав, почутих казок, оповідань тощо.

Існує також низка інноваційних підходів, методів, технологій, які тією чи іншою мірою стосуються мовленнєвого розвитку дошкільників: навчання грамоти за технологіями Є.Є. Шулешка та М. Зайцева; творчий розвиток за методами Л.Б. Фесюкової; комунікативний розвиток за технологією Т.О. Піроженко тощо.

Ефективним у сучасній освітній діяльності з розвитку мовлення є гра-посібник «Кубики Зайцева» котра містить 52 картонки, які можна легко скласти в кубики, три таблиці та методичні коментарі. Кубики поділяють за різними критеріями, серед яких: кольорові ознаки; за розміром; за звучанням наповнювача; за вібрацією наповнювача; яка сприймається пальцями руки; що тримає кубик; за вагою; за поєднаннями ознак.

М. Зайцев розглядав склад як «мускульне зусилля мовного апарату, що усвідомлюється», кожну букву саму по собі, кожну букву на позначення приголосного звука з наступною, яка позначає голосний, або кожну, що передає приголосний з м'яким знаком. Склади розташовують у таблиці, зіставляючи і співвідносячи їх за дзвінкістю, глухістю, твердістю, м'якістю.

Також важливим дидактичним прийомом М. Зайцева є формування правильної постави, висока загальна рухова активність, робота над фіксацією погляду тощо. Усе це здійснюється на засадах індивідуального підходу до дитини. Педагогічні технології М. Зайцева дистанційовані від вербально-логічного спрямування, що за традиційних форм і методів навчання часто породжує ефект беззмістовної багатомовності.

Принциповим положенням технології є одночасний розвиток мовлення дітей із навчанням їх читання. За такого підходу читання розглядається не як передумова «прискореного розвитку», а як процес оволодіння новою мовною реальністю – письмовим мовленням.

На практиці реалізація цієї технології не вириває дитини з контексту її природного буття, не створює для неї нездоланих бар'єрів. Навчання читання поєднується з грою, співом. Наприклад, запам'ятовування складів відбувається у формі коротких складових пісеньок (проводяться як фонетична розминка й супроводжуються рухами). Психологічні особливості віку враховуються в залученні всіх видів пам'яті: звукової, моторної, зорової, кінестетичної (просторово-рухової), що робить процес навчання нескладним, захопливим.

Психофізіологічні засади технологій М. Зайцева засновані на визнанні неабияких можливостей дошкільного віку у сприйманні та засвоєнні на чуттєвій основі знань про навколишній світ, їх автор виходив із того, що для повноцінного формування особистості потрібно задіяти всі органи чуття, забезпечити належний розвиток відчуттів і сприймань як головних способів пізнання дитиною предметів і явищ.

Що стосується технології запропонованою Т.О. Піроженко, то вона полягає у твердженні про те, що міжособистісна взаємодія – основа взаєморозуміння. Неможливо зрозуміти іншу людину поза особистісних контактів з нею. Мета і результат мовної взаємодії – розуміння – відбувається лише за умови, коли реалізуються міжособистісні відносини між людьми. Комунікативний підхід до діагностики розвитку мовлення розглядає дитину як активного й ініціативного учасника соціальної взаємодії, в якій дошкільник має не лише засвоїти суспільний досвід (мову), але й щоразу самостійно застосовувати засвоєне, робити свій власний вибір адекватних до ситуації засобів спілкування, нарешті, створювати свої власні засоби для реалізації мети взаємодії. Через те, в комплексному підході такою важливою є саме діагностика (і своєчасне формування!) потреб, мотивів спілкування, інтересів, бажань, ціннісних орієнтацій, пов'язаних із людиною. Координати «людина» та «її ставлення до інших» є найважливішими для мовленнєвого становлення дошкільника. Отриманий під час діагностики матеріал дає змогу охарактеризувати форми взаємин між дитиною і дорослим, допомагає визначити комунікативну спрямованість і готовність дитини до комунікації [6, с. 38].

За технологію «Художнє слово та дитяче мовлення» Н.Гавриш у розвитку дитячого мовлення, спираючись на художню літературу та усну народну творчість, величезна сила впливу яких традиційно використовувалася у вітчизняній та зарубіжній педагогіці як могутній чинник виховання та освіти підростаючого покоління. Виховна і художня цінність цього виду мистецтва обумовлена специфікою засобів втілення в ньому художнього образу, насамперед, мовних засобів виразності, адже мова художнього твору є найкращою, найвищою формою літературної мови, яку діти прагнуть наслідувати [6, с. 60].

За Т.Ткаченко «Методика використання схем-моделей для навчання дітей описовим розповідям». За цією методикою для роботи використовується аркуш картону 45х30 см, поділений на шість квадратів (за кількістю характерних ознак предмета або об'єктів чи пір року, про які потрібно розповісти). Дітей навчають знаходити головні, суттєві ознаки предмета, відрізнити їх від другорядних. Навчаючи старших дошкільників складанню описових розповідей, використовують схеми-моделі. Діти вибудовують розповідь з дотриманням послідовності та параметрів, закладених у схемах: колір, форма, величина, матеріал, частини, дії. Використання схем при складанні описових розповідей допомагає дітям засвоїти порівняння предметів не в загальній формі – чим подібні, або чим відрізняються предмети, а диференціювати порівнюючи предмети за формою, величиною, кольором тощо [7, с. 35].

Важливим якісним новоутворенням дітей старшого дошкільного віку є поява планувальної та регулювальної функцій розповідного мовлення.

Важливу роль в говорінні відіграє мовленнєва комунікація, основною одиницею якої є розгорнуті висловлювання, а мовленнєвою формою вираження яких є текст.

Освітня лінія «Мова дитини» передбачає вивчення дитиною культури мовлення і спілкування, елементарних правил використання мови в різних життєвих ситуаціях і оволодіння мовою як засобом пізнання і способом конкретно людського спілкування. В той же час освітня лінія «Дитина у світі культури» передбачає формування почуття прекрасного в різних його проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу і світу мистецтва [1, с.120].

Для дитини мова є одним з основних способів вивчення навколишнього середовища. За словами Г. Костюка, саме через мову здійснюється процес осмислення зорових образів (подій і картин навколишнього світу). У цьому випадку мова виступає як засіб інтерпретації сенсорного досвіду дитини.

Щоб сформувані необхідні знання, навички та потреби, а також сприятливі відносини, учитель повинен створити для цього необхідні умови та вирішити ряд важливих освітніх завдань. Перш за все, він повинен навчити дітей поняттю естетики, розвинути їх дотримання, вміння порівнювати, реагувати на все прекрасне, знайомитися з різними творами мистецтва, формувати в їхній свідомості особисту позицію в сприйнятті творів мистецтва [2, с.34].

Також важлива роль у вихованні та становленні дітей відіграє розвиток їх художнього сприйняття при ознайомленні з творами живопису. Важливим є звернення уваги дітей саме на емоційний зміст картини та засоби, за допомогою яких художник передає колір, настрої

персонажів, стан природи, рослини, тварин і інші елементи кожного окремого твору живопису. Недарма великий вчитель К. Ушинський пов'язував використання картин для розвитку дитячого мовлення з використанням принципу наочності. Перевага живописних творів, на його думку, полягає в тому, що дитина вчиться тісно асоціювати слово з ідеєю образу, вчиться логічно і послідовно висловлювати свої думки, т. Е «Картина розвиває як розум, так і мову дитини».

Вартим уваги є думка А. Богуш, яка визначила шляхи і форми інтеграції зорової та мовної діяльності. Основним серед них є словесний малюнок, коли вчитель через сприйняття поетичного тексту, пейзажної лірики показує дітям приклад художнього опису явищ природи, об'єктів і об'єктів навколишнього середовища. Інший спосіб інтеграції візуального та словесного творчості полягає в тому, щоб прокоментувати те, що вихователь заохочує дітей висловлювати словами свій власний художній досвід, виражати думки, які були відображені в малюнках, картинах, репродукціях, побачених дітьми [3, с.52].

Сприйняття різних видів образотворчого мистецтва - театрів, фільмів, слайдів, змісту дитячих книг тощо - також може розглядатися в якості важливого інструменту для розвитку мови дитини. Це вплив посилюється тими почуттями, емоціями, переживаннями, які супроводжують сприйняття будь-якого виду мистецтва. У поєднанні з вмілим педагогічним впливом ці інструменти стають зразками літературної мови для дітей, які діти переходять до самостійної мовно - творчої діяльності, використовуваної в сюжетних іграх, ігрових інсценуваннях або дитячих концертах. Сприйняття картини, предмета, прикладного або музичного мистецтва завжди супроводжується репліками, обміном враженнями і питаннями, які виникають у учнів, і це абсолютно нормальна реакція, яка свідчить про дитину» [4, с.58].

Висновок: Таким чином, застосування інноваційних методів в освітньому процесі допомагають активізувати увагу дошкільників; сприяють комфортній атмосфері в колективі, та рівноправне спілкування між дітьми та вихователем; створюються ситуації успіху для дошкільників; головним є те, що діти в процесі застосування інноваційних методів можуть осмислити доцільність завдань, розуміти причини досягнень, або невдач.

Тому актуальність розвитку мовного потенціалу дошкільників шляхом залучення їх в художню атмосферу безперечна. В сучасних дошкільних установах педагоги можуть активно звертатися до художніх образів мистецтва, і навпаки, навчаючи дітей образотворчої діяльності орієнтуватися на живе, емоційне, творче спілкування з дітьми.

Література

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : [підручник] / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. К. : Видавничий дім «Слово», 2011. 544 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / А. М. Богуш. Х. : Вид-во «Ранок», 2011. 176 с.
3. Дитина : програма виховання дітей і навчання дітей від 3 до 7 років. К. : «Богдана», 1999. 327 с.
4. Дитина у дошкільні роки : комплексна додаткова освітня програма / [під ред. К. Л. Крутій]. Запоріжжя : Ліпс, 2011. 188 с.
5. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення: Метод. Посібник для вихователів. -Донецьк: ТОВ «Лебідь», 2011.-189 с.
6. Моніторинг досягнень дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти: методичний посібник / за заг. ред. Т. В. Киричук, О. М. Кулик, Н. М. Шаповал. – Тернопіль: Мандрівець, 2016. – 272 с.
7. Трифонова О. С. Виховання звукової культури мовлення дітей середнього дошкільного віку. Монографія / О. С. Трифонова. – Одеса: СВД Черкасов, 2008. – 267 с.

УДК 373.31

В. Петелько,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ВПЛИВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК «SOFT SKILLS» УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

THE INFLUENCE OF MUSIC ART ON THE DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS BY PRIMARY SCHOOL PUPILS

Анотація. У статті обґрунтовано та доведено позитивний вплив використання музичного мистецтва на формування soft skills молодших школярів. Нами визначені основні функції музичного мистецтва, прийоми роботи з учнями початкових класів, які ефективно впливають на розвиток м'яких навичок кожної дитини. Ми класифікували soft skills та довели, що музично-естетична діяльність створює чуттєву основу для особистісного становлення та розвитку.

Abstract. The article substantiates and proves the positive influence of the use of music on the formation of soft skills of primary school children. We have identified the main functions of the art of music, methods of working with primary school students, which effectively affect the development of soft skills of each child. We have classified soft skills and proved that musical and aesthetic activities create a sensory basis for personal formation and development.

Ключові слова: soft skills, учні початкової школи, музика, музичне мистецтво, музично-естетична діяльність.

Key words: soft skills, primary school students, music, musical art, musical-aesthetic activity.

Модернізація навколишнього суспільного простору потребує швидкої адаптації до змін, вироблення здатності працювати у мінливих умовах, творчо переосмислювати навколишню дійсність. Саме тому сьогодні гостро постає питання пов'язане із формуванням м'яких навичок (soft skills) у підростаючого покоління. Здатність працювати в команді, відстоювати свою позицію, продукувати креативні ідеї, бути в епіцентрі подій є визначальними для особистості XXI століття. Формувати soft skills доречно ще з молодшого шкільного віку, адже, вливаючись у новий колектив першокласників, ці навички є визначальними у тому, наскільки дитина швидко адаптується та утвердиться у класі, зможе досягти успіху. У педагогічному арсеналі вчителя є доволі багато шляхів формування soft skills в учнів початкової школи, проте один із ефективних – це використання музичного мистецтва. Адже музика є багатограним явищем, вона містить досвід минулих поколінь, емоції, переживання, сподівання на краще майбутнє, що є основою будь-яких soft skills.

Питаннями формування soft skills у молодших школярів займалися Т. Алексеєнко, О. Безпалько, М. Галагузова, Н. Гишко, О. Демченко, І. Зверєва, А. Капська, Л. Коваль, О. Кононко, Л. Міщик, Л. Новікова, А. Рижанова, Л. Штефан та інші. Особливості формування світогляду учнів початкової школи, навчання та виховання їх засобами музичного мистецтва висвітлювали у своїх працях Н. Вертлугіна, К. Дубровська, К. Завалко, А. Зиміна, О. Кульчицька, В. Бриліна, С. Садовенко та ін.

Мета статті – визначити ефективність музичного мистецтва на формування soft skills молодших школярів.

У Гарвардському та Стенфордському університетах проводилося дослідження, яке визначило, що лише 15% кар'єрного успіху особистості забезпечує рівень її професійних навичок, тоді як 85% – це «м'які» навички (soft skills). М'які навички – це вміння, які людина набуває протягом всього життя, до них належать здатність працювати в команді, відстоювати свою думку, комунікувати, продукувати креативні ідеї, раціонально використовувати свій час тощо [8]. Також soft skills охоплює «емоційний інтелект особистості, який являє собою здатність розуміти, керувати своїми емоціями, ідентифікувати емоції інших і управляти ними. Основні навички емоційного інтелекту: самосприйняття, управління собою, соціальне сприйняття, управління відносинами. Саме тому на уроках музичного мистецтва дитина має прагнути до гармонії психофізичного та духовного ества. Вдосконалюючи свою природу, дитина досягає найвищої духовності душі» [7, с. 22].

«Музичне мистецтво, на нашу думку, є ефективним засобом формування м'яких навичок молодших школярів, адже воно виступає однією з форм суспільної свідомості, складовою духовної культури людства, специфічним родом практично-духовного освоєння світу, результатом якого стає відображення дійсності у художньо-звукових образах» [6, с.52]. Музиці притаманні різні соціокультурні функції, які сприяють формуванню soft skills:

- гедоністична функція – обумовлюється здатністю музики приносити насолоду слухачам;
- експресивна функція – стимулюється природною потребою людини в зовнішньому вираженні сильних емоцій та почуттів;
- комунікативна функція базується на знаковому використанні звукових форм, що дає підстави вважати музику «особливою мовою»;
- пізнавальна функція пов'язана із природним потягом людини до нової інформації, нового досвіду, формує стійкі мотиви пізнавальної діяльності;
- духовно-катарсична функція ґрунтується на можливості викликати могутні емоційні потрясіння, які обумовлюють ефект духовного очищення [6, с.53].

Емоційний фон особистості, власні емоції та переживання відіграють важливу роль у формуванні м'яких навичок. Музика виступає активним засобом пізнання себе, допомагає зрозуміти свій внутрішній світ. Музичне мистецтво впливає на формування вищих почуттів дитини, тим самим воно виконує емоційно-естетичний вплив на особистість. Психологи не випадково підкреслюють природу музики, яка здатна народжувати у дитини складний світ переживань і почуттів (Л. Виготський). Найрезультативнішою формою впливу музики на дитину є світоглядна. Сприймаючи музику, вихованці переймаються не тільки емоцією та шукають насолоду. Музика активно впливає на моральність дитини, виховує культуру почуттів [9, с. 206].

Музично-естетична діяльність учнів розглядається як цілісна система, в якій всі види музичної діяльності у поєднанні їх змістового, мотиваційного та операційного моментів спрямовані на розвиток і виховання звукообразності музичного сприймання, мислення, уяви, фантазії, творчої активності, ініціативності, сприйнятливості до краси музичного мистецтва, а через неї до краси людських почуттів і відношень, спрямованості на збереження і творення краси в житті [1, с.22].

Музичне мистецтво передбачає також виконавську діяльність, адже у співі реалізуються музичні потреби дитини, бо знайомі й улюблені пісні вона може виконувати за своїм бажанням у будь-який час. У процесі розвитку учня відбувається формування мислення, накопичення нових уявлень і розвитку мовлення – ускладнюються його емоційні переживання, зростає інтерес до змісту музики. Текст пісень допомагає осмислити їх зміст. Спів тісно взаємопов'язаний із загальним розвитком дитини і формуванням її особистісних якостей. Діти, сприймаючи характер музичного твору в єдності зі словом, глибше підходять до розуміння образу. Спів не тільки впливає на дітей, але і дає їм можливість висловити свої почуття, що є частиною м'яких навичок.

«У співі розвиваються естетичні та моральні уявлення, активізуються розумові здібності, спів позитивно впливає на фізичний розвиток дітей. Формування музичних здібностей нерозривно пов'язане з розумовими процесами. Спів поліпшує мовлення дітей. Співаючи, діти протяжно вимовляють слова, а це формує в них чітку вимову, сприяє розвитку правильного чіткого мовлення. Крім того, слова в пісні підпорядковані певному ритму, що також допомагає вимові важких звуків і складів. Діти набагато легше запам'ятовують і відтворюють мелодії пісень, а не окремі слова і тексти. Вплив співу на моральну сферу виражається у двох аспектах. З одного боку, у піснях передано певний зміст, ставлення до нього; з іншого – спів породжує здатність переживати настрій, емоції та душевний стан іншої людини. Емоції потрібно виражати, а не тримати в собі. Якщо не виражати емоцію, то її сила (енергія) зростає. Всі наші рішення – це результат наших емоцій» [3, с.75].

«Музика сприймається слуховим рецептором, впливає на загальний стан усього організму дитини, викликає реакції пов'язані зі зміною кровообігу, дихання. Якщо встановити механізм впливу музики на організм, то можна викликати або послабити збудження. Вміле використання мелодійного, ритмічного та інших компонентів музики допомагає і формує особистість дитини під

час роботи і при відпочинку. Через те, що музика захоплює такі ранні сфери психіки людини як сенсорика, моторика, емоції тощо, вплив музики на психічний розвиток людини в цілому дуже суттєвий (творчість, духовність, розум). А в зв'язку з тим, що музичні здібності мають емоційно-рухову природу, вони проявляються дуже рано, саме в дошкільному дитинстві, і становлять «фундамент» для психічного розвитку дитини» [3, с.76].

Музика в повсякденному житті учнів початкової школи об'єднує в собі всі форми музичної діяльності, які реалізуються в освітньому процесі (уроки, ігри, розваги, свята, позаурочні заходи тощо) [4, с.35]. В іграх, на прогулянках, під час самостійної художньої діяльності діти за власною ініціативою можуть співати пісні, водити хороводи, слухати грамзапис музичних творів для учнів, підбирати найпростіші мелодії на дитячих музичних інструментах. Музичну діяльність дітей у побуті відрізняє самостійність, ініціативність, прагнення зробити щось своє. Отже, в учнів початкової школи насамперед потрібно виховувати самостійність й ініціативу у використанні знайомих пісень, танців у різних умовах (в іграх, на прогулянках, у самостійній художній діяльності тощо), у музично-дидактичних іграх розвивати мелодійний слух, почуття ритму, музично-сенсорні здібності, розширяти коло музичних вражень слуханням музичних творів у грамзапису і сприяти тому, щоб діти відтворювали їх у сюжетно-рольових іграх [1, с.21].

Музичне мистецтво впливає на формування soft skills учнів початкової школи, адже передбачає:

- розвиток емоційної сфери дитини, естетичних емоцій і почуттів (святково, дзвінко, блискуче, яскраво, променисто, переможно, величаво, величний, захоплено, гордо, стримано, серйозно, широко, монументально, піднесено, ласкаво, привітно, благородно, довірливо), накопичення життєвого досвіду та музичного, всебічний розвиток здібностей, що в сукупності дозволить переживати і усвідомлювати все, що відбувається навкруги;
- виховання музичного інтересу, потягу до музики, пізнавальної активності, емоційної виразності;
- формування критичного смаку;
- виховання цілісності сприйняття музичних образів і творів,
- заохочення дітей до різних видів творчості, зокрема, музичної;
- підготовка учнів до режиму навчання (уважність, відповідальність, навантаження, пізнавальна активність) [9, с. 204].

Таким чином, формування м'яких навичок (soft skills) молодших школярів засобами музичного мистецтва досить багатогранний процес, який базується на внутрішньому сприйнятті прекрасного, інтелектуальному збагаченню та розвитку особистості в цілому. Через музику дитина пізнає красу мелодії та слова, вчиться сама створювати прекрасне у світі. Обговорення музичних творів дозволяє учням комунікувати на високі, духовні теми, підбираючи відповідну лексику. Виконуючи пісню колективно, діти вчать слухати один одного, працювати в команді тощо. Отже, формування soft skills засобами музичного мистецтва є ефективним процесом та сприяє успішному становленню особистості молодшого школяра.

Література

1. Аристова Л. Естетичне ставлення до мистецтва : теоретичні підходи / Л.Аристова // Мистецтво та освіта, 2007. – №3. – С.18-22.
2. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська. – Вінниця, 2015. – 170 с.
3. Выготский Л.С. Психология искусств / Л.С. Выготский. – М. : Педагогика, 1987. – 344 с.
4. Гусленко І. Ю. Естетичне виховання в загальному процесі гуманізації та гуманітаризації освіти / І. Ю. Гусленко // Духовність особистості. – 2011. – Вип.5. – С. 34-38.
5. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
6. Дікуша О. С. Як вчити дітей розуміти класичну музику засобами творчих вправ / О. С. Дікуша // Обдарована дитина. – 2009. – №9. – С. 50-53.
7. Еманова З. Музично-виконавська діяльність: сучасні підходи / Зоя Еманова // Дошкільне виховання. – 2009. – №3. – С.20-23.

8. М'які навички. [Електронний ресурс]: – Режим доступу 15.02.2019: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%27%D1%8F%D0%BA%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8

9. Чернявська М. В. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах України (друга половина ХХ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / М.В. Чернявська. – Харків, 2011. – 251 с.

УДК 342.228(477)

О. Петюренко,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

O. Petyurenko,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University,

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF AESTHETIC CULTURE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF MUSICAL FOLKLORE

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано, що формування музично-естетичної культури молодших школярів буде здійснюватися більш ефективно за таких педагогічних умов: стійкий інтерес молодших школярів до українського народного музичного мистецтва; створення національно-естетичного середовища в освітньому закладі; системне використання української народної музики в освітньому процесі початкової школи.

Abstract. In the article it is theoretically substantiated that the formation of the musical and aesthetic culture of primary schoolchildren will be carried out more effectively under the following pedagogical conditions: a steady interest of primary schoolchildren in the Ukrainian folk music art; creation of a national aesthetic environment in an educational institution; systematic use of Ukrainian folk music in the educational process of primary school.

Ключові слова: естетична культура, музичний фольклор, молодші школярі.

Keywords: aesthetic culture, musical folklore, junior schoolchildren.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Пріоритетним завданням нової української школи є розробка способів і засобів формування естетичної культури молодших школярів, що зумовлено суттєвим підвищенням ролі естетичних факторів у процесі реформування змісту освіти, використанням мистецьких творів у змісті різних навчальних предметів, які сприяють розвитку гуманітарного ставлення дитини до навколишньої дійсності та здатності мистецтва впливати на всебічний розвиток особистості [7].

Важливість формування у молодших школярів естетичної культури набуває особливої значущості у сучасних соціокультурних умовах. Нині спостерігається нерозвиненість емоційно-почуттєвої сфери, низький рівень загальної культури школярів, відсутність справжньої духовності з одночасним превалюванням однобічного та спрощеного ставлення до мистецтва як до розваги, що призводить до зниження морально-естетичних критеріїв особистості. У такій ситуації підвищується відповідальність школи за формування належного рівня естетичної культури особистості.

Аналіз останніх наукових публікацій. Аналіз сучасних досліджень та публікацій, в яких започатковано розгляд цієї проблеми (В. Андрущенко, І. Зязюн, Л. Коваль, В. Кудін, С. Максименко, Г. Падалка, С. Сисоєва та ін.), дає підстави для висновку про необхідність активного розкриття її сутності з інноваційних позицій з метою осмислення мистецтва як художнього виміру людського буття, зокрема в національних його вимірах. Результати вивчення літературних джерел довели, що шляхи впровадження здобутків національного музичного мистецтва в освітній процес є одним із пріоритетних напрямків дослідження. Проте і сьогодні

лишається багато невизначених аспектів проблеми формування естетичної культури літей молодшого шкільного віку засобами національної музики, мало уваги приділяється вивченню принципових шляхів та різноманітних форм і методів пізнання дітьми різноманітних жанрів українського музичного фольклору.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування естетичної культури учнів початкової школи засобами музичного фольклору.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів.

Формування особистості – складний, багатозначний процес, який проявляється у формі фізіологічного, психічного і соціального становлення людини і визначається внутрішніми і зовнішніми природними і суспільними умовами. Теоретичний аналіз проблеми дали підстави для розроблення *педагогічних умов*, що забезпечуватимуть ефективність формування музично-естетичної культури молодших школярів. Ними є:

- 1) стійкий інтерес молодших школярів до українського народного музичного мистецтва;
- 2) створення національно-естетичного середовища в освітньому закладі;
- 3) системне використання української народної музики в освітньому процесі початкової школи.

Обґрунтуємо виокремленні педагогічні умови формування естетичної культури молодших школярів засобами музичного фольклору

- Однією з вагомих характеристик людини вважається широта та зміст її *інтересів*. Процес розвитку в дітей стійкого інтересу до народної музики полягає в тому, щоб у ході цілеспрямованого впливу викликати якісні зміни мотиваційної сфери, яка є одним із найважливіших чинників його формування, бо саме вона задає певну спрямованість музичній діяльності. Також, здобутком учнів стають почуття, емоції, пережиті в процесі цієї діяльності. Відповідно до цього формування музично-естетичної культури молодших школярів має базуватися на таких *компонентах музичного інтересу*, що сприяють ефективному засвоєнню знань із основ музичного мистецтва:

- мотиваційно-орієнтаційний – розкриває зміст і спрямованість музичних інтересів, потреб, переваг учнів, включає в себе мотиви та емоції, що супроводжують процес музичної діяльності;
- змістовно-операційний – систему знань про українське народне музичне мистецтво, оволодіння учнями прийомами, навичками і способами застосування цих знань на практиці;
- оцінний – систематичне отримання зворотної інформації про процес і розвиток знань й музичних інтересів учнів на основі зіставлення результатів їх діяльності із завданням, що виконувалося [1, с. 18].

Звукова художньо-естетична інформація – історично обумовлені інтонаційні фонемі – відкриває дітям невичерпні можливості пізнання навколишньої дійсності й водночас ініціює зацікавленість музичною діяльністю. Крім того, пізнання дитиною краси української народної музики, її багатющої образності, засобів виразності залучають її до світу прекрасного, розвиває потребу вносити народну музику до свого життя. Важливим є врахування індивідуалізації музично-естетичного виховання, що реалізується як підбір форм навчання, його темпів, окремих завдань, орієнтованих на кожну дитину з урахуванням її психічних особливостей, рівня розвитку її здібностей, тощо. Важливим є врахування індивідуалізації музично-естетичного виховання, що реалізується як підбір форм навчання, його темпів, окремих завдань, орієнтованих на кожну дитину з урахуванням її психічних особливостей, рівня розвитку її здібностей, тощо.

- Другою з педагогічних умов ефективного формування естетичної культури молодших школярів засобами музичного фольклору є *створення національно-естетичного середовища в освітньому закладі*.

Важливим завданням сучасної школи стає створення інноваційної педагогічної інфраструктури, що охоплюватиме національно-художній компонент:

- предметного середовища, в якому школярі зможуть реалізувати свої художньо-творчі здібності (класні куточки, мистецькі світлиці, художні майстерні; сучасний дизайн шкільних

інтер'єрів тощо);

- соціально-педагогічного середовища (національна естетика шкільного спілкування і життєтворчості).

Національно-естетичне середовище ми розглядаємо як діяльну основу та стійку сукупність наявних, культурних цінностей; воно, з одного боку, вбирає в себе предметну сферу, певним чином організовані предметні результати художньо-творчої діяльності, а з другого, – форми відносин людей із реаліями національної культури, естетичного оточення.

Школа в сучасних умовах повинна виконувати місію педагогізації національно-естетичного середовища, а саме:

- вивчати та враховувати соціокультурні потреби учнівської молоді, різні типи її ставлення до мистецтва, музичні інтереси, а також можливості інститутів сфери дозвілля;

- визначати конкретні виховні програми, організовувати діяльність школярів у сфері мистецтва;

- об'єднувати зусилля педагогів, працівників музеїв, театрів, філармонії, народних музичних колективів, батьків для реалізації окреслених цілей;

- здійснювати самоаналіз і самооцінку власної діяльності, своїх можливостей у досягненні поставлених цілей, пов'язаних із задоволенням музично-естетичних потреб та інтересів учнів.

Якість національно-естетичного середовища дає змогу посилити виразність культурної комунікації за рахунок локальних мистецьких реалій, орієнтуючи учнів це на механічне запам'ятовування інформації, а на активне творче засвоєння мистецтва рідного краю. У зв'язку з цим, ефективність формування музично-естетичної культури дітей молодшого шкільного віку пов'язується з повноцінним використанням краєзнавчого підходу, розширенням і збагаченням виховного простору в мікросоціумі.

• Третьою педагогічною умовою формування естетичної культури молодших школярів засобами музичного фольклору визначено *системне використання української народної музики в освітньому процесі початкової школи*.

Формуванню естетичної культури молодших школярів засобами музичного фольклору насамперед сприяє цілеспрямоване, систематичне, комплексне, особистісно зорієнтоване навчання та виховання, яке забезпечується впровадженням таких підходів як системний, комплексний та інтеграційний. Доцільність використання цих підходів під час формування музично-естетичної культури дітей молодшого шкільного віку обумовлено складністю самого процесу. Формування естетичної культури особистості молодшого школяра представлено нами у вигляді системи внутрішніх особистісних перетворень (компонентів – пізнавального інтересу, ціннісного ставлення тощо) та зовнішнього впливу на особистість (освітнього процесу).

Комплексний підхід виступає як комплекс здійснюваних у певній послідовності заходів (упровадження спеціально розробленого змісту навчальних завдань – комплекс навчальних занять, екскурсій, відвідування концертів, участь в концертах та виховних заходах), виконання яких забезпечує досягнення поставленої мети – формування естетичної культури особистості.

Інтеграційний підхід передбачає можливість використання знань із різних галузей знань та різних видів українського мистецтва, використання цих знань як інтегрованої цілісної системи. Засоби музичного фольклору взаємодіють, несуть у собі знання з різних наук, об'єднують в єдине ціле знання з різних галузей. Учені вважають, що, по-перше, складний навчальний матеріал однієї навчальної дисципліни може бути пояснений за допомогою більш доступних засобів іншої навчальної дисципліни. По-друге, інтеграція знань, умінь і навичок у межах освітнього процесу в цілому є «більш логічною та сприйнятливою, ніж фрагментарне засвоєння предметних знань» (І. Козловська, Я. Собко) [5, с. 49]. Т. Рейзенкінд підкреслює, що «інтеграція знань виступає як форма і як результат більш глибокої спеціалізації» [8, с. 511] й виокремлює в контексті інтегрованого підходу до викладання мистецтва такі типи взаємодії – «міжпредметні зв'язки в межах традиційного навчального плану; поєднання предметів обов'язкового циклу із заняттями іншими видами мистецтва в позаурочний час, що збагачує можливості поліхудожнього виховання особистості; викладання окремих видів мистецтва з використанням аналогій і стимулів інших видів

мистецтва; комплексний підхід до поліхудожнього виховання особистості повною мірою забезпечується взаємодією мистецтв, що зумовлює зміст занять на кожному віковому етапі» [8, с. 68].

На сучасному етапі окремі елементи інтегрованого підходу до організації освітнього процесу у початковій школі втілені в практичну діяльність. Доведено, що «інтегрований підхід у навчанні сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду учнів у руслі поставлених учителем конкретних освітніх завдань, інтенсивному розвитку молодших школярів в аспекті вибраної тематики; формуванню інтересу до подій і явищ дійсності, вихованню особистості, розвиває загальнонавчальні навички дітей» [4, с. 11]. Дидакти зазначають, що ефективність навчання молодших школярів значно підвищиться, якщо використовувати такі способи інтеграції змісту початкового навчання: інтегровані курси; інтегровані підручники; інтегровані завдання; інтегровані уроки. Вже сьогодні є очевидним, що інтегроване навчання як ніяке інше закладає нові умови діяльності вчителів та учнів, є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання. Інтеграція зобов'язує до використання різноманітних форм викладання, що має вплив на ефективність сприйняття учнями навчального матеріалу. Вона стає для всіх її учасників – і вчителів, і учнів, і батьків – школою співпраці та взаємодії, що допомагає разом просуватися до спільної мети. Комплексне застосування знань з різних предметів – це закономірність сучасного життя, яке вирішує складні суспільні, технічні та технологічні завдання. Уміння комплексного застосування знань, їх синтезу, перенесення ідей та методів з однієї науки в іншу лежить в основі творчого підходу до наукової, навчальної, художньої діяльності людини в сучасних умовах науково-технічного прогресу. Озброєння учнів такими вміннями – актуальне завдання початкової школи, яке диктується тенденціями інтеграції в науці та практиці і розв'язується за допомогою інтеграції знань [3, с. 44].

З огляду на викладене, інтеграційний підхід як процес створення художньої картини світу з використанням засобів українського музичного фольклору взаємоузгоджує види мистецької діяльності, музики та фольклору у взаємоповненні, інтеграцію знань, умінь і навичок з галузі національної художньої культури в зміст дисциплін початкової школи.

Перед вчителем початкових класів стоїть задача виховати не лише людину, а й громадянина держави на уроках за допомогою принципів та методів виховання. Керуючись Державним стандартом та шкільною програмою, педагог здійснює вихованні чинні дії, які спрямовані на реалізацію поставлених завдань та мети:

- розвиток в учнів музично-естетичних смаків;
- орієнтація на знання українського музичного мистецтва у процесі навчальних занять та в позаурочній діяльності дітей;
- сприяння засвоєнню українського народного музичного мистецтва як складової світової культури з метою усвідомлення учнями цілісності художньої картини світу та її історичної еволюції, використовуючи теоретичний зміст історії культури та музичного мистецтва, кращі зразки світового та національного мистецтва й принципи об'єднання і взаємодії різних видів мистецтв;
- використання навчальних та виховних можливостей різних видів музичної діяльності;
- вміння на основі емоційного та інтелектуального осягнення музичного твору проводити аналіз і оцінку його виразно-сислової мови, розкриваючи емоційно-образний та естетичний зміст твору з метою формування художнього світогляду учнів, вдосконалення їхніх мистецьких запитів і смаків;
- забезпечення знаннями про самобутність і своєрідність українського музичного фольклору та його місце у просторі загальнолюдських цінностей з метою засвоєння учнями культурних здобутків нації, формування почуття відповідальності за їх збереження, виховання поваги до національного мистецтва, орієнтує на знання історії світового мистецтва й українознавства, використовуючи міжпредметні зв'язки, інтеграцію різних видів мистецтва на уроках та в позаурочній діяльності;
- сприяння саморозкриттю дитиною її здібностей;

- формування національно-патріотичних почуттів дитини;
- формування в учнів національної свідомості та самосвідомості, знань про звичаї, традиції українського народу тощо [2].

Водночас, у навчальних програмах та підручниках для початкової школи (Л. Масол, Н. Миропольська, В. Тименко) особливу увагу приділено «збагаченню емоційно-естетичного досвіду учнів, пробудженню особистісно-позитивного ставлення до мистецьких цінностей, художньої культури України, ціннісного ставлення до них, виховання культури міжнаціонального спілкування через вивчення художніх традицій, мистецтва народів різних країн, розвиток творчих здібностей засобами мистецтва, творчої музичної діяльності» тощо [6, с. 168].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, зміст формування естетичної культури дітей молодшого шкільного віку в контексті визначених педагогічних умов має спрямовуватися на узгодження системи цінностей суспільства, комплексу функцій мистецтва у формуванні духовного світу особистості з можливостями їх сприймання кожним індивідом у процесі інтерпретації творів українського музичного фольклору.

Формування свідомого громадянина України в початковій школі здійснюється на уроках і в позакласній роботі за допомогою різних засобів, зокрема й засобів музичного фольклору, які усталювались упродовж століть і стосуються істотних сторін доленосних подій у житті української нації, держави і містять у собі важливий філософський, політичний, ідейно-моральний та естетичний зміст, адже символізують незламність, стійкість у відстоюванні незалежності, вірність рідній землі, прагнення до духовності, відстоювати, продовжувати і підтримувати його надбання тощо. Тому сенс творчої діяльності полягає не просто в залученні учнів до виявлення, збирання, зберігання і поширення національно-музичних цінностей, а й в тому, щоб викликати в них ініціативу, творчість, естетичне ставлення до національної музичної спадщини, осмислення своєї відповідальності перед майбутнім за збереження національних мистецьких цінностей минулого і сьогодення.

Література

1. Волос М.М. Взаємозв'язок музичних інтересів батьків і дітей у формуванні музично-естетичних орієнтацій молодших школярів // Наукові записки Тернопільського педуніверситету. Серія: Педагогіка і психологія. – Тернопіль: ТДПУ, 1998. – Вип.3. – С. 17-19.
2. Галузеві стандарти вищої освіти: Освітньо-кваліфікаційна характеристика. Бакалавр. За спеціальністю 6.010100: Початкове навчання : Напряму підготовки: 0101 Педагогічна освіта / В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова, А. П. Каніщенко та ін. // За заг. ред. Бондаря В. І. – К., 2006. – 57 с.
3. Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів: Матеріали інтернет-семінару / уклад. Л. Н. Добровольська, В. О. Чорновіл. – Черкаси: Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. – 183 с.
4. Інтегровані уроки в початковій школі / Упоряд. Н. С. Вегера. - Тернопіль–Харків: Ранок, 2010. -160 с.
5. Козловська І. М. Принципи дидактики в контексті інтегративного навчання / І. М. Козловська, Я. М. Собко // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 4 (21). – С. 48-51.
6. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Рейзенкінд Т. Й. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті / Рейзенкінд Т. Й. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 640 с.

УДК 39: 688.721.25

Т. Пірус,

Завідувач навчально-науковою лабораторією
з етнології Поділля Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ЛЯЛЬКИ-ІГРАШКИ ПОДІЛЛЯ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

UKRAINIAN FOLK DOLLS OF PODILLIA: TRADITIONS AND MODERNITY

Анотація. У статті дано характеристику українських народних ляльок, які поширені на території Поділля. Автор акцентує увагу на ляльках-іграшках. Традиційна лялька розуміється як іграшка для певного віку дитини та призначена для її розвитку під час гри. Не розглядаються обрядові чи авторські ляльки, які сьогодні поширені в Україні.

Abstract. The article describes Ukrainian folk dolls that are widespread in Podillia region. The author focuses on dolls used for playing. A traditional doll is considered a toy for a child of a particular age designed for a child's development. Ritual and handmade dolls that are common nowadays in Ukraine are not reviewed in the article.

Ключові слова: українська народна лялька, ляльки Поділля, ляльки-іграшки.

Key words: Ukrainian people doll, dolls of Podillia, dolls-toys.

Однією з умов розвитку дитини та успішної підготовки її до школи є гра. Іграшкова культура має важливе значення у житті кожного народу. Вона відображає традиційний спосіб життя, ставлення до дітей та виховання, уявлення про їх розвиток. Особлива роль у цьому процесі належить традиційним народним іграшкам, зокрема лялькам.

Лялькою називають дитячу іграшку у вигляді людини. Вперше ґрунтовний науковий розгляд української ляльки було здійснено О. Найденом у книзі «Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості» [1]. Два розділи книги присвячені виключно розгляду питань про ляльку «Лялька, як знак, образ та історико-культурний феномен» [1, с. 113-135] та «Народні ляльки Середньої Наддніпрянщини» [1, с. 136-181].

У іншій науковій праці О. Найдена «Українська народна лялька» [2] повною мірою розкрито образ української народної ляльки, висвітлено її семантичні прообрази та історичні прототипи, визначено місце і роль ляльки в українській іграшковій культурі.

Народним лялькам Поділля було присвячено окремий розділ у книзі О. Найдена «Парадокс української ляльки: Українська народна лялька у світлі кроскультурних паралелей та аналогій. Обрядові функції. Конструктивний дизайн» [3]. Це стало можливим після знайомства О. Найдена з колекцією народних ляльок Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та приватною колекцією автора цієї публікації. Подільські народні ляльки, які використовувались для дитячих ігор, також бачили багато відвідувачів на виставках у містах Вінниці, Києві, Кривому Розі, Одесі, у районних центрах, селищах та селах Вінниччини. У книзі О. Найдена відзначено подільських народних ляльок як «локальне та місцево-специфічне явище», виділено низку їх оригінальних рис та переваг. Автор наголошує, що «... народні ляльки Поділля з тканини, на відміну від ляльок Середньої Наддніпрянщини, не мають такого суттєвого типологічного фактора як однотипний конструктивний дизайн. Така іконографічна прикмета, як хрест на обличчі, теж відсутня в ляльок цього регіону» [3, с. 136].

Основна увага в розділі «Ляльки Поділля» звернена на конструктивний дизайн (внутрішню будову). Так, виділені ляльки з природніх матеріалів, комбіновані ляльки, ляльки з тканини, кроєні з двох половинок, ляльки-мішечки з пришитими кінцівками. На наш погляд, важливим є визнання народних ляльок Поділля (ляльок із тканини, разом з ляльками з природніх матеріалів і комбінованими) такими, які утворюють «досить своєрідну й цілісну лялькову культуру» [3, с. 145].

У 2019 році вийшла друком «Велика книга ляльок: Українські народні ляльки в зарисовках Людмили Орлової» [4]. Упорядником, фаховим редактором, автором передмови та текстових вставок є О. Найден. Основна увага зосереджена на конструктивному дизайні. Рисунки виконані у

чорно-білій графіці Людмилою Орловою. Також є кольорові вставки, на яких майже сто неповторних ляльок із різних регіонів України. Це останні прижиттєві рисунки відомих на той час українських народних ляльок, виконані Людмилою Орловою. Ляльки зображені у натуральну величину, вказано їх розміри, подано характеристику одягу, названо їх авторів. У книзі, яка містить найбільше зарисовок ляльок з Поділля, їм дана така характеристика: «В основі цих ляльок – народна сутність, людські характери й типажі з місцевим подільським акцентом і колоритом, властивим ХХ століттю» [4, с. 111].

Народні ляльки Поділля привертають до себе увагу мистецтвознавців, художників, психологів, педагогів, етнологів, істориків та культурологів. У багатьох селах регіону зберігаються знання про народні ляльки, переважно літніми жінками. У їх пам'яті назавжди закарбовані імена ляльок та неповторні дитячі ігри з ними. Подолянки поважного віку зберігають вміння з виготовлення народних ляльок з природних матеріалів чи тканини, розповідають цікаві історії про ляльки з їхнього дитинства [5]. Навіть перебуваючи далеко від рідного краю, вихідці з Поділля часто зберігають традиції створення подільських народних ляльок [6].

У свій час нами були опубліковані матеріали, у яких проведена робота з класифікації народних ляльок Поділля за їх функціональним призначенням: лялька-«кукла», («жованка», «квач»); лялька-«немовля»; лялька-«малюк»; лялька для сюжетно-рольових ігор (лялька-«партнер»); обрядові ляльки [7; 8]. Подільські народні ляльки створюють із використанням традиційних матеріалів, зберігаючи традиційну технологію їх виготовлення, дотримуючись вимог щодо використання їх за функціональним призначенням. Кожен вид ляльок має характерні лише для нього ознаки.

Останніми роками Україну заповнили ляльки, які не мають відношення до традиційної культури, які не передавалися від покоління до покоління і не зберігалися протягом тривалого часу. Зокрема, на Поділлі, виготовляють у школах ляльки, які не були поширені раніше у нашому регіоні. Вони мають чужі назви, незвичні форми, часто не призначені для ігор, їх функціональне призначення іноді залишається невизначеним [9; 10].

Нами було підготовлено видання «Українські народні ляльки Поділля» [11]. Його метою є ознайомлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з українськими народними традиційними ляльками-іграшками Поділля. Видання містить передмову до читача, кольорові світліни подільських народних ляльок та їх географію, перелік тематичних публікацій автора, хронологію презентації подільських народних ляльок-іграшок та QR-код, який дозволяє переглянути відео «Виставка етноляльок та іграшок» (Тетяна Пірус, Вінниця, 01.04.2014 р.) [12]. Зображення кожного виду ляльок супроводжується віршами та прозовим текстом, які розкривають їх функціональне призначення. Всього книжечка містить близько ста зображень ляльок-іграшок на сімдесяти кольорових ілюстраціях.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського народні-ляльки іграшки зберігаються у фондovій колекції. Її унікальними особливостями є яскраво виражений регіональний характер та системність. У колекції представлено ляльки-іграшки для усіх вікових груп дітей, а також за всіма видами функціонального використання.

Народні ляльки-іграшки Поділля мають виразну українську традиційну форму, яскраве розмаїття образних рішень та багатий конструктивний дизайн. Вони допомагають дитині у її розвитку, забезпечують психологічні умови її соціалізації та підготовки до майбутнього навчання у школі.

Література

1. Найден О. С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. – Київ: АртЕк, Україна, 1999. – 256 с.
2. Найден О. С. Українська народна лялька. – Київ: ВД «Стилос», 2007. – 240 с.
3. Найден О. С. Парадокс української ляльки: Українська народна лялька у світлі кроскультурних паралелей та аналогій. Обрядові функції. Конструктивний дизайн. – Київ: Видавничий дім «Стилос», 2016. – 208 с.
4. Велика книга ляльок: Українські народні ляльки в зарисовках Людмили Орлової / Упорядник, фаховий редактор, автор передмови і текстових вставок доктор мистецтвознавства, член-кореспондент НАН України Олександр Найден. – Київ: Видавничий дім «Стилос», 2019. – 304 с.

5. Шпак-Косаківська Н. М., Косаківський В. А., Пірус Т. П. Народна іграшка сіл Бернашівка і Жван на Вінниччині // Шоста Могилів-Подільська науково-красна конференція / Матеріали конференції, 27-28 жовтня 2017 р., м. Могилів-Подільський, – Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2017. – С. 321-325.
6. Шипілова І. Народні ляльки Одеської області. – Одеса, 2020 – 198 с.
7. Пірус Т. П. Народні ляльки-іграшки подолян // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (II школа методичного досвіду): Всеукраїнський методичний семінар. – Вінниця: ВДПУ, 2010. – С. 41-45.
8. Пірус Т. П. Подільська народна лялька // Лялька як знак, образ, функція: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Другі Марка Грушевського читання» / За ред. О. С. Найдена, Київ: 2010, – С. 54-63, 63-69, 14-18 (кольорові вставки).
9. Тарасова О. В., Ляльки-мотанки. Обереги для вашої оселі, що дарують успіх, багатство, щастя. – Харків: 2016 – 126 с.
10. Шушкевич А. Ф. Народна лялька. Технологія виготовлення: навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. – 200 с.
11. Пірус Т. П. Українські народні ляльки Поділля. – Вінниця: ТОВ «Твори», 2020 – 20 с.
12. Виставка етноляльок та іграшок Пірус Т. П., Вінниця, 01.04.2014 [Електронний ресурс]. – Вінниця, 2014. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=E0WRxrEeAtg>. – Дата звернення 25.11.2020. – Назва з екрану.

УДК 373.2.027.22:159.943

Т. Погребняк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Т. Pogrebnyak,
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

МОЖЛИВОСТІ ПАЛЬЧИКОВОЇ ГІМНАСТИКИ У РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ 2-4 РОКІВ

POSSIBILITIES OF FINGER GYMNASTICS IN THE DEVELOPMENT OF FINE MOTOR SKILLS IN CHILDREN 2-4 YEARS

Анотація. У статті розглянуто вплив розвитку дрібної моторики пальців і кистей рук на розвиток не лише рухової, але й мовленнєвої діяльності. Відстежений зв'язок пальчикової гімнастики з покращенням пам'яті та розвитком мовлення. Презентовано різноманітні види сюжетних ігор та вправ, які ґрунтуються на пальчиковій гімнастиці та самомасажі з примовляннями та інсценуванням.

Abstract. The article considers the influence of the development of fine motor skills of fingers and hands on the development of not only motor but also speech activity. The connection between finger gymnastics and the improvement of memory and speech development has been studied. Various types of plot games and exercises are presented, which are based on finger gymnastics and self-massage with proverbs and staging.

Ключові слова: дрібна моторика рук, розвиток мовлення, пальчикова гімнастика, самомасаж.

Key words: fine motor skills of hands, speech development, finger gymnastics, self-massage.

Розвиток дрібної моторики у дітей дошкільного віку є актуальною психолого-педагогічною проблемою, адже зростає кількість дітей з порушеннями і недорозвиненням інтелектуальної, мовної та рухової сфер.

Головними особливостями розвитку дрібної моторики є те, що період раннього дитинства і молодшого дошкільного віку (діти 2-4-го року життя) є чутливим періодом для її розвитку. Саме в цей період діти повинні оволодіти основними рухами пальців і кисті руки для того, щоб у них

тривав нормальний розвиток. Вже немає сумнівів, що дрібна моторика впливає на розвиток мислення, мовлення, зорово-рухової координації.

Критеріями для оцінки рівня розвитку дрібної моторики є такі її характеристики, як координація, гнучкість і автоматизованність рухів пальців і кисті рук.

Порушення в розвитку дрібної моторики є ознаками деяких захворювань і невідповідності нормам інтелектуального і мовного розвитку дитини. Дитина з такими відхиленнями відноситься до групи дітей з обмеженими можливостями здоров'я та потребує спеціально організованої корекційної роботи.

Проблемою розвитку дрібної моторики рук і її впливу на розвиток мовленнєвої та розумової діяльності переймалися С. Є. Гаврина, Н. А. Красільнікова, О. І. Крупенчук, Л.П. Савіна та багато інших науковців.

Тож метою нашого дослідження є розглянути вплив розвитку дрібної моторики пальців і кистей рук на розвиток не лише рухової, але й мовленнєвої діяльності. Мета окреслює й завдання: простежимо зв'язок пальчикової гімнастики з покращенням пам'яті та розвитком мовлення на прикладі різноманітних сюжетних ігор та вправ, які ґрунтуються на пальчиковій гімнастиці та самомасажі з примовляннями та інсценуваннями.

Пальчикова гімнастика – це вправи для пальців і кисті рук, які проводяться в ігровій формі і дозволяють розвинути координацію, гнучкість і автоматизованність рухів пальців і кисті рук. Пальчикова гімнастика – це «вправи для пальців і кисті рук, які проводяться в ігровій формі» [3, с. 12].

Пальчикові ігри – це інсценування будь-яких римованих історій, казок за допомогою пальців. У них знаходиться відображення реальності навколишнього світу – явища природи, предмети, речі, тварини, люди, їхня діяльність, стосунки. Емоційні, захоплюючі ігри цікаві для дітей 2-4 років.

Під час пальчикової гімнастики дитина, повторюючи рухи дорослого, активізує моторику своїх рук, тим самим виробляючи спритність пальців, вміння керувати рухами своїх рук, концентрувати увагу на одному виді діяльності.

У різних народів пальчикова гімнастика та пальчикові ігри були поширені здавна. У Китаї, наприклад, поширені пальчикові вправи з кам'яними і металевими кульками, які покращують пам'ять, діяльність серцево-судинної і травної систем, усувають емоційну напругу, розвивають координацію рухів, силу, і спритність рук, підтримують життєвий тонус. В Японії широко використовуються вправи для долонь і пальців з волоськими горіхами, перекочування між долонями шестигранного олівця. В Україні з маленькими дітьми грають в «Ладушки», «Сороку-білобока», «Козу рогату».

Пальчикова гімнастика – це універсальний дидактичний і розвиваючий засіб, сутність якого полягає в тому, що під час її проведення нервові закінчення рук впливають на мозок дитини і мозкова діяльність активізується. Виконуючи пальчиками різні вправи, дитина розвиває дрібні рухи рук, завдяки чому пальці й кисті набувають гарної рухливості, гнучкості, зникає скутість рухів.

На думку С. Є. Гавриної, завдяки пальчиковій гімнастиці дитина отримує різноманітні сенсорні враження, у неї розвивається уважність і здатність зосереджуватися. Водночас ці вправи формують гарні взаємини між дорослим і дитиною. [1; с. 51]. А Н.А. Красільнікова, стверджує, що пальчикова гімнастика – ефективний засіб розвитку дрібної моторики, адже прості рухи допомагають прибрати напругу не тільки з самих рук, але і розслабити м'язи всього тіла [2, с. 43].

Пальчикові вправи розвивають мозок дитини, стимулюють розвиток мови, творчі здібності, фантазію. Вони здатні покращити вимову багатьох звуків. Чим краще працюють пальці і вся кисть, тим краще дитина говорить.

Персонажі і образи пальчикових вправ доступні розумінню дитини 2-4 років, вона їх добре знає і вони їй подобаються. Це сорока, коза, павучок, метелик, зайчик, дерево і птах, сонечко і дощик. Всі ці образи подобаються малюкам, і діти із задоволенням повторюють за дорослими тексти і рухи. Одні пальчикові вправи готують малюка до рахунку, в інших – дитина повинна діяти, використовуючи обидві руки, що допомагає краще усвідомити поняття вище і нижче, зверху і знизу, праворуч і ліворуч. Вправи, в яких малюк ловить або гладить руку дорослого або іншу

дитину, плескає по руці, або загинає пальці партнера по грі, – важливі для формування почуття впевненості в дитини.

Уже немовляті можна робити пальчикову гімнастику – масажувати пальчики. Тим самим ми впливаємо на пов'язані з корою головного мозку, активні точки.

Можливості пальчикової гімнастики у розвитку моторики рук у дітей 2-4 років складаються в їх великому різноманітті.

О.І. Крупенчук виділяє такі їх види:

- пальчикова гімнастика без мовного супроводу;
- пальчикова гімнастика з мовним супроводом;
- лялькові театри: пальчиковий, варежковий, рукавички, театр тіней;
- вправи з пальчиками з використанням різноманітного матеріалу: викидний, природний,

господарсько-побутової [2].

Класифікація пальчикової гімнастики за її призначенням запропонована Л.П. Савіною [4].

Ігри - маніпуляції.

«Ладушки-ладушки ...», «Сорока-білобока ...» – вказівним пальцем здійснюють кругові рухи.

«Пальчик-хлопчик, де ти був? ..», «Ми ділили апельсин ...», «Цей пальчик хоче спати ...», «Цей пальчик – дідусь ...», «Раз, два, три, чотири, хто живе в моїй квартирі? ..», «Пальчики пішли гуляти ...» – дитина по черзі загинає кожен пальчик.

Ці вправи дитина може виконувати самостійно або за допомогою дорослого. Вони розвивають уяву: в кожному пальчику дитина бачить той чи інший образ.

1. Сюжетні пальчикові вправи.

«**Ялинка**» – долоні від себе, пальці в «замок» (долоні розташовані під кутом одна до одної). Пальці виставлені вперед, лікті притиснуті та до тулуба недотичні.

«**Розквітає бутон**» – зі стиснутого кулака один за одним «з'являються» пальці.

«**Пальчикові вітання**» – подушечки пальців «зустрічаються» (доторкаються / стискаються) з великим пальцем (правої, лівої руки, двох одночасно).

«**Граблі**» – долоні повернуті «на себе», пальці переплетені.

До вправ цієї групи належать також і ті, що дають можливість дітям зображати оточуючі предмети транспорту і меблів, диких і домашніх тварин, птахів, комах, дерев.

2. Пальчикові вправи, що поєднані зі звуковою гімнастикою.

Дитина може по черзі з'єднувати пальці кожної руки один з одним, або випрямляти по черзі кожен палець, або стискати пальці в кулак і розтискати і в цей час вимовляти звуки: б-п, д-т, к-г.

3. Пальчикові кінезіологічні вправи («гімнастика мозку»).

«**Кільце**» – один за одним перебирати пальці рук, з'єднуючи в кільце з кожним пальцем послідовно вказівний, середній і т.д.

«**Вуха – ніс**» – лівою рукою торкатися «верхівки» носа, правою – за протилежне вухо, а потім одночасно опустити руки і поміняти їх положення.

«**Кулак – ребро – долоня**» – послідовно змінювати три положення: стислий кулак, долоня ребром на площині столу (спочатку правою рукою, потім лівою, потім двома руками разом).

«**Горизонтальна вісімка**» – намалювати в повітрі в горизонтальній площині цифру вісім три рази – спочатку однією рукою, потім іншою, потім обома руками.

«**Симетричні малюнки**» – треба малювати в повітрі обома руками дзеркально симетричні малюнки (починати краще з круглого предмета: яблуко, кавун і т.д. Головне, щоб дитина дивилася під час «малювання» на свою руку).

За допомогою таких пальчикових вправ компенсується робота лівої півкулі. Їх виконання вимагає від дитини уваги, зосередженості.

3. Пальчикові вправи в поєднанні з самомасажем кистей і пальців рук.

У цих вправах використовуються традиційні для масажу рухи: розминка, розтирання, натискання, пощипування (від периферії до центру).

«**Одягаємо рукавички**» – великим і вказівним пальцями правої і лівої руки розтираємо кожен палець лівої руки, розпочинаючи з мізинця, зверху вниз. Насамкінець розтираємо долоню.

« **Помиемо руки під гарячим струменем води** » – повторюємо рухи, імітуючі миття рук.

« **Зітріємо руки** » – рухи, що схожі на розтирання змерзлих рук.

« **Квасимо капусту** » – рухи ребром долоні правої руки об долоню лівої руки: постукування, пиляння. Рухи обох кистей: імітація посипання сіллю, стискання пальців в кулак.

« **Молоточок** » – фалангами стислих в кулак пальців правої руки « забивати » цвяхи.

« **Гуси щипають травичку** » – пальці правої руки щипають кисть лівої.

Для більш ефективного самомасажу кисті рук використовуються волоський горіх, каштан, шестигранний олівець, масажний м'ячик.

4. Театр в руці.

Цей вид пальчикових вправ стимулює загальний тонус, сприяє розвитку уваги і пам'яті, розвантажує психоемоційне напруження.

«**Осьминожки**» – права рука імітує осьминожку: обережно, один за одним пересуваючи свої щупальці-пальці, подорожує по « морському дну ». Назустріч рухається восьминіг – ліва рука. Побачили один одного, завмерли, а потім стали «обстежувати морське дно» разом.

« **Метелик** » –пальці зі стиснутого кулака по черзі випрямляють: мізинець, безіменний і середній пальці, а великий і вказівний з'єднують в кільце. Випрямленими пальцями роблять швидкі рухи (« тріпотіння пальців »).

«**Казка**» – дітям пропонується інсценувати казку, в якій кожен палець – певний персонаж.

5. Пальчикові вправи з мовним супроводом (народні потішки, пісеньки, примовляння тощо).

У цих пальчикових вправах народні потішки, примовляння, пісеньки – мовна основа. Слова прості, яскрава образна система, розмаїття сюжетів цікаві дітям, саме тому легко запам'ятовуються. Народні ігри містять багато зменшувально-пестливих слів (ладушки, бабуся, кошенятко, гусеночок тощо), звертань, переважно діалогічну форму. Деякі ігри побудовані за типом звертань, повідомлень, наприклад,

Ванька-встанька,

Ванька-встанька,

(Заховати великий палець в кулак)

Прокидайся, посміхайся.

(Постукати по кулаку пальчиком дитини)

Тук-тук, тук-тук.

Ванька-встанька уже тут!

(Великий палець вискакує з кулака).

Читання потішки, примовлянь і народних пісеньок під час пальчикової гімнастики відбувається у формі веселої, захоплюючої гри, супроводжуючи слова рухами, які повинні збігатися з моментом відтворюваного дитиною рухом або виконуваної дії дорослого. Оскільки діти раннього і молодшого дошкільного віку ще не можуть сприймати швидкої мови, то «потішки», примовки і народні пісеньки, читаються неквапливо, чітко. При цьому ще розвивається пам'ять дитини в їх заучуванні. Пальчикові вправи створюють сприятливий фон, забезпечують хороше тренування пальців, сприяють розвитку вміння слухати і розуміти зміст потішок, примовлянь, пісень, вчать вловлювати ритм мови. Ігри ці можна проводити як в дитячому садку, так і вдома. Вони цікаві і сприяють розвитку мовлення, творчої діяльності.

Отже, можливості пальчикової гімнастики при розвитку моторики рук у дітей 2-4 років полягають у тому, що вона сприяє розвитку рухів і спритності пальців та кистей рук, вміння керувати рухами рук і пальців, зорово-моторну координацію, і головне – позитивно впливає на розвиток мислення і мовлення дітей. Крім того, пальчикова гімнастика заспокоює дитину, адже відволікає її увагу на тілесні відчуття. Велике розмаїття видів вправ пальчикової гімнастики дає можливість використовувати диференційований і особистісно орієнтований підходи в розвитку дрібної моторики дитини певного віку і з певними проблемами в психологічному розвитку, які встановлюються на діагностичній основі. В наступних студіях ми плануємо розглянути взаємозв'язок розвитку дрібної моторики з розвитком мовлення дитини.

Література

1. Гаврина С. С. Большая книга развития мелкой моторики руки для детей 3-6 лет. Развиваем пальчики, рисуем по клеточкам и точкам, готовим руку [Електронний ресурс] / С. С. Гаврина. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://aldebaran.ru/author/silverberg_robert_1/kniga_mournful_monster/.
2. Коршикова Е. В. Логопедический массаж ложками по методике О.И. Крупенчук [Електронний ресурс] / Е. В. Коршикова – Режим доступу до ресурсу: https://www.krasdou301.ru/images/19-20/str-ped/korshikova/logopedicheskiy_massazh_lozhkami_po_metodike_o.i.krupenchuk.pdf.
3. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років "Дитина" [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/osvitnya-programa-ditina-nmc.pdf>.
4. Савіна Л. П. Пальчиковая гимнастика для развития речи дошкольников [Електронний ресурс] / Л. П. Савіна. – 1999. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.twirpx.com/file/453600/>.

УДК 373.3.011.3-052:792.09

Б. Радчук,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

B. Radchuk,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi

State Pedagogical University

ВИСТАВА, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

PERFORMANCE AS A MEANS OF SOFT SKILLS DEVELOPMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Анотація. В статті висвітлені питання змісту та сутності поняття «soft skills», досліджено процес підготовки театральної вистави в умовах школи I ступеня. Проаналізовано погляди та думки науковців про важливість розвитку «м'яких навичок» для повноцінного гармонійного розвитку та адаптації дитини соціумі, її творчої самореалізації. Доведено, що казка та гра – дієві засоби розвитку молодших школярів. Розкрито педагогічний потенціал театру ляльок та висвітлено шляхи залучення молодших школярів до роботи над виставою.

Abstract. The article covers the content and essence of the concept of "soft skills", explores the process of preparing a theatrical performance in the school of the first degree. The views and opinions of scientists on the importance of developing "soft skills" for the full harmonious development and adaptation of the child to society and creative self-realization are analyzed. It is proved that a fairy tale and a game are effective means of development of junior schoolchildren. The pedagogical potential of the puppet theater is revealed and the ways of involving junior schoolchildren in the work on the play are highlighted.

Ключові слова: вистава, soft skills, розвиток, драматургія, освітній процес, молодші школярі

Keywords: performance, soft skills, development, drama, educational process, junior schoolchildren.

Постановка проблеми.

Дитячий світ значною мірою відрізняється від світу дорослих: одні й ті самі речі обидві вікові категорії людей сприймають абсолютно по-різному. Дитина бачить світ набагато яскравіше, навіть буденні речі, що для нас дорослих не приносять захоплення та радості, для дітей стають справжнім щастям та натхненням для творчості. По-різному ми сприймаємо виставу театру ляльок. З психолого-педагогічної літератури відомо, що лялькова вистава виховує дитину невимушено, м'яко впливає на підсвідомість, не наказуючи, а через гру, через певні образи та асоціації.

Значний внесок у дослідження шкільної драматургії, як методу навчання та виховання зробили українські та зарубіжні вчені В. Абрамян, Н. Гавриш, А. Дідич, Д. Джола, Б. Вей, С. Русова, К. Панковська, А. Щерба та інші. Теоретичні дослідження театралізації як артерapeutичного методу навчання та виховання дітей проводили Д. Ельконін, Л. Занкова,

К. Крутій, Л. Матюшкін, Я. Пономарьов, А. Рахімов. Дослідники Л. Артемова, І. Барановська, А. Богуш, О. Ворожейкіна, Н. Гавриш, Н. Заренюк, М. Ліпніцька, О. Трифонова вважають театр дієвим засобом формування творчої особистості дитини.

Мета статті розкрити ефективність впливу вистави театру ляльок на розвиток soft skills в дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу.

У час стрімкого економічного розвитку дитина опиняється під щохвилиним впливом інформації, що надходить з різних джерел. Саме тому європейська спільнота освітян особливу увагу спрямовує на розвиток soft skills, починаючи з перших років навчання в школі. М'якими або гнучкими навичками (soft skills) називають вміння, що виробляються протягом життя людини. Це особистісні навички та якості, що важко виміряти, водночас саме вони визначають успішність особистості, її адаптованість до швидких соціокультурних змін. Кожен рік перелік цих необхідних м'яких навичок, що визначається на економічних та наукових самітах країн ЄС, дещо змінюється. На наш погляд, для молодших школярів важливим є розвиток емоційного інтелекту, креативності, вміння працювати в команді (колективі), вміння дотримуватись трудової етики, сила волі, завзятість, вміння протистояти стресам і знаходити спільну мову з оточуючими, здатність адаптуватися до змін в умовах навчання й праці. Головною складовою таких навичок є здатність до саморозвитку та творчої самореалізації.

Театр ляльок – синтетичний вид мистецтва, що має полі функціональну природу впливу на особистість дитини. Він розкриває її духовний і творчий потенціал, а також надає можливість адаптуватися в соціальній сфері. «Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям, перш за все, тому, що в основі його лежить гра», – зазначає І. Барановська [1, с. 6]. Театр – це найкращий засіб для спілкування людей, для розуміння їх сокровенних почуттів. Це диво, здатне розвивати в дитині творчі задатки, стимулювати розвиток психічних процесів, удосконалювати тілесну пластичність, формувати творчу активність, сприяти скороченню духовної прірви між дорослими і дітьми. Театралізована діяльність – унікальний засіб збагачення художньо-мовленнєвого досвіду дітей, розвитку зв'язного мовлення. Вона є джерелом розвитку почуттів, глибоких переживань і відкриттів дитини, залучає її до духовних та культурних цінностей. Саме у театралізованій діяльності реалізується потреба дитини у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних образів.

Аналіз науково-методичної літератури з проблеми виховання молодших школярів засобами театрального мистецтва дозволив визначити групи важливих м'яких навичок (рисунок 1).

Рис. 1. Групи навичок soft skills, що розвиваються у театральній діяльності

Під час педагогічної практики ми ставили завдання дослідити ефективність використання театральних технологій в школах I ступеня. Було проведено опитування вчителів початкових класів та проводились спостереження за учнями на предмет виявлення інтересу до участі театральних постановках. Вдалося з'ясувати, що активність та ініціатива дітей значно підвищується, коли сам учитель бере участь у роботі над виставою: зміло, в ігровій формі проводить кожен етап роботи над виставою, враховує сильні та слабкі сторони кожного учня класу, надає можливість розкрити та проявити здібності кожному, залучає до колективного обговорення та виконання посильних колективних завдань. Хочемо наголосити, що вчителі в процесі роботи над виставою працюють над виразністю та інтонаційним забарвленням монологічного та діалогічного мовлення школярів, вмінням розуміти та передавати характер та емоційний стан свого героя, самостійно виготовляти чи створювати оздоблення для театральної ляльки-героя, «оживлювати» її [2].

На основі аналізу методичної літератури та результатів констатувального етапу педагогічного експерименту окреслимо основні завдання вчителя в процесі залучення до роботи над виставою:

1. Розвиток стійкого інтересу до вистави. Враховуючи тематику вистави, тривалість, наявність певної кількості героїв (щоб залучити всіх бажаючих), особливі потреби кожної дитини. Наприклад, здійснювати разом з учнями адаптацію відомих народних та авторських казок, придумувати нове закінчення казки, замінювати казкових героїв, самостійно виготовляти театральну ляльку-героя з різних матеріалів, озвучувати та оживлювати її.

2. Допомогати удосконалювати дітям їх виконавські вміння створення художнього образу, у підготовчій роботі використовувати різноманітні творчі вправи та етюди на мовну та рухову імпровізацію.

3. Створювати та розширювати уявлення молодших про різні види театрів ляльок, технічні можливості театральної ляльки. Підготовку до вистави можна проводити на різних уроках, підпорядковуючи завдання, наприклад, загальній темі тижня «Театр у нашому». На образотворчому мистецтві – створюємо декорації чи афіші, на музичному мистецтві – підбираємо музичний супровід та працюємо над створення характерного образу героя, на технології – виготовляємо та оздоблюємо ляльку; на читанні – працюємо над виразністю, гучністю та чіткістю мовлення, тощо.

4. Збагачувати словниковий запас учнів, розвивати їх мистецький тезаурус.

5. Вдосконалювати інтонаційну виразність мовлення, проводячи змагання з виразного, швидкого читання скоромовок, виконання артикуляційних вправ, завдань на розвиток фонематичного сприймання, слухової уваги та пам'яті.

6. Розвивати діалогічне та монологічне мовлення. Можна використати вправи на розвиток інтонаційних можливостей голосу, діалоги та монологи.

7. Вдосконалювати вміння зв'язно та виразно переказувати казки. Для роботи використовувати казки, в яких багато персонажів: «Вовк та семеро козенят», «Пан Коцький»; вчити самостійно створювати казки по темі уроку, складати спонтанно пригодницькі розповіді за методикою сторітеллінг.

8. Розвивати пам'ять, мислення, мовлення, уяву, увагу; залучаючи до активного вивчення текстів. Наприклад вчити вірші, міфи або елементи невеликих творів (враховуючи вікові особливості учнів).

9. Виховувати бажання грати театральними ляльками. Відвідувати вистави театру ляльок та організовувати зустрічі та майстер класи з акторами театру.

10. Розвивати вміння використовувати ігрові імпровізації в процесі самостійного озвучення та оживлення ляльки [1; 3; 5].

Щоб зацікавити дітей, важливо пам'ятати, що твори для театралізацій мають бути: змістовні, водночас доступні для сприйняття, де дії персонажів цікаві, вчинки повчальні, ситуації конфліктні; тексти мають бути з короткими монологами й діалогами дійових осіб, щоб навчити учнів дослухатися один до одного, взаємодіяти та співпрацювати в команді.

Окреслемо методичні поради щодо використання методу театралізації на уроках в початковій школі:

1. Тема має бути цікавою для учнів і спонукати їх до креативних дій.
2. Надавати учням можливість самостійно приймати рішення (обирати ролі, брати участь у масовці, тощо).
3. Вживати мову, зрозумілу для учнів, можливо трохи модернізувати старі п'єси.
4. Не виправляти мовні помилки дітей під час дійства (лише після закінчення вистави).
5. Дозволяти учасникам драми вільно висловлюватися та імпровізувати. Оскільки імпровізація є чудовим доповненням до вистави.
6. Використовувати різні доступні підручні матеріали та реквізити під час постановки та показу вистави перед глядачами [4].

Для повноцінного розвитку м'яких навичок радимо залучати учнів до написання сценарію п'єси, обговорення постановочного плану, дослухатися до слухних зауважень та порад. Підтримувати природній потяг дітей до фантазій і гри.

Участь молодших школярів у поетапній підготовці над виставою – це не тільки сприятливий освітній простір для розвитку soft skills, а й можливість приміряти на себе різні ролі (актора, декоратора, режисера) та отримати потрібний виконавський досвід. Вчителю варто пам'ятати, що ці м'які, водночас необхідні навички, набуваються з досвідом та часом.

Література

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170с URL: <http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/4265/7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Барановська Ірина Вокальна підготовка майбутніх учителів музики засобами театрального мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал* / голов. ред. А. А. Сбруюва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2017. № 10 (74). 248 с. С.150-160
3. Барановська І.Г., Чернятинська А.С., Похила С.С. Забезпечення наступності творчого розвитку дитини на етапі «школа – дошкільний заклад». *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Спецвипуск № 5.2 (69.2). 2019. 189 с., С. 91 – 95
4. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. Донецьк: ТОВ «Лебідь», 2005, 125с.
5. Крутий К.Л. Розвиваємо у дитини мовлення, інтелект, здібності. Запоріжжя: ТОВ «Ліпс» ЛТД, 1999. 200 с.

УДК [37+7] 477

Т. Сідлецька,

кандидат мистецтвознавства, доцент
Вінницького національного технічного університету

T. Sidletska,

Candidate of Art Criticism (Ph.D.), assistant professor of
Social and Political Sciences Department Vinnytsia National
Technical University

ВІННИЦЬКИЙ КОЛЕДЖ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

**ІМ. М. Д. ЛЕОНТОВИЧА - ГОЛОВНИЙ ОСЕРЕДОК ПРОФЕСІЙНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ
ОСВІТИ МІСТА**

**VINNYTSIA COLLEGE OF CULTURE AND ARTS NAMED AFTER
M. D. LEONTOVYCH - THE MAIN CENTER OF PROFESSIONAL ART EDUCATION OF THE
CITY**

Анотація. У статті розкрито особливості діяльності Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича як головного осередку професійної мистецької освіти міста. Висвітлено творчі здобутки мистецьких колективів коледжу, відображено культурно-мистецькі проекти навчального закладу, показано мистецьку комунікацію виконавців коледжу з музикантами інших країн.

Ключові слова: Вінницький коледж культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича, мистецька освіта, діяльність, мистецькі колективи, культурно-мистецькі проекти.

Annotation. The article is covered the peculiarities of the Vinnytsia college of Culture and Arts named after M. D. Leontovych as the main center of professional art education of the city. The creative achievements of the art groups of the college are highlighted, cultural and art projects of the educational institution are reflected, shows the art communication of college performers with musicians from other countries.

Keywords: Vinnytsia college of Culture and Arts named after M. D. Leontovych, art education, activity, art groups, cultural and art projects.

Важлива роль у сучасних державотворчих процесах належить системі мистецької освіти, що представлена діяльністю мистецьких навчальних закладів. Саме через них реалізуються актуальні завдання збереження духовної спадщини народу, формується естетична культура особистості.

З-поміж багатьох мистецьких навчальних закладів України привертає увагу діяльність Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. Коледж є провідним мистецьким закладом освіти регіону та міста, де здійснюють підготовку фахівців для галузей культури і мистецтва. За більш ніж шістдесятирічний період свого існування навчальний заклад завжди залишався оплотом професіоналізму у справі підготовки мистецьких кадрів і перебував в авангарді культурного поступу. Вінницький коледж культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича, проводячи активну освітню, мистецьку, виховну діяльність, відіграє важливу роль у культурно-мистецькому житті міста.

Історію становлення і розвитку, напрями роботи, особливості творчої діяльності мистецьких колективів Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича висвітлено у роботі, присвяченій 50-річчю цього навчального закладу [3], публікаціях Н. Кушки, Е. Рожкової, Т. Сідлецької [4; 5].

Однак, попри значну увагу вчених до різних аспектів діяльності навчального закладу, в українському мистецтвознавстві помітно бракує досліджень, в яких би виявлялася специфіка розвитку і функціонування Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича в світлі сучасних процесів реформування освітньої сфери.

Мета статті - розкриття особливостей діяльності Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича як головного осередку професійної мистецької освіти міста.

Кінець ХХ - початок ХХІ ст. позначений реформуванням системи мистецької освіти, що знайшло відображення у діяльності навчальних закладів. Вінницькому коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича було надано більше самостійності у визначенні змісту освіти та шляхів розвитку. Навчальний заклад отримав право самостійно визначати форми навчання та форми реалізації освітнього процесу, розробляти та запроваджувати власні програми освітньої та мистецької діяльності, вводити спеціалізації, визначати їхній зміст і програми навчальних дисциплін та ін. [6]. Це зумовило відкриття у 1993 р. у структурі закладу вищої освіти театрального відділу, а на початку 2000-х рр. створення хореографічного і відновлення вокального відділів з відповідними спеціалізаціями: «акторське мистецтво», «народна хореографія», «спів (академічний, народний, естрадний)». Отже, навчальний заклад став більш різноманітним за своєю структурою, гнучким за принципами навчання, таким, що може швидко реагувати на запити сучасності.

У згаданий період активізувалася виконавська діяльність мистецьких колективів Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича, їхня творчість здійснила вплив на розвиток культурно-мистецького життя Вінниці. Вокальні ансамблі «Перлина», «Мальви», «Бревіс», фольклорний гурт «Мокоша», хор, оркестр народних інструментів почали вести активну концертну діяльність. Так, вокальний ансамбль «Мальви» успішно презентував Вінниччину у Молдові, Польщі, Угорщині, фольклорний гурт «Мокоша» став переможцем міжнародних конкурсів і фестивалів у Росії, Білорусі, Молдові, Польщі. Ансамблі «Перлина» і «Бревіс» стали лауреатами міжнародних і всеукраїнських конкурсів у Києві, Білій Церкві, Львові, Хмельницькому, Одесі. Хор коледжу став багаторазовим володарем Гран-прі, переможцем авторитетних міжнародних творчих змагань. Свідченням високої виконавської майстерності оркестру народних інструментів стала перемога колективу на I Всеукраїнському конкурсі виконавців на народних

інструментах ім. А. Онуфрієнка у Дрогобичі. Хореографічні колективи навчального закладу Театр народного танцю «Добродар» і ансамбль сучасного танцю «Гротеск» є лауреатами міжнародних і всеукраїнських конкурсів. Визнання художніх досягнень мистецьких колективів Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича в Україні та за її межами переконливо доводить високий рівень їхньої виконавської майстерності.

Мистецькі колективи навчального закладу були також неодноразовими учасниками культурно-мистецьких заходів Вінниці та області, спрямованих на збереження та розвиток найцінніших здобутків української музичної культури. Так, ансамблі «Бревіс», «Перлина», фольклорний гурт «Мокоша» брали участь у обласному мистецькому проєкті «Співає Поділля Леонтовича». Ансамбль «Перлина» був учасником Обласного мистецького свята «Співець подільського краю» з нагоди 110-ї річниці від дня народження Р.А. Скалецького, де отримав диплом за найкращу інтерпретацію твору українського композитора [4, с. 41]. Важливою мистецькою подією у музичному житті Вінниччини стало відкриття ансамблем «Бревіс» Форуму молоді музики «Барви музики ХХ сторіччя. Авангард. Класика. Джаз», який щорічно відбувається у Вінницькій обласній філармонії. Колектив виступив із концертною програмою «Від коляди до сьогодні», до якої увійшли вокально-хорові твори подільських композиторів ХХ ст. і музика сучасних авторів. Творчість ансамблю здобула високу оцінку музичної громадськості [2].

Активним учасником культурно-мистецьких заходів Вінниці є фольклорний гурт «Мокоша», творча діяльність якого спрямована на популяризацію української народної пісні та національних традицій серед молоді, збереження і відтворення стародавніх обрядів, відродження народних традицій Вінниччини. Фольклорний гурт «Мокоша» проводить численні тематичні концерти, фольклорні свята з елементами театралізації.

На нашу думку, участь творчих колективів коледжу в різних культурно-мистецьких заходах, що відбуваються у Вінниці та області, є надзвичайно важливою, по-перше, з погляду задоволення естетичних потреб широкої слухацької аудиторії, по-друге, сприяє популяризації та розвитку найкращих досягнень музичної культури.

Діяльність Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича не лише обмежувалась проблемами мистецької освіти, але й відобразилась у започаткуванні різноманітних культурно-мистецьких проєктів. Так, коледж став засновником обласного конкурсу «Подільська весна», який щорічно проводиться серед учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. Тут представлено номінації «фортепіано», «струнно-смічкові інструменти», «змішані інструментальні ансамблі народних інструментів», «музично-теоретична олімпіада». Форум сприяє розвитку інструментального мистецтва, виявленню і підтримці обдарованої молоді, популяризації творів українських та зарубіжних композиторів, плідному обміну досвідом викладачів мистецьких навчальних закладів. Із 2016 р. у рамках конкурсу «Подільська весна» започатковано проведення Всеукраїнського конкурсу ансамблів однорідних струнних інструментів «Дзвінкі струни домри».

Важливою подією в культурно-мистецькому житті міста і області є проведення у коледжі із 2013 р. обласного фестивалю в рамках Всеукраїнського фестивалю «День українського баяна і акордеона». Цей мистецький проєкт започатковано з ініціативи Національної Всеукраїнської музичної спілки та Асоціації баяністів і акордеоністів України у рамках концертної серії «Нова музика в Україні», заснованої композитором і баяністом В. Рунчаком. Мета заходу - відновлення зацікавленості до акордеона і баяна у дітей та молоді, ЗМІ, широкої слухацької аудиторії. Учасниками фестивалю є найкращі виконавці, викладачі, студенти та учні мистецьких навчальних закладів Вінниці та області. На концертах форуму звучить музика різних жанрів і стилів – бароко, класична, народна, естрадна, джазова, проте переважають оригінальні твори сучасних композиторів. У рамках фестивалю відбуваються майстер-класи досвідчених педагогів, концерти провідних українських виконавців. Мистецький проєкт «День українського баяна і акордеона» сприяє виявленню та розкриттю творчого потенціалу талановитої молоді, розширенню та збагаченню репертуару, обміну досвідом, розвитку та популяризації баянного і акордеонного мистецтва в Україні.

Одним зі значних напрямів роботи колективу коледжу є наукова діяльність. Викладачі у власних дослідженнях порушують проблеми виконавства, музичної педагогіки і психології, теорії

та історії музичного мистецтва, вивчають творчість українських і зарубіжних композиторів, життя і діяльність яких пов'язані з Вінниччиною. Активізації наукової роботи молодих учених-музикознавців сприяє проведення із 2011 р. на базі навчального закладу регіональної науково-практичної студентської конференції «Музикознавчі студії Поділля». Учасниками конференції є студенти теоретичних відділів і кафедр вищих мистецьких закладів освіти України. Тематика пленарних і секційних засідань конференції охоплює широке коло актуальних проблем розвитку музичної культури. В рамках заходу проводяться лекції, майстер-класи, концерти за участю досвідчених українських педагогів, учених, виконавців.

Початок ХХІ ст. позначений мистецькою комунікацією викладачів і студентів коледжу з музикантами інших країн. Так, у навчальному закладі відбулися виступи студентів музичного коледжу ім. Л. Ружицького з м. Кельце (Польща). Виконавці Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича відвідали із виступами міста Краків, Кельце, Сандомеж (Польща). У стінах коледжу відбувся цикл майстер-класів професора Мюнхенської музичної академії, диригента Петера Маркса на базі симфонічного оркестру навчального закладу. Мистецька комунікація виконавців коледжу із зарубіжними сприяє обміну досвідом і утвердженню української музики в європейському культурному просторі.

Таким чином, коротко розкривши особливості діяльності Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича наприкінці ХХ - початку ХХІ ст. як головного осередку професійної мистецької освіти міста, варто підкреслити важливу роль цього навчального закладу у культурно-мистецькому житті Вінниці. Вінницький коледж культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича став більш різноманітним за своєю структурою, гнучким за принципами навчання, таким, що може швидко реагувати на вимоги сучасності. Активізувалася виконавська діяльність мистецьких колективів коледжу, спрямована на популяризацію найкращих здобутків українського й зарубіжного мистецтва. Навчальний заклад став засновником цілої низки культурно-мистецьких проєктів, що сприяють популяризації мистецтва в українському суспільстві. Пожвавилася наукова діяльність, що відображається у дослідженнях викладачів і студентів навчального закладу, проведенні регіональної науково-практичної студентської конференції. Відбувається мистецька комунікація викладачів і студентів коледжу з музикантами інших країн, що сприяє обміну досвідом і утвердженню української музики в європейському культурному просторі. Колектив навчального закладу провадить масштабну музично-просвітницьку діяльність задля залучення широких кіл громадськості до культури і мистецтва.

Література

1. Волков С. М. Професійне мистецтво й мистецька освіта: точки перетину, орієнтири розвитку / С. М. Волков // Культура України. - Київ, 2013. - Вип. 42 (1). - С. 30-42.
2. З чистих голосів вінницького ансамблю «Бревіс» розпочнеться фестиваль «Барви музики». Моя Вінниця. 2016. URL: <http://www.myvin.com.ua/ru/news/culture/40401.html>. (дата звернення: 28.10.2020).
3. 50 років Вінницькому училищу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. Вінницьке училище культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. Вінниця: ДП «ДКФ», 2008. 176 с.
4. Сідлецька Т. І. Творча діяльність жіночого вокального ансамблю «Перлина» Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича: мистецтвознавчий дискурс. Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. К.: Міленіум, 2017. Вип. 31. С. 37–44.
5. Sidletska Tetyana. The male vocal ensemble «Brevis» of Vinnytsia college of Culture and Arts named after M. D. Leontovych: its creativity and value for the development of vocal art of Vinnytsia region. Вісник НАКККіМ: наук. журнал. К.: Міленіум, 2018. № 2. С. 275–278.
6. Статут Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. URL: <http://vukm.com.ua/statut-2019/> (дата звернення: 25.10.2020).

В. Солодка,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені М. Коцюбинського
V. Solodka,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

СЦЕНІЧНА ТА АКТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ – ОСНОВА МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

STAGE AND ACTING SKILLS - THE BASIS OF SKILLS OF THE FUTURE TEACHER

Анотація. У статті аналізується процес розвитку майстерності майбутнього вчителя з допомогою сценічних та акторських навичок. Вказано декілька рекомендацій для покращення педагогічної майстерності. Розкрито сутність поняття «педагогічний артистизм» як показника, що суттєво впливає на рівень педагогічної майстерності та професіоналізму.

Abstract. The article analyzes the process of developing the skills of a future teacher with the help of stage and acting skills. There are several recommendations for improving pedagogical skills. The essence of the concept of "pedagogical artistry" as an indicator that significantly affects the level of pedagogical skills and professionalism is revealed.

Ключові слова : майстерність, акторська майстерність, вчитель, сценічна майстерність.

Key words: skill, acting skill, teacher, stage skill.

Постановка проблеми. Існує багато видів професійної діяльності, які безпосередньо стосуються людини, але є серед них професії лікаря, юриста, педагога, викладача, які впливають на долю людини. Саме тому кожна з цих професій повинна бути не лише діяльністю, а й покликанням.

Вчитель дає можливість дізнатися багато нового, відчувати наскільки сильно наука та економічний розвиток впливає на життя, емоційно підготувати до пізнання, до творчості. Діяльність вчителя має ту саму природу, що й художньо-творча просвітницька діяльність акторів різних театрів.

Проаналізувавши літературу, звернули увагу на те, що в основі сценічної майстерності лежить система видатного майстра театру, вченого К. Станіславського. Система Станіславського – це не тільки як наука про акторську творчість, але й як наука про те, як, спираючись на об'єктивні закони, розвивати, збагачувати різні здібності, і не лише сценічні. Дослідженню різних аспектів педагогічної майстерності, професійну компетентність викладача приділялась належна увага вітчизняними й зарубіжними вченими, а саме: Ю. Азаровим, Ш. Амонашвілі, Є. Барбіною, Г. Брагіною, А. Биковим, С. Гончаренком, І. Зязюном, О. Капченко, В. Ковальчуком, Н. Кузьміною, Н. Кухаревим, В. Куценко, О. Лавріненко, В. Мадзігоном, А. Макаренком, Н. Моревою, Н. Ничкало, Н. Носовець, О. Обривкіною, В. Олійником, О. Пехотою, Л. Рувинським, С. Сисоєвою, В. Сластьоніним, В. Сухомлинським, Г. Хозяїновим, А. Чернявською, А. Щербаковим, М. Ярмаченком. Процес підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності засобами театральної педагогіки висвітлювали такі дослідники як: В. Абрамян, О. Булатова, Ж. Ваганова, В. Вартанова, Л. Дубина, Ю. Єлісєнко, П. Єршов, І. Зязюн, В. Моргун, Г. Переухенко, Н. Тарасевич. Аналіз наукової літератури дозволив з'ясувати, що між педагогічною і сценічною майстерністю є багато спільного: учитель, викладач практично відіграє роль драматурга, сценариста, режисера й актора в одній особі.

Мета статті полягає в з'ясуванні впливу сценічної та акторської майстерності на вміння майбутнього вчителя.

Педагогічна майстерність – це професійне вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямовувати їх на всебічний розвиток та удосконалення особистісних якостей, що забезпечує високу організацію освітнього процесу.

«Підготовка майбутнього вчителя початкових класів неможлива без знайомства з таким унікальним видом мистецтва як театр, з його поліфункціональними можливостями впливу на особистість завдяки жанрово-стильовій багатогранності, розмаїттям тематики та змісту драматичного матеріалу, широким діапазоном емоційноінтонаційних барв, творчих ідей та задумів», - наголошує у своїх працях І. Барановська[1].

Вчитель повинен володіти педагогічною технікою, що відзначається вмінням перетворювати на апарат педагогічного впливу свої емоції, голос (тон, сила, інтонація, жести, міміку), поставу, ходу. В. Ширшов, досліджуючи особливості педагогічної комунікації вказує, що педагогічна майстерність розвивається під впливом трьох взаємозалежних факторів: педагогічної теорії, педагогічної техніки і методів роботи над матеріалом уроку й організацією його проведення. Педагогічною теорією студенти, майбутні вчителі, опановують у навчальному закладі та вдосконалюють самостійно, а от педагогічна техніка вимагає тривалого і систематичного тренування, під час якого вона доводиться до підсвідомої, рефлексивної діяльності [5].

У діяльності актора і педагога загальним є участь живої людини у процесі сприйняття іншою людиною (для актора – глядачі, слухачі; для вчителя – учні). Вчитель передає дітям не лише свої знання, а й своє ставлення до предмету, теми. Можна виділити характерні елементи, що визначають та в тій чи іншій мірі впливають на рівень педагогічної техніки вчителя:

- культура спілкування вчителя з дітьми;
- саморегуляція технічної діяльності (самоконтроль, витримка), управління внутрішнім самопочуттям;
- оволодіння увагою класу;
- виразний показ почуттів і відношень (міміка, пантоміміка, зовнішній вигляд вчителя);
- володіння мовою (голос, дихання, дикція, грамотність, інтонаційна гнучкість, емоційна виразність, тощо) [3, с. 262-263].

Загальною ознакою цих елементів є їх найтісніший зв'язок з індивідуальністю вчителя.

Розглянемо спілкування, як важливий професійний інструмент педагогічної діяльності. Спілкування – це діалог вчителів та учнів під час занять або поза ними, спрямований на створення сприятливого психологічного клімату та виконує ряд функцій; пізнання особистості, обмін інформацією, організація діяльності, обмін ролями, співпереживання, самоствердження.

Вчителю так само, як і актору бажано ознайомитися з усіма вправами для покращення дикції, висоти голосу, сили, а потім використовувати набуті знання, вміння та навички в роботі.

Найголовніша функція мови – бути виразником думок і почуттів які хочеш донести та передати присутнім, тобто голос має бути експресивним. Щоб голос добре працював, необхідно опанувати прийоми театральної педагогіки: тренувати голос, використовуючи образні уявлення для слуху, зору, нюху, дотику, м'язового почуття. Наприклад, можна уявити, що ви «тихо говорите тому, що у вас хворіє горло», «вдихаєте приємний запах», «надуваєте м'яч чи дитяче рятувальне коло», «гасите уперту свічку» тощо. Допмагають сформуванню навички володіння голосом, зберегти природний тембр голосу при зміні сили, висоти і темпу мови звуконаслідувальні вправи, скоромовки, вправи з диктування. Прийом «виразного читання», який передбачає «красиве читання» віршів чи інших літературних творів з використанням: окличних і запитальних інтонацій, зниження чи підвищення сили і темпу мови, переказу образно-емоційних педагогічних ситуацій, конфліктів тощо сприяє розвитку інтонаційних властивостей голосу [4, с. 157].

Велике значення під час спілкування вчителя з дітьми мають пантоміміка і міміка. Пантоміміка – це рухи тіла, рук, ніг. Вона допомагає виділити головне, малює образ. Рівна хода, зібраність говорити про впевненість вчителя в собі, в своїх знаннях. Водночас сутулість, в'ялість свідчить про внутрішню слабкість людини, невпевненість у собі. Естетика тіла не терпить поганих звичок: переступання з ноги на ногу, звички триматися за спинку стільця, тримати в руках різні предмети, покачування тощо. Жести вчителя повинні бути органічним і стриманим, без різних змахів.

Міміка – мистецтво висловлювати свої думки, почуття, настрої, стани, діями м'язів обличчя. Жести, міміка, підсилюючи емоційну значущість інформації, активно впливають на слухачів.

Широкий діапазон почуттів демонструє посмішка на обличчі вчителя. Саме тому, у формуванні професійної майстерності необхідний тісний зв'язок теорії, методики і педагогічної техніки.

Зупинимось на важливих моментах, що пов'язані з процесом формування педагогічної майстерності вчителя:

- не можна вдосконалити свою педагогічну майстерність, не займаючись постійним вивченням власної методики, і навпаки, не можна вивчати методику, не бравшись за можливі шляхи її вдосконалення;

- не можна вдосконалити свою майстерність, не використовуючи досвід своїх колег, адже у когось може бути дотична проблематика до вашої і ви зможете почерпнути цікаві та нові знання;

- вивчення своєї методики і методики колег можливо лише при практичній діяльності (відвідування конференцій, вебінарів і т.д.);

- по-справжньому можна вивчити методику свого колеги, лише допомагаючи йому;

- вдосконалення і самовдосконалення вчителя не повинно мати меж[3. с.84].

Отже, педагогічна діяльність вчителя неможлива без опанування акторської та сценічної майстерності. Можливості акторського мистецтва застосовуються при формуванні професійної компетентності вчителя. Педагогічна діяльність дає можливість вчителю отримати психолого-педагогічні, спеціальні, методичні знання для успішного розв'язання дидактичних завдань, аналізу педагогічних ситуацій, для вибору засобів взаємодії, розвиває вміння синтезувати матеріал, знаходити для нього відповідне психо-емоційне забарвлення.

Література

1. Барановська І.Г. Педагогіка засобами театру. Zbiór raportów naukowych. „Nauka I Utworzenie XXI Stulecia: Teoria, Pratyka, Innowacje„ (29.11.2013 – 30.11.2013). Opole: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. Str. 10 – 13
http://конференция.com.ua/files/image/scientific_conference_23/zbornik_nauchnih_dokladov_23_3-2%20.pdf
- 2.Макаренко А.С. Твори: У 7-ми т. –Т.5. – К.: Рад. школа. - С.201, 203.
3. Педагогічна майстерність: Підручник /Л.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – 349с.
4. Станиславский К.С. Работа актера над собой // Собр. соч.: В 8т. – К., 1957. – Т.3. – С.234.
5. Ширшов В.Д. Педагогическая коммуникация: Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. – Екатеринбург, 1994. – 262с.

УДК 373.2.015.31:392.3

І.Сорока,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Irina Soroka,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ РОДИННО-ПОБУТОВИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВНІЙ РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE EFFECTIVE USE OF UKRAINIAN FAMILY AND HOUSEHOLD TRADITIONS IN EDUCATIONAL WORK WITH PRESCHOOLERS

Анотація. У статті проаналізовано змістове наповнення освітньо-виховного впливу родинно-побутових традицій, розкрито їхні широкі функціональні можливості розв'язання складних питань морального становлення особистості дитини дошкільного віку. Виходячи з виховного, розважального і побутового значення традицій, виділено та охарактеризовано найбільш важливі функції родинно-побутових традицій: пізнавальну, комунікативну, консолідуючу і

креативну.

Abstract. The article analyzes the content of the educational and upbringing influence of family and household traditions, reveals their wide functional capabilities for solving complex issues of the moral formation of the personality of a preschool child. Based on the educational, entertainment and everyday purpose of traditions, the most important functions of family and household traditions are highlighted and characterized: cognitive, communicative, consolidating and creative.

Ключові слова: виховання, українські родинно-побутові традиції, дошкільники.

Keywords: education, Ukrainian family and household traditions, preschoolers.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Посилення виховної функції освіти, формування громадянськості, працелюбності, гуманності, моральності, прагнення до зміцнення честі та гідності своєї держави, поваги до прав і свобод людини, любові до Батьківщини, відданості їй, примноження традицій свого народу окреслено як одне із стратегічних завдань державної політики в галузі освіти. Зокрема у державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») серед пріоритетних напрямів реформування освіти відзначено, що в основу національного виховання мають бути покладені: принципи єдності сім'ї і закладу освіти, наступності та спадкоємності поколінь; прищеплення поваги до батьків, жінки-матері; організація родинного виховання та освіти як важливої ланки виховного процесу і забезпечення педагогічного всеобучу батьків [4]. І досягнути цього можливо через родинне виховання, пройняте народністю, українством. На сучасному етапі розвитку дошкільної педагогіки питання національного виховання дітей хвилює багатьох педагогів, психологів, батьків. Інтерес до даної проблеми обумовлений тим, що реалізувати особистісно-зорієнтовану модель виховання, в основі якої лежить індивідуальний підхід до зростаючої особистості, на який так наголошується у сучасних програмах розвитку і виховання дітей дошкільного віку, неможливо без використання українських родинно-побутових традицій, зокрема й в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Аналіз останніх наукових публікацій. На необхідності належного виховання дітей дошкільного віку в історії педагогічної думки наголошували Я. Коменський, Й. Песталоцці, П. Лесгафт, О. Сікорський, Н. Щелованов та ін. Спроби аналізу родинних виховних традицій відображено у працях А. Дістервега, І. Гербарта, Й. Песталоцці, Я. Коменського та ін. Вивчення педагогічних проблем виховання дітей крізь призму народних традицій та обрядовості представлено у працях О. Любар, А. Макаренка, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Питання взаємодії дошкільного навчального закладу із сім'єю вивчали педагоги Г. Беленька, О. Богініч, Н. Лисенко, М. Машовець, О. Кононко, О. Косарева та ін., значну увагу порушеному аспекту приділено у працях психологів – І. Беха, З. Карпенко, М. Савчина, Л. Орбан та ін.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов ефективного використання українських родинно-побутових традицій у виховній роботі з дошкільниками.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Народна педагогіка, ґрунтуючись на життєвих спостереженнях за практикою родинного виховання, вирізняється глибоким психологізмом та розумінням природи людських взаємовідносин. Її основу складають гуманістичні методи виховання і засоби впливу на дітей. Родинна українська педагогіка віддзеркалює виховні ідеали рідного народу, згідно із метою і чинниками виховання. Їхня реалізація сприяє формуванню кращих рис національного характеру дітей у сенситивному періоді їхнього особистісного становлення.

Дослідження історичного розвитку та устрою традиційної української родини неодмінно призводить до розуміння її значного педагогічного потенціалу. Різноманітність підходів та засобів виховання може бути використана і має стати частиною педагогіки сьогодення. Цінність та специфіка виховання дошкільників засобами родинно-побутових традицій полягає в тому, що воно не належить до якихось виокремлених педагогічних явищ, а відбувається в контексті життя самої родини, на основі прикладу батьків і передусім на основі традиційної родинно-побутової культури. Тому все більшої актуальності набуває звернення до невичерпної скарбниці народної педагогіки та дослідження історично складених засобів виховання в українській родині, які реалізуються у народних традиціях, звичаях та обрядах. Лише досконале їх вивчення допоможе у розв'язанні

сьогоднішніх сімейних проблем та завдань батьківської педагогіки, формуванні національної системи родинно-шкільного виховання, наукового прогнозування перспектив зміцнення сім'ї й піднесення її ролі у вихованні дітей та молоді.

Погоджуємося з поглядом Н. Шевченко про те, що вихователям необхідно дотримуватися певної сукупності взаємопов'язаних *педагогічних умов* для того, щоб процес використання українських родинно-побутових традицій в практиці закладу дошкільної освіти був ефективним.

До таких умов можна віднести:

- дотримання критеріїв доступності, багатофункціональності, емоційної насиченості та особистісної значущості для дитини у процесі добору матеріалу для ознайомлення дітей з українськими родинно-побутовими традиціями;
- систематичність й цілеспрямованість використання українських родинно-побутових традицій у процесі виховання;
- підтримка родиною різноманітних форм та методів вивчення українських родинно-побутових традицій має [7].

Українські родинно-побутові традиції є «поєднанням суспільних традицій у тій мірі, в якій вони відображаються в житті сім'ї, та специфічних норм і правил, прийнятих у кожній конкретній родині з унікальними для кожної окремої сім'ї культурно-історичними ознаками» [3, с. 158]. Вони виступають як певні моделі поведінки, культурні зразки та норми моральних відносин. Їх існування у сім'ї залежить від характеру стосунків, діяльності та впливу соціокультурних та педагогічних чинників. Народні національні традиції, звичаї та обряди – це своєрідні віковічні духовні устої розвитку народу, нації, які втілюють в собі кращі досягнення в ідейному, моральному, трудовому і естетичному житті. Це історія народу, його минуле, культурна пам'ять поколінь, сьогоднішнє життя та духовні переживання, з яким народ живе й буде своє майбутнє. Тому ознайомлення з народними традиціями має велике освітнє та виховне значення.

Вплив родинно-побутових традицій на формування моральної особистості дошкільників характеризується постійністю, природністю, наочністю, систематичністю і доступністю для батьків. Якщо сім'я має різноманітні за змістом традиції, то завдяки їм осмислення дітьми моральних переваг і визначення свого ціннісного світу веде до утворення відносно стійких компонентів ціннісних орієнтацій. Це сприяє тому, що старші дошкільники привчаються критично оцінювати свою поведінку і вчинки інших людей, отже, можуть знайти більш правильну лінію поведінки; відбувається становлення власної думки про моральну діяльність; засвоюються загальноприйняті норми моралі; виробляються моральний імунітет і необхідні передумови для становлення навичок і звичок моральної поведінки; розвиваються самодисципліна та самоаналіз.

Виховна роль українських родинно-побутових традицій полягає у гармонійному поєднанні новаторства у вихованні дітей дошкільного віку з опорою на апробовану спадщину і систему цінностей національної та світової культури, передачі та збереженні матеріальних, духовних і культурних цінностей та закріпленні важливих соціальних форм поведінки і нормативної діяльності. Вони встановлюють активний діалог і міцні стосунки між поколіннями в сімейно-родинному колі, є ефективним способом непрямого впливу на розвиток особистості, збагачують та удосконалюють процес виховання. У сучасних умовах координацію виховних дій сім'ї покладено на освітній заклад і від якості її організації і шляхів реалізованої роботи з батьками дітей, значною мірою залежить успішність процесу їхнього навчання і виховання загалом. У цьому контексті ЗДО виконує роль фундаменту, на якому будується вся система громадянського виховання дошкільників, формування у них любові до рідного краю, України, історичної пам'яті, духовності, національного характеру, отже – визначає в подальшому успіх процесу формування особистості, її світогляду і загального розвитку.

Родинно-побутові традиції несуть у собі не лише змістове наповнення освітньо-виховного впливу на дошкільників, але й засвідчують про широкі *функціональні можливості* розв'язання складних питань морального становлення особистості дитини дошкільного віку. Відомо, що у традиції істотним є те, що вона охоплює дві сторони стосунків між членами родини: внутрішню – психологічну, звернену до характеру (формування морального ставлення до навколишнього світу і його цінностей), і зовнішню – виражену в дії (функціонування сімейних традицій). Вона відображає

вироблену в процесі розвитку людства єдність форм суспільного зв'язку людей і виступає певними нормами моралі. Отже, сімейні традиції містять у собі своєрідний зміст, який значно впливає на становлення моральної свідомості на дітей старшого дошкільного віку. «Цілеспрямоване і систематичне формування і розвиток національної свідомості дошкільників можливі в процесі моральної освіти на основі засвоєння норм осмислювання чужого і свого досвіду поведінки, переданих від одних поколінь іншим засобами сімейних традицій» [1, с. 102].

Як зазначалося вище, традиції мають виховне, розважальне і побутове значення. З погляду педагогіки, вони виконують взаємопов'язані функції, виражені у конкретній дії. Будь-яка діяльність має певний виховний потенціал.

Виходячи з основних видів діяльності людини (предметно-трудової, соціально-перетворюючої, пізнавальної, комунікативної, художнього освоєння світу), на наш погляд, можна виділити чотири найбільш важливі функції родинно-побутових традицій: пізнавальну, комунікативну, консолідуючу і креативну. Вони дозволяють управляти змінами духовного обличчя особистості через організацію всебічної внутрішньо родинної діяльності з певним моральним змістом.

Пізнавальна функція родинно-побутових традицій. Виділення цієї функції зумовлене тим, що родинно-побутові традиції спроможні виконувати цілеспрямовані дії пізнавального характеру. У рамках будь-якої традиційної діяльності завжди відбувається стихійне виникнення знання. Дана функція полягає в трансформації за традицією добре розробленої системи знань і уявлень про світ, яка може бути доповненням до загальноприйнятої системи або суперечити їй. Традиція визначається як спосіб акумуляції і трансляції колективного досвіду людської діяльності, вираженого в соціальних стереотипах, і несе в собі неявне знання, що виникає в процесі безпосереднього спілкування між людьми. Про це писав І. Касавін: «Знання про світ, колективний досвід діяльності накопичує, схематизує і передає від людини до людини, із покоління в покоління традиція» [5, с. 113].

Родинно-побутові традиції, являючи собою сукупність знань, виконують пізнавальну функцію, що здійснюється непрямим способом, автоматично залучають членів родини в коло свого впливу. Завдяки постійній повторюваності вони поступово приймаються всіма членами родини як обов'язкові правила і норми життя. Особистість, яка формується за допомогою традицій, засвоює моральні закони і практику відповідних учинків раніше, ніж починає розуміти, який вчинок моральний, а який – ні.

Родинно-побутові традиції – «процес добору, упорядкування і цілеспрямованої передачі інформації про моральні норми, принципи, цінності тощо, що затвердилися в суспільстві. Таким чином, вони виступають не тільки як духовно-матеріальне явище, але і як інформаційна сила, а отже, виконують пізнавальну функцію, яка є об'єктивною умовою повсякденної діяльності особистості та пов'язана з розв'язанням складних життєвих і моральних проблем» [6, с. 76]. Слід підкреслити особливу роль пізнавальної активності під час сімейного відпочинку

Комунікативна функція родинно-побутових традицій задовольняє потребу членів родини в спілкуванні і взаєморозумінні. Психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що «процес формування різних соціальних і ціннісних орієнтацій, емоційної культури, морального і психічного здоров'я людини перебуває в залежності від характеру спілкування в родині та від її моральної атмосфери» [2, с. 76]. Родина має свої специфічні особливості, наприклад: це замкнута система, автономна у своїй життєдіяльності; сформований у ній стійкий баланс відносин здатний самовідновлюватися після якихось порушень; проблеми окремих членів родини завжди є спільною проблемою для родини як цілого тощо.

У процесі повсякденних сімейних контактів людина мимоволі, несвідомо, непомітно для себе засвоює і відтворює моральні почуття, настрої і відповідні знання. Через традиції, що проявляються у сфері повсякденних родинно-побутових відносин, передаються в чуттєво-наочному вигляді звичні, що багаторазово повторюються, форми громадського життя і відносин людей. За допомогою родинно-побутових традицій комунікативної дії активізується спілкування, здійснюється прояв і поглиблення моральних почуттів, що сприяє формуванню більш досконалого ставлення особистості до навколишнього світу, до природи і суспільства.

Консолідуюча функція родинно-побутових традицій сприяє координації дій членів родини у розв'язанні питань внутрішньо родинного життя. Взаємоповага і взаєморозуміння, коли виконання обов'язків узгоджується з бажаннями й інтересами, формують позитивну моральну атмосферу родини. Спільність інтересів у різних сферах сімейного життя впливає на оцінку життєвих ситуацій і становлення певних моральних цінностей. Тобто в цій функції активізується процес спілкування між людьми і змінюється його орієнтаційний та змістовний характер.

Ця функція спрямована на створення єдиного духовного простору, в якому б комфортно почувався кожен член родини і який об'єднує всі сфери людського життя: діяльність, потреби, стосунки. Його компонентами є моральна, економічна, інтелектуальна, естетична, правова культура внутрішньо родинних відносин. Родинно-побутові традиції консолідуючої дії створюють умови для організації спільної діяльності дітей і дорослих, проведення вільного часу, дозвілля, творчості. Завдяки їм досягається згуртування всіх членів родини, оволодіння певними моделями поведінки. В основу цієї функції закладені ідея і принципи поваги до людини, урахування її особистісних цінностей. Разом з цим консолідуюча функція передбачає внутрішню організованість особистості, уважність, стриманість тощо [2, с. 82].

Таким чином, консолідуюча функція традицій сім'ї спроможна впливати на вибір життєвих ідеалів і орієнтирів, усвідомлення необхідності враховувати інтереси інших людей при досягненні своїх цілей, спонукати до послідовного виховання у родинному колі.

Креативна функція родинно-побутових традицій надає основу для прояву активності, ініціативи, пошуку, самодіяльності і знаходить своє відображення у наступності поколінь. Постійне оновлення змісту, форм і методів виховання потребує творчого підходу до цього процесу. Одні знання, норми і цінності засвоюються і передаються наступним поколінням засобами традицій, а інші, які не відповідають умовам, що змінилися, відкидаються або трансформуються. Під впливом традицій відбувається вироблення нових, сучасних правил і законів людського співіснування, встановлюються світогляд, норми моралі, спілкування, побуту тощо.

Креативна функція родинно-побутових традицій – важливе джерело внутрішнього морального задоволення особистості. У творчій діяльності проявляється моральний досвід поколінь. Вона втілюється в тім, що за допомогою прикладу і заповіту передається з рук в руки молоді, що дорослішає, і виконує певний символізм за допомогою словесного формулювання або реальної дії. Креативна дія традицій веде до створення моральних відносин у реальній діяльності людини. Відкритість до творчості у різних сферах життєдіяльності сім'ї спонукає до генерування таких почуттів і думок, які б забезпечили вихід на правильне розв'язання практичної моральної проблеми. Ця функція родинно-побутових сімейних традицій виховує сукупність моральних, психологічних, інтелектуальних якостей, тобто дає імпульс до внутрішнього розвитку особистості, сприяє прояву широкого спектру почуттів і емоцій і є умовою морального становлення дошкільників [2, с. 86].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, одним з найважливіших завдань виховання сучасного покоління дітей дошкільного віку є відродження традицій української родинно-побутової культури, оскільки в її основі – глибока і всеперемагаюча любов (материнська і батьківська) до дітей, шанобливе ставлення до бабусі і дідуся, інших родичів, прив'язаність до отчого дому, специфічне, у відповідності з традиційним розумінням українцями краси і затишку, оздоблення хати (кімнати, квартири), садиби і гуманне ставлення до природи, людей інших національностей. Український народ має свої національні пріоритети, які стали загальнолюдськими надбаннями. Здобутки рідного народу, його видатних синів і дочок у різноманітних галузях життя і діяльності мають займати найвищий статус у змісті освіти і виховання.

Література

1. Газіна І.О. Актуальність та особливості формування елементів національної самосвідомості у дітей дошкільного віку / І.О. Газіна // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського держ. ун-ту. – Вип. X. – Кам'янець-Подільський: ПП. Мошак М.І., 2007. – С. 100-106.
2. Кулачківська С. Є. Дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку) / С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір. – К.: Нора-прінт, – 1996. – 108 с.

3. Лозко Г. Українське народознавство. – К.: Зодіак; ЕКО, 1995. – 520 с.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
5. Павлюк С.П., Горинь Г.Й., Кирчіва Р.Ф. Українське народознавство: Навч. посібник. – Львів: Фенікс, 1994. – 608 с.
6. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання / Ю. Руденко. – К: вид-во ім. О. Теліги, 2003. – 328 с.
7. Шевченко, Н. О. Використання елементів народознавства у практиці сучасних ДНЗ. Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі: актуальні проблеми, досвід, інновації. – Харків: ХНПУ – 2015 – 220 с.

УДК 373.2.015.31:746.35

Л. Старовойт,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
L.Starovoit,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЛЬ АПЛІКАЦІЙ У ВСЕБІЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

THE ROLE OF APPLICATION IN THE COMPREHENSIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Анотація. У статті розкрито виховні та розвиваючі можливості аплікації у роботі з дошкільниками. Виділені положення, що розкривають зміст, природу творчості в процесі виготовлення аплікації.

Abstract. The article reveals the educational and developmental possibilities of application in working with preschoolers. Selected provisions that reveal the content, the nature of creativity in the process of making the application.

Ключові слова: розвиток, аплікація, дошкільне виховання, декоративно-ужиткове мистецтво.

Key words: development, application, preschool education, decorative and applied art

Постановка проблеми. Художня освіта передбачає розуміння специфіки мистецтва, особливостей кожного його виду, системи зображувальних засобів, знання художніх критеріїв окремих жанрів. Треба мати також певну психологічну підготовку, пов'язану з розвитком пізнавальних здібностей, емоційно-вольової сфери, цікавістю до мистецтва і потребою в ньому. Останнє особливо важливе, оскільки оволодіти навиками розуміння художніх творів без бажання вчитися цього неможливо. Таким чином, підготовку дитини до повноцінного сприймання творів мистецтва не можна зводити до вузької практичної діяльності, її набувають у процесі збагачення духовної культури, загального розвитку особистості.

Аналіз наукових публікацій. Художньо-практична діяльність є важливою в навчанні і вихованні школярів, сприяючи гармонійному розвитку особистості, основні аспекти якої висвітлені в роботах О.Бондаревської, В. Кузіна, Б.Ліхачова, Б.Неменського, М. Ростовцева та інші. Для вивчення стану художньо-практичної діяльності молодших школярів як основи художньо-образного мислення учнів ми звернулися до наукових праць О.Башілової, Р.Бессет, І.Ветлугіної, Г.Кеншенштейнера, Т.Комарової, О.Мелік-Пашаєва, Б.Неменського, Ю.Полуянова, О.Рожкової, Є.Шорохова, Т.Шпікалової та інші.

Проблемі заохочення школярів до культурної спадщини через мистецтво присвячені дослідження Є.Антоновича, В.Зінченко, В.Лебедко, Б.Неменського, О.Хворостова, Є.Шорохова,

Т.Шпікалової. Пошуку методів розвитку художньо-образного мислення засобами мистецтва присвячені дослідження М.Ломаєва, Л. Масол, Г. Падалки, О.Рудницької та ін.

Мета статті – розкрити естетико-виховний потенціал аплікації у всебічному розвитку дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Аплікація як вид декоративної творчості має велике значення для навчання й виховання дітей дошкільного віку. Вона сприяє формуванню й розвитку багатьох особистісних якостей дитини, її психічних і естетичних можливостей. У сучасних педагогічних і психологічних дослідженнях доводиться необхідність занять образотворчою діяльністю з метою розумового, пізнавального, творчого розвитку, виховання естетичного смаку, моральних якостей, працелюбності у дитини дошкільного віку. Цей процес особливо помітний у різних видах практичної діяльності: формуються узагальненні способи аналізу, синтезу, порівняння й зіставлення, розвивається вміння самостійно знаходити способи рішення творчих завдань, уміння планувати свою діяльність.

У процесі створення аплікації важливо звертати увагу дітей на мінливість форм, квітів (стигла – не стигла ягода, рослини в різні пори року), різне просторове положення предметів і частин (птаха сидить, літає, клює зернятка; рибка плаває в різних напрямках, тигр п'є воду тощо). Щоб робити аплікації необхідно докладати зусилля, опанувати вміннями клеїти, вирізувати, малювати предмет тієї чи іншої форми і будови, а також оволодіти навичками поводження з ножицями, з олівцем і пензлем, з глиною і пластиліном. У результаті засвоєння умінь і навичок призводить до розвитку таких вольових якостей особистості, як увага, наполегливість, витримка.

Дитяча аплікація може бути рваною, що особливо подобається дітям, тобто ножиці не використовують взагалі. Цікавий і корисний варіант геометричної аплікації. Навіть якщо дитина вивчила фігури, повторити пройдене не буде зайвим. Наклеїти одношарову композицію, звичайно, простіше. Але багатошарова виглядає набагато ефектніше і яскравіше. Така аплікація може служити прикрасою дитячої кімнати не гірше спеціальних дитячих вінілових наклейок.

Як показують наукові дослідження й досвід педагогів-практиків, творчі здібності виявляються з п'ятого року життя, але це зовсім не означає, що до цього моменту їх не слід розвивати. Навпаки, чим раніше дитина навчиться спостерігати, пояснювати незвичайне, дивуватися оточуючим явищам, предметам, експериментувати, тим ґрунтовніше підготується до прояву власних творчих здібностей. Творчість багато в чому визначається вмінням по-різному висловлювати свої почуття та уявлення про навколишній світ. Для цього слід навчити дитину бачити предмет з різних боків, формувати вміння враховувати різні ознаки предмета, створювати образ. Необхідно, щоб дитина не тільки вільно фантазувала, а й спрямовувала свою фантазію, творчі здібності на вирішення різноманітних завдань.

Виховання та розвиток дитини засобами аплікації можливе за умов накопичення вражень про навколишній світ під час виконання різних видів діяльності. Це дасть дитина змогу зацікавитися процесом художньо-творчої діяльності (гра, малювання, конструювання, гра на шумових та музичних інструментах, співи й танці, театралізована діяльність, читання та розігрування сюжетів знайомих літературних творів, складання віршів чи казок, праця, ліплення, аплікація, ігри з геометричними фігурами або графічними символами, експериментування тощо). Сформувавши в дитини інтерес до будь-якого (або декількох) видів діяльності, ми зможемо захопити вихованця процесом творчості.

Іноді діти не можуть самі визначити, що їм дійсно подобається. Щоб визначити це, необхідно спостерігати за дитиною, коли вона діє самостійно, та спробувати дати відповіді на запитання: «Чим зайнята дитина?», «Чи проявляє вона самостійність у доборі матеріалів для діяльності?», «Чи вміє запросити до діяльності товаришів?», «Чи проявляє дитина наполегливість у досягненні поставленої мети?», «Чи отримує дитина задоволення від самого процесу діяльності?», «Чи наявні в обраній дитиною діяльності продукти творчості?».

Для виховання та розвитку дітей засобами аплікації необхідно створити відповідні умови, що впливають на позитивний стан та спричиняють прояв у дошкільників розумової активності, витримки, саморегуляції. Насамперед це стосується належного психологічного оточення. Також слід пам'ятати про наявність необхідних для творчої діяльності матеріалів. Вони завжди мають бути

доступними для дитини. При цьому не важливо, яким чином дитина буде їх використовувати (за власним призначенням чи якимось інакше). Головним є факт дії, власне експериментування, пізнання властивостей, способів дії з тим чи іншим предметом або матеріалом.

Серед шляхів розвитку пізнавальної активності, самостійності дітей під час виготовлення аплікації ученими підкреслюється необхідність використання у роботі з дошкільниками різноманітних завдань: навчальних, розвивальних, пізнавальних, інтелектуальних, трудових і творчих.

Педагогічна цінність аплікаційних робіт на заняттях полягає у тому, що твори цього виду мистецтва дозволяють виховувати у дошкільників відповідну культуру сприймання матеріального і духовного світу, сприяють формуванню естетичного ставлення до дійсності, допомагають глибше пізнати художні засоби інших видів мистецтва, сприяють розвитку творчих здібностей.

Найбільш ефективною і діяльною формою ознайомлення дітей з аплікацією є практична робота дітей на заняттях з художньої праці. Причому така форма роботи сприяє не лише розвитку технологічних навичок, а й дозволяє відчувати кожній дитині радість від того, що у неї з'явилося уміння робити гарні і корисні речі, відчувати себе майстром.

Під час виконання творчих завдань дошкільники набувають впевненості в тому, що вони можуть самостійно з початку і до кінця створювати гарні і необхідні у побуті речі. Адже формування у дітей уміння розбиратись в тому, що добре і що погано в художньому відношенні є основою для подальшого розвитку їх творчих здібностей, естетичного смаку і загальної художньої культури.

Заняття аплікацією сприяють розвитку математичних уявлень. Дошкільнята знайомляться з назвами та ознаками найпростіших геометричних форм, отримують уявлення про просторове положення предметів та їх частин (ліворуч, праворуч, у кутку, в центрі тощо) і величин (більше, менше). Ці складні поняття легко засвоюються дітьми в процесі створення декоративного візерунка або при зображенні предмета по частинах. У процесі занять у дошкільників розвиваються почуття кольору, ритму, симетрії і на цій основі формується художній смак.

Аплікація є видом художньої діяльності, яка має великий педагогічний потенціал щодо всебічного розвитку дитини – розумового, морального та є потужним двигуном у вихованні дитини, а також розвитку творчих виявів дитини та її соціального розвитку. Науковці виокремлюють різні складові виховання, усі вони можуть бути зrealізовані засобами аплікації.

У процесі художньо-конструктивної діяльності дошкільників реалізуються різноманітні завдання розумового виховання. Займаючись аплікацією, діти набувають знань про навколишній світ, перш за все – про призначення предметів, їхні якості й властивості, про життя людей та їхню трудову діяльність тощо. Вихователь цілеспрямовано формує систему знань дітей про явища дійсності, предметне оточення, відображає істотні залежності та зв'язки, у тому числі – у галузі безпосередньої художньо-продуктивної діяльності. З урахуванням вікових можливостей мисленнєвої діяльності, під цілеспрямованим керівництвом педагога діти здобувають знання про предмети: їх призначення, якості (форма, розмір, колір), властивості, а також матеріали, з яких вони виготовляються, тощо [4,с.192].

Аплікація у процесі художньої праці сприяє формуванню у дошкільників умінь і навичок розумової діяльності. У процесі засвоєння знань у дітей формуються способи сприймання (уміння спостерігати, розглядати, обстежувати предмети, які слугують зразком для виконання роботи або надаються для ознайомлення), розвиваються пізнавальні процеси (мислення, увага, пам'ять, мовлення). Засвоюючи елементарні уявлення про властивості різних матеріалів, дитина пізнає, що з них можна виготовити речі, використовуючи для цього різноманітні інструменти, способи з'єднання деталей (приклеювання, пришивання, плетіння тощо). Аплікація сприяє розвитку розумових здібностей дитини – кмітливості, критичності, допитливості, вдумливості. Аплікація має велике значення в розвитку естетичного смаку, відчуття, творчого мислення дітей, так як за своїм характером є художньою діяльністю.

Висновки. Таким чином, аплікаційні роботи на заняттях з художньої праці сприяють формуванню у дошкільників знань, умінь, навичок, почуттів, інтересів, потреб, оцінок і смаків, які реалізуються в естетичній діяльності дитини. Виготовлення аплікації з дітьми дошкільного віку

сприяє формуванню у них наполегливості, працелюбства, дає поняття про симетрію, ритм, композицію, кольорове співвідношення, сприяє формуванню художнього смаку. Тому постає потреба у розгляді особливостей організації занять з аплікації у дошкільному навчальному закладі.

Література

1. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників / Л.В. Старовойт// Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dzis, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – P.9-11
2. Starovoit, L. V. (2015). Khudozhnye konstruyuvannya z paperu ta kartonu [The artistic design of paper and paperboard]. Vinnytsya: FOP Korzyn D. Ju., 168.

УДК. 37.013

М.Суліценко,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету

Імені Михайла Коцюбинського

M.Sulitsenko,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi

State Pedagogical University

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

FEATURES OF APPLICATION OF PROJECT ACTIVITY AT ART LESSONS

Анотація. У статті проаналізовано специфіку та особливості застосування проектної діяльності на уроках мистецтва для дітей молодшого шкільного віку. Розглянуто та проаналізовано питання навчання за умови проектної діяльності, як освітній процес таких дітей.

Abstract. The article analyzes the specifics and features of the application of project activities in Art lessons for children of primary school age. The issues of education under the condition of project activity as an educational process of such children are considered and analyzed.

Ключові слова: проектна діяльність, школа, урок, навчання, дитина молодшого шкільного віку, педагогіка партнерства, система пізнання, мистецтво.

Keywords: project activity, school, lessons, teaching, child of primary school age, pedagogy of partnership, cognition system, Art.

Актуальність проблематики. Динамічні кардинальні зміни в системі освіти України, новий виток яких розпочався останнім часом зумовлені утвердженням демократичних процесів, загальними реформами в суспільстві, а особливо в освітній сфері, який показав нам що потребує нових систем навчання дітей більш інтегрованих в сучасне життя.

Мета статті — визначити особливості застосування проектної діяльності на уроках мистецтва.

Завдання статті полягають у дослідженні теоретичних основ процесу застосування проектної діяльності на уроках мистецтва.

Аналіз сучасних досліджень засвідчив, що теоретичні засади проектної діяльності на уроках мистецтва розкривають у своїх дослідженнях такі вчені: О. Безпалько, В. Гузеєва, Дж. Дьюї, В. Кіпатрик, О. Коберник, О. Косович, Л. Лук'янова, Н. Матяш, В. Нечипоренко, І. Петрова, О. Пехота, Є. Полат, В. Радіонова, Ч. Річардс, Л. Савченко, С. Сисоєва, В. Слободченкова, О. Слободяник, М. Уйсімбаєва, М. Цигулева, І. Шевченко, І. Шендрик та ін

Виклад основного матеріалу. Сутність поняття «метод проектів», ґрунтується на осмисленні родових категорій та їх істотних ознак. Серед цих понять, які формують основу

наукового контексту розгляду методу проектів, виділимо «проект», «навчальний проект», «проектна діяльність», «проектування». Особливо це важливо у викладанні психології, що має свою специфіку і відповідно специфіку використання тих або інших методів, технологій навчання [3, с. 18].

Основною метою розвитку проектної діяльності в школі є розвиток здатності кожного учня визначати і реалізовувати:

- спільну мету роботи та знаходити шляхи її досягнення;
 - вміння домовлятися про розподіл функцій і ролей у спільній діяльності;
 - здійснювати взаємний конструктивний контроль;
 - вирішувати конфлікти, ураховуючи інтереси сторін;
- співпрацювати [7, с. 717-718].

У науково-педагогічній літературі метод проектів також розглядається як форма організації навчальної діяльності учнів, яка здійснюється за встановленими етапами та певним режимом. Таке тлумачення ґрунтується на положенні про те, що форма стосовно до методу має певну автономність, і, в залежності від поставленої мети, може наповнюватись адекватними методами.

Сутність проектного навчання полягає у тому, що, виходячи зі своїх інтересів, діти разом з учителем проектують вирішення будь-якого практичного завдання. Матеріал різних навчальних предметів ґрупується навколо комплексів-проектів. Навчальне проектування орієнтоване перш за все на самостійну діяльність учнів: індивідуальну, групову або колективну, яку вони виконують упродовж певного часу.

У педагогічній практиці відомі різні типи навчальних проектів:

- творчі;
- ігрові;
- інформаційні;
- практико-орієнтовані;
- дослідницькі [5, с. 67].

Творчі проекти відрізняються від інших типів відсутністю чітко розробленої структури спільної діяльності групи учасників, для яких регламентовано кінцевий результат і форму його представлення — колаж, картина, панно тощо [6].

Такі обставини дають змогу викладачеві розкривати унікальний творчий потенціал кожної залученої до проекту людини і спрямовувати його на набуття нових знань, умінь та навичок через власне мислення.

Оскільки в основу методу проектів покладено ідею організації доцільної діяльності учнів для реалізації висунутої мети, раціональне поєднання під час розв'язування конкретних проблем теоретичних знань із практичним досвідом учнів, урахування їхніх особистих інтересів і потреб, вчені теоретики виділяють системний, культурологічний, аксіологічний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, дослідницький, технологічний підходи до його застосування.

Проектування також визначається як практико зорієнтований метод, що дає змогу вчителю цілеспрямовано вибудовувати навчально-виховний процес у школі. Проектування також розуміється як початкова фаза проекту, що передбачає визначення його концепції, побудову гіпотези й технологічну підготовку. Отже, у контексті діяльності учень, а це поняття варто оцінювати як початковий етап роботи над навчальним проектом.

Проектна робота на уроках мистецтва потребує складання сценарію всієї діяльності його учасників із визначенням функцій кожного з них. Важливим є координація роботи у вигляді поетапних обговорень та презентація отриманих результатів.

Творча проектна діяльність стала важливим засобом формування професійної компетентності фахівців творчих професій, зокрема учителів образотворчого мистецтва; це зумовлено соціальним запитом, необхідністю креативних, нестандартних, творчих рішень при розв'язанні проблемних багато варіативних ситуацій у навчанні, професійній діяльності або повсякденному житті [2].

Сутність даної діяльності передбачає висвітлення таких аспектів, як:

- осмислення ролі художніх образів мистецтва у змістовому наповненні художньо-проектної діяльності студентів;
- виявлення потенціалу художньої образності мистецтва для формування особистості;
- визначення умов навчання студентів, продиктованих особливими формами пізнання, властивими мистецтву.

Художній образ – одна з центральних естетичних категорій в області мистецтва, яка викликає істотні труднощі в дослідженнях, пов'язаних із трактуванням її специфіки. Відомо, що естетика розглядає мистецтво як специфічну форму відображення дійсності у свідомості людей.

Велику роль у творенні образів, оперуванні ними відіграє індивідуальний суб'єктивний досвід учня. Його збагачення має велике значення для розвитку образного мислення, воно ніби вбирає в себе і теоретичні знання, які задаються однаково всім учням в процесі навчання, і особистий, неповторний, індивідуальний досвід кожного зокрема [1].

Осмислення школярами важливої ролі художніх образів у змістовому наповненні художньо-проектної діяльності залежить від багатьох факторів, а саме:

- здатності до образного осягнення твору,
- усвідомлення ціннісного змісту проекту,
- розвинутого асоціативного,
- художньо образного мислення,
- рівня емпатійності,
- уміння побачити та провести єдину емоційно-змістову лінію проекту,
- самостійно інтерпретувати ціннісно-змістову стратегію проведення проекту [7, с.709].

Усе це вимагає від педагога теоретичної грамотності як основної умови художньо-проектної діяльності. Для вмотивованого використання потенціалу художніх образів мистецтва в проектній діяльності, майбутній учитель музичного мистецтва має повідомляти його значення для цілісного інтелектуально-духовного розвитку особистості. Причому цей вплив, насамперед, підвищує рівень самого педагога, що в перспективі спонукає його до використання художньо-проектної діяльності на практиці з учнями.

Тобто, саме осмислення й використання методу проектів у новій навчальній, культурно-соціальної ситуації й дає підставу називати його новітнім.

Метод проектів, надає можливість організувати навчання школярів в процесі активної діяльності, і тим самим розвивати їх здібність використовувати й застосовувати знання, уміння й навички для вирішення практичних, життєво важливих завдань.

Особливу увагу звернемо на те, що для застосування даного методу в роботі з учнями, вчителів мистецтва необхідно оволодіти вмінням здійснювати проектну діяльність самостійно.

Таким чином, «проектна діяльність» у педагогіці мистецтва розглядається у двох аспектах:

- 1) як процес розробки окремими педагогами або колективами вчителів теоретичних моделей – освітніх програм і методик с творчості їх реалізації, цілей і конструктивних схем досягнення;
- 2) як проектна діяльність учнів – складова навчальної діяльності, підпорядкована певним організаційним засадам [5, с. 67].

Згідно цих даних, можемо вивести цілі проектної діяльності, перш за все виділимо освітню, розвивальну та виховну мету введення проектування в уроки мистецтва, які мають таке значення:

- активізація та актуалізація знань, отриманих школярами при вивченні певної теми;
- систематизація знань;
- ознайомлення з комплексом матеріалів, що виходять за межі шкільної програми.
- розвиток уміння міркувати в контексті досліджуваної теми, аналізувати, порівнювати, самостійно робити висновки;
- добирати і систематизувати матеріал, реферувати його;
- використовувати ІКТ при оформленні результатів проведеного дослідження;
- публічно представляти результати дослідження.
- створення продукту, затребуваного іншими.

Педагогічною метою формування проектної діяльності є розвиток у учнів уміння самостійно здійснювати всі її етапи й переходити з одного на інший: від формулювання мети власної діяльності до адекватного виконання проектних операцій, від реалізації проекту до самоконтролю та самооцінки. Цей процес, проходить кілька стадій: спочатку учень ознайомлюється з новим видом діяльності, усвідомлюють його смисл; потім відбувається початкове оволодіння ним; нарешті – самостійна розробка навчальних проектів.

Саме метод проектів дає можливість залучити кожну дитину, незалежно від її інтелектуальних можливостей, до процесу творчості, побачити в ній те добре, що до цього часу, можливо, ніхто не помітив [9].

У свою чергу творча проектна діяльність не лише формує мотивацію до самостійного навчання та здобуття знань, здатність до соціальної адаптації, роботи у колективі та підвищення рівня художньої майстерності, а й надає необхідні якості для подолання як професійних, так і життєвих проблем — вміння віднаходити нетипові, творчі розв'язання поставлених задач. Результатом творчої діяльності є знання, вміння та навички, здобуті шляхом одноосібного чи групового творчого процесу проектування, виготовлення об'єкта чи виробу мистецтва

Висновки дослідження. Таким чином формуються проектні вміння, які полягають у здатності виконувати проектні дії. Застосування у навчально-виховному процесі інноваційні художніх та музичних педагогічні технології, сприяє тому що діти стають активними, відкритими, вільними в самовираженні, відкривають для себе нові можливості. Для дітей це захоплююча, цікава справа з відчутним результатом. Мистецтво кінцевий продукт дитячої творчості, якому я завжди стараюся знайти практичне застосування: це і оздоблення свят, виготовлення декорацій, прикрашення інтер'єру школи, сувеніри, ялинкові прикраси, подарунки до свят.

Одже, відповідно до ступеня володіння учнями проектною діяльністю та їхніми індивідуальними розумовими здібностями, проектні вміння можуть виявлятися на різних рівнях знання – від розпізнання учнями способу проектною діяльністю за зовнішніми ознаками та відтворення способу проектною діяльністю за визначеним учителем зразком до самостійної розробки і реалізації проекту як способу розв'язання власної проблеми.

Подальшого наукового дослідження вимагає проблема обґрунтованого вибору відповідних типів проектів, які відповідають специфіці предметів мистецтва та пошуку відповідних педагогічних технологій підготовки проектів на уроках мистецтва.

Література

1. Екжанова Є.А. Системний підхід до розробки програми корекційно - розвивального навчання дітей з порушенням інтелекту. // Дефектологія. – 2011 р. - № 6 - с.25.
2. Курач М. Роль художньо-проектної діяльності в процесі естетизації особистості майбутнього чителя технологій [Електронний ресурс] / М. Ткач // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2012. – Ч. 2. – С. 185–191. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2012_2_27.
3. Малофєєв М.М. Стратегія і тактика перехідного періоду у розвитку вітчизняної системи спеціальної освіти та державної допомоги дітям з особливими проблемами. // Дефектологія. – 2006 р. - № 6 - с.3-18.
4. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : підручник / С.П. Миронова. - Кам'янець- Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. – 260 с.
5. Матяш Н. В. Психологія проектною діяльності школярів: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Наталья Викторовна Матяш. – Брянск, 2000. – 388 с
6. Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати : практико зорієнтований збірник / [наук. ред. І. Г. Єрмаков]. – К. : Департамент, 2003. – 500 с.
7. Олексюк О. М. Форми і методи організації музично-педагогічного процесу у вищій школі / О. М. Олексюк, М. М. Ткач// Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір : матер. Міжнар. науковопрактичної конференції (м. Київ, 28–29 березня 2012р.). – К. : Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка, 2012. – С. 708–715.
8. Плахова Н.С. Школа - підприємство: нові підходи до корекційної роботи з розумово відсталими школярами. // Дефектологія. - 2015 р. - № 5 - с.39.

9. Сидоренко, О. Б. Самооцінка як фактор психічного здоров'я та емоційного благополуччя молодшого школяра / О. Б. Сидоренко /Актуальні проблеми збереження психологічного здоров'я підростаючого покоління : матеріали Всеукраїнських психолого-педагогічних Демиденківських читань. – Бердянськ : БДПУ, 2013. – С. 43–45.

УДК 373.2:330

Н. Тодосієнко,
старший викладач
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
e-mail: nata.todosienko@gmail.com,

О. Граб,
провідний концертмейстер
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна
e-mail: grabulka.67@gmail.com

N. Todosienko,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

O. Grab,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

EDUCATIONAL POTENTIAL OF MUSIC ART IN THE CONTEXT OF NEXT PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

Анотація. В статті досліджуються питання організації музично-естетичної діяльності дітей старшого дошкільного віку, формування елементарних основ музичної культури дітей, домірних їх віковим особливостям та закладення основ музичної компетенції дітей з урахуванням принципу наступності дошкільної та початкової освіти.

Abstract. The article examines the organization of musical and aesthetic activities of older preschool children, the formation of elementary foundations of children's musical culture, appropriate to their age and laying the foundations of children's musical competence, taking into account the principle of continuity of preschool and primary education.

Ключові слова: музичне мистецтво, музично-естетична діяльність, наступність виховання, старший дошкільний вік, молодший шкільний вік.

Key words: musical art, musical-aesthetic activity, continuity of education, senior preschool age, junior school age.

Постановка проблеми. Законодавство України визначає дошкільну освіту як цілісний процес, спрямований на забезпечення гармонійного розвитку дитини з урахуванням її індивідуальних задатків, нахилів, здібностей, культурних потреб. Відповідно, актуальним завданням дошкільної освіти є виховання художньо-естетичних засад особистості дитини через відкриття їй світу мистецтва, зокрема музичного, залучення до нього і творчого його освоєння. У сучасній практиці музичне мистецтво стає дієвим у розвитку особистості дитини, якщо в дошкільному навчальному закладі створюється сприятливе освітнє середовище, пропонуються якісний зміст освіти, застосовуються сучасні художньо-педагогічні технології, забезпечується ефективна організація музичного виховання, що створює базу для подальшого розвитку музичних здібностей дітей в

початковій школі, виховання гармонійно розвинутої, естетично й творчо спрямованої особистості дитини під впливом цінностей українського і світового музичного мистецтва [1, с. 23].

Аналіз попередніх досліджень. Фундаментальні наукові основи розвитку дітей викладені в роботах Я. А. Коменського, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервега, К. Ушинського та ін. Проривним для розбудови теорії та практики розвивального навчання і виховання дітей стало ХХ століття, свідченням чому є ідеї Л. Віготського про актуальний та найближчий рівні розвитку дитини, створення систем розвивального навчання Л. Занкова, Д. Ельконіна і В. Давидова, системи всебічного розвитку В. Сухомлинського. Суттєву увагу осмисленню ролі музики в розвитку особистості приділяли Т. Адорно, Г. Гегель, Е. Гуссерль, І. Кант, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, М. Хайдеггер, Ф. Шеллінг, О. Шпендлер. Важливим кроком у теорії музичної освіти стали дослідження російських учених О. Лосева, Б. Яворського, Б. Асаф'єва. Українська національна традиція розвитку дитини засобами музики коріниться в стародавніх фольклорних витоках. Значний внесок у розбудову розвивальних аспектів музичної освіти зробили В. Верховинець, Ф. Колесса, С. Людкевич, К. Стеценко, традиції яких розвинені в працях провідних представників вітчизняної музичної педагогіки. Розвивально-творчі ідеї набули подальшої розбудови в працях із теорії та методики музичної освіти дітей (Л. Баренбойм, Н. Ветлугіна, К. Головська, Л. Дмитрієва, Л. Горюнова, Д. Кабалецький, Г. Рігіна, О. Ростовський, О. Рудницька, Ю. Цагарелі), пізніше – у дослідженнях творчої активності (В. Бабій, І. Гадалова, В. Лабунець, О. Лобова, В. Тушева), творчого музичного мислення (Х. Василькевич), художньо-творчих інтересів (Л. Єнтіс), розвитку творчих здібностей (М. Алейніков, О. Борисова, В. Рагозіна, О. Хижна) та ін.

Отже, метою статті є дослідження організації музично-естетичної діяльності дітей старшого дошкільного віку, формування елементарних основ музичної культури, домірних їх віковим особливостям та музичної компетенції дітей з урахуванням принципу наступності дошкільної та початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. В організації музично-естетичної діяльності можна виділити основні завдання музичного виховання дітей дошкільного віку: виховання в дітях життєвої мистецької активності, спрямованості на сприймання і творення прекрасного в мистецтві та житті (краса, гармонія, виразність, грація, вишуканість), емоційно-ціннісного ставлення до українського і світового музичного мистецтва; розвиток загальної музикальності як сукупності музичних здібностей (емоційний відгук на музику, музичний слух і чуття ритму, музичне мислення, музична уява, музична пам'ять), здібностей виразного виконання музичних творів (пісенних, танцювальних, інструментальних) та творчої їх інтерпретації, варіювання, імпровізації; формування навичок музичного сприймання, виконавства і творчості в основних видах дитячої музичної діяльності, елементарних основ музичної культури (потреби, переживання, ставлення, інтереси, любов до музики); закладання елементарної компетентності у музичному мистецтві, розвиток загальної музикальності, здібностей музичного виконавства і творчості.

Ми пропонуємо зміст музично-педагогічної роботи з дітьми, що деталізується щодо кожної вікової групи по основних видах музичної діяльності у чинних комплексних програмах. У кожному з видів музичної діяльності (слухання музики, музичні рухи, співи, гра на дитячих музичних інструментах, творчість – у рухах, пісенна, музикування) деталізовані завдання музичного виховання, навчання й розвитку дітей та наведено музичний репертуар (орієнтовний, для вибору, а тому більший за обсягом, ніж можна використати за навчальний рік), реалізація яких і становить для педагога зміст роботи з дітьми. Музичний керівник і вихователь, орієнтуючись на програмові твори з національної та світової музичної спадщини, дбаючи про високий художній рівень і доступність репертуару, можуть також самостійно добирати музичні твори із сучасних фахових джерел («Дошкільне виховання», «Дитячий садок. Мистецтво», «Музичний керівник», «Палітра педагога», «Джміль», «Дитячий садок» та інші періодичні видання, посібники, збірки, хрестоматії). Пісенний матеріал слід транспонувати відповідно до вікових та індивідуальних можливостей дітей.

Можна виділити наступні форми організації музично-естетичного виховання дітей: самостійна музична діяльність, використання пісні у повсякденному житті, музичні заняття, музичні розваги, музично-театралізовані свята, додаткові – заняття за інтересами дітей, гуртки [3, с. 96].

Самостійна співоча діяльність пов'язана з ініціативою і бажанням дитини звертатися до власно набутого мистецького досвіду. Вона потребує спостереження за дітьми і непрямого впливу у вигляді організації розвивального середовища і сприятливих умов для підтримки і розвитку самостійних дитячих музичних проявів, наприклад, ситуації виклику, ситуації успіху.

Ми вважаємо, що використання пісні у повсякденному житті є найпоширенішою формою роботи і потребує створення у дитячму колективі атмосфери повсякденного звернення до музики як життєво необхідних дитині позитивних емоційних вражень [2, с. 98]. Вихователь педагогічно доцільно використовує музику у різних видах дитячої діяльності: ігровій, образотворчій, руховій, під час сприймання літературних творів, наприклад, при слуханні музично ілюстрованих казок, що збагачує досвід дітей красивою українською музикою із національної спадщини.

Тож, традиційне заняття, в основних рисах, найбільш апробоване дошкільною практикою. У ньому поєднуються *всі види дитячої музичної діяльності*: слухання музики, співи, пісенна творчість, музично-рухова діяльність, творчість у рухах, гра на дитячих музичних інструментах, музично-дидактичні ігри. Усі види діяльності презентують основні види музичної практики (музична творчість, виконавство, сприймання) та музичного мистецтва (інструментальне, вокально-хорове, хореографічне) і через це формують у дитини початкові уявлення про цілісність і різноманіття мистецтва, навички в усіх видах музичної діяльності.

Тематичне заняття характеризується тим, що його виховний зміст виражений життєвою темою, близькою і зрозумілою, відомою дітям, актуальною для їхнього особистісного і музичного розвитку; освітній і розвивальний зміст знаходить вираження через сукупність тем: *«Які емоції і почуття передає і викликає музика», «Про що розповідає музика», «Як розповідає музика».* Зміст музичної діяльності пов'язується з широкою культурною інформацією і спеціальною музичною. У дошкільному віці переважає тематика іграшкового світу, природних явищ, у молодшому шкільному – соціального і суто музичного спрямування.

Так, у доміантному занятті переважає один із видів дитячої музичної діяльності – музикування, музичні рухи, співи, – чим створюється атмосфера відповідного музичного мистецтва (інструментального, танцювального, вокально-хорового).

На наш погляд, на комплексному занятті музика інтегрується з кількома видами дитячої діяльності, переважно художніми; успішно спрямовується розвиток дитячої творчості. Під час такого заняття доцільно узагальнити одне з художніх понять (наприклад, ритм) через практичну діяльність у різних мистецтвах (музиці, танці, малюнку, витинанку тощо).

Отже, основні функції музичного керівника і вихователя в забезпеченні музично-естетичного виховання дітей є спільними (особливі обов'язки – варіативні, залежно від потреб дітей, спрямованості та умов дошкільного навчального закладу): виховна; освітня; дидактична; розвивальна; науково-методична; організаційна; суспільно-педагогічна [6, с.111].

Наша методика передбачає застосування вибірки пісень-ігор для розучування дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, яку ми включили в роботу з дітьми експериментальної групи. Зростання рівня музично-естетичного розвитку дітей нам надало використання репертуару з іграми та піснями, хореографічними вправами українських композиторів-класиків, а саме збірки В. Верховинця «Весняночка»: пісні-ігри «Весна іде», «Вийди, вийди сонечко», «Ой, ходять Іванко», «А вже весна», «Ой, летіла зозуленька», «Подольночка», «Ходить гарбуз», «Ой, у вишневому садочку», «Перепілка», «Вишні-черешні», «І шумить, і гуде» та інші; пісня-гра «Унадився журавель» у записі С. Дрімцова. Рівень сформованості музичного сприймання (порівняно з результатами констатувального експерименту) дав нам позитивну динаміку: до експерименту – знають більше одного музичного твору - 21%, після – 40%, більше чотирьох творів – 54%, після – 60%, не знають взагалі музичних творів – до експерименту 25%, після – таких дітей немає.

Результати контрольного зрізу виконання творчих завдань дітьми: зображувальна діяльність, малювання прослуханої музики в процесі мистецької діяльності, інсценізація та театралізація пісень, дитячий музичний фольклор, ігри драматизації, гра на музичних інструментах, вокально-хорова діяльність, постановка дитячої опери, театр ляльок, музичні казки, поетична

творчість, твори-описи, рухливі музичні ігри з піснями, хореографія відображені нами в результатах: (загальна кількість дітей 345) – ЕГ – (170) – 75%; КГ – (175) – 79%.

Визначені нами рівні музичного досвіду дітей після застосування експериментальної методики формування музичного сприймання дітей можна побачити далі: до експерименту в КГ – низький рівень – 24%, середній рівень – 64%, високий рівень – 12%; ЕГ – низький рівень – 21%, середній рівень – 64%, високий рівень – 13%. Після експерименту в КГ – низький рівень – 14%; середній рівень – 64%, високий рівень – 22%; в ЕГ – низький рівень – 6%; середній рівень – 69%, високий рівень – 25%. Отже, спостерігається позитивна динаміка сформованості музичного сприймання дітей в процесі залучення до мистецької творчої діяльності [7, с.91].

Висновки. Отже, дотримання сучасних вимог до змісту, форм, методів музичного виховання дітей дошкільного віку, збагачення середовища, доцільна організація музично-освітньої роботи, творча діяльність педагогів відповідно до означених функцій, участь батьків у виховному процесі зможуть забезпечити належний музично-естетичний розвиток дитячої особистості, формування домірної віковій музичної компетенції дитини, співробітництво із родинами вихованців, що базується на повазі педагогів до культурних традицій кожної родини, забезпечить успішне залучення дітей і у молодшому шкільному віці до більш глибокого і творчого вивчення українського і світового музичного мистецтва.

Перспективи подальших розробок. На наш погляд, подальшого дослідження потребують умови успішної організації музично-педагогічної роботи з дітьми, як дошкільного, так і молодшого шкільного віку в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: професійність музичного керівника, вихователів, учителів; гнучке застосування традиційних та нових методів і прийомів музичного виховання, навчання й розвитку дітей в основних видах дитячої музичної діяльності та формах організації; сприятливе мистецьке оточення, естетичне середовище, сучасне оснащення; співпраця вихователів, музичного керівника і батьків, учителів.

Література

1. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське довкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець. 2013. 264 с.
2. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.
3. Ветлугина Н. А. Методика музыкального воспитания в детском саду : Учебник / М., 1982. С. 96-99, 104-132.
4. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини / К. : Муз. Україна, 1978. 145.
5. Зимина А.Н. Основы музыкального воспитания и развития детей старшего дошкольного возраста : Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. М. : «Владос», 2000. 304 с..
6. Тодосієнко Н. Л., Мальов С. В. Формування естетичного сприймання дітей засобами творчої діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Науковий журнал «Молодий вчений» №5.2(57.2): мат-ли II міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (19-20 квітня 2018 року). Вінниця, 2018. С. 107–111 .
7. Тодосієнко Н. Л. Український музичний фольклор як засіб формування естетичного сприймання молодших школярів. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VII школа методичного досвіду): зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (21-22 листопада 2018 р.) Вінниця, 2018. С. 91–98.

УДК 780.8:780.616.432]-053.4/.5(477)"20"

В. Федоренко,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ХУДОЖНЬО-ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДИТЯЧОЇ ФОРТЕПІАННОЇ МУЗИКИ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

ARTISTIC AND DIDACTIC POTENTIAL CHILDREN'S PIANO MUSIC OF MODERN UKRAINIAN COMPOSERS

Анотація: На основі аналізу циклів дитячих п'єс В.Скуратовського. циклу «Музичні вітання» Н.Боевої, «Елегії», «Фантазії» та «Скерцо» В.Мартинюк, п'єс О.Нежигая розкрито художньо-дидактичний потенціал музики сучасних українських композиторів для слухання з учнями початкової школи. Проаналізовані твори, завдяки своїй програмності, яскравій образності й опорі на жанрову конкретність, сприяють формуванню естетичних смаків школярів та здатні сформувати інтерес до сучасної музики

Abstract: Based on the analysis of cycles of children's plays by V. Skuratovsky. The series "Musical Greetings" by N. Boeva, "Elegy", "Fantasy" and "Scherzo" by V. Martyniuk, plays by O. Nezhygay revealed the artistic and didactic potential of music of modern Ukrainian composers for listening to primary school students. The analyzed works, thanks to their software, vivid imagery and reliance on genre specificity, contribute to the formation of aesthetic tastes of students and are able to form an interest in contemporary music.

Ключові слова: педагогічний репертуар, художньо-дидактичні твори, програмність, засоби музичної виразності, музичний твір, жанр.

Key words: pedagogical repertoire, artistic and didactic works, software, means of musical expression, musical work, genre.

Постановка проблеми. Сучасні українські композитори мають значний творчий доробок у галузі фортепіанного педагогічного репертуару, який широко використовують викладачі музичних шкіл та вчителі музичного мистецтва у навчальному процесі. Фортепіанні твори В.Скуратовського, Н.Боевої, В.Мартинюк вже міцно увійшли до репертуару дитячих музичних шкіл, але їх використання в якості матеріалу для слухання музики ще обмежено у загальноосвітній школі.

Аналіз попередніх досліджень. Усі вище згадані композитори походять з Придністровського регіону, тому їх творчість здебільше вивчається саме у рамках регіональних досліджень С. Щітової, В. Метлицької, Т. Медведникової. А.Поставної. Найбільше фортепіанна музика композиторів Придніпров'я досліджена у роботі С.Хананаєва. На основі комплексного аналізу циклу дитячих п'єс В.Скуратовського, циклу «Музичні вітання» Н.Боевої, «Елегії», «Фантазії» та «Скерцо» В.Мартинюк автор статті ставить за мету виявити виховний потенціал фортепіанного педагогічного репертуару, створеного сучасними українськими композиторами.

Мета. Огляд фортепіанної музики сучасних українських композиторів здійснюється з метою виявлення їх художньо-дидактичного потенціалу та можливостей для використання у роботі з учнями початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Фортепіанна музика композиторів Н. Боевої, О. Нежигая, В. Мартинюк, В. Скуратовського безпосередньо народжена з їх педагогічної та виконавської діяльності. Як слушно зауважує С. Хананаєв, творчість цих митців являє собою «приклад синтетичності творчої діяльності, органічно поєднуючи такі її прояви як композиторська, педагогічна та виконавська» [7, с.11].

Огляд художньо-дидактичного фортепіанного репертуару розпочнемо з творчості композиторів, які є вихованками класу А.Я. Штогаренка у Київській державній консерваторії імені П.І.Чайковського (нині – Національна музична академія України імені П.І Чайковського) – Наталії Боевої та Валентини Мартинюк.

Фортепіанні п'єси художньо-дидактичного спрямування представлені у творчості Н.Боевої «Дитячим альбомом», «Поліфонічним зошитом на теми українських народних пісень» та іншими творами. Її тривала викладацька діяльність у музичних школах і музичному училищі дозволила композиторці не лише опанувати усіма нюансами навчання дітей музиці, але й усвідомити специфіку дитячого образного мислення. «Музичні вітання» Н.Боевої є прикладом художньо-дидактичного циклу, в якому вирішена низка методичних і виховних завдань. Коло музичних образів циклу охоплює різні стани і замальовки, близькі для дитячого сприйняття й розуміння. Найбільша кількість п'єс пов'язана з образами та різними станами природи. Сюди відносимо мініатюри «Сонечко», «Духмяний вітерець», «Пісня осені», «Осінній дощик», «Сніжинки», «Прилетіли пташки», «Хмаринки». Композиторка ставить за мету не стільки створити музичні пейзажі у дусі імпресіонізму, скільки відтворити настрої, пов'язані зі спогляданням змін у природі. Окремі п'єси потребують певного заглиблення у психологічні стани, зокрема «Сумно» і «Мрії». Асоціації зі знайомим життєвими ситуаціями викликають твори «Нова гра», «Бесіда», «Їдемо на море». Характер і навіть рухи тварини зображує мініатюра «Моє кошенятко». Казковий образ з'являється у п'єсі «Золота рибка». Єдиною непрограмною п'єсою циклу стає «Інвенція», хоча елементи поліфонії відчутні й в інших зразках цього циклу («Пісня осені», «Сумно», «Мрії»). Ці твори є надзвичайно зрозумілими для учнів молодшої школи, а їх включення до матеріалу зі слухання музики здатне викликали широке коло життєвих асоціацій. Щоб підсилити емоційний вплив музики на школярів, можна запропонувати їм самим зробити ілюстрації до творів, створивши власні образотворчі роботи.

На основі виконання мініатюр «Поліфонічного зошита на теми українських народних пісень» Н.Боевої можна провести і концертно-виховний захід на тему «Народна пісня у поліфонічній творчості українських композиторів», який дасть можливість юним піаністам спілкування із слухацькою аудиторією, а їх слухачам – знайомства з музикою сучасних композиторів.

Музикознавці неодноразово відмічали, що у своїй творчості В.Мартинюк розвиває традиції свого наставника А.Штогаренка. А.Любимова зауважує, що стиль дніпровської композиторки – яскравий і самобутній. «В ньому мелодичні, ладо-гармонічні та фактурно-жанрові риси української пісні – колядок, щедрівок, коломийок – перетворюються на базі сучасного мислення. За характером музичного обдарування і світосприйняття В. Мартинюк – композитор-лірик. Характерною ознакою її музики є демократичність, але за вдаваною легкістю і доступністю стоїть величезна, кропітка праця, пошуки творчого натхнення» [2, с. 35–36]. Музичною ілюстрацією процитованого можуть слугувати твори «Елегія», «Фантазія» і «Скерцо».

Особливе місце у художньо-дидактичному фортепіанному репертуарі посідає творчий доробок Володимира Скуратовського, який все своє життя присвятив музичній педагогіці і просвітительству. У пам'яті учнів і колег він залишиться не лише педагогом, композитором, поетом, але й невтомним просвітником. Він був співorganizатором і керівником музичного проекту «Дитяча філармонія», музично-педагогічного проекту для підлітків і молоді «Юна опера», циклу концертів «Музична вітальня», незмінним ведучим Міжнародного музичного фестивалю «Музика без кордонів» та інших просвітніх заходів. Музично-просвітительськими ідеями просякнута й музика В.Скуратовського, яка в основі своїй містить класичні жанри і форми, але насичена образами, що втілюються сучасними виражальними засобами.

До п'єс художньо-дидактичного фортепіанного репертуару різного рівня складності можна віднести Чотири прелюдії, Сюїту «Пам'яті Равеля» у чотирьох частинах (Прелюдія, Вальс, Пavana, Токата), «Альбом для дітей», що складається з дванадцяти п'єс. Цікавою є п'єса «Верхи на паличці», яка викликає художні асоціації зі «Сміливим вершником» Р.Шумана, «Верхом на конях» О.Гречанінова, а найбільше – з «Грою у коників» П.Чайковського.

У творчому доробку Олександра Нежигая значне місце посідають твори для дітей. В першу чергу, сюди відноситься музика до театральних постановок. Дитячі твори для фортепіано у творчості композитора також представлені досить широко обробками українських народних пісень, п'єсами у джазовому стилі, а найбільше – мініатюрами для учнів дитячих музичних шкіл. Усі вони чуйно відтворюють психологічні особливості дитячого сприйняття. Поєднання зрозумілих для

дітей образів з сучасним композиторським мисленням здатне виховувати естетичні смаки юних виконавців і слухачів та поступово готувати їх слух до сприймання змісту й мови сучасної музики. Образи творів «Мій собака», «Зайці в городі», «Прогулянка на старому авто», «Прелюдія» є досить зрозумілими й цікавими для школярів.

Популярною серед юних піаністів є Сюїта з дев'яти частин «Будні юного музиканта, або життя, як воно є» - сповнена яскравих образів, здатна сформуванати естетичні смаки виконавців, розширюючи художній діапазон творчої уяви юних музикантів.

У післямові до другого випуску творів для фортепіано О. Нежигая С.Хананаєв звертає увагу на те, що його твори стали результатом «лабораторних» експериментів з використанням різних технічних засобів, де композитор органічно поєднує традиційний інтонаційний словник з джазовими метро-ритмічними прийомами, «мікстовістю» жанрової основи, музичною семантикою театральності, асимілює різні стилістичні елементи інших музичних культур» [5].

Висновки. Стислий огляд фортепіанних творів художньо-дидактичного репертуару сучасних українських композиторів дозволяє зробити висновок про те, що митці проявляють розуміння психології дитини та специфіки її світосприйняття. Художньо-дидактична фортепіанна музика, створена В.Скуратовським, Н.Боевою, В.Мартинюк та О.Нежигаяєм, завдяки своїй програмності, яскравій образності й опорі на жанрову конкретність формує та розвиває не лише певні виконавсько-технічні навички юних піаністів, але й вводить їх у світ сучасної музики.

Перспективи подальших розробок. Подальшого дослідження потребують твори сучасних українських композиторів не лише для фортепіано, але й у галузі вокальної музики для дітей, які також володіють значним художньо-педагогічним потенціалом.

Література

1. Боева Н.Музичні вітання: Для фортепіано. Запоріжжя, 1993. 18 с.
2. Любимова А.Я. «Нитка Аріадни» у творчості Валентини Мартинюк: жанрові інтерпретації наскрізної музичної теми. *Музикознавча думка Дніпропетровщини*. Вип. 5. Дніпропетровськ : Юрій Сердюк, 2010. – С. 34–44.
3. Муха А. Композитори України та української діаспори : К. : Музична Україна, 2004. 352 с.
4. Нежигай О. Твори для фортепіано – 1-8 класи ДМШ. Дніпропетровськ: Юрій Сердюк, 2010. 40 с.
5. Нежигай О. Твори для фортепіано: Вип.2. Дніпропетровськ: Юрій Сердюк, 2012. –64 с.
6. Серце, віддане музиці. До 60-річчя композитора Н.І.Боевої: Бібліографічний покажчик. Запоріжжя: ААТандем, 2011. 32 с.
7. Хананаєв С. В. Взаємодія композиторської, виконавської та педагогічної шкіл у фортепіанному мистецтві Придніпров'я: автореф. дис. ... кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво. Одеса: Одеська державна музична академія імені А.В. Нежданової Міністерства культури і туризму України, 2009. 16 с.
8. Хананаєв С. В. Детская фортепианная музыка в творчестве днепропетровских композиторов. *Музичне мистецтво*: [зб. статей / Ред. колегія: В.В.Воєводін, М.Р.Черкашина-Губаренко та ін.]. Донецьк : Юго-Восток, 2008. Вип. 8. С. 98–104.

УДК 373.31

Д. Федорук,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
D. Fedoruk,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

**ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ ВЧИТИСЯ ЗАСОБАМИ
ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

FORMATION IN PRIMARY SCHOOL PUPILS OF ABILITY TO LEARN BY MEANS OF THEATRICALIZED ACTIVITY

Анотація. У статті аналізується проблема формування в молодших школярів уміння вчитися засобами театралізованої діяльності. Нами було описано особливості застосування в освітньому процесі початкової школи засобів театрального мистецтва, розкрито інноваційні підходи до організації роботи вчителя над постановкою спектаклю. Визначено театральну діяльність як основний засіб формування провідної компетентності Нової української школи – «уміння вчитися».

Abstract. The article analyzes the problem of forming the ability of junior schoolchildren to learn by means of theatrical activities. We described the peculiarities of the use of theatrical art in the educational process of primary school, revealed innovative approaches to the organization of the teacher's work on the staging of the play. Theatrical activity is defined as the main means of forming the leading competence of the New Ukrainian school – "the ability to learn".

Ключові слова: Нова українська школа, компетентнісний підхід, молодший школяр, театр, театральна діяльність, уміння вчитися.

Key words: New Ukrainian school, competence approach, primary school pupil, theater, theatrical activity, ability to learn.

Перед сучасною школою стоїть глобально важливе завдання, що полягає у підготовці особистості до життя в динамічно змінному світі. Одним із пріоритетних напрямків освітньої політики нашої держави є перехід до компетентнісного підходу. Проблема формування однієї із ключових компетентностей, «уміння вчитися», обумовлена зростанням потоку інформації, швидкою зміною світу. Уміння вчитися виробляється на практиці навчальної діяльності учнів, уміло керованої вчителем. Тому, перед педагогами стоїть нагальне завдання – організувати освітній процес таким чином, щоб він повністю задовольняв вимоги сьогодення. Сучасні школярі (покоління Z) не готові репродуктивно сприймати та засвоювати навчальний матеріал, вони прагнуть того, щоб інформація подавалася яскраво, оригінально, швидко змінювалися види діяльності, творчо презентувалися результати навчання. Таким видом діяльності є театральна постановка, яка стимулює учнів до пошуку, аналізу та синтезу інформації, її переробки та креативної подачі.

Формування в учні молодшого шкільного віку уміння вчитися є надзвичайно актуальною проблемою на сучасному етапі розвитку освіти в Україні. У різноманітних дослідженнях класиків педагогіки визначено, що головна функція навчання, полягає в тому, щоб захопити учнів процесом отримання знань. Видатні педагоги, Я. Коменський та В. Сухомлинський, розглядали «нову школу» як джерело радості, світла та знань, вважали інтерес до навчання одним із головних шляхів його усвідомленого засвоєння. Ж. Руссо, акцентував увагу на безпосередньому інтересі вихованця до оточуючих його предметів та явищ, намагався зробити навчання доступним і приємним насамперед для дитини, а К. Ушинський в умінні вчитися вбачав основний внутрішній механізм успішного навчання.

У наукову розробку проблеми формування ключової компетентності «уміння вчитися» молодших школярів важливий та вагомий внесок зробили такі вітчизняні вчені: А. Андрєєв, В. Болотов, О. Дідик, Д. Фельдшвейд, А. Вербицький, Е. Зеєр, А. Хуторський та ін. На просвітницьку роль театрального мистецтва, його здатності розвивати морально-патріотичні почуття вказували І. Франко, Б. Грінченко, М. Вороний, О. Кисіль та ін. Великого значення театральній діяльності дітей надавала С. Русова, яка радила використовувати її як для кращого засвоєння знань як з окремих предметів, так і для загального емоційно-естетичного розвитку. Особливого значення дитячому театру як засобу залучення особистості до навчального процесу розглядали Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Використання театралізованої діяльності у процесі роботи з дітьми досліджували І. Барановська, Н. Сорокіна, О. Деркач, О. Олійник, Л. Стрелкова, Л. Макаренко, Н. Луцак.

Мета статті – розкрити особливості використання театралізованої діяльності в освітньому просторі початкової школи для ефективного формування в молодших школярів ключової компетентності «уміння вчитися».

У сучасному суспільстві спостерігається поступовий перехід від традиційної системи викладання до особистісно-зорієнтованої, в основу якої покладено компетентнісний підхід. Сформованість компетентності «уміння вчитися» полягає в тому, що учень:

- сам виявляє мету діяльності або приймає поставлену мету вчителем;
- виявляє зацікавленість у навчанні, досягає вольових зусиль;
- організовує свою працю для досягнення результату;
- відбирає або знаходить потрібні знання, способи для розв'язання навчальної задачі;
- виконує інтелектуальні або практичні дії, прийоми, операції на репродуктивному і творчому рівнях;
- володіє навичками самоконтролю та оцінки;
- усвідомлює результативність своєї діяльності і прагне її вдосконалити [3, с. 32].

О. Савченко виділяє наступні компоненти ключової компетентності «уміння вчитися», а саме: «мотиваційний (мотиваційно-ціннісні ставлення і прагнення особистості до навчання, пізнання, інформації); змістовий (володіння базовими загальнокультурними і предметними знаннями, уміннями, навичками); діяльнісний (володіння загальними способами навчального пізнання, у тому числі ІКТ. Критичність, гнучкість, доказовість мислення, прояви дослідницької поведінки); організаційно-комунікативний (набуття індивідуального досвіду самоорганізації, рефлексії навчальної взаємодії в групі, у колективі); контроль-оцінний (володіння способами перевірки та контролю своєї діяльності, способами виправлення помилок); рефлексивно-корекційний (пізнавальна активність та ініціативність, відповідальність, прагнення до удосконалення результатів своєї праці)» [8, с.34].

Важливу роль у формуванні уміння вчитися відіграє театральна діяльність в процесі навчання. Починаючи з початкової школи, виховні можливості навчального закладу зорієнтовані на розвиток природних здібностей дитини. Тому використання театральної діяльності в навчальному процесі розглядається як один із найважливіших засобів, що сприяє розвитку природних здібностей учнів та підвищенню пізнавального інтересу до вивчення навчальних предметів. У свою чергу, вдосконалення застосування театральних методик у освітньому процесі сучасного освітнього закладу передбачає знання вчителем театральної педагогіки та спроможність об'єктивно оцінювати свою роботу [6, с.54].

Підходячи до проблеми використання театральної діяльності у освітньому процесі початкової школи доречно наголосити, що її розуміють як процес становлення особистості за допомогою драматизації, інсценізації та інших інноваційних засобів залучення та включення школярів до театрального мистецтва. Театралізована діяльність – це можливість розкриття творчого потенціалу дитини, виховання творчої спрямованості особистості. Театральне мистецтво близьке і зрозуміле як дітям так і дорослим, перш за все тому, що в його основі лежить гра. Театралізована гра – одне з яскравих емоційних засобів, що формують художній смак дітей, розвивають пізнавальний інтерес до навколишньої дійсності [7, с.22].

Театралізована діяльність допомагає учням не лише оволодіти знаннями з певної галузі мистецтва, а при педагогічно доцільній організації та оптимальному доборі методів виховного впливу стає дійовим чинником формування естетичної культури дітей. Театральне мистецтво – це специфічний вид мистецької діяльності, який поєднує в собі можливості багатьох художньо-зображувальних засобів експресії, створює образи, розвиває уявлення, мовлення, мислення, регулює поведінку тощо [9, с.178]. Уроки з елементами театрального мистецтва можуть бути ефективною формою організації не лише навчального та виховного процесу в початковій школі, а й засобом адаптації шестирічок та семирічок до нових умов співіснування з оточуючими, засобом трансформації соціального досвіду пізнання однолітків та дорослих, навчальної діяльності; розвиток та презентації власних творчих можливостей тощо. Такі уроки стимулюють розвиток образного мислення, соціальної уяви, соціального інтелекту, створюють умови для того, щоб у свідомості учня виникли бажання і потреба в діяльності, самоосвіті та самовихованні [5, с.92].

Театр виступає органічним синтезом мистецтв, адже тісно поєднує в собі музику, танець, живопис, риторичку, акторську майстерність. О. Олійник переконано доводить, що театр – це

мистецтво дійства, яке притаманне всім видам і жанрам колективної творчості, бо над виставою працює великий колектив – режисер, художник, композитор, актор, гример, костюмер тощо [6, с. 14]. І. Барановська вважає, що театралізована діяльність – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів, є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Водночас, вона виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості [1, с. 22]. Організація театралізованої діяльності передбачає активні дії дітей з ляльковими персонажами або дії за ролями; літературну діяльність (вибір теми, складання, інсценування своїх творів тощо); образотворчу діяльність (одяг персонажів, малювання декорацій, виготовлення з підручних матеріалів атрибутів або ж використання предметів заміників); музичну діяльність (виконання пісенок, інсценування музичних творів тощо) [9, с. 56].

Театралізована діяльність допомагає дитині розв'язувати проблемні ситуації опосередковано від імені якогось персонажу. Це дає змогу побороти боязкість, невпевненість в собі, в «чистоті» свого мовлення, сором'язливість. Розвитку впевненості в собі та соціальних навичок поведінки сприяє така організація театралізованої діяльності дітей, коли кожна дитина має нагоду проявити себе в будь-якій ролі; сором'язливим, невпевненим у собі дітям допомагає зняти нервову напругу, подолати сумніви щодо себе, повірити у власні сили й можливості; невгамовним та неорганізованим – навчитися витримки тощо [7, с. 31].

Отже, формування вміння вчитися є важливим завданням сучасної початкової школи, яке передбачає пошук різноманітних способів та шляхів для своєї реалізації. Участь у театральній діяльності спонукає молодших школярів до кращого сприйняття навчального матеріалу, запам'ятовування літературних творів, передачу їх змісту, настрою, прихованого підтексту, збагачення словникового запасу, розвитку творчого мислення, формування м'яких навичок тощо. Театральне мистецтво дозволяє учневі розкритися, знайти внутрішні резерви для розширення панорамності мислення та світогляду, спонукає до навчання, адже для постановки спектаклю необхідно мати універсальні знання зі всіх дисциплін: із мовного циклу (вміти правильно написати сценарій за сюжетом відомого поета чи письменника, а для цього потрібно прочитати його твори, зупинитися на найвдалішому для постановки); із математичного (прорахувати час, який потрібно для спектаклю та репетицій, визначити об'єм декорацій, кількість матеріалів для оформлення залу та пошиву костюмів тощо); із мистецького (підбір музичного супроводу, виготовлення декорацій, вибір або пошиття костюмів); із природничо-соціального (підбирати костюми та одяг відповідно до пори року, розумітися на соціальних стосунках та взаємозв'язках). Таким чином, театральна діяльність є активним стимулом до навчання, самоосвіти та саморозвитку молодших школярів.

Література

1. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська. – Вінниця, 2015. – 170 с.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване навчання / І. Д. Бех. – К.: ІЗГН, 1998. – 203 с.
3. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: Монографія / Н. М. Бібік – К.: Основа, 1998. – 200 с.
4. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
5. Казьмірчук Н.С. Особливості підготовки вчителів початкових класів до реалізації принципу наступності дошкільної та початкової ланок освіти // Наукові записки: зб. матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» / За ред. Л.В.Старовойт. – Вінниця, 2018. – С. 89-93.
6. Олійник О. М. Театральна-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. / О. М. Олійник – Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. – 163 с.
7. Педагогічна майстерність: підручник / І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос та ін. / за ред. І. А. Зязюна. – К.: «Знання», 1986. – 48 с.

8. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / під заг.ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С. 34-46.

9. Театральна діяльність як умова розвитку творчої особистості // Технології соціально-педагогічної роботи : навчальний посібник / за заг. Ред. А. Й. Капської. – К.: 2000. – 338 с.

УДК 373.3.015.31:394.3

А. Філіппович,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
A. Filippovich,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ГРА ЯК ВИЯВ ТВОРЧОСТІ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

GAME AS A MANIFESTATION OF CREATIVITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Анотація: На основі вивчення праць у галузі педагогіки й психології автор статті дає визначення творчості, розкриває психологічні особливості дитячої творчості на початковому етапі навчання, визначає чинники, що стимулюють її розвиток, розкриває особливості гри як типового прояву дитячої творчості.

Abstract: Based on the study of works in the field of pedagogy and psychology, the author defines creativity, reveals the psychological features of children's creativity at the initial stage of learning, identifies factors that stimulate its development, reveals the features of play as a typical manifestation of children's creativity.

Ключові слова: гра, творчість, креативність, художня діяльність, молодші школярі.

Key words: game, creativity, creativity, artistic activity, junior schoolchildren.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство в умовах розвитку національної державності і національної культури потребує людей з високим рівнем креативності, активною позицією, здатних самостійно творчо мислити. Творчість стає не лише видом діяльності, але й важливою складовою особистого щастя і професійного успіху. Старше покоління досить часто відчуває розчарування від наявності в своєму мисленні перешкод, які блокують творчість у вирішенні різноманітних життєвих і професійних завдань, особливо тоді, коли необхідно засвоїти щось нове. Саме тому школа як основна ланка в системі освіти повинна допомогти успішному формуванню потенціалу української нації через розвиток творчого мислення кожної окремої особистості з перших кроків навчання. Школа – головне середовище, в якому відбувається формування соціокультурного і творчого потенціалу дитини. Рівень сформованості творчого потенціалу детермінує не лише соціальний та економічний стан особистості, але й ступінь її впливу на саме суспільство. Саме розвиток креативності, творчих сил дітей, актуалізація закладених в них природою здібностей та задатків дозволить особистості, що формується, в майбутньому зайняти гідне місце у суспільстві.

Аналіз попередніх досліджень. Дитячу творчість можна назвати “натуральною”, подібно до того, як Л.Виготський виділяв натуральні, тобто дані від народження, природні, і вищі психічні функції. Дитяча творчість відрізняється відкритістю до світу, який дитина сприймає з оптимізмом. Він орієнтований не на те, що потрібно, а на те, що можливо.

Характерна особливість дитячої творчості – її всебічний характер. В дитинстві творять всі, і реальна проблема цього віку – не проблема творчості, а проблема її відсутності, що вже саме по собі – очевидна патологія. Відсутність творчості може бути наслідком жорсткої системи виховання,

яка подавляє структуру особистого “Я” дитини, спроможну протистояти тиску суспільства. Особливо небезпечно, якщо це трапиться до “першого народження особистості”, приблизно в трирічному віці. Вияв творчої природи дитини в художній діяльності, на думку дослідників, пов’язаний з розвитком сенсорної сфери (органів чуттів), з вихованням умінь дивитися, слухати. Чуттєве пізнання дітей, - зазначав К.Д.Ушинський, – живе і діє, воно спирається на практичне діяння, властиве їм від природи [цит. за 3, с.16]. Для дитини в цей час характерне “варіативне мислення”, коли вона знаходить і відкриває багато можливостей, створює безліч видів одного і того ж рішення, але однаково прикута до кожного. Поки що вона не здатна відокремити потрібний варіант від непотрібного – з точки зору культури, в якій вона розвивається. Доросла творчість, навпаки, пропонує саме відбір з позицій смаку, який прийнятий в суспільстві, де народжується ця творчість.

Мета. У даній статті ставимо собі за *мету* з’ясувати психологічні особливості дитячої творчості на початковому етапі навчання та визначити чинники, що стимулюють її розвиток.

Виклад основного матеріалу. З точки зору визначення творчості як створення нового, весь пізнавальний розвиток дитини проходить виключно творчим шляхом. Наприклад, якщо дорослий вивчає нову мову, використовуючи словники та довідники, то дитина засвоює рідну принципово по-іншому. Студент методично шукає в словнику пояснення кожному слову з екзаменаційного тексту, намагаючись підставити слова чужої мови, зберігаючи логіку рідної, що ніколи не приводить до успіху. Дитина діє, як філолог, який чує невідому йому мову і намагається зрозуміти її структуру, прилаштувавшись до неї, а не ламаючи її. Те, що всі діти здатні засвоїти мову, свідчить про їх мовні задатки.

Бажання пізнати світ – якість, що внутрішньо притаманна дитині, основа якої лежить у несвідомому. Подібно до того, як трава намагається зайняти все навкруги, активність дитини спрямовується на всі сфери життя людини, і дитина намагається засвоїти те, чим володіє людина як вид. Дитина не здатна пояснити, чому вона хоче знати, але по досягненню відповідного віку питання “Чому?” впливає в ній, можливо, незалежно від його рішення.

У молодших школярів, поряд з навчанням, провідною діяльністю є гра. Передумовою гри постає висока здатність перенесення функцій одних предметів на інші. Вона починається тоді, коли дитина роздвоює предмет на річ і на її уявлюване значення, уявлювану функцію. Таким чином, складаються умови для утворення спочатку простих, а потім складних символів. Це пов’язано з безтурботністю дитячої фантазії, яка полягає у тому, що дитина може будь-який предмет перетворити на що завгодно.

Характерний смисл гри – у відході від безпосередніх практичних форм життя. Але поки що, на ранніх етапах, за своєю психологічною природою гра стоїть близько до практичної діяльності дитини з навколишніми предметами. Хоч дитина вдає, що їсть порожньою ложкою, але робить це так, наче їсть повною. Ці дії виявляються, зокрема, практичним освоєнням призначення предмета.

Головний мотив “класичної” гри полягає не в результаті дії, а в самому процесі. У грі можуть бути замінені предмети, але зміст і порядок дії повинні відповідати реальній дії. Наприклад, діти грають у “поїзд”. Вони намалювали паличкою на землі дві лінії і по цих “рейках” їдуть, ставши один за одним, тримаючись за лікті. Раптом на “рейках” вони бачать якийсь предмет. Ведучий – паровоз – кричить іншим, щоб забрали з дороги камінь. Правила гри виконуються серйозно, тому що перешкода на “рейках” справді заважає рухові. І діти терпляче стоять і чекають, поки з дороги буде усунено перешкоду. Отже, за всіх своїх умовностей гра вимагає належної відповідності принципам дійсності, реальному змістові того, що відбувається. Навіть у самій ігровій операції враховується властивість предмета, з яким дитина діє, а не предмета уявлюваного, беруться до уваги, наприклад, властивості стільця, за допомогою якого дитина уявляє літак. Отже, не уява визначає ігрову дію, а умови ігрової дії роблять необхідною і породжують уяву.

З розвитком психологічного змісту гри уява все більше дисциплінується. Головна зміна в грі, яка відбувається у процесі її дальшого розвитку, полягає в тому, що рольові ігри з уявлюваною ситуацією перетворюються на ігри з правилами (настільні та ін.), гра з завданнями переходить у творчу дію. Це важливий аспект психічного розвитку людини. В ньому розкривається значення ігор із завданнями для самооцінки і виникнення моральних мотивів.

Кінцеву форму гри становить гра-фантазування. Наприклад, діти сідають у стару коляску і “мандрують” у своїй уяві. Тут немає дій, правил, завдань. Тільки коляска ще нагадує про ігрову ситуацію. Проте це вже не гра, а мрія. Образ фантазії набуває самостійності і викликає у неї глибокі емоції. Мотив гри змінився на її продукт. Але це і є виникненням творчої дії.

Коли дитина звертається до зображальної творчості (малювання, будівельні комбінації з елементів конструкції), у неї починає формуватися задум твору. Цей процес найкраще можна спостерігати на прикладі створення дитячих малюнків.

Слабка схожість малюнка з самим предметом сприяє тому, що дитина той самий малюнок може називати по-іншому, тобто відшукує йому все нові й нові значення. Одне і те саме зображення в різний час тлумачиться дитиною по-різному

Удосконалюючи зображення, дитина не просто змінює назву, а відшукує таку, яка б найбільше відповідала предметові зображення. Невдало намальована людина називається “страшною”, “чужою”, потім – “вовком”, “тигром” або яким-небудь неживим предметом – “будиночком” і т.п.

У школярів початкових класів спостерігається надзвичайна чутливість до того, що вони сприймають. Над ними менше, ніж над дорослими, тяжіють стандарти, шаблони сприймання. Тож діти часто бачать те, чого не помічають дорослі, бо їхнє сприймання більш безпосереднє, своєрідне і творче. Однак вони нерідко підмічають деталі, а цілого, загального не схоплюють. Для дитини головне – процес творення, в якому вона переживає радість пізнання і відкриття. Можливо тому більшість дітей не прагне вдосконалювати продукти своєї творчості, як це роблять дорослі.

Існує думка, що уява дитини багатша, ніж у дорослого. Справді, діти часто творять, не замислюючись, вони з усього можуть зробити все (Й.-В.Гете). Образи їхньої уяви яскраві, оригінальні. Це відбувається тому, що спостереження, набуті знання учнів початкової школи гнучкі та пластичні. Вони ще не закріпились у стереотипи, що заважають дорослому відірватися від реальної ситуації. Тому діти мають більше свободи у встановленні зв'язків між предметами, явищами. Доповнюючи свої знання фантазією, вони легко створюють нове, незвичне. З цією особливістю пов'язана специфіка їх креативності.

Характерною рисою дитини є потреба у самовираженні, у втіленні власного ставлення до дійсності, природи мистецтва.

Не можна залишити поза увагою і мотивацію творчості. Чому дитина творить? Мотиваційний аспект є могутньою динамічною силою, що спонукає до творчості. У дітей – це нахили, інтереси, переживання радості від того, що зробив, міркування престижності, потреба у самовиявленні, самоствердженні. Та найбільш сталим мотивом творчості є інтерес до процесу діяльності.

Психологічні дослідження показали, що першокласник потенційно вже здатний виразити в художній діяльності власне ставлення до явищ дійсності. Молодші школярі усвідомлюють творче завдання, знаходять засоби його цілеспрямованої реалізації.

Звертаючись до творчої діяльності, дитина пізнає світ і розвивається. Основними функціями дитячої творчості виступають:

- розвиток свідомості дитини;
- розвиток емоційної сфери дитини;
- адаптація дитини до навколишнього світу через можливість його пізнання і віднаходження свого “комфортного” місця в цьому світі.

Висновки. Отже, завдання розвитку творчого мислення вихованців особливо актуальне на початковій стадії навчання, оскільки в цьому періоді у школярів починає формуватись характер учбово-пізнавальної діяльності, її репродуктивне та творче спрямування. Цей період виявляється сенситивним для розвитку творчих здібностей.

Перспективи подальших розробок. Друга фаза розвитку креативності припадає на підлітковий вік, коли на основі загальної креативності формується спеціальна креативність, пов'язана з певною сферою активності людини. Саме в підлітковому періоді життя складаються основні риси зрілої особистості, формуються соціально-психологічні властивості і механізми

регуляції поведінки. Проте, ця проблема потребує окремого ґрунтовного дослідження на перетині педагогічної, психологічної і музикознавчої наук.

Література

1. Анісікіна Н. Педагогічна підтримка обдарованості. К.: Вид. дім "Шкіл. світ": Вид. Л.Галіцина, 2005. 128 с.
2. Бланк Т.В. Обдаровані діти молодшого шкільного віку: виявлення – навчання – розвиток. *Початкове навчання та виховання*. №10 (122), квітень. 2007. – С. 2
3. Васильєва О.С. Психологічні основи дитячої творчості. *Початкова школа*. 1980. №12. С.13 – 18
4. Горальський А. Теорія творчості. Львів: Каменяр, 2002 144 с.
5. Горлова А. Інструменти розвитку творчого потенціалу дитини. *Початкова школа*. №3 (453), березень. 2007. С.10 –11

УДК 373.31

Д. Хутченко,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
D. Khutchenko,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

СТАНОВЛЕННЯ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ТЕАТРАЛЬНОГО ДІЙСТВА

ESTABLISHMENT OF ADEQUATE SELF-ASSESSMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF PREPARATION FOR THEATER ACTIVITY

Анотація. У статті висвітлено основні аспекти формування адекватної самооцінки молодших школярів, проведено дефінітивний аналіз поняття «самооцінка», наведений приклад вікової періодизації Я. Коменського відповідно до рівня розвитку самооцінки. Розкрито зміст театральної діяльності як засобу формування адекватної самооцінки. Представлено основні форми театралізованої діяльності у початковій школі, запропоновано методичні рекомендації корекції самооцінки у ході театралізованих постановок тощо.

Abstract. The article highlights the main aspects of the formation of adequate self-esteem of junior high school students, a definitive analysis of the concept of "self-esteem", an example of age periodization of Comenius in accordance with the level of self-esteem. The content of theatrical activity as a means of forming adequate self-esteem is revealed. The main forms of theatrical activity in primary school are presented, methodical recommendations of correction of self-estimation during theatrical performances are offered, etc.

Ключові слова: самооцінка, адекватна самооцінка, підготовка, театральна діяльність, театральна постановка.

Keywords: self-assessment, adequate self-assessment, preparation, theatrical activity, theatrical production.

На сучасному етапі розвитку суспільства велика увага приділяється освіті, набуттям школярами знань, формуванням у них відповідних умінь та навичок, засвоєнням базових компетентностей, але саме головне, становленням кожного учня як особистості, формуванням в нього адекватної самооцінки. В якості найбільш чутливого періоду формування самооцінки дитини виступає молодший шкільний вік, адже саме в цей період активно розвивається самосвідомість дитини, усвідомлення своїх мотивів дій і поведінки, а також потреб. Тому формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку виступає одним з провідних освітньо-виховних завдань. Підготовка до театрального дійства сприяє становленню адекватної самооцінки у

школярів, адже дозволяє оцінити власні сили та можливості, направляючи їх у відповідне русло (написання сценарію, створення декорацій, підбір костюмів та музики, проведення репетицій, участь у спектаклі тощо), задовільнивши тим самим власні потреби та амбіції.

Проблема оцінювання, оцінки та самооцінки в різних своїх аспектах отримала відображення в працях вітчизняних і зарубіжних психологів, педагогів, методистів (К. Ушинського, Я. Коменського, Б. Ананьєва, Ю. Бабанський, П. Блонський, Дж. Брунер, Л. Божович, Л. Виготського, Е. Голубева, О. Леонтєва, І. Лернер, А. Лурия, М. Скаткіна, Д. Ельконін, А. Ліпкіна). Вчені знайшли безліч способів та шляхів формування адекватної самооцінки учня, одним із цих шляхів є використання театрального дійства. Розкрили це питання у своїх роботах Н. Корнієнко, А. Луначарський, К. Станіславський, А. Брянцева.

Мета статті: з'ясувати та розкрити роль театральної дійсності у становленні адекватної самооцінки молодшого школяра.

Самооцінка – це необхідний компонент розвитку самосвідомості, тобто усвідомлення людиною самої себе, своїх цілей, фізичних сил, розумових здібностей. Вчинків, мотивів власної поведінки. Отже, від того як дитина до себе ставиться, залежить успішність її навчання і те, якими будуть її взаємини з однокласниками. Самооцінка – своєрідний компонент оцінювання власного я. В Українському педагогічному словнику С. Гончаренка наведено таке визначення: “Самооцінка – судження людини про міру наявності в неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні їх з певним еталоном, зразком. Самооцінка – вияв оцінного ставлення людини до себе. Самооцінка є результатом передусім розумових операцій – аналізу порівняння, синтезу” [2, с. 296]. Відповідно до цього визначення розуміємо, що здатність людини об'єктивно оцінювати хід розвитку власних сил і можливостей є своєрідним психічним підґрунтям для наступного, більш складного етапу самовиховання – самооцінювання.

Самооцінка може бути адекватною та неадекватною. Адекватна самооцінка характеризується об'єктивністю та справедливістю по відношенню до себе, а неадекватна – це завищене або ж занижене ставлення особистості до себе.

Я. Коменський вважав, що самоконтроль та самооцінка формується в учнів саме в процесі навчання. Але самооцінка починає формуватися набагато раніше, і умовно цей процес можна поділити на такі етапи:

- Етап (від народження –18 місяців). У цей період закладається базова довіра до навколишнього світу і основа позитивного ставлення до самого себе. Протягом першого року життя формується почуття прив'язаності. Позитивна емоційна оцінка з боку батьків сприяє формуванню адекватної самооцінки дитини.
- Етап (1,5 – 4 роки). У дитини розвивається почуття автономності чи залежності, дивлячись як дорослі реагують на його перші спроби домогтися самостійності. Самооцінка дитини дошкільного віку безпосередньо залежить від рівня їх автономії. Схвалення самостійності і допитливості закладають основу підвищеної самооцінки у дітей.
- Етап (4 – 6 років). Самооцінка дітей старшого дошкільного віку залежить від того, як протікає процес соціалізації дитини, у неї формується базове почуття провини або ініціативи. Самооцінка дитини дошкільного віку залежить від того, наскільки жорсткі правила поведінки встановлені для неї і як суворо батьки контролюють їх дотримання.
- Етап (6 – 14 років). У цьому віці відбувається розвиток любові до праці і самовираження у продуктивній роботі. Небезпеки етапу - відсутність у дитини певних практичних навичок і низький статус в групі однолітків. Ці фактори можуть привести до заниженої самооцінки у дитини. Вона може зневіритися в тому, що здатна поряд з іншими брати участь в будь-якій діяльності. Навіть самооцінка обдарованих дітей істотно залежить від їх уявлень про себе як про творчих і обдарованих працівників [3].

Отже, самооцінка дитини формується в сім'ї а згодом, важливу роль відіграє саме школа. І щоб сформувалась в учня саме адекватна самооцінка найкраще використовувати театралізовану діяльність.

Театр – це органічний синтез мистецтв, що поєднує в собі музику, танець, живопис, риторичку, акторську майстерність. О. Олійник вважає, що театр – це мистецтво дійства, яке притаманне всім видам і жанрам колективної творчості, бо над виставою працює великий колектив – режисер, художник, композитор, актор, гример, костюмер тощо [5, с. 14]. Заняття театральним мистецтвом активізують мислення та пізнавальний інтерес школярів, пробуджують їх уяву та фантазію, навчають співчувати та співпереживати. Участь у театральному колективі передбачає набуття не тільки професійних якостей, але й розвиток ігрової поведінки учнів, естетичних почуттів, уміння спілкуватися з однолітками, сприяє опануванню навичок спілкування і колективної творчості, уміння об'єктивно оцінювати як свою роботу, так і товаришів. Шкільний театр – місце, де дитина може самореалізуватися, перебороти боязкість, сором'язливість, комплекси [6, с. 13]. І. Барановська переконує, що театралізована діяльність – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів, є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Водночас, вона виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості [1, с. 22]. Основними формами театральних дійств є театральні ігри, конкурси, вікторини, бесіди, свята. Постановка сценок до конкретних шкільних заходів, інсценування сценаріїв шкільних свят, театральні постановки казок, епізодів з літературних творів, літературних вечорів – усе це спрямовано на залучення дітей до театального мистецтва і майстерності. Важливо, що в театральному гуртку діти мають змогу проявити себе в колективній роботі, роботі з партнером, навчаються спілкуватися з глядачем, роботі над характерами персонажа, мотивами їх дій, творчо заломлювати дані тексту або сценарію на сцені. Діти вчать виразному читанню тексту, роботі над репліками, які повинні бути осмисленими і відчутими, створюють характер персонажа таким, яким вони його бачать. Діти переносять елементи своїх ідей, своїх уявлень в сценарій, оформлення вистави. Крім того, велике значення має робота над оформленням вистави, над декораціями і костюмами, музичним оформленням. Ця робота також розвиває уяву, творчу активність школярів, дозволяє реалізувати можливості дітей в даних областях діяльності [6, с. 4].

Важливо зазначити, що використання елементів театралізації в початковій школі, на думку Н.Муляр, дозволяє досягти наступних результатів:

- сформувати в учнів здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі;
- розвивати по відношенню один до одного такі важливі моральні почуття, як чуйність і делікатність;
- естетично розвивати учнів, за рахунок їх залучення до публічних виступів, а також за допомогою формування у них інтересу до знайомства з творами літератури, кіно, живопису.
- розвивати основні норми і правила етикету;
- сприяти творчому розвитку учнів, в тому числі, за рахунок формування у них навичок імпровізації;
- сприяти розвитку мовлення, розвивати словниковий запас дитини;
- постійне розучування ролей сприяє розвитку пам'яті, уваги, фантазії та уяви;
- сприяти вмінню передавати свої емоції за допомогою міміки, інтонацій і рухів [4].

Участь в театральній постановці – велика праця, що активізує у дітей величезний потенціал, емоційного, фізичного та інтелектуального характеру. Дитина весь час тренує пам'ять, покращує свої індивідуальні якості. Завдяки вивченню досвіду героїв, діти набувають мудрість, справедливість, почуття відповідальності.

Театралізовану діяльність з метою становлення адекватної самооцінки учнів, на нашу думку, можна використовувати таким чином:

1. Для учнів із заниженою самооцінкою:
 - пропонувати грати головні ролі – з метою показати важливість учня, цінність його театралізованої гри;

- пропонувати грати ролі впевнених собі особистостей – з метою, дати можливість учневі по-іншому подивитись на світ, відчутти себе інакше, це можуть бути герої певних казок чи оповідань;
 - пропонувати грати того героя – в образі якого учневі буде найкомфортніше, але обов'язково хвалити діяльність учня, вказуючи на важливість його вмінь.
2. Для учнів із завищеною самооцінкою:
- пропонується більше спостерігати за досягненнями іншим, порівнювати власні успіхами з успіхами іншими, досвідчених знавці театральної сфери;
 - учням пропонується проявити творчу активність та підібрати театральний костюм, при цьому потрібно врахувати, що костюм підбирається відповідно до ролі героя, а не до особистісних вподобань.

У процесі роботи з молодшими школярами доречно використовувати театральні постановки за сюжетами народних казок «Кривенька качечка», «Котик та півник», «Солом'яний бичок», «Ручавичка», де кожен герой має яскраво виражений характер та свій специфічний образ, який дитина може приміряти на собі. Важливого значення у процесі формування самооцінки мають авторські казки, які можуть бути написані самою дитиною або колективом учнів. Постановка такої казки дозволяє підвищити самооцінку дитини, яка цього потребує, налагодити активну роботу всього колективу.

Отже становлення адекватної самооцінки – є важливим та необхідним компонентом розвитку особистості, і робити це за допомогою театральної дійсності надзвичайно зручно, а головне цікаво для дитини. Оскільки театральна дійсність сприяє становленню не лише адекватної самооцінки, а й розвитку пам'яті, уваги, критичного мислення, формує любов до прекрасного, дозволяє розвивати soft skills тощо.

Література

1. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська. – Вінниця, 2015. – 170 с.
2. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник / С. Гончаренко // К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Кутова С. О. Самовиховання як чинник розвитку особистості молодших школярів у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського / С.О. Кутова [Електронний ресурс]: – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.calameo.com/read/004008069201ef6275aaf>.
4. Муляр Н. Виховання дітей молодшого шкільного віку засобами театального мистецтва [Електронний ресурс]: – Режим доступу до ресурсу: <http://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/12/003-15.pdf>
5. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. / О. М. Олійник – Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. – 163 с.
6. Театр у школі: робота над виставою, репертуар / уклад. О.М. Ворожейкіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 207 с.

УДК [37:7.012]-022.215(430)

О. Швець,

кандидат педагогічних наук, доцент
Національного лісотехнічного університету

O. Shvets,

National Forestry University,
PhD in Pedagogical Science, Associate Professor

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙН-ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ

PECULIARITIES OF DESIGN EDUCATION IN GERMANY

Анотація. У статті проаналізовано систему дизайн-освіти в Німеччині. З'ясовано особливості підготовки майбутніх дизайнерів у німецьких закладах освіти. Визначено можливі

напрями імплементації кращих зразків німецького досвіду у професійну підготовку дизайнерів в Україні.

Abstract. The article analyzes the system of design education in Germany. The peculiarities of training future designers in the German educational institutions have been clarified. Possible directions of implementation of the best samples of German experience in professional training of designers in Ukraine have been determined.

Ключові слова: дизайнер, дизайн-освіта, національні особливості, Німеччина, німецький досвід.

Key words: designer, design education, national peculiarities, Germany, German experience.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі сфера дизайн-освіти, як важливий чинник забезпечення міжнародної конкурентоспроможності товарів, зазнає кардинальних змін: зростають масштаби освіти, збільшується термін навчання, посилюється індивідуальний характер вищої дизайн-освіти. В Україні дизайн-освіта, як і вся вища освіта загалом, потребує застосування нових методологічних підходів до її організації з урахуванням загальноєвропейських тенденцій [3; 8].

Серед європейських країн саме Німеччина визнана світовою спільнотою лідером у сфері дизайну. Міжнародний форум дизайну в Ганновері – один з провідних центрів дизайну міжнародного значення. Всесвітнє визнання він здобув завдяки дизайнерському конкурсу, який проводиться щорічно, починаючи з 1954 року. Для багатьох промислових фірм і дизайнерів різних країн світу ця премія є найпрестижнішою нагородою. Європейська вища освіта в сфері мистецтва і дизайну багато в чому родом з Німеччини. У цій країні існують свої дизайнерські традиції, сформована підприємницька культура, діє система сприяння розвитку дизайну та дизайн-освіти. Сьогодні університети мистецтва і дизайну в Німеччині як і раніше створюють тренди, а фахівці з їх дипломами затребувані у всьому світі. Тому досвід Німеччини може бути корисним для розробки стратегій реструктуризації дизайн-освіти України, яка стала на шлях європеїзації і системної трансформації вищої освіти.

Аналіз наявних досліджень проблеми. Загальні питання управління та фінансування вищої освіти в Німеччині представлені в працях К. Хюфнера [6]. Етапи становлення та розвитку професійної художньо-промислової освіти Німеччини першої половини ХХ століття в історико-педагогічній ретроспективі досліджено в дисертації В. Тягур. Автором дисертації визначено організаційно-педагогічні засади становлення німецьких художньо-промислових закладів професійної освіти нового типу, виокремлено традиції, які сприяють систематизації етапів дизайнерської підготовки, з'ясовані особливості взаємозв'язку між німецькою дизайн-освітою і дизайн-практикою та визначено типологію художньо-проектних методів і прийомів [4]. Дослідник також визначив типологію проектно-художніх методів і прийомів німецької дизайн-освіти [5].

Порівняльний аналіз професійно-технічної освіти України та Німеччини здійснили Я. Камінецький і Л. Криницька [2]. Проте в згаданих публікаціях не відображено особливості сучасної дизайн-освіти, яка нині є досить поширеною в Німеччині.

Мета статті – проаналізувати систему дизайн-освіти в Німеччині, з'ясувати її особливості та визначити можливі напрями імплементації кращих зразків німецького досвіду у професійну підготовку дизайнерів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для Німеччини, як і для багатьох країн Європейського союзу (ЄС), характерним є суттєвий вплив на дизайн-освіту національних особливостей культури та виробничих технологій, які розвиваються досить швидкими темпами. Проте саме в Німеччині, як ні в одній країні світу, сильні місцеві земельні традиції в освіті, особливо сильно вони позначаються в дизайн-освіті.

Характерною національною особливістю дизайн-освіти Німеччини є розвинені зв'язки з соціальними партнерами - співпраця уряду на федеральному і земельному рівні з промисловістю, з одного боку, і такими організаціями соціальних партнерів, як об'єднання роботодавців і профспілки, з іншого, що забезпечує баланс інтересів і відповідальності сторін. Соціальні партнери беруть активну участь у розробці стандартів професійного навчання, які в Німеччині називаються

«положення про навчання». Соціальні партнери ініціюють оновлення наявних стандартів і розробку нових, які в подальшому розробляються Міністерствами освіти земель. Це дозволяє забезпечити комплексну дизайн-освіту та організацію різнопланових дизайнерських послуг, починаючи на місцевому земельному рівні і закінчуючи на федеральному, забезпечуючи тісну взаємодію між місцевими (земельними) компаніями, соціальним замовленням і великими корпораціями [6].

Стати дизайнером у Німеччині можна, навчаючись в університетах, художніх школах, університетах прикладних наук і в приватних академіях мистецтв. Університети прикладних наук часто співпрацюють з комерційними підприємствами. Це може дати майбутньому дизайнеру безпосереднє уявлення про практичну сторону навчання і він може, наприклад, працювати над замовленням на інноваційний дизайн стільця. Загалом у школах прикладного дизайну навчають розробляти зовнішній вигляд нових продуктів і експериментувати з різними формами та матеріалами.

З іншого боку, дослідні університети переважно орієнтовані на експериментальну й творчу роботу і меншою мірою – на створення практичного продукту. Але тут майбутній фахівець може дати волю своїй творчості й поставити під сумнів традиційні концепції дизайну, незалежно від вартості або специфікації продукції. Незалежно від того, чи навчається студент в класичному університеті чи в університеті прикладних наук, у нього є можливість застосувати свої теоретичні знання в практичній роботі під час навчання. Саме в Німеччині вперше застосували прикладний підхід, запропонувавши студентам курсів мистецтва та дизайну максимум практики, що сприяє розвитку індивідуального стилю [7].

Університети Німеччини, що випускають дизайнерів, досить популярні серед іноземців. Особливо користуються попитом спеціалізації в тих галузях промисловості, які мають хорошу репутацію: машино- і автомобілебудування, медична техніка, виробництво товарів споживання.

Програми в різних університетах можуть відрізнятись, але однією з основних дисциплін у навчальному плані є розробка і створення дизайнерських концепцій, наприклад, корпоративних і офісних приміщень. Студенти продумують все: стиль меблів, дзеркал, освітлювальних приладів, оздоблювальних матеріалів тощо. Вони обов'язково проходять курс комп'ютерного проектування інтер'єру, вивчають теорію дизайну, історію архітектури, будівельні технології та інженерну справу, матеріалознавство, економіку і право, психофізіологічний і естетичний вплив кольору на людину. Часто один семестр присвячується практиці в тих фірмах, які спеціалізуються на наданні послуг з оформлення приміщень. Отримавши диплом бакалавра, випускники можуть влаштуватися на роботу в архітектурні бюро, на промислові підприємства.

На багатьох факультетах студенти вивчають виникнення, створення та вплив художніх творів, об'єктів дизайну, фотографії та аудіовізуальних медіа на розвиток європейської культури та історії, починаючи з античного часу. Основні знання з історії та теорії мистецтва, дослідницьких проблем науковців, проблем інтерпретації та візуалізації художніх творів бакалаври отримують впродовж шести семестрів на трьох фазах студентської програми. Перша фаза, так званий вступ, триває два семестри і включає в себе три модулі із загальної історії мистецтва; друга фаза триває з третього по п'ятий семестри і розбита так само на три модуля. Студенти поглиблено вивчають історію мистецтва з часів середньовіччя до наших днів, приклади практичного застосування, а також історію, теорії та методик застосування мистецтвознавчого дослідження на практиці. Третя фаза триває з п'ятого по шостий семестр, складається з одного модуля, що включає в себе спеціалізацію і підготовку до дипломної роботи.

Навчання на бакалавраті в сфері дизайну завершується отриманням академічного ступеня бакалавра мистецтв (B.A.). Цей ступінь дає право на пряме входження в професію, а також на вступ до магістратури. Навчаючись у магістратурі студент може зосередитися на конкретному виді

дизайну. Магістр мистецтв (М.А.) у сфері дизайну дозволяє продовжити навчання і отримати докторську ступінь.

Такі дисципліни, як графічний дизайн, ілюстрація, організація виставок, візуальні системи, реклама, нові медіа вивчаються впродовж двох років; студенти виконують різні проекти під керівництвом висококваліфікованих професорів і доцентів, які мають багатий досвід в організації та проведенні виставок різного характеру й масштабу. В університетах у повному розпорядженні студентів багаті ресурси інституту: фото-відео студії, практично будь-яка техніка, 3D-принтери, плоттери, майстерні шовкографії, літографії та інше.

Окрім лекцій, є студентські та просто мистецтвознавчі конгреси, різні дослідницькі поїздки, розкопки. Підтримуються тісні зв'язки з музеями, де студенти ще з першого курсу можуть проводити час гідом на виставках і набиратися досвіду. Також студенти виконують проекти зі складання каталогів для виставок, з експертизи, оцінювання якості та визначення походження творів.

Навчання в приватних художніх коледжах і академіях дизайну зазвичай орієнтоване на вимоги майбутніх роботодавців, відтак передає переважно практичні знання. Також у Німеччині є можливість стати дизайнером, навчаючись у професійно-технічних училищах і професійних коледжах у рамках 2-3-річної програми навчання. Крім того, існують курси підготовки й навчання для аналогічних творчих професій, наприклад: медіа-дизайнер (професію медіа-дизайнера можна освоїти за програмою подвійного диплома), дизайнер у торгівлі (більшість торгово-промислових палат пропонують курс навчання дизайну в торгівлі, передумовою для цього є проходження професійного навчання в творчій сфері і кілька років досвіду роботи), державний сертифікований дизайнер (після закінчення професійного навчання є можливість стати сертифікованим державою дизайнером, пройшовши ще 4 семестри навчання), графічний або веб-дизайнер (різні інститути дистанційного навчання пропонують курси з графічного або веб-дизайну).

Ще однією рисою дизайн-освіти в Німеччині є можливість навчання дизайнера впродовж усього життя. Основною мотивацією для слухачів різних курсів з дизайну є намагання підвищувати свою кваліфікацію відповідно до вимог ринку праці.

У розвитку дизайн-освіти Німеччини активну участь беруть різні державні інститути (Інститут ринку та реклами, Інститут домашнього господарства, Інститут контролю якості товарів, Інститут психології кольору, науковий інститут з проектування середовища тощо). Найпоширенішою формою дизайнерської діяльності в Німеччині є потужні дизайн-служби на великих промислових підприємствах. Основні напрями в сфері дизайну: фотодизайн, графічний дизайн, промисловий дизайн, дизайн комунікацій, медіа-дизайн, дизайн моди, дизайн продуктів, дизайн ювелірних виробів, дизайн текстилю, комікс-дизайн, дизайн ігор, веб-дизайн.

Висновок. Між країнами ЄС постійно здійснюється обмін студентами, викладачами, ідеями в сфері дизайну, дизайнерської професії та дизайн-освіти. З огляду на багатий досвід Німеччини у розвитку дизайн-освіти, робимо висновок, що українським закладам освіти, які готують дизайнерів, варто ознайомитись з кращими взірцями німецького досвіду, а відтак і розробити стратегію й тактику його імплементації в сфері української дизайн-освіти. На вироблення такої стратегії і конкретних методичних прийомів і мають бути спрямовані подальші дослідження.

Література

1. Бабчук Ю. М. STEAM-освіта в підготовці до дизайнерської діяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2017. Вип.49. С.63-66.
2. Камінецький Я., Криницька Л. Професійно-технічна освіта України і Німеччини: порівняльний аналіз. *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Філософія освіти.* Львів: Вид-во «Сполом», 2002. Вип.8. С.351-359.
3. Лазаренко Н. І. Тенденції розвитку та реформування вищої освіти: зарубіжний досвід. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.* 2018. № 56. С. 197–202.

4. Тягур В. М. Розвиток професійної художньо-промислової освіти в Німеччині (перша половина ХХ ст.). Автореферат дис. ... канд.пед. наук зі спеціальності 13.00.02 - теорія і методика навчання (технічні дисципліни). 2013. 21 с.
5. Тягур В. М. Типологія проектно-художніх методів і прийомів німецької дизайн-освіти. *Наукові записки національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні та історичні науки*. Вип. LXVI, 2007. С. 171 - 178.
6. Хюфнер К. Управління та фінансування вищої освіти в Німеччині. *Вища школа*. 2005. № 6. С. 97-117.
7. Edner F. Die Berufsausbildung im Dualen System / F. Edner. – München: GRIN Verlag GmbH, 2004. – 16 S. 76.
8. Lazarenko N., Kolomiets A., Klymenko A. [Symbiosis of methodological approaches to the development of education in the information society](#). *Science and Education*, 2017, Issue 4. P.107-112.

УДК 792.09:37.011.3-052

Г. Шиманська,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
Університету імені Михайла Коцюбинського
G. Shymanska,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРАДИЦІЇ СТВОРЕННЯ ВИСТАВ ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК ДЛЯ ДІТЕЙ

EUROPEAN TRADITIONS OF CREATING PUPPET THEATER PERFORMANCES FOR CHILDREN

Анотація. У статті висвітлено особливості театрів ляльок у різних країнах Європи: їх історія, жанри, різновиди, головні персонажі. Проаналізовано вплив лялькових вистав на формування особистості молодшого школяра. Обґрунтовано доречність використання театру ляльок у навчальній діяльності.

Summary. The article highlights the features of puppet theaters in different European countries: their history, genres, varieties, main characters. The influence of puppet shows on the formation of the personality of a junior schoolchild is analyzed. The appropriateness of using puppet theater in educational activities is substantiated.

Ключові слова: театр ляльок, лялька, маріонетка, молодший школяр.

Key words: puppet theater, puppet, puppet, junior schoolboy.

Постановка проблеми. «Театр ляльок» – це поняття здається нам дуже простим і знайомим. Деякі люди навіть не вважають його мистецтвом, аргументуючи свою думку тим, що це просто дорослі люди граються з ляльками. Ми часом не помічаємо, але театри ляльок знаходяться майже у кожному великому місті України, а які чудові вистави показують лялькарі Європи. Але ж насправді яким цікавим і корисним може бути театр ляльок. Скільки нового і важливого він може розповісти дитині опосередковано, без напруження, у казковій формі.

Аналіз досліджень і публікацій. Історію, розвиток та особливості театру ляльок досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: І. Андріанова, А. Авдєєв, Л. Артџомова, О. Бучма, М. Возняк, І. Волошин, О. Ворожейкіна, С. Гладун, Б. Голдовський, О. Греф, С. Гузій, А. Демосфенус, О. Деркач, О. Казиміров, Т. Караманенко, О. Кисіль, Ю. Кужель, А. Куліш, І. Смирнова, Й. Федас, А. Федотов, І. Франко та інші.

Мета статті - дослідити особливості театрів ляльок у різних європейських країнах та довести, що цей вид театру має місце у навчальній діяльності початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Театр ляльок – це театральне видовище, в якому діють ляльки (можуть варіюватися за розмірами та формами), що рухаються за допомогою акторів [3].

Здається, лялькові вистави існували майже у всіх цивілізаціях і майже у всі періоди. Про перших маріонеток ми можемо дізнатися з археологічних розкопок у Стародавньому Єгипті, Сирії та Латинській Америці. Це були невеликі статуетки з прикріпленими до них спеціальними мотузками, за допомогою яких актори могли керувати лялькою. Отже, ми можемо зробити висновок, що і перший театр ляльок виник у даний історичний період.

Пізніше, у Стародавній Греції, з'явилися ляльки-автомати – це величезні фігури, зроблені з дорогих порід дерева та дорогоцінних металів, які приводилися в рух лише під час магічних ритуалів. Грецькі традиції розширилися і збагатилися у Стародавньому Римі. Пишні ходи із великих механічних ляльок потішали і одночасно наводили страх на натовп глядачів. Ляльки, яких актори носили на руках і озвучували, мали ролі богів [2].

У 17 ст. театр ляльок стає популярним і в Європі. Вистави представляли на площах, ярмарках і просто, де збиралося багато людей. Вони були розраховані як на дітей, так і на дорослих, адже теми були зрозумілі для людей будь-якого віку. Це були легенди і бувальщини, казки і просто життєві ситуації. Хочемо зупинитися на найвідоміших театрах ляльок Європи, їх особливостях та головних персонажах.

Італія. Багато істориків вважають саме Італію ранньою домівкою маріонеток. Їх використовувала Християнська церква для виконання п'єс морального характеру. Так і саме слово «маріонетка» походить від маленьких фігурок Діви Марії або «лялька Мері». Саме в цей період з'явилася найвідоміша лялька світу – Пульчінела [13]. Вона мала писклявий голос, який створювався актором за допомогою пищика. Пульчінела був таким популярним, що розійшовся по усьому світу: став Полішинелем у Франції, Петрушкою в Росії, Панчем в Англії. Сучасні маріонетки нітрохи не відрізняються від своїх попередників, виготовлених в 18 столітті, хоча і мають одяг, який пошитий за останніми канонами високої моди [7].

Німеччина. Перший театр ляльок у Німеччині був створений Йозефом Леонардом Шмідом в середині 19 ст. і мав педагогічний зміст. Лялькар хотів розважити дітей та підлітків і разом з тим чогось їх навчити. Влада підтримала цю ідею і дозволила Шміду відкрити театр ляльок у Мюнхені. Згодом у театрі навіть було створено власну ляльку – Касперля Ларифарі. Її творцем став граф Франц Поччі. Вистави про пригоди цього чоловічка завоювали популярність серед глядачів і є затребуваними й зараз. В даний час на сцені Мюнхенського театру представляють як народні німецькі та світові казки, так і літературні, в тому числі «Карлик Ніс» Гауфа, «Вінні Пух» Мілна та багато інших [8].

Великобританія. Джордж Спейт, англійський історик театру ляльок, запевняє, що перші лялькові вистави з'явилися на Британських островах ще у 13 ст. і до 17 ст. вже стали досить популярними. Італійська лялька Пульчінела, з легкої руки англійців, перетворилася на містера Панча. Він швидко завоював популярність у британців. Став улюбленим героєм не тільки народних гулянь, а й аристократії. Ще однією вже традиційно британською лялькою стала Джуді, дружина Панча. У 18-19 ст. лялькова вистава «Панч та Джуді» представлялася на пересувній сцені за ширмою [13]. У даний час вона також не втратила своєї популярності. Щороку в другу неділю травня в Лондоні проводиться фестиваль, на якому святкують День народження містера Панча. Театри ляльок зі всіх куточків країни радують глядачів різними інтерпретаціями класичної вистави «Панч та Джуді». Це є широкомасштабним дійством із грою духових оркестрів, ансамблів народної музики та, звичайно ж, ярмарком [11].

Франція. Французька лялька Полішинель також є далеким родичем італійця Пульчінели, але зі своїм характером та зовнішністю. Він мав два горба, на голові носив трикутного капелюха, одагнутого на білу перуку, пишні манжети та комірець із мережива – усе це видавало у ньому справжнього француза. На початку 19 ст. у французькому театрі ляльок з'явився новий персонаж Гіньоль. Спочатку, вистави з цим персонажем являли собою умілу імпровізацію, адже у них зазвичай показувалися щоденні новини для міщан. І тільки з часом для театру Гіньоля почали писати окремі п'єси. Хоча його часто сприймають як дитячу розвагу, гостра дотепність, деякий шарм цього персонажа завжди цінувалися і дорослими [6].

Чехія. Як і в інших європейських країнах, чеський театр ляльок почав розвиватись у 17 ст. Завдяки мандрівним театрам з інших країн, чехи навчилися ляльковій майстерності. Через деякий

час чеські лялькарі настільки удосконалили свої уміння, що їх театр ляльок прославив цю країну в усьому світі. Саме у Чехії розросталися цілі сім'ї лялькарів, які мандрували по селах і показували там свої вистави. Ця професія навіть переходила у спадок. Найвідомішими лялькарями того часу були брати Мізнери, Матей Копецкі, Вацлав Фінк, Томаш Дубскі та інші. У Чехії вийшов у світ перший журнал, який було присвячено театру ляльок. Він мав назву «Лялькар». У 1929 році в Празі відбулась перша міжнародна виставка ляльок. Завдяки цій дружній зустрічі, любителі театру ляльок вирішили створити міжнародну лялькову організацію – UNIMA. До речі, вона є дуже відомою й досі. [12].

Україна. Звичайно, ми не можемо обійти увагою нашу країну. Традиційним театром ляльок України є вертеп. У тлумачному словнику дається таке роз'яснення поняття «вертеп» – «старовинний пересувний театр ляльок, де ставили релігійні і світські п'єси» [3]. Одні дослідники вважають, що даний вид театру походить ще з грецької культури, інші впевнені, що він має коріння Київської Русі. Вертеп має форму двоповерхового дерев'яного будинку. На першому поверсі показували сатирично-побутову інтермедію, а на другому – головну різдвяну драму. І якщо так звана «свята» частина вертепу має більш-менш стабільну композицію, то друга частина змінюється в залежності від місцевості, пори року, історичних подій та майстерності лялькаря. Перші професійні українські театри почали з'являтися у 20 ст., і нині їх налічується близько тридцяти у різних областях. Також в Україні проводяться різноманітні міжнародні фестивалі лялькарів: Київський міжнародний фестиваль театрів ляльок рUPret, Інтерлялька в Ужгороді, Золотий Телесик у Львові, Подільська лялька у Вінниці та інші [4].

Існують декілька жанрів європейського театру ляльок. Перший, це бурлеск і сатирична комедія, є формою мандрівного театру. До нього ви можемо віднеси такі ручні ляльки як австрійська «Касперль», італійська «Пульчінелла», англійська «Панч», французька «Полішінель» і «Гіньоль», чехословацька «Каспарек», російська «Петрушка», німецька «Ханнешен» і навіть турецький Карагоз. Усі ці персонажі мають спільні риси. Вони хитрі, безглузді, зухвалі, їм не страшна ніяка влада, вони кидають їй виклик. Другий жанр – це епос. До нього ми відносимо біблійні історії, легенди, історичні саги та казки про лицарство. Дуже яскраво даний жанр був представлений у Сицилійському театрі ляльок. Його варіації також існували в Іспанії, Фландрії, Валлонії та північній Франції. Маріонетки, висотою понад метр і вагою до 16 кілограмів, з ступнями, що стукали по сцені в стилі стакато, надавали цьому типу театрів неперевершену яскравість (рисунок 1).

Рис. 1. Зверху: Пульчінелла і Полішінель; знизу: Панч та Джуді і Кашпарик

Третій жанр почав розвиватися у 18 столітті і був пов'язаний з маріонетками. У постійних театрах маріонетки розігрували твори з вистав, опер та балетів для аристократичної чи буржуазної публіки. Ляльки виготовляли так, щоб вони якомога точніше імітували людські рухи. Прагнення до

все більш реалістичної імітації маріонеток згодом було продовжено в рамках більш популярних традицій естрадних шоу та постановок музичних залів. [14]

Мистецтвознавці виділяють декілька видів театрів.

1. Театри нижніх ляльок (так знані маріонеткові). У таких театрах актори знаходяться зверху і керують ляльками (маріонетками) за допомогою ниток або дроту.

2. Театри горішніх ляльок. Ляльки такого театру бувають рукавичні або тростьові, і «виступають» вони над ширмою. Актори, що ними керують, у свою чергу, знаходяться за ширмою.

3. Театри, де ляльки і не вгорі, і не внизу. До цього виду театрів належать: театр тіней (у Туреччині – карагюз, у Греції – карагізіс) та театр дійства вертепного плану (у Білорусії – батлейка, в Україні – вертеп). А також існують різні види синтетичного театру ляльок. Це можуть бути театри з ляльками, що знаходяться на рівні акторів, наприклад у Японії – бунраку (рисунком 2).

4. На даний момент існує ще один вид театру – це театр, у якому виступають перевдягнені у ляльок актори, так званий «живий план».

Рис. 2. Зверху: театр нижніх ляльок, театр горішніх ляльок; знизу: вертеп, театр тіней

Нині театр ляльок вважається не просто розвагою, а ще й дієвим педагогічним засобом, який духовно і творчо розвиває людину. Він опосередковано діє на дітей, виховуючи у них такі якості як чесність, доброту, працьовитість, правдивість та багато інших. Театр ляльок поєднує у собі декілька видів художньої діяльності, тому він спонукає учня до самореалізації, розширенню асоціативних уявлень, засвоєнню мистецьких знань та формуванню творчих умінь [9]. Використання театру ляльок на уроках в молодшій школі є дуже актуальним питанням. Для цього краще підійдуть театр петрушок та театр іграшок. Останній демонструють, рухаючи іграшками на столі та промовляючи за них. А в театрі петрушок уся дія відбувається над ширмою, за допомогою акторів, які керують лялькою-Петрушкою. Одним із видів вищезазначеного театру є пальчиковий театр. У ньому використовують лише голівки персонажів, які одягають на пальці руки, з цього і походить назва – пальчиковий. Він має декілька підвидів: площинний театр (сцена складається з двох частин картону), картонажний (сцена виготовлена з коробки) і театр зі сценою ширмою [5].

Театр ляльок дає змогу сором'язливим дітям розкрити свої здібності, адже за ширмою ніхто не може побачити, хто керує ляльками. А з часом, набуваючи впевненості за ширмою, дитина і в реальному житті розкривається: стає більш комунікабельною з однолітками і дорослими, активнішою на уроках [1].

В європейських країнах театр ляльок може використовуватися як на уроках, так і в позаурочний час. Ігрово, креативно та відкрито він надає величезні та різноманітні можливості ділитися, вчитися та розвиватися школярам. Також існує так звана лялько-терапія. Вона сприяє покращенню емоційного стану, психологічного здоров'я, розвиває спостережливість,

комунікабельність, покращує пристосування до нових соціальних умов, що є дуже цінним для дітей з особливими освітніми потребами. Лялько-терапія має цілий ряд функцій:

1. Навчальна. Діти мають змогу отримувати нову інформацію про навколишнє середовище.
2. Виховна. Лялькові вистави мають повчальний зміст, що допомагає скоригувати ті чи інші прояви небажаної поведінки і виробити бажану.
3. Розвиваюча. Під час підготовки до вистави та її проведення у дітей покращується пам'ять, увага, дрібна моторика рук, а також розвиваються сприйняття та мовлення.
4. Комунікативна. Театр ляльок є дієвим засобом розвитку спілкування між дітьми та дорослими. Адже окрім проговорення тексту сценарію чи просто розмови замість ляльок, діти повинні обговорити всі деталі вистави, вирішити, хто з яким героєм буде грати та багато інших нюансів. Усе це сприятиме встановленню атмосфери взаємної довіри.
5. Релаксаційна. Театр ляльок допомагає дитині зняти емоційну напругу, адже школяр має змогу всі свої переживання винести на ляльку, свою гру, сховавшись за ширмою як за стіною [10].

Висновки. Підводячи підсумок, ми можемо сказати, що театри ляльок у кожній європейській країні мають свої особливості, зокрема репертуар, персонажів, а також, певні спільні риси, наприклад, орієнтація на італійський театр. Але, у будь-якому випадку, даний вид театру позитивно впливає на молодшого школяра: покращуються увага, уява, мислення, мовлення, комунікабельність. Він діє змогу дітям краще соціалізуватися, засвоїти певні моральні норми, а головне навчальний матеріал школярі засвоять набагато краще в ігровій формі, ніж на простих уроках.

Література

1. Андрианова-Голицына И.А. Я познаю мир: Детская энциклопедия: Театр. Москва: «Изд-во АСТ», «Изд-во Апрель», 2000. С. 212.
2. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г. Історичні передумови виникнення театру ляльок. *Наукові записки*, 2016. № 24. С. 236.
3. Великий тлумачний словник української мови / Упоряд. Т.В. Ковальова. Харків: Фоліо, 2005. С.767.
4. Вертеп. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D1>
5. Генов Г.В. Театр для малышей. Москва: Просвещение, 1968. С. 98.
6. История кукольного театра. URL: <http://jollity.narod.ru/dolls.html>
7. Итальянский театр кукол. URL: <https://vasque-russia.ru/italjanskij-teatr-kukol/>
8. Мюнхенский театр марионеток. URL: <https://nado.znate.ru/%D0>
9. Театр ляльок та історія створення. URL: <https://naurok.com.ua/robota-na-man-teatr-lyalok-ta-istoriya-stvorennja-152579.html>
10. Театр ляльок як шлях соціальної адаптації для дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://inkluzia.com.ua/lyalkoviy-teatr-yak-shlyakh-sotsialnoyi-adaptatsiyi-dlya-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami/>
11. Фестиваль кукольных театров «Панч и Джуди» в Лондоне. URL: <https://travelcalendar.ru/festival-kukolnyh-teatrov-panch-i-dzhudi-v-londone/>
12. Чешский кукольный театр. Славная традиция, тусклая современность. URL: <https://ruski.radio.cz/cheshskiy-kukolnyy-teatr-slavnaya-tradiciya-tusklaya-sovremennost-8617327>
13. Puppetry URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Puppetry#Europe>
14. World Puppet Theatre Traditions. URL: <https://theatre.historymuseum.ca/narratives/details.php?lv12=4811&lv13=4822&language=english>

**Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
(VIII школа методичного досвіду)**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
м. Вінниця, 24-25 листопада 2020 року**

**Відповідальні за випуск: Бровчак Л.С., Старовойт Л.В.
Комп'ютерна верстка: Безкоровайна І.В.**

**Підписано до друку 11.2020
Формат 64x84/8. Папір офсетний
Друк цифровий
Умов. друк. арк. 18.Обл.-видавн. арк. 36.27
Наклад 100 прим. Зам № 567**

**Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.
М. Вінниця, вул. 600-річчя, 21а.
Тел.: (0432)69-67-69, 603-000
e-mail: tvory2009@gmail.com**